POLJICA

LIST POLJIČKOG DEKANATA

POLJICA, list Poljičkog dekanata

Izdaju župe Poljičkog dekanata

Uređuju:

Ivan Čubelić, Mate Čulić, Anđelko Dukić, Josip Jurić, Marko Jurišić, Slavko Kadić, Josip Lončar, Jozo Marendić, Frane Mihanović, Pavao Perleta, Mirko Skejić, Jure Sokol, Ante Vojnović, Ivan Vrdoljak i Ćiro Žamić.

Urednički odbor:

Ivan Čubelić, Mate Čulić, Anđelko Dukić, Frane Mihanović, Josip Perica, Mirko Skejić i Jure Sokol.

Tehnički urednik:

Mirko Skejić

Glavni i odgovorni urednik:

Frane Mihanović

Lektor:

Mate Meštrović

Poljica izlaze jedanput godišnje.

Suradnju za list i novčanu pomoć u korist izlaženja Poljica slati na adresu:

Uredništvo Poljica, 58253 Gata.

Narudžbe slati na:

Uredništvo Poljica, 58253 Gata ili na adresu bilo koje poljičke župe.

Na naslovnoj strani: lik sv. Jure s povijesne zastave Poljica

POLJICA

LIST POLJIČKOG DEKANATA

GOD. VII. GATA 1981—1982. BROJ 1(6-7)

Idemo naprijed

»Poljica« se nisu pojavila u godini 1981.

Nismo bili u stanju, zbog objektivnih razloga, zadržati započeti ritam izlaženja — svake godine jedan broj.

Pripremanje građe za list i radovi u tiskari od članova uredništva, uz dužnosti svoga poziva, iziskuju dosta vremena i napora. Tu je još briga oko prodaje i isplate lista. I zato je trebalo uzeti malo predaha.

A da bismo nekako sačuvali neprekidnost izlaženja, ove godine »Poljica« izdajemo kao dvobroj.

»Poljica« se nisu pojavila, a čitatelji su ih očekivali. I zato su s više strana na uredništvo stizala pitanja, usmeno i pismeno: što je s »Poljicima«. »Veoma me ražalostila vijest da ne će izići novi broj 'Poljica'« — piše jedan pravnik 20. siječnja 1982. iz Zagreba. »Još nigdje nisam vidio 'Poljica' za ovu godinu. Ili ne će izaći? Ako je tako, šteta. 'Poljica' su bila potrebna s više strana« — spontano piše Mate Meštrović 19. prosinca 1981. iz Splita.

Sve to jasno govori, da se rad na »Poljicima« isplati, da on donosi svoje plodove. Interes za »Poljica« postoji. Zbog toga smo odlučili nastaviti započetim putem. To više što je izdavački odbor osvježen novim snagama. Naime, u dekanat su na službu došla četiri mlada župnika: Josip Lončar (Trnbusi), Mate Čulić (Dugi Rat), Ivan Čubelić (Srijane — Dolac Gornji) i Anđelko Dukić (Ostrvica). Oni će biti i svojom voljom i svojim mogućnostima i sposobnostima znatno pojačanje »Poljicima«.

Ako pođemo i tragom kritičkih osvrta petog broja »Poljica«, također ćemo se uvjeriti da je daljnje izlaženje »Poljica« ne samo od koristi za Poljica, nego još i više i šire od toga. Petar Zdravko Blajić na kraju svoga prikaza petog, jubilarnog broja »Poljica« piše: »Neka 'mali jubilarac' list-zbornik Poljica živi i raste, neka čuva uspomenu i podržava nadu. U 'Poljicima' se ogleda povijest i sadašnjost Poljica, a Poljica su, kaže se, Hrvatska u malom« (Glas Koncila, br. 4, str. 9, Zagreb, 22. II. 1981.).

I kršćanska obiteljska revija KANA u prosinačkom broju 1980. donosi nepotpisani prikaz o »Poljicima« koji završava slijedećim riječima: »Ovih pet knjiga znak je petogodišnjeg napora da se stvori živo i kulturno glasilo poljičkih župa. Da se ne zaboravi starina i didovina i da ne opuste kolijevke. No treba poželjeti da ovaj list ne ostane samo na postignutom, nego i da otvori stranice novim temama — da bude još privlačniji i življi.«

I ugledna književna revija Marulić donosi kritički osvrt na peti broj »Poljica« iz pera prof. Mirka Petravića. Citiramo početak tog osvrta: »Zaista

je dokraja nepravedno i potpuno promašeno generaliziranje koje na tzv. provinciju gleda s visoka i s posprdnim posmijehom. U njoj, naime, mogu i znaju niknuti vrijedne inicijative što rode zrelim plodovima. Izrazit je dokaz tome ovaj 'list' (u stvari zbornik) koji izdaju župe negda slavne Poljičke Republike. Pokrenuta (vjerojatno) najviše s namjerom da obznane i ujedine određena nastojanja i zbivanja u zavičaju, 'Poljica' su ovu osnovnu nakanu daleko premašila: brojnim svojim prilozima (od kojih su mnogi i znanstvena karaktera) i ukupnim svojim duhom i dojmom ona zavičaj čine dijelom domovine i vežu ga s njom neraskidivim sponama zajedništva i ljubavi« (Marulić broj 2, Zagreb, ožujak—travanj 1981., str. 195—196).

I neumorni Marko Mišerda u časopisu Instituta za crkvenu povijest katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu Croatica Christiana periodica, br. 1, stranica 73—77, Zagreb 1982. donosi sažetak svih pet brojeva »Poljica«. Iz njegova općeg zaključka o »Poljicima« preuzimamo slijedeće: »Poljica su časopis bez čvrstih shema, još u traženju, zapravo, to traženje možda već jest njegova fizionomija. Osebujan časopis, vođen entuzijazmom, potrebom izricanja poljičke duše, poljičkog ponosa, onoga neizrecivog. Otvoren sadašnjosti i prošlosti podjednako, sve je aktualno u isti mah, otvoren znanstvenosti i popularnosti (u povijesti, teologiji, umjetnosti, etnologiji), otvoren kronici i kritici, jednostavno životu, onomu što je najtješnje vezano uz čovjeka, što se prepliće, nadopunja, nastavlja ili prožima — tko zna! List čiji je profil da bude 'bez profila'«. A o Poljicima izdvajamo samo jednu rečenicu: »Poljica su takva: kao stara teško čitljiva listina iz koje pozornim čitanjem svaki put nešto više pročitaš, a prvi put ne razumiješ baš ništa«. Dakle, kad bi se »Poljica« bavila samo prošlošću Poljica, tom velikom starom listinom, imala bi i previše posla.

Sve to opravdava i potiče rad na izlaženju »Poljica«.

Toliko o onome, što je bilo. A o onome, što će se tek pojaviti ili se već pojavljuje, vrlo kratko.

I ovaj je dvobroj zadržao svoje uobičajene rubrike.

Ipak želimo ovdje istaknuti više studiju nego članak pod naslovom »Veliko putovanje od Irana do Jadrana« našeg stalnog suradnika Tomislava Heresa. U toj studiji pisac želi upozoriti na nova gledanja na hrvatsku prapovijest kao i na podrijetlo glagoljice. Pitanja, o kojima Heres raspravlja, spadaju u područje stroge znanosti, koja se ne boji, ako treba, upustiti u neizvjesno i nesigurno. Napokon, često je čovjek, nošen i samo slutnjom, na kraju došao do istine.

Smatramo, da će i ostale priloge u ovom dvobroju, uključivši tu i kroniku, čitatelji prihvatiti s interesom.

S tom nadom i željom i ovaj dvobroj šaljemo u svijet.

DUGO PUTOVANJE OD IRANA DO JADRANA

1. HRVATSKI PRINOS EUROPSKOJ I SVJETSKOJ UMJETNOSTI I KULTURI

U knjizi *Velike arhitekture svijeta*, koju je kao glavni urednik uredio poznati povjesničar arhitekture John Julius Norwich, i sam auktor uvoda i nekih poglavlja u toj knjizi, a predgovor joj napisao još poznatiji Sir Nikolaus Pevsner, hrvatski arhitektonski prinos jedva se i spominje. Ne računajući Dioklecijanovu palaču u Splitu (str. 7., 74.—75., 278. i 279.), tek u geografskom leksikonu spomenute knjige (na str. 279.) od tako bogate i vrijedne hrvatske graditeljske baštine zabilježeni su samo zvonik splitske Prvostolnice (»lijepi zvonik«), crkva sv. Donata u Zadru (»koja je istaknuti primjer predromaničke kamene crkve«) te Prvostolnica i crkva sv. Krševana u Zadru (»lijepi primjeri kamenih romaničkih crkava u talijanskoj maniri, kakve su se u velikom broju sačuvale na jadranskoj obali«).[1]

Ne spominju se starohrvatske crkvice iz predromaničke epohe, »unutar koje imaju nesumnjivo određeno — i to ne posljednje mjesto«,[2] koje su »vrlo originalni hrvatski doprinos općoj povijesti europske predromanike«[3] i po kojima je Hrvatska za upućenije strance »zemlja veličanstvenih malenih katedrala«.[4] Prešućuju se turopoljske, posavske i pokupske drvene seljačke kuće, građene na »vugel križak ili hrvaški vugel« (iranska i zakarpatska pradomovinska baština), koje se po izvornosti, ljepoti i skladu oblika mogu mjeriti s japanskim seljačkim kućama, jer u tom našem hrvatskom pučkom graditeljstvu »leži smisao za korisno i lijepo — funkcija i oplemenjivanje — izrastao iz životnih potreba«.[5] Uz lijepe gradove kao što su Rim, Venecija ili Bath ne može se ne spomenuti Dubrovnik, koji je nedavno kao spomenik nulte kategorije uvršten u svjetsku baštinu UNESCO-a. Ili romanički, gotički i renesansni Trogir, grad majstora Radovana, jedini grad na svijetu koji je u živoj gradskoj jezgri potpuno sačuvao svoje sredovječno obilježje i u kojem još mnogi stanovnici i danas žive u kućama sagrađenima u doba romanike.[6] Nijedan pregled svjetske arhitekture ne bi

1 *Velike arhitekture svijeta*, Zagreb, 1981., »Mladost« (izvornik je objavljen 1975. pod naslovom *Great architecture of the World*).

2. Vladimir Gvozdanović, *Starohrvatska arhitektura*, Savez arh. Hrvatske, (sudeći po predgovoru, izdano 1969.).

3. Vladimir Gvozdanović, *Značaj starohrvatske arhitekture za opću povijest evropske predromanike*, u knjizi *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture* (autori Tomislav Marasović, Sena Šekulić-Gvozdanović, Vladimir Gvozdanović, Andre Mohorovičić), Split 1978., JAZU i Arhitektonski fakultet Sveuč. u Zagrebu, 139 (dalje: Prilozi istraživanju starohrv. arh.).

4. V. Gvozdanović, *Starohrv. arh.*, isto, 7.

5. Srebrenka Gvozdanović, Prilog arhitekta, u knjizi *Selo Trg kod Ozlja*, Beograd 1969., 121.

6. Vidi o Trogiru u *Mogućnosti*, god. XXVII., Split, listopad—studeni 1980; br. 10/11.

smio izostaviti graditeljska djela jednoga od najvećih hrvatskih i europskih graditelja i kipara, prvaka među stvarateljima svoga doba na europskom Sredozemlju, Zadranina Jurja Matina, zvanoga Dalmatinac: šibensku Prvostolnicu sv. Jakova s najljepšom krstionicom na svijetu i grad Pag građen planski po Jurjevu gradograđevnom nacrtu i projektima glavnih građevina. Da ne nabrajamo druga spomenička djela hrvatskih graditelja (zagrebački Gornji Grad kao cjelina, Meštrovićev Kaštelet u Splitu, Prvostolnica sv. Tripuna u Kotoru), o kojima bi također trebao voditi računa svaki pregled svjetskoga graditeljstva.

U uvodu spomenute knjige *Velike arhitekture svijeta* John Julius Norwich napisao je: »Ako (ova knjiga) ima poruku, jednostavno glasi ovako: osim građevina spomenutih na stranicama ove knjige, postoje i bezbrojne druge građevine, možda skromnije, ali potpuno jednako vrijedne, da se sačuvaju. I dok će se one najveće vjerojatno sačuvati za potomstvo — ili se barem nadamo, da je tako — većina ovih drugih u stalnoj je opasnosti. Ako ih treba sačuvati, treba se za njih boriti, a budući da građevine ne pripadaju samo onima, koji u njima žive i rade, nego su naša zajednička arhitektonska baština, svaki od nas odgovoran je za njihovo čuvanje. Previše je te baštine zauvijek izgubljeno u proteklih pola stoljeća. Svi se moramo boriti, da spasimo ono što je ostalo, dok je još ostalo nešto, da se spasi.«

A kako mi shvaćamo ovu poruku najbolje nam osvjetljuje Duško Kečkemet. U jednom novinskom članku izvješćuje nas on o prepirci stručnjaka u vezi s predloženom stambenom izgradnjom u neposrednoj blizini stare crkvice Sv. Trojice u Splitu (»nacionalnom spomeniku prve kategorije, značajnom čak i u razmjerima svjetske ranosrednjovjekovne arhitekture«). Crkvica Sv. Trojice »jedan je od najstarijih i najvrijednijih spomenika ranosrednjovjekovne hrvatske arhitekture uopće. U okviru tzv. starohrvatske arhitekture ona zauzima naročiti položaj. To je, naime, jedina sačuvana crkvica centralnog tlocrta, sa šest polukružnih apsida i kupolom, krova prekrivenog kamenim pločama, tipa, koji je u Dalmaciji bio čest u razdoblju od 9. do 11. stoljeća. Ta je osebujna građevina nedavno obnovljena, pa posebno privlači pažnju u svom još uvijek prirodnom ambijentu. Iako je malena građevina, kao i ostale sačuvane ili one već porušene crkvice iz ranog srednjeg vijeka u nas, svojim kubičnim simetričnim centralnim oblikom djeluje gotovo monumentalno. Sagradi li se do nje ikoja veća građevina, crkvica će izgubiti na ambijentalnoj ljepoti u pejzažu, a još više na toj »monumentalnosti«, jer bi u sjeni neke trokatnice ili četverokatnice djelovala deplasirano i minijaturno, kao što se dogodilo s jednako značajnom i lijepom ranoromaničkom crkvicom sv. Petra u Priku kod Omiša, koja je, okružena većim novogradnjama, izgubila svu ljepotu i dostojanstvo našeg jedinstvenog povijesnog nasljeđa«. I upravo se »predviđa u neposrednoj blizini toga građevnoga spomenika tri nebodera s ukupno 201 stanom s njezine sjeverne strane i drugi položeni građevni blok s 30 stanova sa zapadne strane. Crkvica bi se tako našla... pred novom pozadinom od neboderskih vertikala i njihovih tisuća prozora«. »Grad nije potrošni predmet poput hladnjaka. On se gradi za stotine i tisuće godina, ne samo za nas, već i za sve buduće generacije«. Ovu svoju tugovanku Duško Kečkemet završava opomenom (da li uzaludnom?), koja ne bi smjela ostati bez odjeka: »Ako je srednjovjekovna crkvica Sv. Trojice sačuvana u splitskome polju punih tisuću godina, ne zahvaljuje to trajnosti svoje građe, jer je ona vrlo skromna, ne zahvaljuje čak ni svojoj crkvenoj namjeni, jer je od pamtivijeka bila izvan funkcije, već to zahvaljuje baš pozitivnom odnosu Splićana, pa i priprostih splitskih težaka, prema svojim starodrevnim spomenicima, prema kulturnoj baštini, koja potvrđuje identitet našega naroda

i njegovo tisućgodišnje trajanje na ovome tlu. A grad bez identiteta, bez tradicije i bez urbanističke zrelosti i nije grad, već samo naselje.«[7]

Već je iz ovoga kratkoga uvoda vidljivo, da je hrvatska umjetnost po svojim najboljim djelima ravnopravna umjetnostima drugih naroda, koje se pomnjivo čuvaju u općečovječanskoj kulturnoj riznici. Hrvatsko narodno graditeljstvo, starohrvatske crkvice, starohrvatski pletenac te glagoljsko pismo i glagoljska književnost trajne su i nezaobilazne vrijednosti europske i svjetske kulture. Sačuvati i njegovati tu bogatu baštinu narodna nam je i čovječanska dužnost. I promicati je, prikazati je svijetu. Jer, kako će svijet znati za nju i cijeniti je, ako mi za nju ne znamo i ne cijenimo je. Dok god mi u tom pogledu ne budemo drukčiji, ne će nas ni biti u svjetskim pregledima umjetnosti i kulture. Dogodit će nam se isto, što nam se je dogodilo s pjesnikom Markom Marulićem, koji je u svom izgubljenu djelu »Psychologia de ratione animae humanae« prvi iskovao riječ psychologia,[8] danas toliko modernu i popularnu u svijetu i kod nas. A tko za to od nas znade? I budući da to ne znamo mi, ne zna ni svijet.

Ovaj je prikaz skroman pokušaj, da barem pribilježimo na jednom mjestu, jednostavno i pregledno, naše najvrednije kulturno blago. I da ga na taj način privedemo našoj svijesti, a po toj svijesti izložimo i pažnji svijeta. Da bismo pak mogli valjano ocijeniti vrijednost i domete naše kulturne baštine, naći joj izvore i potvrditi joj samosvojnost, moramo ukratko izložiti početke i glavne silnice najstarije hrvatske povijesti.

2. OD IRANA DO JADRANA

Hrvatska povijest počela je u Iranu

Ime hrvatsko, uklesano u kamen, prvi put se spominje u Iranu prije 2.500 godina. I tada, koliko nam je do danas poznato, počinje hrvatska povijest. Ta sveta slova imena hrvatskoga dao je uklesati u nerazorivu stijenu perzijski kralj kraljeva Darije I. (vladao od 522. do 486. pr. Krista). Vladar golemoga perzijskoga carstva, koje je god. 539. pr. Kr. osnovao kralj Kir. Carstva, za Kirovih rasljednika najprostranijega i najnapučenijega što je ikada opstojalo. Carstva, granice kojega su se na vrhuncu njegove moći protezale od Indije preko Egipta do rijeke Ister, davši toj rijeci staroiransko ime Dunav, što znači velika rijeka. Carstva, koje je oduševilo i još uvijek oduševljava svijet postignućima svoga graditeljstva i svoje umjetnosti.

Mnogi su strani i naši znanstvenici tražili i našli postanak hrvatskoga imena u starom Iranu, potaknuti otkrićima arheologa dr. Ernesta Herzfelda. Nabrojimo samo neke: Miller, Justi, Sobolevski, Vasmer, Tedesco, Vernadsky, Pogodin, Meillet, Vsevolod, Vaillant, Jireček, Ramovš, Dvornik, Županič, Hauptmann, Nachtigal, dr. Milan Šufflay, dr. Stjepan Sakač, dr. Dominik Mandić. Oni su se teoretski doumili, da su Hrvati i njihovo ime iranskoga podrijetla. Sada nam dr. Silvije Grubišić pruža za to i provjerene dokaze.[1] Neka nam on bude vodič u potrazi za našim pralikom, našom prapostojbinom.

Oko 450 km jugozapadno od današnjega Teh(e)rana, a 36 km istočno od grada Kirmanšaha ili Kermanšaha, u današnjemu Kurdistanu, uz samo takozvani Svileni put, uzdiže se sveta staroiranska gora *Božje brdo* ili *Bogostan* (perz. *Bagastan, Bagistan, Behistan;* danas: *Behistun, Bisutun, Bistam*). Licem prema istoku zdesna prostire se dolina Kunduruš, na kojoj

7. Duško Kečkemet, *Srednji vijek u sjeni nebodera,* »Vjesnik«, Zagreb, 7. travnja 1981., str. 8—9.
8. Živan Bezić, *Psihologija bez duše,* Crkva u svijetu, god. XIV., broj 2, Split 1979., 133.
1. Silvije Grubišić, *Postanak imena Hrvat,* rukopis.

je perzijski kralj Darije I. u svibnju god. 520. pr. Kr. porazio pobunjenike, koji su pokušali uzurpirati Kirov prijestol poslije smrti njegova sina Kambiza. Da ovjekovječi tu pobjedu, Darije, kralj kraljeva, dao je izvještaj o njoj, s nekoliko podataka iz svoga života, uklesati staroperzijskim klinovim pismom u stijeni Bogostana, i to na tri jezika: staroiranskom (staroperzijskom), novobabilonskom (akadskom) i elamskom jeziku. Na toj je ploči, među dvadeset i tri naroda, koji su bili u sklopu tadašnjega perzijskoga carstva, zabilježen i narod imenom HARAUVATTI i kralj-vojskovođa toga naroda Vivana. Na istoj toj ploči isklesanoj u živoj stijeni uklesana je velika slika, kako Darije zahvaljuje Bogu Ahuramazdi (Ormuzdu) za pobjedu nad lažnim kraljem Bardijom (Smerdisom), koji mu leži pod nogama, i nad drugih osam pobunjenih kraljeva, koji straga, zavezanih ruku, redom stoje pred njim međusobno svezani jednim užetom oko vrata.

Ovo izvješće o Darijevoj pobjedi, nazvano Darijev proglas, prevedeno je odmah na aramejski i babilonski jezik i razaslano diljem perzijskoga carstva. Jedan primjerak toga proglasa, napisan aramejskim jezikom, dospio je još za Darijeva života u židovsku naseobinu na Slonovu otoku u egipatskoj rijeci Nilu. Taj primjerak proglasa, nađen svršetkom prošloga stoljeća, pomogao je, da se razjasni Darijevo izvješće uklesano u stijeni Bogostana, koje je poslije dugih stoljeća god. 1839. odgonetnuo Englez Henrik Rawlinson.

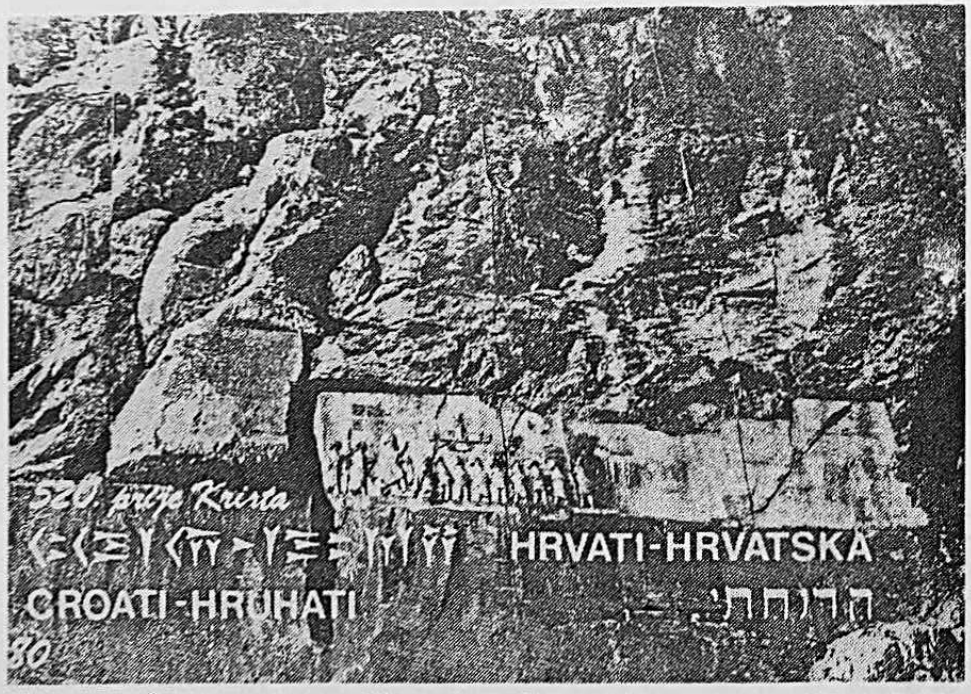

Na ovom Darijevu spomeničkom bas-reliefu, isklesanom u stijeni Behistuna god. 520 pr. Kr., prvi put se, koliko je do danas poznato, spominje hrvatsko ime, napisano na tri jezika: staroiranskom (staroperzijskom), akadskom (babilonskom) i elamskom. Bas-relief je bio napravljen za sjećanje na pobjedu Darija nad nasilnim prisvajateljem Gaumatom. Kralj kraljeva Darije stoji jednom nogom na glavi pobijeđenog neprijatelja. Red svezanih zarobljenika predstavlja pobunjenička područja.

Na Darijevoj bogostanskoj ploči ime hrvatskoga naroda uklesano je na tri glavna državna jezika: na staroiranskom, odnosno staroperzijskom jeziku u obliku HARAUVATTI, HARAHVAITIŠ i HARAHUATTI (»Ovo govori kralj Darejavoš: ... silni kralj, kralj kraljeva, kralj u Perziji, kralj zemalja, sin Vištaspin, unuk Aršamin, Hahamanišija. ... Po volji Ahuramazde kralj postah ovih naroda, koji mi služahu: Parsa, ... Haraiva, Hvarazmiš, ... HARAHVAITIŠ (HARAHVATIŠ) i Maka. Svega, naroda dvadeset i tri« ...), na elamskom jeziku u obliku HARRAUMATIŠ te na akadskom ili babilonskom jeziku u obliku ARUHAATTI.

U prijepisima s babilonskoga jezika to se je hrvatsko ime pisalo ARACHOSIANS (Arakozijevci) i u tom je obliku ime hrvatskoga naroda ušlo u povijesne knjige (Arachosia, Arahozija; prema izvorniku trebalo bi biti Hruhatija). Od svih tih staroperzijskih, odnosno elamskih i akadsko-babilonskih oblika nastao je današnji naziv hrvatskoga imena — u hrvatskom jeziku HORVAT-HRVAT i HORVATSKA-HRVATSKA, u grčkom jeziku HOROUATHOS, HOROATHOS i HROBATOS, u latinskom jeziku CROATUS, CROATIA i u ostalim stranim jezicima CROAT, CROATE, CROATO, KROATE i t. d.

Staroiransko HARAUVATTI u aramejskom prijevodu glasi HRUHATTI (redak 37., 39., 46. i 49. aramejskoga prijevoda). U 46. retku toga prijevoda sama za sebe stoji riječ HRUHTTI (radi štednje izostavljen je samoglasnik A). Budući da se slovo U u šemitskim jezicima čita V, imamo današnji naziv naroda HRVATI.

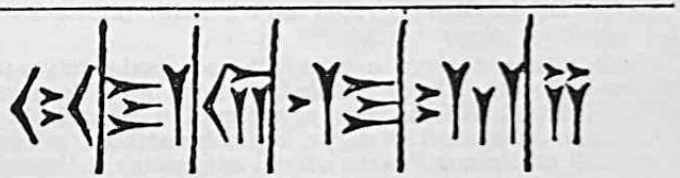

Izvorni staroiranski naziv hrvatskog imena. Šest glasova, međusobno odijeljenih okomitom crtom, prema tablici staroiranske abecede čita se HARAUVATTI. (Crtež i tekst: dr. Silvije Grubišić)

Kad je macedonski kralj Aleksandar Veliki srušio perzijsko carstvo (god. 330. pr. Kr.), isti su taj hrvatski narod grčki putopisci nazivali ARUHATTI, poslije ARAHUTTI, a zemlju ARACHOSIA. Do toga je došlo zbog pogrešnog čitanja prvoga slova šemitske abecede, koje se ne izgovara kao grčko alfa odnosno naše *a*, nego slično našemu *h*. Boraveći u Kandaharu god. 1976. i 1978. dr. Silvije Grubišić osvjedočio se je na svoje uši, da se jugoistočna pokrajina današnjega Afganistana katkad naziva Arachosia.

Grčki i latinski oblici hrvatskoga imena Hrobatos i Croatus, a od njih i suvremeni nazivi Hrvata na stranim jezicima, nastali su prema izvornom

הרוחתי

HRUHATTI

(Čitaj zdesna na lijevo). Od ovoga aramejskog naziva razvilo se je hrvatsko ime na stranim jezicima. Pogrešnim čitanjem grčkih putopisaca nastao je i naziv ARAHOZIJA, do danas sačuvan u jugoistočnom Afganistanu. (Crtež i tekst: dr. Silvije Grubišić)

čitanju babilonskoga, odnosno aramejskoga jezika naziva HRUHATTI, pa imamo Croat, Croate, Croato, Kroate i sl. Prvi su glasovi i krajnji T ostali u svim jezicima, dok su se srednji glasovi mijenjali i ispadali. Tako je grčko H u latinskom i drugim zapadnim jezicima prešlo u C (K), kao što je grčki Hristos postao Cristus, Hrist-Krist.

U domaćem hrvatskom izgovoru aramejski naziv Hruhatti (staroiransko Harauvatti) poslije se mijenja u Horouathi i Horoathi (HOROUATHON, HOROATHU i HOROATHOS u nadgrobnim natpisima iz Tanaisa god. 175., 211. i 220. posl. Kr.),[2] Cruati (DUX CRUATORUM na gredi i zabatu s imenom HROATORUM na pločama propovjedaonice-ambona s imenima vojvode Svetoslava i velikoga vojvode Držislava iz Kapitula kod Knina iz sredine druge pol. 10. st.),[4] Hrvati (Z'V'NIMIR' KRAL' HR'VAT'SK'I na Baščanskoj ploči iz Baške na otoku Krku oko god. 1100.),[5] Chroati (TIRPIMIR DUX CHROATORUM u povelji kralja Trpimira od 4. ožujka 852.[6] i u poveljama kasnijih hrvatskih kraljeva), Croati (mihi MUNCIMIRO, diuino munere iuuatus CROATORUM DUX u povelji kralja Muncimira od 28. rujna 892.),[7] Croathi (ego CRESIMIRUS DEI GRATIA CROATHORUM atque DALMATINORUM REX u povelji kralja Krešimira II. oko god. 950.).[8] Papa Ivan X. u svom pismu upućenu oko god. 925. hrvatskom kralju Tomislavu Hrvate naziva CROUATI (DILECTO FILIO TAMISCLAO, REGI CROUATORUM).[9] Isti oblik Crouati nalazi se u talijanskom prijevodu povelje kralja Krešimira IV. izdane oko god. 1070. (IO CRESIMIRO, PER LA DIO GRATIA RE DEI CROUATI ET DALMATINI),[10] te u talijanskom prijevodu povelje vojvode (poslije kralja) Stjepana izdane god. 1078. (IO STEFANO, GIA NOBILE DUCA DI CROUATI).[11] Ovi oblici, osim oblika Hrvati, pokazuju promjene i ispadanje glasova u sredini naziva.

Po Sakaču, iransko slovo *a* putujući na zapad pretvara se u *o* (Bag-Bog, Bagastan-Bogostan, Ahura Mazda-Ormuzd). Slovo *h* u sredini aramejskoga naziva Hruhatti već su Grci promijenili u *v*. Latinski oblik Croatia nekoć se je pisao Crovatia, kao na pr. ispod hrvatskoga grba (CROVATIAE) u Grbovniku koji se čuva u Franjevačkom samostanu u Fojnici (ovaj Grbovnik je načinjen u 13. st., pa je hrvatski grb u njemu najstariji do danas nam poznati hrvatski grb — 5x5 izmjeničnih bijelocrvenih kocaka). Neki talijanski putnik po našim krajevima u 16. st. hrvatski jezik naziva il crovato (današnji je talijanski oblik il croato). Da su grčki putopisci u 4. st. pr. Kr. ispravno zapisali ime naroda, s kojim su se susreli HRUHATOI, namjesto ARAHATOI, već davno bi se vidjelo, da su HROBATOI bizantskoga cara Konstantina Porfirogeneta iz 10. st. posl. Kr. isti narod, pa hrvatsko ime ne bi ostalo zagonetka sve do danas.

Više je nego očito, da su današnji naši domaći nazivi Horvat, Hrvat, Horvatska i Hrvatska nastali od izvornoga iranskoga oblika Harauvatti. Hrvatsko ime u ovom obliku spomenuto je samo u Parsi (Perzepolu, Persepolisu), zvanoj osmo čudo staroga svijeta, na granitnim pločama i spomenicima od opeke barem šest puta. Između ostaloga uklesano je god. 516.

2. B. Latyschev, *Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini*, Petrograd, 1890. (vidi u »Poljica«, Gata 1980., br. 1 (5), str. 23 i 25).

kralja Branimira iz Šopota kod Benkovca iz druge pol. 9. st.),[3] Hroati (DUX

3. Stjepan Gunjača — Dušan Jelovina, *Starohrvatska baština*, Zagreb, 1976., 14—15. i 96.
4. Isto, 31. i 99.
5. Isto, 32. i 99—100.
6. *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, JAZU, sv. I. (listine godina 743.—1100.), uredio Marko Kostrenčić, sakupili i obradili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović, Zagreb, 1967., 4.
7. Isto, 23.
8. Isto, 40.
9. Isto, 34.
10) Isto, 122.
11) Isto, 164.

pr. Kr. na spomeniku Darija I. u prijestolnici Perzepolu i god. 486.—485. pr. Kr. na njegovu nadgrobnom spomeniku na gorskim stijenama blizu Perzepola. To se je moglo otkriti još u prošlom stoljeću, kada je odgonetnuto klinovo pismo. Ili god. 1957., kad je Austrijanac Ernst Doblhoffer izdao u Beču djelo *Zeichen und Wunder (Znak i čudo)* i u njemu objavio tablicu čitanja klinovih znakova. Ili barem god. 1961., kada je u New Yorku objavljen engleski prijevod Doblhofferova djela pod naslovom *Voices in Stone (Glasovi iz kamena)*. Služeći se Doblhofferovom tablicom iz ovoga prijevoda, dr Silvije Grubišić je pročitao iranski oblik hrvatskog imena Harauvatti spomenut u Darijevu proglasu. Ovo čitanje potpuno se slaže s čitanjem objavljenim u Britanskoj enciklopediji (»Iranski Harauvatti, spomenuti u Darijevu proglasu, koje su Grci poslije Aleksandra prozvali Arachosians-Arakozijevci, žive oko rijeke Helmunda i njezinih pritoka oko Kandahara...«), ali ta enciklopedija, nažalost (zbog u prvom redu naše nebrige), ne dovodi u vezu iranske Harauvatte s panonsko-jadranskim Hrvatima. Da su iranski Harauvatti, odnosno aramejski Hruhatti jedno te isto s grčkim Arakozijevcima, tvrdi i profesor Harvardskoga sveučilišta dr. R. Frye (»... oko današnjega Kandahara, drevne Hruhattije, Darijeve Harauvattije ili Arakozije kako je zvahu Grci...«). Jedna pokrajina u jugoistočnom Afganistanu i danas se naziva Arahozija.

Putujući na zapad, iranski naziv Harauvatti mijenja se u tanaiski Horoath-os i Horouath-os (čitaj: Horovath-os), dakle, odbacujući grčki nastavak -os, u Horovat, što je isto kao u čakavsko-kajkavskom narječju Horvat, Horvati. Tako su, zaključuje dr. Silvije Grubišić na koncu svoga prikaza »Postanak imena Hrvat«, »od oblika u šemitskim jezicima (babilonsko-aramejskom) Hruhatti postali suvremeni nazivi u stranim jezicima Hrobatoi, Croati, Croats, Kroaten i naziv zemlje Croatia, a domaći Horvati i Hrvati, Horvatska i Hrvatska od staroiranskoga naziva Harauvatti«. Oblike hrvatskoga imena i njegovu rasprostranjenost iscrpno je opisao Rikard Simeon, ali se je kolebao u pogledu podrijetla toga imena. On uz ostale teorije navodi i teoriju o iranskom podrijetlu Hrvata i njezine zagovornike, no pripominje da nijedna od tih teorija nije općenito prihvaćena. Tek je dr. Silvije Grubišić konačno dokazao, da je hrvatsko ime iranskoga podrijetla, pa tako potvrdio teoriju najustrajnijega i najboljega iranista dr. Stjepana Krizina Sakača, koji je prvi potražio i našao hrvatsko ime u samom Iranu. Tako je konačno odgonetnuta zagonetka hrvatskoga imena.

Narodnosna (etnička) kolijevka Iranaca, pa tako i iranskih Hrvata, bila je u srednjoj Aziji, u porječju velikih iranskih rijeka Amu-dar'je i Syr-dar'je. Odatle su se prodorni Iranci na brzim konjima »raširili na istok do kineskih granica, na zapad preko sibirske i južnoruske stepe do Visle i Karpata, a na jug u Europi do donjega Dunava, a u Aziji do Indijskoga oceana na širini od ušća Eufrata i Tigrisa sve do porječja rijeke Inda. U Europu su iz toga cijelog azijskoga Irana sve do II.—III. st. poslije Krista, kad su im turanski narodi zakrčili put, dolazili na više mahova i uvijek pod novim imenima«.[13] S dinastijom Ahemenida stvoreno je najveće carstvo za koje se zna da je do tada postojalo, a koje je obuhvaćalo Iran, Mezopotamiju, Siriju, Egipat, Malu Aziju i Zapadnu Indiju. Darijevo carstvo okupljalo je vrlo različite zemlje i narode i veoma različite uljudbe, ali je poštovalo samoniklost svakoga. Ahemenidsko carstvo, koje je trajalo više od dva stoljeća (539.—331. pr. Kr.), uspjelo je ostvariti živu sintezu

12. Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I. dio (A—O), Zagreb, 1969., MH, 490—500. (dalje ERLN).
13. Stjepan Krizin Sakač, *Historijski razvoj imena »Hrvat« od Darija I. do Konstantina Porfirogeneta (522. pr. Kr. do 959. posl. Kr.)*, Život (Zagreb), broj 1, lipanj 1942., god. XXIII., 10.

svih oblika umjetnosti na koje je naišlo, posebno onih u Asiriji, a u još većoj mjeri onih u Egiptu.[14]

Iranska Hrvatska (Harahvaitiš prema smislu znači sad narod, sad satrapiju ili kraljevstvo) bila je veliko jugoistočno perzijsko kraljevstvo, koje je graničilo s Indijom, a sezalo na jug do Indijskoga oceana. Obuhvaćalo je, po prilici, današnju južnu polovicu Afganistana, cijeli Beludžistan i istočni dio današnjega Irana. Spominje se i u Avesti u obliku HARAHVAITI. U jednom natpisu perzijskoga kralja Kserksa (485.—464. pr. Kr.), koji je otkrio i objavio E. Herzfeld god. 1937., naziva se isto kao i u Darijevim natpisima, ali u akadskom ili babilonskom prijevodu ime joj glasi ARRAHUT. Iz pisanja grčkih pisaca razabire se, da se u njihovo doba Hrvatska naziva HARAHVAT, a izgovara HOROHVAT.

Grci su zemlju i ime iranskih Hrvata upoznali za osvajačkih ratova Aleksandra Velikoga (356.—323. pr. Kr.), koji je na putu u Indiju god. 330. podvrgao svojoj vlasti i satrapiju Harahvaitiš. Narod ovoga kraljevstva Grci zovu ARAHOTOI, s naglaskom na posljednjem slogu, prema babilonskom izgovoru Arrahut. Poslije su Grci zemlju Harahvaitiš nazivali ARAHOSIA, a narod ARAHOSIOI, pa su ti oblici ušli u međunarodno znanstveno nazivlje za označivanje zemlje Harahvaitiša. Naglasak u grčkim oblicima hrvatskoga imena (u starijem macedonsko-grčkom obliku na posljednjem slogu, a u mlađem helenističkom na predzadnjem) odrazuje domaći hrvatski naglasak.

O promjeni starih oblika Harahvaitiš, Harahvaiti i Harahvat u Horohvat svjedoči grčki zemljopisac Izidor Haraški (iz Charaxa na Perzijskom zaljevu), koji je živio u doba Kristova rođenja. Rimljani su se tada spremali, da po primjeru Aleksandra Velikoga osvoje tadašnje Partsko ili Perzijsko carstvo, pa car August naredi zemljopiscu Izidoru, da potanko opiše prastaru vojničku cestu, kojom je Aleksandar Veliki preko Irana prodro do rijeke Inda. U tom poslu Izidor je došao i do Arahozije, drevne Harahvaitiš. U svom izvještaju »Stathmoi Parthikoi« (Mansiones Parthicae = Perzijske postaje) piše on: »... 19. Arachosia: schoinoi 36 (= oko 162 km): nju Parthi nazivaju Bijela Indija. U njoj je grad Biyt i grad Fársana i grad HOROHOÁD i grad Demetriás; zatim Aleksandropolis, glavni grad Arahozije. Taj je grčki, a protječe kroza nj rijeka Arahotós. Dotle seže država Partha« (Isidori Characeni Parthiae descriptio. Cfr. Müller C., Geographi Graeci Minores, vol. I., Paris 1855.; 244.—254.). Pored pogrčenih naziva Harahvaitiša, Izidor je u svom izvještaju zabilježio i domaći naziv, koji je on razumio kao Horohoád. Iz toga se može zaključiti, da su domoroci rijeku Arahotós i grad Horohoád sami zvali HOROHVÁT. Hrvatsko se ime, dakle, tijekom pet stoljeća promijenilo morfološki i fonetski. Slično kao i neka druga imena s Darijevih natpisa (Ahuramazda - Ormuzd, Ohormizd, Hormuzd, Oramazda i t. d.; Hvarazmiš, Hvarazmija - Horazm, Horezm). Putujući prema zapadu, staroiransko baga postalo je bog. U imenu svete gore Bagastana u samom Iranu prevladala je ikavština: Bagistan, Behistun, Bisutun. Danas bi Hrvati tu riječ izgovarali Bogostan. Iransko-čakavsko slovo —o— u ovom je slučaju prevladalo iransko-čakavsko —i—, kao što je slovo —o— prevladalo i u imenu Harahvat, koje se je preoblikovalo u Horohvát, Horvát (štokavski Hrvât).

Izidorova bilješka za nas je veoma dragocjena, jer osvjetljuje neprekinutu nit, koja spaja iranske Harauvatte s današnjim panonsko-jadranskim Hrvatima. Njegov zapis, da je Arahozija isto što i Bijela Indija znači, da je Iranska Hrvatska bila Indiji na zapadu. Jer su stari Iranci označivali strane svijeta po bojama, a ne po odnosu prema Suncu: bijela boja značila je zapad, crna sjever, crvena jug, a zelena (ili, prema predmetu, plava,

14. Jean-Louis Huot, *Iran I*, Rijeka, 1973., 60., 61., 63. i 64.

odnosno jasnomodra) istok. Porfirogenetova karpatsko-vislanska Bijela Hrvatska jest Zapadna Hrvatska, za razliku od Crvene (južne) Hrvatske (poslije Crvene Rusije), koja se je prostirala oko Lavova ili oko Azovskoga mora. Hrvati Velike ili Bijele Hrvatske nazivali su Baltičko more tamnim, jer je bilo na sjeveru. Kad je dio Velike ili Bijele Hrvatske u 10. st. potpao pod Rusiju, tamošnji Hrvati su sve do 13. st. dijelili one krajeve na Crvenu, Crnu i Bijelu Rusiju.

U 12. st. Pop Dukljanin panonsko-jadransku Hrvatsku dijeli na Bijelu (zapadnu) Hrvatsku i Crvenu (južnu) Hrvatsku. Zapadni Karpati (Slovačka) zovu se Beskidi, što u staroiranskom znači stijene i gore. Na zapadu Beskida su Bijeli Karpati, na jugu Rudavi ili Rudasti (to jest crveni) Karpati, na istoku zeleni (šumoviti) Karpati. Na sjeveru su Tatre, a Tatre na staroiranskom znači tamne, tmurne, crne. Slovački nazivi karpatskih visova Tatra, Fatra, Matra, Magura slavizirani su staroiranski nazivi: Tatra-taman, crn, Fatra-Otac (Pater, Vater), Matra-Majka (Madar), Magura-Maglovita gora (magh = gora). Porfirogenetova Bagibareia (Babja gora) sveta je gora Bijelih Hrvata Bagi-baria (Bogonosna gora — od Baga = Bog, bar = nositi, bairya = nošenje). U podnožju te Bogonosne gore tamošnji su stanovnici do u naše doba plesali oko vatre neki tajnoviti ples — ostatak staroga kulta Ahuramazdina Vatre.

Karpatski gorštaci, a i mi Hrvati danas, oganj zovemo vatra, a to je staroiranska riječ atar, atra za oganj (ignis). Ptolomej je u 2. st. posl. Kr. Karpate zvao Sarmatskim gorama, a Sarmati su također staroiranskoga podrijetla, vjerojatno srodnici Hrvata. Staronordijska Hervararsaga Karpate zove Hrvatskim gorama (Harvadja fjölum). Na Darijevu nadgrobnom spomeniku isklesana je sjekirica s dugim drškom. Karpatski Gorani s istom takvom sjekiricom (zovu je toporek, toporček) izvodili su posebne kretnje prigodom plesa oko vatre. Riječ toporek do danas se je sačuvala u dobrinjskom govoru otoka Krka i u drugim hrvatskim govorima (Toporko Ivane Brlić-Mažuranić iz »Priča iz davnine«). Madžari Slovake pogrdno zovu Tót. Turanski su narodi Irance zvali Tât, često s prezirnim prizvukom, a Tât je prvotno značio isto što i u nas Nijemac (= čovjek, koji nerazumljivo govori).

Poslije osvajanja Aleksandra Velikoga, u Arahoziji (iranskom Harahvaitišu) Grci i iranski Harauvatti stanovali su jedni pored drugih. Glavni grad toga kraljevstva Aleksandropolis (Aleksandreia, Arahotón) bio je pod grčkom upravom, ali su gradom Horohvátom (Horohoádom) upravljali iranski Hrvati. To će se, još očitije, ponoviti u Tanaisu, gdje je bila uspostavljena ravnopravna grčko-hrvatska uprava. U Veliku ili Bijelu Hrvatsku dolazit će i grčki vjerovjesnici, da prošire i ojačaju kršćansku vjeru. Grčki Bizant okoristit će se pobjedom Hrvata nad Avarima.

Izidor Haraški je zabilježio, da su iranski Hrvati svojim narodnim imenom imenovali i svoju zemlju i svoj glavni grad i rijeku, koja je protjecala kroz taj glavni grad. To se je ponovilo i u današnjoj Hrvatskoj. Jedno područje blizu Zagreba zove se Horvátska, selo kod Zagreba (sada već u sklopu grada) zove se Horváti, a jedna rječica u Hrvatskom zagorju (pritok Krapine) zove se Horvátska. Zanimljivo je, da su naglasci tih naziva isti kao i oni u Iranu. Ti nam naglasci razjašnjuju, kako je iz staroiranskoga Horohvát nastalo grčko Horoat i Horuat u Tanaisu i naše današnje kajkavsko Horvát i štokavsko Hrvât.[15]

»HRVAT - HORVAT - HOROAT - HORUAT - HOROHVAT - HARAHVATI - HARAHVAITI - HARAHVATIŠ: — evo karika zlatnog lanca, koji od Jadrana vodi na Vislu, od Visle na Don, od Dona dalje niz nekadanje

15. Sakač, *Historijski razvoj imena »Hrvat«*, 10—17.; Tomislav Heres, *Velika zagonetka glagoljice*, Poljica, god. III., Gata, 1978., broj 1 (3), 9—12.

iranske rijeke Amu-darju i Syr-darju do svete staroiranske gore Bogostana, do slavnog Perzepolisa, do porječja bajoslovnog Inda i do obala sadanjeg Indijskog oceana, toga nekadanjeg iranskog Crvenog ili Južnog mora«.[16]

Sve hrvatske korijene nalazimo u starom Iranu. Iz njega nam je došla starohrvatska umjetnost, vjerski običaji, banovi, župani, proslavljeno hrvatsko konjaništvo, duge i kratke sablje, stara plemenska organizacija, imena mnogih osoba, mjesta i rijeka, nazivi dana i mjeseci. Čak i kajkavski se je već govorilo u Pasargadama i Perzepolu na dvoru Kira Velikoga i kralja kraljeva Darija. Na nadgrobnu Darijevu spomeniku predstavnik Harahvaitiša nosi škornje kao hrvatski šljivarski plemići i zagorski seljaci i preko kabanice opasan je istim onakvim kratkim mačem kakav su nosili starohrvatski velikaši.

Najstariji pisani oblik hrvatskoga imena staroiranski Harauvatti, Harahvaitiš i Harahuatti označuje zemlju bogatu jezerima. I doista, današnji južni Afganistan, gdje je bilo središte staroperzijskoga Harahvaitiša, u usporedbi s obližnjim pustinjama i iranskom visoravni, obiluje vodama — jezerima, rijekama, potocima i vodenim kanalima. Harahvaitiš je bilo veliko i bogato kraljevstvo. Markwart i Herzfeld misle, da je narodno ime stanovnika Harahvaitiša isprva bilo Sama ili Samana (Herodot ih naziva Thamanaioi) i da su u ovom kraljevstvu stanovali već prije 7.—8. st. pr. Kr. Po zemljopisnom imenu svoje nove domovine Samani su se počeli nazivati Harauvatti i to je ime postalo njihovim novim narodnosnim imenom.

Perzijsko carstvo za vladanja Kira Velikoga, Kambiza i prvih godina vladanja kralja Darija sastojalo se je od pet velikih satrapija ili saveznih kraljevstava: 1. Mada ili Medija, 2. Parsa ili Perzija, 3. Parthava, 4. Bahtriš ili Baktrija i 5. HARAHVAITIŠ. Savezno kraljevstvo Harahvaitiš-Horohvat bilo je najbogatije i najljepše. U saveznu državnu blagajnu Harahvaitiš je od svih iranskih kraljevstava davao najviše: 600 talenata. Od njega su više poreza plaćale samo osvojene neiranske satrapije Egipat ili Mudraja (700 talenata) i Babilon (1000 talenata). U Harahvaitišu je, po svemu sudeći, bilo i slonova, jer Darije u jednoj svojoj listini spominje slonovu kost, koja je bila dovezena iz zemalja Kuš i Sind i hača Harahvatija. Da je Harahvaitiš bila lijepa zemlja, potvrđuje i vrhovni staroperzijski bog Ahuramazda u Avesti (»... Kao deseto između najboljih mjesta i naselja stvorio sam ja, Ahuramazda, lijepu Harahvaiti...«)[17]

Sakačevu teoriju o iranskom podrijetlu Hrvata i hrvatskoga imena prihvaća i njemački znanstvenik Herbert Ludat. On zaključuje, da su nazivi naroda s bližom oznakom bijeli, crveni i slično svojstveni izvaneuropskim stepskim narodima. Pri tome se posebno poziva na rezultate Sakačevih istraživanja podrijetla imena Hrvat.[18] Vlasto također dopušta mogućnost, da bi značenje imena Hrvat moglo biti iranskoga podrijetla, a to svoje mišljenje temelji na tumačenju H. Lovmjanskog (Poczatky Polski, vol. 2, pp. 127 ff).[19]

Kušani Zemlja Kuš, koju kralj Darije navodi u listini, u kojoj spominje i hač Harahvati, vjerojatno je domovina iranskih Kušana, najbližih srodnika Hrvata, a možda i jednoga od prastarih hrvatskih plemena. Još i danas u Hrvatskoj ima prezimena Kušan, a postoji i zaselak Kušanec u zagrebačkom području. U 17. st. spominje se mjesto

16. Sakač, *Historijski razvoj imena »Hrvat«*, 17.; Josip Horvat, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, prvi svezak, Zagreb—Ljubljana, 1980., 400—401.
17. Sakač, *Historijski razvoj imena »Hrvat«*, 17—20.
18. Farbenbezeichnungen in Völkernamen. *Ein Beitrag zu asiatisch — osteuropäischen Kulturbezeichungen*, von Herbert Ludat, Saeculum, Band 4, Jahrgang 1955, München, pos. str. 142. i 145.
19. A. P. Vlasto, *The Entry of the Slavs into Christendom. An Introduction to the medieval history of the Slavs.* Cambridge, 1970.

Kušanci u Međimurju (»Mikula knez od Zrinja od divjaka rassičen u Kušancih pri Čakovu Turnu, preminu«. P. Vitezović, kron. 196.).[20]

Jezik Kušana nije još odgonetnut. Jedna francuska ekspedicija otkrila je prije dvanaestak godina na planinskom lancu, 120 milja jugozapadno od Kabula, značajan i jedinstven natpis, zanimljiv i s kulturno-povijesnog i s jezikoslovnoga gledišta. Izrezan u jednom bloku vulkanske stijene na visini od 3500 metara, natpis se sastoji od tri duga teksta, od kojih je jedan na jednom indijskom jeziku, dok su druga dva na indo-kitskom jeziku Kušana. Indo-kitski jezik jedno je od iranskih narječja, a pisao se je slovima izvedenima iz grčkoga jezika. Budući da je tekst na jeziku kušan iste dužine kao i indijski tekst, stručnjaci se nadaju, da će otkriti tajnu jezika Kušana.[21]

Inače je kušan ili kusan naziv za srednjoindijsko pismo, kojim su u doba Kristova rođenja pisali pripadnici vjerskog pokreta džaine. Razvilo se je iz pisma sunga koje, preko pisma maurya, potječe od brahmija. Pismo kusan poznato je s mnogobrojnih natpisa na Elorskim pećinama na gori Abu, blizu istoimenoga grada. Kušitski (od hebr. Kuš — sin Hamov) pak jezik grana je hamitske podobitelji semitsko-hamitske obitelji jezika i neki ga smatraju najstarijom hamitskom jezičnom skupinom.[22]

Iranski Kušâni, uz iranske nomade Šâke iz središnje Azije, od 78. do 320. god. posl. Kr. vladaju sjeverozapadnom i srednjom Indijom. Praoci Kušana su Tohari, koji su govorili nekim indoeuropskim jezikom prije no što su prihvatili iranski (sakijski), a doselili su se iz Europe i nastanili se na granicama Kine. Poslije sloma Aleksandrovih nasljednika Seleukida osvojili su mnoge srednjoazijske zemlje, dio Indije i Horazmiju, utemeljivši u 2. st. posl. Kr. moćno toharsko ili kušansko carstvo sa središtem u Afganistanu. Kušani su bili dinastijsko ili državno ime, koje se je proširilo na podanike toharskog ili indokitskog carstva, kojega je najpoznatiji vladar Kaniška iz prve pol. 2. st. posl. Kr. prešao sa zoroastrizma na budizam.[23] Koncem 3. st. posl. Kr. Kušane nalazimo u sjeverozapadnoj Indiji, odakle ih protjeruju vladari iz vladarske kuće Sasanida.[24] Kušansku su državu u 5. st. konačno srušili Huni Heftaliti. Kraljevstvo Velikih Kušana obuhvaćalo je prostrana područja Srednje Azije, Afganistana, Pakistana i sjeverne Indije. Kušanski vladari kovali su zlatni novac. Kušani su podigli mnoge glasovite kulturne spomenike, posebno u Indiji. Kušani su bili uporni širitelji budizma.

Sve ovo spominjemo zbog toga, što bi jezik i pismo Kušana možda mogli biti u vezi s hrvatskim prajezikom iranskoga razdoblja i s hrvatskim glagoljskim pismom.

Staroiranska baština Iz iranske prapradomovine ponijeli su Hrvati sa sobom na dugi povijesni hod do obala Jadrana bitne elemente svoje kulture, uljudbe, jezika i pismenosti, koje su do danas sačuvali u jezgri svoga bića. U najvrednije što smo donijeli u današnju, konačnu svoju domovinu idu pleterna umjetnost ili pletenac, umjetnost gradnje crkava i kuća, te pismo, koje danas nazivamo glagoljica, a kojim smo ispisali jedinstvenu književnost nadahnutu tim pismom. Sve to je ujedno i naš prinos europskoj i svjetskoj umjetnosti i kulturi, koji se ne može zaobići.

20. *Rječnik HS jezika*, JAZU, dio V., Zagreb, 1898—1903., 830.
21. »Vjesnik«, Zagreb, god. XXIX., broj 7739, 3. rujna 1968., (Mr), *Pred odgonetkom tajne jezika Kušana*, 12.
22. ERLN, isto, 730.
23. Radoslav Katičić, *Stara indijska književnost*, Zagreb, 1973., NZ MH, 42.; J. Horvat, *Kultura Hrvata I*, 397. (Vladimir Košćak).
24. Carel J. Du Ry, *Narodi drevnog Istoka*, Rijeka, 1970., 160.; Vladimir G. Lukonin, *Iran II*, Rijeka, 1973., 44—48. i 66.

Duboki tragovi našega iranskoga podrijetla nisu ni do danas izblijedjeli. Sačuvali su se u nazivima rijeka i mjesta, u jeziku, u narodnim običajima, u crkvenom graditeljstvu i gradnji kuća, uopće u čitavoj materijalnoj i duhovnoj kulturi Hrvata. Bistra, pitka i prelijepa rijeka Krka u Južnoj Hrvatskoj utječe u more kao i njezina blizanka i imenjakinja iranska Kerkha. Nazivi velikih rijeka Dunav (starolat. Ister), Don (grč. Tanais), Donec, Dnjepar (grč. Borysthenes, ukr. Dnipro) i Dnjestar (grč. Tyras) iranskoga su podrijetla, a upravo su se tim rijekama Hrvati kretali od svoje druge crnomorske pradomovine do današnje domovine. U staroiranskom jeziku dunav znači velika rijeka i rijeka uopće. Imena mjesta Čazme i rječice Čazme, istočno od Zagreba, koji su se u 12.—13. st. zvali Česma (rječicu narod još i danas tako zove), također su iranskoga podrijetla (češme u staroir., odnosno perz. znači izvor).[25]

Veze između panonsko-jadranske Hrvatske i iranske Harauvattije duboke su i mnogobrojne. Nekada je čitava današnja Ukrajina zajedno s Rumunjskom i Madžarskom bila iranska, najprije skitska, a zatim sarmatska. Poljski znanstvenik T. Sulimirski tvrdi, da su Tanaiski (Donski) »Kroati« i vislanski »Bjelokrobati« (Bjelohrvati) imali dosta sarmatskih značajki i da imena njihovih poglavara nisu bila slavenskoga podrijetla. Sulimirski pretpostavlja, da su Hrvati bili istočno-alansko pleme, koje se je poslije stopilo sa slavenskim življem.[26] Sovjetski slavist akademik Nikola S. Deržavin čak smatra, da je ime Hrvat inačica imena Sarmat. Slažem se s Deržavinom, ali u protivnom pravcu — ime Sarmat moguća je inačica imena Hrvat. Svakako, iranski su Hrvati dugo vremena živjeli zajedno i s iranskim Sarmatima i s iranskim Skitima, na svim područjima, gdje su živjeli i Sarmati i Skiti. Stoga ne iznenađuje, što i na srebrnoj amfori iz 3. st. pr. Kr. nađenoj u Čertomlyku na donjem Dnjepru, kada su današnjom Ukrajinom vladali iranski Skiti, i na Višeslavovoj krstionici iz 8. st. posl. Kr. nalazimo isti troplet s očima u zavojima, koji simbolizira rijeku i vodu tekućicu općenito. Na prekrasnoj srebrnoj amfori iz Čertomlyka konj pije vodu, da ugasi tjelesnu žeđu. Izvor-voda ispiračica iz Višeslavove krstionice čisti ljude od grijeha, slabe čini jakima i prosvijećenima, gasi im duhovnu žeđu.

Prvoga poznatoga sarmatskoga vođu, koji je oko god. 200. pr. Kr. prešao Don, Grci su zvali Gatalos. Kad se odbaci grčki završetak -os, ostaje Gatal. Gatali ili Gotali bili su jedan stari plemićki rod kajkavske Hrvatske (u jednoj latinskoj ispravi iz god. 1507. spominje se Nicolai Gothal). Blizu Zlatara nalazi se stara gradina i selo Gatalovec, a kod Koprivnice selo Gotalovo (nastalo od Gotal). U osječkom okružju spominje se selo Gat. U bivšoj Poljičkoj Republici opstoji i danas selo Gata, koje se u latinskim ispravama spominje od 14. st. (»Gata kod svetoga Čubrijana«) i, naravno, u glasovitom Poljičkom statutu, jer su Gata bila zborno mjesto starih Poljičana. U okolici Bihaća tri sela nose naziv Gata. Na istom onom iranskom području, gdje su nađena imena Gatal i Horouath, nađeno je i ime Godysavos-Godysav. Na donjem rubu nadvratnika crkvice sv. Križa u Ninu (donji dio gornjega dijela nadvratnika sastoji se od troprutaste vitice i tropleta s očima u zavojima kao na srebrnoj amfori iz Čertomlyka) uklesano je ime župana Godežava (Godesava ili Godečaja. SAV u staroiranskom znači korist, blagostanje. GODY, GODE znači isto što i latinsko gaudere — uživati, hrv. godi mi (na pr. Godemir).[27] Možda ovome treba dodati i prezime stare dubrovačke vlastele Gataldić ili Getaldić.

25. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1965., 172.
26. T. Sulimirski, *Zaboravljeni Sarmati*, u knjizi *Iščezle civilizacije*, Beograd, 1965., 298.
27. Stjepan Sakač, *Vjerski simbolizam ukrasnih prepleta u staroj hrvatskoj umjetnosti*, Crkva u svijetu, god. I., broj 4, Split 1966., 35—36.; *Akademijin rječnik, dio III.*, Zagreb, 1887—1891., 112. i 330.; Stjepan Gunjača — Dušan Jelovina, *Starohrvatska baština*, Zagreb, 1976., 100.

Ime naše najljepše planine Velebit prastaroga je neslavenskoga postanja. Neki istraživači misle, da su oni Hrvati, koji su se poslije doselidbe naselili u krajevima oko Velebita, bili možda sljedbenici iranske dualističke Zaratustrine religije. Dr. Branimir Gušić slaže se s Ivom Pilarom, da Sveto brdo, visoki vrhunac u južnom Velebitu, sigurno označuje prastaro kultno mjesto još iz kulturnoga kruga prvih ovdje doseljenih Hrvata. Po Ivi Pilaru, Sveto brdo je bilo sjedište iranskoga boga sunca, a prodori ili bujičnjaci obiju Paklenica sjedište boga tame i zla.

Prvotno iranstvo Like dokazuju i ploče s troprutastim starohrvatskim pletencem, koje su do drugoga svjetskoga rata bile uzidane u pročelju zvonika barokne crkve sela Mogorića. Donedavno su se slične ploče sa starohrvatskim pletencem sačuvale u ruševinama i drugih srednjovjekovnih crkvica ovoga kraja. Kavkasko-iranski Kasegi najvećim su se dijelom naselili u Lici, iako ih je dosta otišlo i u Karantaniju. Tugomirići na mjestu antikne Scrisse podižu novi hrvatski Bag (danas Karlobag) kao svoje rodovsko središte. Krbavski knezovi od roda Gušić po jednom knezu Kurjaku prozvali su se Kurjakovići. A kurjak je alansko-sarmatska riječ, dakle staroiranska. Iz poiranjenog i pohrvaćenog uralo-altajskoga roda ličkih Mogorovića potječe izvanredni i učeni vitez »magister Novak Disislavich de Ostrovica de genere Mogorovich«, pisac prekrasnoga glagoljskoga misala.[28]

Jezikoslovci i toponomastičari (mjestopisci) prepoznali su u imenima naselja i plemena na tlu Like i Krbave imena braće i sestara, koji su Hrvate doveli na Jadran. Naselje Kukljići dobilo je ime po Klukasu, mjesto Lovinac po Lobelosu, mjesto Mohljići po Muhlu, selo Kosinj po Kosentzesu (Kosencu), rod Tugomerića po Tugi, selo Bužani po Bugi.[29] Prvotno bi, dakle, okupljanje doseljenih iranskih Hrvata bilo u Lici. Tek kada se je ta jezgra pomakla prema Zadru, Ninu i Solinu, prazninu su popunili pobijeđeni avarski ostaci. Razumljivo je, što su mnoga mjesta i brda dobili iranske nazive. Imenom Velebit nije nazvana samo naša najljepša planina. To ime nosi i brdo, koje sa sjevera omeđuje ulaz u Ninski zaton, tim imenom nazivaju se potoci i dolinska mjesta (na pr. kod Voćina i Slavonskog Broda). Pa kao što je rodovsko središte Mogorovića Bag sigurno u vezi s iranskom riječju bag, dotično staroiranskim Bagastanom, naziv planine Velebit također bi mogao biti iranskoga podrijetla.

Hrvatski narodni običaji podrijetlom iz Irana

Milovan Gavazzi je u svojoj knjizi »Godina dana hrvatskih narodnih običaja«[30] zabilježio mnoge običaje, koji su sačuvani samo ili pretežno u Hrvata i u nekim europskim zemljama, u kojima su Hrvati duže vremena boravili. M. Gavazzi smatra, da smo te običaje baštinili još iz doba slavenske zajednice. Tek ovdje-ondje daje naslutiti, da izvor tih običaja treba tražiti u Babilonu i drugdje na Istoku. Mi ćemo pokazati, da su sve te običaje Hrvati donijeli iz svoje iranske prapradomovine.

Uskrsni običaj bojenja jaja (pisanice, pisanci, šarena jaja) svojom tehnikom i nekim značajnim ukrasnim motivima izrazito se, »često upravo frapantno podudaraju s ukrajinskim i poljskim, dok toga podudaranja s pisanicama drugih južnih Slavena ima mnogo manje ili, često, i nimalo« (M. Gavazzi, str. 27.—28.). Glavni i prema svima ostalima najčešći ukrasni motiv hrvatskih pisanica jest križ na kuke (svastika), različito preinačavan

28. Branimir Gušić, *Naseljenje oko Velebita do Turaka*, u knjizi: Dr. Željko Poljak, *Velebit*, Zagreb, 1969., 13—61.
29. Milan Kruhek, *Povijesni opis Krbavskog polja i okolice prije i poslije Krbavske bitke*, Zagreb, 9. svibnja 1974., šapir. izdanje predavanja, Pov. muzej Hrvatske, 14—15.
30. Milovan Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja (I. Od poklada do jeseni, II. Oko Božića)*, MH, Zagreb, 1939.

i slagan. U jednoj drugoj svojoj knjizi[31] M. Gavazzi kaže, da svastike imaju značaj upravo slavenskoga kulturnoga elementa. Međutim, svastika izvorno nije samo slavenska. Ona već od neolita dolazi na megalitičkim spomenicima (spomenicima od velikih kamenih gromada), posuđu i figuricama kao simbol sreće i zdravlja. U nekim primitivnim kultovima svastika je simbol Sunca, a najstariji poznati primjeri svastike kao simbola Sunca javljaju se na posuđu u Elamu u 4. st. pr. Kr. Svastika kao simbol Sunca urezana je i na našim stećcima, dotično bilizima.[32] U danas napuštenom naselju Škočibe (stariji naziv Skočibue), koje se nalazi na sjeverozapadnom dijelu Gata u bivšoj Poljičkoj Republici, god. 1979. vidio sam svastiku isklesanu na jednom kamenu, koji je u davnoj davnini mogao služiti za kultne potrebe. Sve ovo ukazuje na to, da je uskrsni običaj bojenja jaja dio naše iranske baštine. A to nam posredno još i svjedoči, da su Hrvati pokršteni (barem jedan njihov dio, vodeći dio sigurno) već u zakarpatskoj pradomovini.

Običaj paljenja uskrsnih »krisova«, t. j. kresova, zvanih vuzmenice (vuzmenke, vazmenke, vuzmice, vuzemlice, vuzmeni ognji) tipični je hrvatski običaj, poznat još samo u Slovenaca. Nismo ga primili od Germana, kako misli M. Gavazzi, nego smo ga donijeli iz Irana. Kao naziv za uskrs u Hrvata se je do danas sačuvala riječ vàzam (vȁzam, vázem, vúzem, uzma, uzmêh, uzam) i njezina poimeničenja uzmenjāk (»ciklama«), vazâmnica (»kruška koja se drži do uskrsa«), vuzmênica ili vuzménka (»uskrsni krijes, lomača, vatra«). Petar Skok napominje, da je vazam kao crkveni izričaj (termin) izoliran u kršćanskoj terminologiji kod Slavena i da mu nema analogije ni na istoku ni na zapadu, ali nije razjasnio podrijetlo te riječi na način, koji bi zadovoljio.[33] A njezino podrijetlo je staroiransko.

U starom se je Iranu slavljenje Nove godine, a ona se je slavila 21. ožujka, zvalo VAZMA. Na proslavu Nove godine dolazila su narodna poslanstva. Jedna takva proslava uklesana je u granit i tako sačuvana za potomstvo. Na njoj su sudjelovali i naši hrvatski praoci iz Parse (Perzije). Prizor, koji nam ih je sačuvao, živ je i danas: pet muževa Harauvatta nose darove i vode sa sobom jednu dvogrbu devu.

Običaj paljenja uskrsnih »krisova« u uskoj je vezi s obnovom kućne vatre i crkvenim obredom blagoslova vatre na Veliku subotu. Dodajmo tome općehrvatski običaj paljenja ivanjskih kresova (krisova, svitnjaka, koleda), koji su se palili o ljetnom suncostaju (solsticiju). U davno prošlim stoljećima ivanjski kresovi palili su se i usred samoga staroga Zagreba na trgu pred gradskom vijećnicom. Osim uskrsnih i ivanjskih kresova poznati su u Hrvata jurjevski i duhovski kresovi, pa različite druge obredne vatre. Ove običaje paljenja vatri M. Gavazzi smatra općenim slavenskim običajem i općenoeuropskim, koji imaju očisnu (lustrativnu) i odbojnu (apotropajsku) moć. Skok pak drži, da je vätra balkanska pastirska riječ, koju su nam mogli donijeti srednjovjekovni Vlasi.[34] Već smo rekli, da je vätra (sanskr. átharvan, avesta, ātarš) staroiranska riječ atar (atra, ādjar). Današnji hrvatski običaji paljenja »krisova« ostatak su staroga iranskoga kulta Ahuramazdina Vatre. Ruševine sasanidskih »hramova Vatre« pronađeni su gotovo posvuda u Iranu. Jedan »hram Vatre« otkriven je i u starom gradu Šizu, svetom mjestu Parta i Sasanida. Veliki svećenik Kartir, vrhovni vjerski poglavar u doba prvih Sasanida, na čitavu području tadašnjega perzijskoga carstva uveo je štovanje Vatre i zaratustrizam, »vjeru onih, koji štuju Ahura Mazdu«.[35] Običaj paljenja kresova nisu Hrvati

31. Milovan Gavazzi, *Vrela i sudbine narodnih tradicija*, Zagreb, 1978., 20.
32. Radovan Matijević, *Križ*, ELU 3, Zagreb, 1964., 248.
33. Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knj. treća*, Zagreb, 1973., JAZU, 569—570.
34. Isto, 569.
35. Lukonin, *Iran II*, n. d., 36—37., 71., 77—81. i slika 112.

preuzeli od Rimljana preko Ilira, kako neki misle, jer su i sami Rimljani preuzeli vjersko štovanje boga sunca Mitre od starih Iranaca. Iranski Vätra postao je rimski Mītra. A Hrvati su u čast sunčanoga božanstva Vatre palili vatre još u starom Iranu.

U nekim hrvatskim krajevima, kao na primjer u južnohrvatskoj Zagori, narod na Novu godinu daruje zdence i rijeke (»Hladna vodo, ja ti dajem dara, a ti meni srećice i zdravlja«). Takav je običaj bio poznat u staroiranskih avestijskih zaratustrovaca, koji su ga pak preuzeli od Babilonaca. Babilonci su vjerovali, da njihov bog Marduk na Novu godinu silazi u rijeku Eufrat te iz nje određuje ljudima sudbinu za čitavu iduću godinu. Da ga udobrovolje, narod mu je u rijeku bacao darove.[36] U Hrvata je poznat i običaj polijevanja vodom, a taj isti običaj (zvan dyngus) posebno je značajan uskrsni običaj u Poljskoj. U uskoj vezi s ovim običajima jest i ivanjski običaj vijanje vijenaca — djevojke udavače bacaju vijence u vode tekućice i gataju po njihovu pravcu kamo će se udati. Ovaj je običaj dobro poznat u Poljaka i Rusa. Sličan običaj zadržao se je gotovo sve do naših dana i u Lici. Na »Zlatnom vrilu« u Bakovcu više Kosinja žene su ostavljale tkanice ili rupce kao zavjetne darove. U »Vodenoj špilji« pokraj Jadove i na vrelu poviše Medka žrtvovana su pletiva, rupci i vrpce. U ta vrela djevojke i nerotkinje bacale su i metalne novce.[37] Svi su ovi običaji babilonsko-iranskoga podrijetla, i Hrvati su ih izravno baštinili iz svoje iranske prapostojbine.

Hrvati su sačuvali sve do naših dana osebujni narodni običaj nazvan Ljelje-kraljice, povezan s blagdanom duhova. Ono što je u ostalih Slavena rusalka ili vila uopće, to je u Hrvata Ljelja. Podrijetlo riječi Ljelja ukazuje na drevnu zemlju Horezmiju (današnja Bukhara i zapadni Turkestan), zemlju sunca (Hor-zem), preko koje je prolazio trgovački promet na putu iz Dalekoga Istoka za Iran. U obredu Ljelja nastupaju uglavnom kraljevi i kraljice, a katkada i druge osobe (zastavnik, kraljevska pratnja, dvorkinje, pjevačice i dr.). Ljelje su obučene u raskošnu odjeću, a na prsima nose hrvatske trobojnice, na kojima su uvezani dukati. Na šeširu kraljeva božura ruža, pradavni simbol života i smrti, koja potječe iz iranskoga kulturnoga kruga (iz kojega je u Europu došao božur, breskva-persica, šljiva i dr.). Kraljevi nose sablje, a sablja je muški simbol i ujedno oznaka mladoga junaka, toga važnoga mitološkoga lika čitave Eurazije. Kraljevu glavu resi ukrašeni obruč od metalne žice u obliku vijenca, koji ima značaj krune, koja je u Iranu u doba Kristova rođenja bila u bujnoj uporabi i koja se je u pokrštenoj Europi ustalila kao svetački zlatokrug (svetokrug, aureola).

Takvu smo krunu donedavno nalazili u ženskom oglavlju u selima nedaleko od Zagreba (Jamnica i Kupinec), zvanu svjetlo (kajk. svetlo), a ista takva kruna bila je stalni pribor na hijeratskim (svećeničkim) prikazima iz Irana u prvim stoljećima poslije Krista. Uz ovu žensku ukrasnu krunu ide i ogrlica (grlinček) od staklenoga bisera, kako se to vidi na svim iranskim prikazima visokoga dvorskoga pribora iz doba Sasanida. Ovaj magijsko-apotropejski ukras sačuvao je hrvatski puk gotovo u prvotnom iranskom obliku.

O istom iranskom kulturnom krugu još uvjerljivije svjedoče svilene vrpce na šeširima i vijencima hrvatskih Ljelja (u Kupincu zvane roža ili dodoš), koje u našem pučkom oglavlju imaju isto ono mjesto, koje su imale vrpce u svečanoj odjeći iranskih vjerskih likova, vladara i moćnika. Perjanica od čapljina perja na kraljevu šeširu naših Ljelja vezana je s predodžbom izlazećega Sunca, a ptica močvarica (u strogom mazdaističkom

36. Sakač, *Vjerski simbolizam*, n. d., 34.
37. Branimir Gušić, *Naseljenje Like do Turaka*, separat iz Zbornika 5 »Lika u prošlosti i sadašnjosti«, Karlovac 1973., 14.; Isti, *Naseljenje oko Velebita do Turaka*, n. d., 136.

izrazu predstavnik je Sunca pijevac-kokot) omiljeli je motiv iranskoga sasanidskog ukrasa.

Naše Ljelje oblačile su se u svilenu odjeću, a ne, kako bi se očekivalo, u lanenu. A svila je azijska dragocjena roba, koja se je na početku našega računanja vremena proizvodila i u Iranu. Nalazi svile sa sitnim romboidnim uzorkom iz prvih stoljeća našega razdoblja na Krimu i na obalama Ponta doslovno se ponavljaju u svilovezu hrvatskih posavskih poculica.[38] Iz staroga Irana baštinili smo i riječ čipka (staroiranski ZEPEYA, u značenju: pokrivač za glavu, ukrasni rubac), kako je otkrila Marijana Gušić u dubrovačkim spomenicima.[39] Samo se s njom ne slažem u tome, da je ta staroiranska riječ došla u hrvatski jezik preko Turaka i Madžara, kad je mogla doći izravno.

Za narodni običaj Ljelje-kraljice znanost kaže, da ne može biti kasnijega postanja od doba dolaska Hrvata u današnju domovinu. Znanost još uvijek nije odgonetnula podrijetlo ovoga običaja. Ona pretpostavlja, da su taj običaj Hrvati naslijedili iz općeslavenske baštine, a da su ga u tu baštinu donijeli nositelji pontsko-kavkasko-iranskih pojava slavenizirani Anti. Pri tome je znanosti čudno, kako je poljodjelski slavenski puk mogao do u podrobnosti uređivati svoju kulturu prema uzoru dalekoga i nedohvatnoga perzijskoga dvora, kao što to pokazuju ženska oglavlja iz Jamnice i Kupinca. Pokušava se to protumačiti tako, da je Iran za Sasanida kroz pet stotina godina jako utjecao na sve narode različite narodnosne pripadnosti i različitih jezika od Sogdije, dotično Horezmije do Ponta. A Sasanidi su, vele, u ponovnom procvatu mazdaizma nanovo podigli predsasanidski kulturni posjed u svoje visoko društvo, pa da tako možemo razumjeti blizinu između sasanidskih likovnih prikaza i našega folklornoga posjeda.

Uz to, kaže dalje znanost, u kavkasko-iranskih Alana i slaveniziranih Anta postojala je opravdana težnja, da istaknu svoj društveni položaj slobodnoga naroda, pa su svoje dvorove i dvorske običaje prilagođivali perzijskom uzoru. Dokazuju to i motivi cara, carice, carevića i carevne, stalna pojava u slavenskoj pripovijesti. Prema tvrdnjama iste znanosti Hrvati bi iranske dvorske utjecaje iz staroiranskog i kavkasko-iranskoga područja (kruna, dotično dijadem, vrpca, biserna ogrlica, ruža, čapljino pero, čipka, a osobito svila) primili slavenskim ili kojim drugim posredovanjem. Znanost ipak naslućuje, da su društveni nositelji običaja Ljelje u jezičnom sastavu slavenskoga etnosa mogli biti Hrvati kao predstavnici pontsko-iranskoga kulturnoga svijeta i da su taj običaj za raselidbe donijeli u svoj današnji zavičaj. Govori se i o turansko-avarskom utjecaju (imena plemena s temeljem kač-ići, šub-ići, gus-ići). Kažu da je ime Šokac turskoga podrijetla (šok = poljodjelac) i da je baš Šokadija sačuvala stare običaje, pa i Ljelje.[40] Skok ime Šokac izvodi od tursko-perzijske imenice šoh (= šuh, veseo, bestidan, nečist — v. ER, 406.—407.). Rekao bih, da Hrvati, barem kad se radi o staroiranskim utjecajima, nisu trebali posrednika.

Milovan Gavazzi ne nalazi konačni odgovor o podrijetlu Ljelja. On pripominje, da se je u Podravini običaj Ljelje stopio s običajem zvanim Ladarice, jezgra kojega bi mogla biti baština iz davnoga slavenskoga folklora. Nadalje on dopušta, da bi običaj Ladarice mogla biti samostalna hrvatska umotvorina.[41] Mi sada sasvim sigurno znamo, da su Hrvati običaj Ljelje i običaj Ladarice donijeli sa sobom izravno iz Irana, bez ičijega posredovanja. Jer bi inače bilo nejasno odakle to, da su se baš staroiranski kraljevski uresi doslovno ponovili u svilovezu posavskih poculica i u

38. *Narodni običaj Ljelje-kraljice (Gorjani-Đakovština) kao historijski spomenik*, Zagreb, 1967., JAZU.
39. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 440.
40. *Narodni običaj Ljelje-kraljice*, n. d., 38—41.
41. M. Gavazzi, *Godina dana hrv. nar. običaja*, I., 70—81., 98. i 100.

kupinečkim i jamničkim ženskim oglavljima. Do jučer smo također bili uvjereni, da je tambura tipično slavensko glazbalo. A tambura potječe iz drevne Harauvattije (Hruhatije). Afganistanci i Perzijanci našu današnju hrvatsku riječ tambura pišu tambúr, a riječ tamburica pišu tambura. Riječ tambura nije balkanski turcizam perzijskoga podrijetla,[42] niti je podrijetla arapsko-turskoga,[43] nego je to izvorna hrvatska riječ iz staroiranskog rječničkoga blaga.[44]

Poznat je hrvatski narodni običaj »biranje kralja«, tradicija kojega se je u nekim hrvatskim krajevima sačuvala sve do danas. Po sporazumu mještana, kralj se je birao na osobitom mjestu određenu predajom (na pr. u Grohotama na otoku Šolti nasred sela — na »Igrališću«). Kraljeva vlast trajala je u različitim mjestima različito — od dva dana do godinu dana. Ovaj običaj spominje se u jednom sudskom zapisniku iz Trogira god. 1272. i to je dosada najstarija poznata vijest o ovom običaju. Običaj su zabilježili: Pavao iz Rovinja (1640.), Valvasor (1689.), matrikula bratovštine Sv. Duha u Velom Ižu (1730.), opat Fortis (1774.) i drugi. Tvrdi se, da su ovaj običaj Hrvati preuzeli od romaniziranih Ilira, a izvor da mu treba tražiti u babilonskim sakejama i srodnim običajima Bližega Istoka, odakle da su ga donijeli rimski vojnici (rimske saturnalije) i prenijeli na istočne obale Jadrana. U ovom običaju, dopuštaju neki, možda bi se mogli nazirati ostaci sjećanja na biranje kralja u doba hrvatskih narodnih vladara, a možda običaj ima i sastojaka davnoga hrvatskoga narodnoga prava biranja glavara i starješina. Ne isključuje se, da običaj upućuje na neko davno stvarno biranje mjesnih glavara (knezova i sl.), onako, kako su se prema povijesnim izvorima birali u hrvatskoj davnini, o kojemu biranju ima lijepa analogija s izborom kneza na Gosposvetskom polju u Koruškoj. Običaj biranja kralja povezan je s nekim elementima običaja koleda ili koledanje. Jezgra običaja koleda i samo ime toga običaja baština su, izvan svake dvojbe, sa sjevera. Pretpostavlja se, da su običaj koleda i naziv toga običaja Hrvati zajedno s ostalim Slavenima tamo na sjeveru još u daljoj prošlosti primili posredno iz rimskoga kulturnog kruga, a vjerojatno na drugoj strani i iz grčkoga. Upućuje se, dakle, opet na posredništvo (grčko-rimsko-ilirsko), kao što se na to posredništvo napućuje i u pogledu gatalačkih vještina, koje su bile veoma raširene napose u Aziji.[45]

Da običaj biranja kralja »nosi u sebi dah i duh davnine«, potvrđuje u naše doba dramska igra Šime Kulišića »Iški kralj«.[46] Zbog toga, što je običaj biranja kralja bio značajan napose u jednoga dijela Jadranskih Hrvata zaključivalo se je, da su taj običaj Hrvati preuzeli od poromanjenih Ilira ili od Romejaca dalmatinskih gradova, koji su do Krešimira II. bili pod nominalnim vrhovništvom Bizanta. Međutim, taj su običaj, kao i gatalačke vještine, Hrvati bez tuđega posredovanja donijeli iz Irana. U tom je običaju sačuvan prvotni običaj biranja perzijskih vladara. Običaj biranja vladara sačuvali su Hrvati ne samo za vladanja hrvatskih narodnih vladara, nego i poslije, sve do god. 1918., bilo da su vladare izravno birali na općem saboru, bilo da bez saborske potvrde vladar nije bio pravno priznat. Narodni običaj i pravo biranja svoga vladara sačuvao se je u potpunoj svojoj vrijednosti i značenju za sve vrijeme trajanja Poljičke Republike. Poljičani su svoje knezove i upravne činovnike, uključujući i vrhovnoga kneza, birali na najdemokratskiji način, koji i danas može biti uzorom.

To što je običaj biranja kralja najčešći na Jadranu, nije neobično. Na Jadranu je bilo središte i prijestolnica panonsko-jadranskih Hrvata. A treba uvijek uzimati u obzir, da su na Jadran barem vođe Hrvata, ako

42. Skok, *Etimol. rječnik*, 440—441.
43) Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1978., 1324.
44. E. H. Palmer: *A concise dictionary of the Persian language*, 6. imp., London, 1904.
45. M. Gavazzi, *Godina dana hrv. nar. običaja*, II, 60—85.
46. Šime Kulišić, *Iški kralj*, pogovor Božidar Finka, Čakavska rič 1, Split, 1979., 71—105.

ne i sav narod, koji je došao s njima, došli neposlavenjeni, s iranskim vojničkim i upravnim jezikom i s iranskim običajima i kulturom. Iranske riječi aramejskoga podrijetla dugo su se sačuvale u Hrvata. Imamo ih zabilježene u hrvatskom rječničkom blagu rukopisnih rječnika imotskoga samostana iz 18. st., u kojima je dio hrvatskoga teksta napisan glagoljičicom (bosančicom ili hrvatskom ćirilicom).[47] Petorica braće (Klukas, Lobelos, Kosentzes, Muhlo i Hrobatos) i dvije sestre (Tuga i Buga), koji su Hrvate doveli u današnju domovinu, nose još uvijek staroiranska, dotično iransko-kavkaska imena i, barem u kućnoj uporabi, sigurno su govorili staroiranskim jezikom svojih praotaca Harauvatta.[48] Ferdo Šišić neizravno potvrđuje ne samo iransko podrijetlo Hrvata, nego i to, da su Hrvati primili slavenski jezik tek pošto su se doselili na panonsko-jadranski prostor. »Hrvati su«, kaže on, »bili dio slavenskih Anta, a avarski podanici u Panoniji i Dalmaciji dijelovi Slavena... Budući da je nadošlih Hrvata bilo malo — samo gospodujući sloj — izvršio se je i ovdje u historiji općepoznati proces da su zapovijedajući došljaci poprimili jezik svojih podanika, a ovi ime došljaka«.[49]

Iran i starohrvatska umjetnost

Najjača veza između staroga Irana i panonsko-jadranske Hrvatske očituje se u starohrvatskoj pleternoj umjetnosti i u načinu gradnje starohrvatskih crkava. Ovdje ne ćemo potanje iznositi primjere i dokaze, jer će to biti predmet naše posebne rasprave, nego ćemo samo podsjetiti na najvažnija dosadašnja otkrića.

Kao što to već u Hrvata biva, starohrvatsku umjetnost otkrio nam je i u svijetu popularizirao stranac, poznati znanstvenik poljskoga podrijetla Josef Strzygowski. Ta njegova otkrića objavljena su i na hrvatskom jeziku,[50] ali sa slabim odjekom u samih Hrvata. Iako u Splitu imamo Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, u kojemu se čuvaju najvredniji i najljepši spomenici hrvatske pleterne umjetnosti, mi niti u Enciklopediji hrvatske povijesti i kulture[51] nemamo posebno obrađene pojmove kao što su starohrvatska umjetnost, pleter, pleterna umjetnost, starohrvatske crkvice i sl. Tek pod pojmom starohrvatska kulturna baština možemo nešto o tome saznati, ali šturo i nedovoljno, pogotovo ne o hrvatskoj iranskoj baštini. Ali je zato o iranskim elementima u starohrvatskoj umjetnosti pisao, na primjer, talijanski povjesničar umjetnosti V. Monneret de Villard (*Le chiese della Mesopotamia, Orientalia Christiana Analecta,* 128, Roma 1940.).

Pokušavali su nas i još uvijek nas pokušavaju uvjeriti, da smo pleternu umjetnost preuzeli od Langobarda ili Bizanta, a način gradnje starohrvatskih crkava ili od Langobarda ili su nam uzori bili antičke građevine nađene na tlu rimske Dalmacije. J. Strzygowski je u spomenutoj svojoj knjizi dokazao, »ne Hrvatima za ljubav«, da su Hrvati u tome išli svojim posebnim putem. Starohrvatske građevine, tvrdi Strzygowski, ne mogu se dovesti u vezu ni s Rimom ni s Bizantom, a niti s franačkom ni langobardskom državom. Tehnika gradnje svodova i kupola u starohrvatskom crkvenom graditeljstvu pokazuje vezu s Mezopotamijom, Indijom, Sirijom, središnjom Malom Azijom, Armenijom i napose s Iranom. Strzygowski spominje misao Luke Jelića, »da su se s Alanima morala na istočnoj obali

47. Dr. fra Karlo Kosor, *Rukopisni rječnici imotskog samostana,* List imotskih župa »Grad na Gori«, god. II., Uskrs 1980., br. 1, 20—22.; Isti, *Dva trojezična rječnika nepoznatog autora iz 18. stoljeća,* Rad 344, JAZU, Zagreb, 1966., 257—339.

48. Dr. o. Dominik Mandić, *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti,* Rim, 1963., 59.; Vidi o dolasku Hrvata: Dr. Nikola pl. Tomašić, *Život i djelo cara Konstantina VII. Porfirogenita,* Vjesnik kr. hrv.-slav. dal. arkiva, god. XX., sv. 1. i 2., Zagreb, 1918.; Dr. Nada Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine,* Zagreb, 1972., 2—6.

49. Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda,* Zagreb, 1962., MH, priredio dr. Jaroslav Šidak, 76.

50. Josef Strzygowski, *O razvitku starohrvatske umjetnosti* (dalje: *Starohrvatska umjetnost*), Zagreb, MCMXXVII (1927.), izvan. izd. MH.

51. *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture,* Zagreb, 1980., SK.

Jadranskoga mora naseliti iranska plemena, koja da su se kasnije izgubila među Slavenima, odnosno među Hrvatima, kad su iza Gota i Avara zaposjeli ove krajeve«.[52] Pleterni spomenici pronađeni u Hrvatskoj zasjenili su sve, što se je našlo u Italiji. Stoga, raspravljajući o spomenicima te vrste, moramo polaziti od Hrvata, a ne od Langobarda. Višeslavova krstionica nije rađena prema langobardskom uzoru. Naprotiv, mletački zdenci iz 9. st. spadaju u okvir hrvatske umjetnosti, a ne u područje langobardskoga umjetničkog stvaranja. Starohrvatska i langobardska umjetnost pokazuju jedna prema drugoj očitu opreku.

U svom povijesnom hodu od Irana do Jadrana Hrvati su ostavili svoj iranski otisak i u Poljskoj, gdje su utemeljili Veliku ili Bijelu Hrvatsku. Četverokrug nađen na Wawelu u Krakovu sličan je onome kod sv. Nikole u Ninu. Uresna ploča, nađena također na Wawelu u Krakovu, nalik je kamenim pločama iz Kapitula kod Knina, na kojima su uklesana imena vojvode Hrvata Svetoslava i velikoga vojvode Držislava.[53]

Crkva sv. Petra u Solinu, u kojoj je god. 1075. okrunjen hrvatski kralj Zvonimir, veoma podsjeća na dvorsku crkvu Nersesa III. (641.—661.) u Zwarthnozu na području Ararata, što je dovodi u užu vezu s Armenijom, gdje su Hrvati također nekada živjeli. Hrvatske drvene crkve (sv. Barbare u Pokupskom Brestu, sv. Jurja u Lijevim Štefankima, sv. Fabijana i Sebastijana u Kučima, kapelica u Sedlarici, sv. Barbare u Velikoj Mlaki, sv. Marije u Donjoj Budičini kod Hrastovice) očituju srodnost, osobito u gradnji krovova, s brvnim građevinama Armenije, Irana i Kašmira. Slične crkve nalazile su se u Poljskoj i Ukrajini na svakom koraku. Prešavši s drvene gradnje na gradnju od kamena, Hrvati su radili na isti način kao što su to radili Iranci, kad su od gradnje s brvima prešli na gradnju od sirove opeke. Hrvati su, dakle, ostali vjerni svojim iranskim, crnomorskim i zakarpatskim građevnim običajima ukorijenjenima u krvi i duši.

Starohrvatski dvotračni pletenac, u poljima kojega ima životinjskih i ptičjih oblika, a uz kojega se javlja geometrijski crtež vitice, iranskoga je podrijetla. Kapitel (natkrovlje žrtvenika) iz rapske stolne crkve s trotračnim pletencem čini se kao da je izravno donesen iz Irana. Plutej s motivom pentagrama s pticama, koji se nalazi u Krstionici Splitske stolne crkve, živo sjeća na mazdaističke iranske uzorke. Slijepi luk, koji služi za ukras građevina, žrtveničkih ploča i biliga (stećaka) prvi put se javlja u Iranu. Ukrasnu pleternu umjetnost nismo primili ni od Bizanta ni od Langobarda. Ona je posebnim putovima prodrla i u Bizant i u Heladu, dok smo je mi Hrvati izravno donijeli iz Irana.

Trolinijski stilizirani široki preplet na vrhu pluteja s motivom pentagrama s pticama iz Krstionice Splitske prvostolnice vodi nas do Hetita, koji su neko vrijeme vladali i Babilonijom. Spomenuti preplet je prastari ideogram oblika i Božje nazočnosti, kao na primjer na hetitskoj žrtvi za kišu, jer se u Starom i Novom zavjetu Bog redovito objavljivao u oblaku ili iz njega. Hetiti su bili veoma kulturan narod, ravan Egipćanima. Iako su kao narod propali, ostavili su čovječanstvu bogatu pismohranu tekstova zakona, ugovora, pisama i molitava te veliki broj spomenika graditeljstva, likovnih umjetnosti i keramike (lončarstva). Rabili su dvije vrste pisma: babilonsko klinovo pismo i svoje vlastito slikovno (hetitski hijeroglifi). Hetitski jezik je najstariji poznati indoeuropski jezik. Hetitska riječ nebiš isto je što i hrvatski nebo. Bez dvojbe su Hetiti preko Irana utjecali i na Hrvate. Te utjecaje trebat će pomnije proučiti. Pogotovu s obzirom na postanak glagoljskog pisma, praoblik kojega treba tražiti u babilonskim i egipatskim klinopisima i hetitskom slikovnom pismu.

52. J. Strzygowski, *Starohrv. umjetnost,* 39.

53. J. Strzygowski, *Starohrv. umjetnost,* 61—62.; Kazimierz Saysse — Tobiezyk, Kraków, Warszawa, 1966., 20.

Izravnoj iranskoj baštini pripadaju i razni starohrvatski radovi takozvanoga sitnoga umijeća (šljemovi s kopčama iz Vida kod Metkovića, brončane duge ostruge s remenjem svake vrste i manje srebrne ostruge iz Biskupije kod Knina, željezne ostruge iz starohrvatskih grobova), kao i hrvatska pučka umjetnost (posebno izrađevine od kože). I to dokazuje, da se podrijetlo starohrvatske umjetnosti ne može izvoditi ni od Langobarda ni od Bizantinaca, a ni od sredozemne umjetnosti uopće. Pogotovo se podrijetlo starohrvatske umjetnosti ne može izvoditi od Langobarda, jer Langobardi nikada nisu vladali Hrvatima. Dapače, prije bi se moglo dokazati, da su Langobardi pleterne ukrase i sitno umijeće preuzeli od Hrvata. Stari izvori govore, da su Langobardi u svom pomicanju na jug s obala Elbe doprli do zemlje Anta.[54] A Hrvati su dugo živjeli u zajednici s iranskim Antima. Poznato je, da su baš perzijski umjetnici gajili takozvanu »sitnu umjetnost«. Kod gradnje pak između langobardske i hrvatske umjetnosti, opstoji odlučna opreka.

Strzygowski je dokazao, da je drvorezbarska tehnika hrvatskih rovašenih ukrasa, bît koje se očituje baš u drvetu, podrijetlom iz Irana, te da se odatle širi i pojavljuje često i u glini i u kovini i u kamenu. Pletenci starohrvatskoga ukrasnoga kamenja izrađeni su staroiranskim rovaškim rezom, a ukrasi ostruga od bronce i srebra staroiranskim kosim rezom.

Hrvati su, slično kao i Armenci, gradili malene crkve, ali dojmom monumentalne. Nisu ih gradili po uzoru na zatečene antikne građevne oblike, nego su sa sobom iz Irana donijeli nove građevne oblike: kružne crkve i crkve s kupolom nad četvorinom. Ukrašavali su ih geometrijskim pleternim ukrasima kako su to naučili u Iranu. U toj vrsti umjetnosti Hrvati ne samo da nisu zaostajali za germanskim narodima, nego su ih, gledajući u cjelini, nadmašili. Starohrvatska umjetnost izvorno je iranska, izvorno je narodna. Hrvati su sa svojom brvnom gradnjom donijeli sa sobom iz Irana razvijenu drvnu građevnu umjetnost, koju su na Jadranu prenijeli u kamen. Donijeli su sa sobom i razvijen način izradbe pleternih ukrasa, koji su također prenijeli na kamen. Hrvati nisu bili barbari u grčko-rimskom smislu. Već u prapostojbini imali su veoma razvijenu drvnu gradnju s ukrasnom opremom pokućstva.

Hrvati su sagradili kulturni i umjetnički most između Irana i Jadrana. Hrvatska kultura i umjetnost, kao i slična islamska kultura i umjetnost, izjajili su se u iranskom gnijezdu (ima islamskih spomenika iz 9. st., koji bi se mogli zamijeniti onodobnim hrvatskim). Hrvatska narodna umjetnost gradnje svodova utjecala je i na zapad, jer su se Hrvati u graditeljstvu služili svodovima oko dvije stotine godina prije nego Langobardi, odnosno druge zapadne zemlje (izuzevši sjevernu Španjolsku). Romanička umjetnost Zapadne Europe može se razjasniti samo pomoću predromaničke hrvatske umjetnosti, koju su Hrvati donijeli iz Irana. Taj iranski osjećaj nije u Hrvata izumro ni u doba renesanse. Nestali su Goti i Avari, iščezli su Langobardi. A Hrvati su ostali, čuvajući svoje ime kroz duge dvije i pol tisuće godina. »Šteta je«, zaključuje Strzygowski, »što Hrvati nisu na temelju svoga shvaćanja izgradili sebi, kad su došli na jug, svoj vlastiti nazor o svijetu, nego su se potpuno prilagodili shvaćanju tadanjega kršćanstva. Kao nositelji kulture mogli su Hrvati biti Grci među Slavenima«.[55]

Vladarski i državno-upravni nazivi iranskoga podrijetla

Iz Irana dolaze nam ban i župan. Za naziv ban dosada se je držalo da dolazi od avarske riječi bajan, što znači vladar horde. U pogledu podrijetla naziva župan mišljenja se razilaze. Po jednima i to je posuđenica iz avarskoga, drugi ga dovode u vezu sa staročeškim i poljskim

54. N. S. Deržavin, *Porijeklo ruskog naroda*, Zagreb, 1948., 35.
55. J. Strzygowski, *Starohrv. umjetnost*, 185.

nazivom pan (grof, barun, danas gospodin), trećima je to praslavenska riječ izvedena iz sanskrtske riječi gōpa (čuvar), četvrtima je župan prasrodan s gotskom riječi gawi (novonjem. Gau), petima je to indoeuropsko-avarski križanac.[56]

Već je Šafarik priznao, da je riječ ban (u značenju vojvoda) perzijska riječ, ali koja da još dolazi samo u složenicama bagban i bagčaban (vrtlar), derban (vratar) i merziban (stražar).[57] Međutim, Rački, Jelić i Sakač našli su i samu riječ ban u perzijskom jeziku, s istim naglaskom i značenjem kao u hrvatskom. U perzijsko-francuskom rječniku J. J. P. Desmaisona (Rome 1903.) ban znači gospodar (seigneur, maître), glasovit čovjek (homme illustre), poglavar (chef). U perzijskom rječniku »Bourhani katich« riječ ban dolazi u složenici merz-ban, a znači upravitelj pokrajine, vlastelin. U perzijsko-engleskom rječniku E. H. Palmera ima riječ BÁNÚ, koja u engleskom jeziku znači Princess (vladarica, kneginja, carevna, princeza; vladareva kćerka) i lady (gospođa plemenitog roda, gospodarica). U istom tom rječniku ima i perzijska riječ BÁNÍ, koja znači u engleskom Builder (graditelj, stvoritelj) i maker (tvorac, stvoritelj).[58] Perzijsku riječ ban Englezi prevode s lord (gospodar, vladar, glavar, knez; plemić, aristokrat, gospodar) i s master (gospodar, poglavar).[59]

Ban je u staroperzijskom jeziku naziv za vladara jedne pokrajine ili saveznog kraljevstva, označavao je, dakle, kraljevsku čast i dostojanstvo. Vjerojatno je prvi poznati hrvatski vladar Vivana nosio kraljevski naslov bana. Neki pak iranisti, posebice Sakač, misle, da je ime i bansko dostojanstvo samonikla, dotično starosjedilačka riječ i pojam iranskih Hrvata, ali da riječ ban ne označuje kraljevsku čast, nego da je to staroiranski naslov za najbližega vladareva suradnika.[60] Za hrvatskih narodnih vladara upravljao je ban također jednom pokrajinom i bio je prvi do kralja. Spomen na banovo kraljevsko dostojanstvo sačuvano je u narodnoj pjesmi (kraljica banica).

Župan je izvedenica od staroperzijske riječi ašurpan, što znači veliki gospodin. Po asirskoj mitologiji Ašur je bio otac bogova, kralj neba i zemlje, gospodar Asiraca. Ašur se je također zvala pokrajina u Mezopotamiji, a tako se je zvao i glavni grad Asirije.[61]

Pišući o glasovitoj Humačkoj ploči, koja je bila uzidana u samostanu na Humcu kod Ljubuškog, a napisana je glagoljičicom (bosančicom) pomiješanom s glagoljskim slovima, što dokazuje da se je u Humu u najstarije doba rabila glagoljica, Marko Vego je na toj ploči, datirajući je s 10. ili 11. st., pročitao riječ URUN (Vego ovako čita humački natpis: »U ime otca i sina i svetago duha. A se crkvi (ovo je crkva) arkanđela Mihajla, a zida je Krsmir sin Bret, Župi URUN, i žena jega Pavica«). Riječ urun na Humačkoj ploči označuje, prema Veginu mišljenju, položaj koji uglavnom odgovara položaju župana, pa je Krsmir (Kresimir, Krešimir, Krasimir) bio gospodar ili upravitelj župe (Župi urun). Sama riječ je izvedenica iz korijena UR-gospodin, a iz istoga korijena je i madžarska izvedenica URUM kao naziv za prijestolonasljednika. Mlađi oblik spomenute izvedenice je URAM, naziv najviših dostojanstvenika u Madžarskoj (taj naziv dobio je i veliki bosanski i hrvatsko-dalmatinski ban i splitski vojvoda Hrvoje Vukčić-Hrvatinić). Vego smatra, da su i naziv urun i naziv urum-uram

56. Skok, *Etimol. rječnik*, I, 104—105. i III., 687—688.
57. Dr. Nikola pl. Tomašić, *Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva, Najstarije doba: Pacta conventa*, Zagreb, 1910., 63.; J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 401.; vidi o banu: Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, pretisak, Zagreb, 1975. (Informator), 20—41.
58. E. H. Palmer, *A concise dictionary of the Persian language*, 6. imp., London, 1904.
59. *Encyclopaedia Britanica*, vol. 3., 1972.
60. *Hrvatska enciklopedija, sv. II.*, Zagreb, 1941., 176.
61. *ELZa 1*, Zagreb, 1955., 260.

avarskoga podrijetla, s time, da je naziv urun stariji od madžarskoga naziva urum-uram, pa je prema tome izravno preuzet od Avara.[62]

U jednoj drugoj raspravi Marko Vego tvrdi, da je ime Bosna slavenskoga podrijetla i da se je u raznim značenjima rabila još u zakarpatskoj pradomovini. Vego ime Bosna dovodi u moguću vezu s antskim (slavenskim) vladarom Bozom (vladao oko 350. god. posl. Kr.). Najstariji podatak o imenu Bosna nalazi se u ljetopisu »Kraljevstvo Hrvata«, a spominje se u opisu sabora kralja Budimira na Duvanjskom polju.[63] Ako prihvatimo vezu između Bosne i Boza, ime Bosna je iranskoga podrijetla, jer su Anti, blizi srodnici Hrvata i s njima stoljećima izmiješani, iranskoga podrijetla.

I naziv urun (urum-uram) iranskoga je podrijetla, jer je korijen toga naziva -ur- staroperzijski. Taj korijen se nalazi u nazivu jezera Urmia, koje je smješteno u središnjem dijelu Irana, a slanije je od Mrtvoga mora, iako se oko jezera, u urmijskoj dolini, zelene voćnjaci, vrtovi i vinogradi. Spomenuti korijen je u čistom obliku sačuvan u nazivu prastaroga grada Ur, koji je nastao još u predsumersko doba (oko god. 2450. pr. Kr.) u južnoj Mezopotamiji na desnoj obali Eufrata. Iz toga Ura kaldejskoga bio je, prema Bibliji, rodom naš praotac Abraham. Ur je dugo vremena bio u sklopu staroga perzijskoga carstva. Svodne konstrukcije hramova i kraljevskih palača u Uru slične su svodovima starohrvatskih crkava. Uostalom, Sumercima kulturni svijet duguje gradnju svodova i kupola okrugloga i bačvastoga oblika.[64] Korijen -ur- nalazi se i u asirskom nazivu za državu Urartu (Uruatru, biblijski Ararat), koja je u 9. st. pr. Kr. utemeljena oko jezera Van i koja se je poslije od južnog dijela jezera Urmia proširila do obala Crnoga mora.

Mezopotamija, nekada plodna dolina u porječju rijeka Eufrata i Tigrisa, okružena s istoka iranskom visoravni, a sa sjevera armenskom, kulturna je kolijevka čovječanstva. Tu je nastalo prastaro klinasto pismo, starije od egipatskih hijeroglifa, kopije kojega su se našle ponajviše u ruševinama Perzepola. Ovim klinastim pismom služili su se Akadijci, Babilonci, Asirci, Elamci, Amorićani, Mitani, Urartejci, Kapadocijci, Ugarićani, Hetiti, Perzijanci, Armenci. Tu su nastali sumerski gradovi Ur, Uruk i Nipur (u nazivu kojih je korijen ili sastavnica -ur-). Središta sumerske kulture bili su gradovi Ur i Uruk. Na brežuljku u blizini Ura pronađen je hram božice majke Nin-kursag (»gospodarica visoke planine«), najstarija građevina na svijetu, koju je podigao kralj Ura Aanipada, sin kralja Mesaanipade. Sumerci, narod indoeuropskoga podrijetla, jezik kojih je donekle bio sličan staroturskom (turanskom), došli su iz nepoznatih krajeva Irana ili Indije.

Za vrijeme vladanja Kasita ili Kosejaca sumerska zemlja nazivala se Karduniaš (što na kasitskom znači »vrt boga Duna«). Sumerci su začetnici prve uljudbe i kulture i tvorci prvoga pisma. Sumer je vjerojatno bio bogat šumama, jer su Sumerci prve građevine podizali iz drveta. U Mezopotamiju su često upadali i susjedni Elamci. Poslije propasti Sumeraca (u drugom tisućljeću pr. Kr.) njihov jezik i pismo sačuvali su se u babilonskim vjerskim obredima i pravnim spisima. Tim jezikom i pismom napisan je zakonik velikoga babilonskoga vladara Hamurabija (Hamurabijev zakonik), ujedinitelja Sumera i Akada, za čijega vladanja umjetnost i znanost doživljuju prvi veći procvat. (Hamurabijev zakonik bio je uklesan u bazaltni stup, a pronađen je 1901. u Suzi, u današnjem Iranu, dotično Perziji).

Poslije Hamurabija babilonsku državu osvajaju Hetiti, a zatim Kosejci ili Kasiti (Kašu), koji njom vladaju oko pet stotina godina. Babilon konačno osvaja perzijski kralj Kir god. 539. pr. Kr. Usporedo s babilonskom državom

62. Prof. Marko Vego, *Iz historije srednjovjekovne Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1980., 97—120.

63. Isto, 437. i 438.

64. *Nouveau Larousse universel, tome seconde*, Paris, 1949., 992.; ELZa 7, Zagreb, 1964., 573.; ELU 4, Zagreb, 1966., 476.

razvijala se je nešto poslije oko gornjega Tigrisa asirska država, koja je dobila ime po gradu Asuru (Ašur) nazvanom tako po bogu Asuru (Ašuru). Asiriju su opustošili i znatno oslabili Aramejci. Najslavniji asirski kralj bio je Asurbanipal (Ašurbanapli, grč. Sardanapal, vladao od 668.—626. pr. Kr.), osnivač goleme knjižnice, u kojoj je bila pohranjena čitava tadašnja znanost. U toj je knjižnici sačuvan glasoviti asirsko-babilonski ep o kralju Uruka i narodnom junaku Gilgamešu i njegovu prijatelju Eukiduu (nazvanom i Ea-BANI), u kojem je opisan i opći potop.[65]

Eto, u tom mezopotamsko-iranskom svijetu trebamo tražiti podrijetlo naziva ban (Ašurbanapli, Ea-bani), župan (ašurpan, Ašur, Ašurbanapli) i urun (Ur, Uruk, Urmia, Urartu, Nipur). A možda bi u njemu trebalo potražiti korijene i početke glagoljskoga pisma te praizvor umijeća građenja starohrvatskih crkava i drvenih seljačkih kuća i zgrada. Nisu li i staroiransko-hrvatski Kasegi ili Kosegi, potomci pretkavkaskih Kasega, koje je Ljudmil Hauptmann doveo u vezu s Kosencem (jednim od petorice braće koji su Hrvate doveli na jug),[66] također u nekoj vezi s gorštacima Kasitima ili Kosejcima, koji su oko god. 1600. pr. Kr. naselili Babilon i tu se zadržali oko šest stotina godina? Frule-dvojnice, nađene u starohrvatskim grobovima Panonske Hrvatske, analogne onima pronađenima u Poljskoj, za koje se misli da su slavensko-avarskoga podrijetla,[67] trebalo bi također tražiti u starom Iranu i Mezopotamiji.

Kraljevstvo Hrvata i blaženi kralj kraljeva Budimir Sventopolk

Staroiranski, dotično staroperzijski vladari nosili su naslov Kralj kraljeva. Tim su se naslovom donedavna kitili i novovjekovni perzijski vladari. Isti taj naslov nosili su i prvi hrvatski vrhovni vladari poslije doseljenja na jug. Poznato je, da ljetopis »Kraljevstvo Hrvata« kralja Budimira (Svetopelek, Sveti-puk) naziva »blaženi kralj kraljeva«.[68]

Neki kralja kraljeva Budimira smatraju mitskom osobom. Šišić ga izjednačuje s velikomoravskim knezom Svatoplukom. Vladimir Mošin misli, da se pod Budimirovim (Svetopelekovim) imenom može skrivati uspomena na neku drugu od glasovitih povijesnih osoba onoga doba. Milorad Medini iznosi, da je u hrvatskoj redakciji Popa Dukljanina (kako M. Medini naziva ljetopis »Kraljevstvo Hrvata«) moravski knez Svetopolek postao Sveti Puk, kojim je Budimir vladao.[69] Andrija Kačić Miošić ne sumnja u opstojanje Budimirovo (»Na 756. Okolo ovoga vrimena kraljeva je u Dalmaciji i rvatskoj zemlji Budimir, kralj sveti, i ovi je razdilio svoje kraljevstvo u dile i banovine«).[70] Dominik Mandić vladanje kralja Budimira stavlja od god. 740. do 780. otprilike.[71] Mnogi pretpostavljaju, da se pod Budimirom-Svetopelekom kriju drugi poznati hrvatski vladari: kralj Tomislav (Kukuljević, Vj. Klaić, G. Manojlović i dr.), knez Branimir (Šišić), kralj Petar Krešimir IV (Jelić, M. Perojević), Kocelj (Nada Klaić, Puhiera), Porga (Jože Rus). Muhamed Hadžijahić na temelju vlastitih istraživanja zaključuje, da je

65. Stanislav Preprek, *Na tragu rane kulture*, u knjizi: *Gilgameš, asirsko-babilonski epos*, Sarajevo, 1961.

66. Stjepan Krizin Sakač, *O kavkasko-iranskom podrijetlu Hrvata*, Život, broj 1, siječanj 1937., god. XVIII., 8—11.; B. Gušić, *Naseljenje Like do Turaka*, n. d., 29.

67. Zdenko Vinski, *K izvještaju o iskapanju nekropole u Bijelom Brdu*, Historijski zbornik, god. IV., Zagreb, 1951., br. 1—4, 310.

68. Ferdo Šišić, *Letopis popa Dukljanina*, Beograd—Zagreb, 1928., 400.; Dr. Vladimir Mošin, *Ljetopis Popa Dukljanina*, Zagreb, 1950., MH, 56.

69. Dr. Milorad Medini, *Kako je postao Ljetopis popa Dukljanina*, Rad Hrv. akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), knjiga 273., Zagreb, 1942., 149.

70. *Djela Andrije Kačića Miošića, knjiga druga: Korabljica*, JAZU, Zagreb, 1945., 265. (414.).

71. D. Mandić, *Rasprave i prilozi*, n. d., 193.

Budimir, kralj Regnuma Sclavorum, bio bosanski vladar, koji se je okrunio na Duvanjskom polju, a vladao je od prosinca 877. do ožujka 917.[72]

U jednoj svojoj izvanrednoj i nadasve poticajnoj povijesnoj studiji američki znanstvenik madžarskoga podrijetla Imre Boba zaključuje na koncu, na temelju do u tančine proučenih suvremenih izvora, da je država Rastislava i Sventopolka, Moravska sv. Metoda, bila na području koje nije bilo sjeverno od Dunava nego u Panoniji. Kneževina Morava, tvrdi on, bila je sastavni dio velike državne tvorevine, koja se je, prema izvorima, zvala Sclavonia. Svoj zaključak I. Boba posebno temelji na perzijskom izvoru »Hudud al Alam«, izvješću arapskoga pisca Masudija i na djelu engleskoga kralja Alfreda »Orosius« te na dokazima iz »Vita Naumi« (II.). Prema Bobinu mišljenju Metod je djelovao u Meziji i Dalmaciji. Moravska Rastislava i Sventopolka, područje povezano s djelatnošću Ćirila i Metoda, bila je južno od Dunava sa središtem u Sirmij-Moravi.[73]

U vezi s ovim upozoravam i na stari arapski izvor, koji je između god. 842. i 847. posl. Kr. napisao po svoj prilici Muslim ben Abu Muslim al-Džarmi. Podatke iz ovoga izvora, koji je izgubljen, preuzeo je sasanidski vezir al Džejhani, popunio ih podacima iz izvještaja Hârun ben Jalija i Ibn Hordadbiha, koji su pisali koncem 9. st., i objavio ih poslije god. 922./3. u nekom zemljopisnom spisu, koji je također izgubljen. Iz ovoga izvora crpli su neposredno i posredno Ibn Rusta, al-Bekri, neki perzijski zemljopisac i Kardizi. Ovaj izvor izvješćuje o Slavenima i o njihovu glavnom gradu, koji se je po Ibn Rusti zvao DRŽVÂB (u perzijskom izvoru HRDÂB, u Kardizija DŽRÂVT). Ime Držvâb Marquart i Niederle tumače kao HORVAT. Ljudmil Hauptmann podržava Marquartovo mišljenje, da se pod Držvâb (Hrdâb, Džrâvt) ima razumijevati Hrvat i da to upućuje na središte Bijelih Hrvata, na današnji Krakov. Hauptmann smatra, da se pod slavenskom državom, koju spominju navedeni izvori, ima smatrati Bijela Hrvatska, kada je pripadala Velikoj Moravskoj. A bjelohrvatski vladar, kojega spomenuti izvori opisuju kao »najmoćnijega između svih slavenskih vladara«, da je bio Svetopolk. Hauptmann uzima kao dokazanu činjenicu, da je Svetopolk bio poslavenjeni Turkotatar i da je vladao Velikom Moravskom.[74]

Već je Rambaud rekao, da su Hrvati došli na Jadran kao organiziran narod i organizirana i disciplinirana vojska, dotično vojnička sila, koja se je pokoravala vrhovnom vladaru i stanovitom broju sporednih poglavara. Vrhovnom vladaru pokoravao se je cijeli narod, a pod njim je bilo više kneževa, koji su na temelju nasljednog prava upravljali pojedinim županama.[75] Ako prihvatimo Bobino, Hauptmannovo i Rambaudovo mišljenje, a nemamo razloga da ih u bitnom i većim dijelom ne prihvatimo, stara i najstarija hrvatska povijest ukazuje nam se u novom svjetlu. Ljetopis »Kraljevstvo Hrvata« pokazuje se vjerodostojnim i pouzdanim povijesnim izvorom. »Blaženi kralj kraljeva, imenom Budimir, muž dobar i pravden«, kojega strani izvori nazivaju Sventopolk, bio je dakle, vrhovni vladar Hrvata i nosio je naslov Kralj kraljeva kao i stari perzijski vladari. Nije on bio poslavenjeni Turkotatar (za tadašnje arapske pisce i ne samo za njih svi su Azijci bili Turkotatari), nego poslavenjeni Iranac. Država, kojom je vladao, a koju su stranci iz poznatih razloga zvali općenitim imenom Sklavonija ili Sklavinija, nazivala se je u domaćem hrvatskom jeziku Kraljevstvo Hrvata.

72. Muhamed Hadžijahić, *Pitanje vjerodostojnosti sabora na Duvanjskom polju*, Godišnjak VIII. Akademije BiH, Centar za balkanološka istraživanja, knjiga 6., Sarajevo 1970., 201—261.
73. Imre Boba, *Moravia's history reconsidered — A reinterpretation of medieval sources*, The Hague, 1971., preveo Ante Miličić (u rukopisu); Ante Miličić, *Ćiril i Metod u Panoniji*, Marulić, br. 4, Zagreb, srpanj—kolovoz 1980., god. XIII., 321—336.
74. Ljudmil Hauptmann, *Dolazak Hrvata*, Zbornik kralja Tomislava, JAZU, Zagreb, 1925., 111—120.
75. Dr. S. Sakač, *Ugovor pape Agatona i Hrvata proti navalnom ratu*, Zagreb, 1931., 10—11.

U sklopu toga saveznog Kraljevstva bila je ne samo panonsko-jadranska Hrvatska, nego i Velika ili Bijela Hrvatska kao i sve zemlje, koje je Velika ili Bijela Hrvatska obuhvaćala. Poslije Budimirove smrti to se je Kraljevstvo raspalo. Velika ili Bijela Hrvatska još stotinjak godina poslije smrti Budimirove opstojala je kao posebna samostalna država. Ulogu matične države Hrvata preuzela je panonsko-jadranska Hrvatska, koja se je za Branimira i Tomislava počela uspinjati prema zvijezdama. U 11. st. hrvatski brodovi iz panonsko-jadranskoga Kraljevstva Hrvata imaju svoje vlastito stalno sidrište u carigradskom Zlatnom rogu.[76]

Sada, kada sve ovo znamo, mnogo nam je toga jasnije. Samo tako veliko i moćno kraljevstvo, kao što je bilo od 6. do 9. st. savezno Kraljevstvo Hrvata, moglo je pobijediti Avare i naseliti opustjelo panonsko-jadransko područje. Razumljivo nam je, što se vladari saveznih hrvatskih država u latinskim izvorima i ispravama sve do Tomislava nazivaju vojvoda (dux), a ne kralj (rex), jer je njihov položaj odgovarao državnopravnom položaju vojvoda latinskoga svijeta, dotično vojvoda tadašnjih zapadnoeuropskih država. Sami Hrvati zvali su te svoje savezne vladare kraljevima po iranskom običaju (službeni kraljevski naslov bio je ban, kao i u Iranu). Vovode (duži, kako ih naziva ljetopis »Kraljevstvo Hrvata«) imali su u saveznom Kraljevstvu Hrvata manji položaj od bana (»I svakom mistu postavi mejaše i svakom tih mist postaviše bana, a nigdi duža«). Obično su ti savezni kraljevi bili djeca ili rođaci vrhovnoga vladara, kralja kraljeva. Svakako su bili birani iz redova starih iranskih županskih porodica.

Već prije Budimira, uklještено u oštrobridi procijep Istoka i Zapada, veliko i moćno Kraljevstvo Hrvata počelo je slabiti. Pokušaj Ljudevita Posavskoga, da mu vrati stari sjaj, propao je zbog domaće nesloge. Ipak je Ljudevit Posavski, vladar panonskih Hrvata, uspio u razdoblju od god. 819.—822. uspostaviti »neku vrstu rudimentarnoga carstva«.[77] Kad je Budimir počeo kraljevati, Kraljevstvo Hrvata bilo je prilično uzdrmano. Pojedini savezni kraljevi počeli su se međusobno trviti i otimati jedan drugome zemlju. Katoličko kršćanstvo je nazadovalo, a počeli su se nametati potajni arijanci i oni slojevi Hrvata, koji još nisu bili pokršteni ili su se vratili iranskoj dvopočelničkoj (dualističkoj) vjeri.

Kada su Hrvati zauzeli nekadašnju rimsku Dalmaciju, Ilirik, Panoniju i Norik, nove savezne hrvatske države utemeljene su u granicama tih nekadašnjih rimskih pokrajina. Isprave o granicama ovih pokrajina (»brveleži stari, u kih su pisane sve zemlje i kraljevstva«) čuvale su se u Carigradu. Stoga se Budimir obraća za pomoć i rimskom papi i carigradskom caru. Papi, da mu pomogne obnoviti i učvrstiti katoličku vjeru; caru, da mu pošalje isprave o granicama. Car mu šalje učenoga muža Konstantina, koji je za to bio najpogodnija osoba, jer je dobro znao hrvatski jezik i hrvatsko pismo glagoljicu. Hrvatski jezik i pismo Konstantin je naučio u svom rodnom Solunu, a to svoje znanje učvrstio je u zemlji Kazarici kao bizantski poslanik kod Kozara ili Kazara. Konstantin je, naime, u velikoj trgovačkoj luci Hersonu na Krimskom poluotoku našao hrvatski prijevod evanđelja i psaltira i sreo čovjeka, koji je govorio hrvatskim jezikom, pa ga je i sam dobro naučio. Iako mu je najčešće sjedište bilo grad Hrvat (današnji Krakov), Budimir ipak saziva opći hrvatski sabor na Duvanjskom polju, jer je tu bilo središte panonsko-jadranskih saveznih država položaj kojih je sve više jačao. Na tom saboru hrvatski sabornici urediše sve crkvene i državne stvari i to sve zapisaše u knjige »ke pri Hrvatih ostaše i pri njih se nahode«. Dio sadržaja tih knjiga, običajno

76. Philip Sherrard, *Bizant*, Zagreb, 1972., Mladost, 36.
77. Vadim Jelisejev, Jean Naudou, Gaston Wiet i Philippe Wolff, *Velike civilizacije srednjeg vijeka*, Historija čovječanstva: Kulturni i naučni razvoj, svezak treći, I (prvi dio: Povijesni razvoj), Zagreb, 1972., 197.

pravo, sačuvan je u Poljičkom statutu, koji je, između ostaloga, sačuvao jednu od najstarijih ustanova prastaroga hrvatskoga prava — pravo prvokupa, kao i staro hrvatsko pravo, da i ženski potomci, ako nema muških, mogu pod stanovitim uvjetima naslijediti zemlju.

A poslanik bizantskoga cara Konstantin, uz pomoć kardinala i biskupa papinih poslanika, obnovio je bogoslužje »po zakonu rimskoga dvora« i, služeći se grčkim predlošcima, uredio zatečene glagoljske bogoslužne knjige i prijevode Svetoga pisma (»I tako sveti muž Kostanc neredi popove i knjigu harvacku i istumači iz grčkoga knjigu harvacku: istumači evanjela i sve pistule crikvene, i tako staroga kako novoga zakona, i učini knjige s papinim dopuščenjem, i naredi misu i utvrdi zemlju u viru Isukrstovu«). Budimir je uredio savezno Kraljevstvo Hrvata po uzoru na antsko-hrvatsku saveznu državu, koja se je oko god. 550., prije provale Avara, prostirala od Odre pa do Crnoga mora i u sastavu koje bijaše, kao posebna savezna država, Velika ili Bijela Hrvatska. A antsko-hrvatska savezna država bila je uređena po uzoru na staro perzijsko carstvo.

Bogumilstvo, »Crkva bosanska« i bilizi (stećci)

Problem bogumilstva i »Crkve bosanske«, usprkos naporima Dominika Mandića[78] (čije djelo Šidak ocjenjuje kao »najcjelovitiji prikaz »Crkve bosanske«, pa mu već zbog toga pripada važno mjesto u cjelokupnoj literaturi o njoj«), Jaroslava Šidaka[79] i Franje Šanjeka,[80] da spomenemo samo najpoznatije znanstvenike, koji su se bavili tim problemom, do danas nije dokraja razriješen. Na dobrom je putu bio D. Mandić, koji je problem bogumilstva povezao s podrijetlom biliga (stećaka) i u vezi s tim ustvrdio, da su se bilizi počeli stavljati na grobove u Paganiji (neretvanskoj Krajini) »u 7. i 8. vijeku« i da »većina vjerskih motiva na stećcima potječu od hrvatske poganske, dapače iz najstarije hrvatske iranske baštine«.[81] Opisujući i ocjenjujući problematiku bogumilske zagonetke i tajne stećaka Vladimir Košćak je iznio veoma zanimljivu tvrdnju, da »bosanska hereza ne potječe od bugarskih bogumila, nego od dalmatinskih i drugih zapadnih katara ili patarena. Prema tome, »Crkvu bosansku« obje njezine glavne komponente: prvotna katolička glagoljaška biskupija i patarenska hereza, vežu uz hrvatsko primorje«.[82] Sličnu tezu zastupa i Ante Škobalj u svojoj kapitalnoj knjizi »Obredne gomile« (Sveti Križ na Čiovu, 1970.), u kojoj je podrobno opisao južnohrvatske stećke, posebno poljičke. V. Košćak je ujedno sastavio dobar prikaz literature o bogumilskoj zagonetki i o problematici biliga (stećaka).[83] O nekim poljičkim bilizima i o Poljicima piše i Marko Vego.[84]

Već je Alojz Benac zapazio na bilizima veliki broj prastarih solarnih (sunčevih), lunarnih (mjesečevih) i drugih motiva. Idući takvim tragom, Nusret Idrizović je našao u Azerbejdžanu bilige, motivi i ukrasi kojih su zapanjujuće slični motivima i ukrasima s naših biliga, a, što je još zanimljivije, na azerbejdžanskim bilizima javlja se i pletenac, isti onakav, kakav se javlja i na starohrvatskim spomenicima.[85] U knjizi Armenca Sirarbi Ter-Nersejana »Armenska umjetnost srednjega vijeka« (Erevan 1975.), napisanoj na armenskom jeziku i tiskanoj armenskim pismom, nalazimo ne samo bilige jednake našima, nego i naše starohrvatske crkve, pleterne

78. Dr. o. Dominik Mandić, *Bogumilska crkva bosanskih krstjana*, Chicago 1962. (vidi: Šidak, Studije, bilj. 81., str. 343.).
79. Jaroslav Šidak, *Studije o »Crkvi bosanskoj« i bogumilstvu*, Zagreb, 1975.
80 Dr. Franjo Šanjek, O. P., *Bosansko-humski krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku*, Zagreb, 1975., KS.
81. J. Šidak, *Studije o »Crkvi bosanskoj« i bogumilstvu*, n. d., 340., bilj. 204.
82. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 429—430.
83. Isto, 428—430.
84. M. Vego, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne i Hercegovine*, 316., 340., 453.
85. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 430.

križeve kao da su skinuti s Višeslavove krstionice, ukrase Baščanske ploče, kipove s trogirskoga Radovanova portala, likove starohrvatskih velmoža, svece s istarskih fresaka. Slično nalazimo i u knjizi o armenskoj srednjovjekovnoj umjetnosti napisanoj na ruskom jeziku.[86] Zapamtimo pri tom, da armenski bilizi datiraju i iz 4. st. pr. Kr. I ne zaboravimo, da biliga nema samo u južnoj Hrvatskoj (gdje ih samo oko Sv. Spasa, crkve kod vrela Cetine, ima oko 900), nego i u sjevernoj Hrvatskoj (na području Karlovca, u Lici i Krbavi i drugdje), a motiva koji se pojavljuju na bilizima i u Hrvatskom Zagorju.[87] Bilizi se, dakle, kao i starohrvatski pletenac, pojavljuju na svim onim područjima, koja su Hrvati zauzeli poslije svoga doseljenja.

Slažemo se sa zaključkom Vladimira Košćaka, da su bilizi u jugozapadnim hrvatskim krajevima »normalan slijed razvoja starohrvatskog grobnog običaja . . ., koji počinje prostim ukopom u zemlju (VII.—VIII. st.), preko grobova s pločama bedrenicima i preklopnicima koje postaju sve deblje i deblje, da bi se na kraju pretvorile u monolitni blok, u početku na samom grobu na zemlji, a poslije nad zemljom«.[88] Mi ovaj zaključak proširujemo tvrdnjom, da su bilizi slijed razvitka starohrvatskoga grobnog običaja, koji su Hrvati kao baštinu donijeli iz Irana. Usporedimo grobne nalaze iz Tepe Sialka, blizu Kašana, u zapadnom dijelu Irana, grobnice otkrivene u visokim dolinama planine Luristana (bronca Luristana povezuje se s poviješću Kasita) i elamski običaj spaljivanja mrtvaca[89] sa starohrvatskim grobnim nalazima u selu Kašić kod Zadra i na drugim mjestima u južnoj Hrvatskoj[90] (sjeverna Hrvatska nije u tom pogledu još dovoljno istražena), kao i sa starohrvatskim grobovima u Gornjem Muću (nažalost, prepuštenima nehaju i nebrizi) kod (danas nepostojeće) crkve Svete Djevice Marije, koju je god. 888. dao sagraditi prezaslužni hrvatski vladar Branimir. Eto nas ponovno u starom Iranu i u njegovu kulturnom krugu. Tu treba tražiti podrijetlo bogumilstva i »Crkve bosanske«. Kao, uostalom, i podrijetlo biliga i podrijetlo glagoljice.

Stari Iran i hrvatsko narodno pjesništvo

Danas imamo nekoliko izvrsnih izbora iz hrvatskoga narodnog pjesništva.[91] Olinko Delorko je u predgovoru svoga izbora »Ljuba Ivanova« napomenuo, da je popriličan broj sadržaja u hrvatskom usmenom pjesništvu morao doći sa Zapada, iz Italije i preko nje iz Francuske i Španjolske. On u znatnom broju pjesama nalazi viteško-renesansne ugođaje i raspoloženja te srodnost sa španjolskim narodnim romancama. Ako je i tako kako kaže Olinko Delorko, hrvatsko pjesništvo nije zbog toga manje vrijedno. Dapače.

86. Lidija Aleksandrovna Durnovo, *Očerki izobraziteljnovo iskusstva srednevekovoi Armenii*, Moskva, 1979.
87. Anđela Horvat, *O stećcima na području Hrvatske*, Historijski zbornik, god. IV., Zagreb, 1951., br. 1—4, 157—163.
88. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 430.
89. J. L. Huot, *Iran* I, n. d., 33—39., 45., 48—53., 54., 71—72.
90. Janko Belošević, *Materijalna kultura Hrvata od VII do IX stoljeća*, Zagreb, 1980., posebno str. 67., 72., 76., 77.
91. Fran Kurelac, *Jačke ili narodne pesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah šoprunskoj, mošonjskoj i železnoj na Ugrih*. Zagreb, 1871.; Ive Jelenović i Hijacint Petris: *Antologija nove čakavske lirike*, Zagreb, 1934.; Ive Prčić, *Bunjevačke narodne pisme*, Subotica, 1939.; Petar Grgec, *Hrvatske narodne pjesme*, Zagreb, 1943.; Vjekoslav Štefanić, *Narodne pjesme otoka Krka*, Zagreb, 1944.; Vinko Žganec, *Hrvatske narodne pjesme. Kajkavske*. Zagreb, 1950., MH; Olinko Delorko, *Zlatna jabuka, Hrvatske narodne balade i romance*, II. knj., Zagreb, 1956.; *Narodne lirske pjesme*, prir. Olinko Delorko, MH, Zora, Pet stoljeća hrv. knjiž. Zagreb, 1963.; *Narodne epske pjesme* I., priredio Olinko Delorko, MH Zora, Pet st. hrv. knjiž., Zagreb 1964.; *Narodne epske pjesme* II, prir. Maja Bošković-Stulli, MH Zora, Pet st. hrv. knjiž., Zagreb, 1964.; Olinko Delorko, *Ljuba Ivanova*, Zagreb, 1969.; Krešimir Mlač, *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike*, Zagreb, 1972., NZ MH; Alija Isaković, *Biserje*, Izbor iz muslimanske književnosti, Zagreb, 1972.

Međutim motiviku, metaforiku, viteštvo, ugođaje i raspoloženja hrvatske narodne poezije treba potražiti u starom Iranu i njegovu kulturnom krugu. U tom smislu već je nešto pokušano. Prvi je o tome pisao fra Mirko Čović (*Firdusijev ep Šahnama i naša narodna pjesma*, Jadranski dnevnik, god. III., broj 8, 1936.). Uspoređujući nedavno naše narodne epske pjesme s iranskim nacionalnim epom Shāhnāmè (Knjiga kraljeva), koji je ispjevao glasoviti perzijski pjesnik Abu l'Kasim Mansur ili Hasan Firdusi, dotično Firdausi (oko 935. — oko 1020.), najveći epičar srednjovjekovne Perzije, dr. Bećir Džaka je upozorio na primjetljiva uljudbena poklapanja temeljnih elemenata dvaju spomenutih epskih pjesništava. Nameće se, kaže on, zaključak, da je nemoguće postojanje apsolutne izdvojenosti i izvornosti bilo koje uljudbe, a u vezi s tim nemoguće je i opstojanje apsolutne samoniklosti i izvornosti epske tematike nekoga naroda. Uljudbe su se međusobno prožimale i utjecale jedna na drugu. »U našem slučaju dobar dio sličnosti u epskim pjevanjima genetički seže do zajedničke arijske tradicije, dok drugi dio analiziranih paralela i analogija izvire iz analognih društveno-historijskih i kulturnih prilika Iranaca i naših naroda«. »Uočljive su frapantne sličnosti u postupcima i odnosima glavnih junaka i njihovih vladara, zatim sličnosti njihovih tjelesnih i karakternih osobina, sličnosti u mnogim akcijama i, najzad, sličnosti u načinu smrti glavnih junaka«. »U obadvije epike žena ima poseban tretman«. U jednom i drugom epskom pjesništvu »uočene su sličnosti i opremljenosti u vrstama oružja junaka, kao i njihovih konja«.[92]

Trebalo bi hrvatsko narodno pjesništvo, ne samo epsko, usporediti i s drugim djelima iz staroiranskoga kulturnoga kruga. Prije svega s glasovitim epom »Homera gruzijske književnosti« gruzijskoga pjesnika Šote Rustavelija (koji je živio, smatra se, potkraj 12. st. i poč. 13. st. posl. Kr.) »Vitez u tigrovoj koži«. Duboku sličnost između toga epa i hrvatskoga narodnoga pjesništva nalazim u aforističnosti, alegorici, pjesničkim metaforama, jednakom slavljenju junačkih podviga te hrabrosti i muževnosti, naglašavanju vrijednosti prijateljstva i uzvišenosti ljubavi, opisivanju viteških običaja. Rustavelijevi junaci kao i junaci hrvatskih narodnih pjesama puni su života, strasti, snage, katkada i grubosti, ali se odlikuju i plemenitim osjećajima.

Gruzijski narod prastari je narod, koji je kršćanstvo primio još u 3.—4. st. On je u sebi sjedinio opću kulturu Istoka i Zapada. U Gruziji je sačuvano svjetlo filozofskih zasada Antike. Ep Šote Rustavelija, suvremenika glasovite kraljice Tamar, koja je vladala Gruzijom pod konac 12. st. i na početku 13. st., veličanstveni je plod te kulture. U njemu su posebno istaknuti ljubav i prijateljstvo, dva bitna sastojka ljudskosti, ali koji ne opstoje odvojeno, nego se uzajamno prožimaju i dopunjuju. Zato je Rustavelijev ep, ispjevan u tako dalekoj prošlosti, bliz i potreban današnjicima. Zato će to djelo uvijek biti zanimljivo svim ljudima i svima narodima, koji vole život i slobodu, a mrze nepravdu i ropstvo, svima, koji vole ljubav, svima, koji vjeruju u pobjedu dobrote.[93]

Slažem se s dr. Bećirom Džakom o zajedničkoj azijskoj predaji. Ali, barem što se tiče hrvatskoga narodnoga pjesništva, paralele i analogije između njega i Firdusijeve epske velepjesme ne izviru samo iz društveno-povijesnih i kulturnih prilika Iranaca i Hrvata, nego su izvorna, neposredna i neprekinuta staroiranska baština, koju su iranski Hrvati sačuvali kroz tisućljeća i napokon donijeli i do obala Jadrana. Firdusi, nadahnut perzijskim ljetopisima, obuhvatio je u svojoj velepjesmi legendarnu i stvarnu povijest Perzije od prvih početaka do dinastije Sasanida, najezdu Arapa i kraj narodnoga perzijskoga kraljevstva. U njoj je sačuvano i ono najljepše, što je u narodnoj pjesmi i priči stvorio iranski genij. U istome tome ozračju nastao je i Rustavelijev ep, koji je gruzijski narod prihvatio kao dio svoje duhovne baštine.

92. Dr. Bećir Džaka, *Naša narodna epika i Firdusijeva Šahnama*, Sarajevo 1976., 251—255.
93. Chota Roustaveli, *Le preux a la peau de tigre*, Tbilissi, 1977.

Hrvati nemaju jedinstvenoga epa, slična Firdusijevu ili Rustavelijevu, koji bi sadržavao sve blago hrvatskoga narodnoga genija. Nemaju do danas ni jedne velike antologije toga blaga, koja bi osvijetlila sav sjaj i ocijenila sve vrijednosti hrvatskoga narodnoga duhovnoga stvaralaštva. Olinko Delorko bio je na dobrom putu i tim bi putem trebalo nastaviti. Hrvatsko narodno pjesništvo još uvijek čeka svoga velikoga pjesnika, koji će ga otkriti svijetu kao vrhunsku vrijednost ljudske kulture. Nismo još dovoljno proučili ni starost ni izvore toga pjesništva. Trebalo bi poći od ljetopisa »Kraljevstvo Hrvata«. Jer u tom se ljetopisu zrcali ne samo najstarija hrvatska povijest u današnjoj domovini, nego i predaje i odbljesci daleke iranske i zakarpatske povijesti Hrvata. U svom jeziku i pjesničkim izričajima taj ljetopis je sačuvao čuvstvenost i ljepotu najstarijega hrvatskoga narodnoga stvaralaštva, koje je zabilježeno u kasnijim, ali još uvijek veoma starim glagoljskim zapisima.

Veza između staroga Irana i Hrvata nije samo tanka nit

U prošlosti, a i danas, mnoge nas veze vežu s iranskim svijetom, unutarnjim (perzijska država) i vanjskim (Kavkaz, Pontska nizina, Srednja Azija, Mezopotamija). S Iranom nas prije svega veže ime Hrvat, koje je u starom Iranu zabilježeno prije 2500 godina. Zanimljivo je napomenuti, da je to ime, u svom izvornom staroiranskom obliku, sve do naših dana sačuvano i u Grčkoj (Harvati i Harvation u Atici, Harvati kod Mikene u Argolidi na Peloponezu, Harvata kod Kandije na Kreti).[94] Kad sam nedavno bio u Grčkoj, Harvate kod Mikene nisam više našao. Utopili su se u nazivu prastaroga ciklopskoga grada Mikene, iako stariji stanovnici još uvijek nisu zaboravili svoje Harvate. Gradić Harvati u Atici, koji se nalazi točno na pola puta između Atene i slavnoga Maratona, također je promijenio ime. Sada se zove Pallini. Stanovnici, i mladi i stari, također ga još uvijek zovu Harvati. Na izlasku iz gradića snimio sam ploču, na kojoj piše: KATO HARVATI. Nedaleko od te ploče nalazi se hotel, koji se isto tako zove Harvati. S natpisne ploče toga hotela, nisam odgonetnuo zašto, reži oštar pas. Ne znam, da li je i kretsko Harvata preimenovano. Bilo kako bilo, novovjekovni Grci popravili su ono, što su starovjekovni Grci Aleksandra Velikoga pokvarili. Do naših dana sačuvali su hrvatsko ime u njegovu izvornom iranskom obliku.

Danas se smatra nepobitno dokazanim, da su Iranci utjecali na Slavene, a posebno na slavensku religiju.[95] Taj utjecaj Hrvati nisu primili preko Slavena nego, naprotiv, preko Hrvata Iran je utjecao na Slavene. Sjetimo se brojnih izravnih iranskih tragova u hrvatskoj narodnoj nošnji, pjesmi i običajima, »inventar koji je svoj procvat doživio u onoj kulturnoj ekumeni na prostoru između Crnog mora i iranske visoravni, gdje su se na početku naše ere odvijali dinamični pokreti velike seobe naroda. A u to je vrijeme ovim prostorom zračio moćni utjecaj iranske dinastije Sasanida«.[96] Starohrvatski nakit ne spada u »avarsko-slavensku kulturu«,[97] nego u staroiransku. Motiv srca u hrvatskom narodnom likovnom izrazu egipatskoga je podrijetla, kako tvrdi dr. Mirko Kus-Nikolajev (*O podrijetlu licitarskog srca*, Zagreb, 1928.),[98] a i to je naša staroiranska baština. Utjecaj pontskih, dotično antsko-iranskih tradicija na hrvatski prostor u vrijeme

94. ELZa 3, Zagreb, 1958., 440.; EJ 4, Zagreb, 1960., 37.; ERLN I, Zagreb, 1969., 491.
95. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 399—400.
96. *Narodni običaj Ljelje-kraljice*, n. d., 35.
97. *Nakit od prethistorije do srednjeg vijeka*, katalog Gradskog muzeja Varaždin (bez oznake izdanja).
98. *Srce u narodnom likovnom izrazu*, Zagreb, 1980., Etnografski muzej.

doselidbe Hrvata zastupa i Zdenko Vinski, koji kao potvrdu toga utjecaja između ostaloga navodi naušnice iz Čađavice i uzorke za tiještenje iz Biskupije. »Prema tome danas iranska teorija o podrijetlu Hrvata nije više samo puka hipoteza, nego je potkrepljuje cijeli niz znanstvenih disciplina: filologija, etnografija, pravna povijest, povijest umjetnosti, povijest religije i arheologija«.[99]

Ako prolistamo tek nekoliko nama dostupnih knjiga o starom Iranu, dotično Perziji, koje su napisali većinom stranci,[100] uvjerit ćemo se, da smo mi Hrvati povezani s Iranom mnogobrojnim vezama koje, zbog ograničenosti prostora, ne možemo sve ni nabrojiti. Ograničit ću se stoga, da tek natuknem o još nekim vezama, o kojima nisam govorio, a koje bi trebalo potanje istražiti.

Iranska je visoravan oduvijek bila prolazna zemlja. Ona je, po svom prirodnom položaju, spojna točka, preko koje su sva gibanja, koja su ikada tekla azijskim kontinentom, morala proći i uvijek su prolazila (Herzfeld, v. Iran I, 11.). Veliko ujedinjeno perzijsko Carstvo, kao sinteza svih oprečnih elemenata, koji su mu prethodili, pokušaj je asimiliranja čitava nasljedstva uljudbi Bliskoga Istoka. Iran, ta prostrana visoravan, koja se proteže između Kaspijskoga jezera i zapadnoga Turkmenistana na sjeveru, Perzijskoga i Omanskoga zaljeva na jugu, Mezopotamije na zapadu i slijeva rijeke Inda na istoku, uvijek je bio raskrižje i kušnja. Na tu su se visoravan doseljavali razni narodi, s nje su se odseljavali u nepoznato. Premda je Iran na istoku dobro zaštićen planinama i pustinjama, koje ga dijele od Beludžistana i Afganistana, iako je isto tako težak prolaz sa zapada, planine Khorasana i Azerbejdžana svejedno nikada nisu sprečavale prodiranje doseljenika i njihovo širenje izvan iranske tvrđave. U povijesno je doba jedna trgovačka cesta, koja je dolazila iz središnje Azije, a vodila u Mezopotamiju i Siriju, prolazila čitavim Iranom preko Hamadana i Kermanšaha. U tom prostoru i s takvim ozračjem oblikovala se je hrvatska iranska baština.

Jedan od najviših dostojanstvenika na dvoru hrvatskih narodnih vladara zvao se je tepčija (iupanus palatinus, comes curialis). Za riječ tepčija Konstantin Jireček kaže da nije slavenska, nego da njezin temelj i nastavak odaju staroturskо podrijetlo, koje upućuje na dvor Huna i Avara. Rekao bih, da tepčiju treba potražiti u Iranu, odakle nam je došla i riječ kaznac (pobiratelj poreza, blagajnik, camerarius), koja je nastala od staroperzijske riječi gaza (novoperz. i turski chazinè = blago, chaznadar = blagajnik).

Iz Irana smo baštinili perzijske mačeve i drugu ratničku opremu. Kipić od bronce iz Luristana, koji predstavlja božanstvo u stojećem stavu, a datira iz početka prvoga tisućljeća prije Krista,[101] u mnogim je podrobnostima toliko nalik na lik hrvatskoga dostojanstvenika iz Biskupije kod Knina,[102] da to nije i ne može biti slučajno. Glave s pročelja palače u Hatri (današnji Irak)[103] neodoljivo podsjećaju na glave hrvatskih muževa, koje je na šibenskoj Prvostolnici sv. Jakova isklesao jedan od najvećih hrvatskih i europskih kipara Juraj Matejev.[104]

99. J. Horvat, *Kultura Hrvata*, I, 1980., 401.
100. Velika UNESCO-va serija *»Historija čovječanstva: Kulturni i naučni razvoj*, sv. drugi — koji pod naslovom »Stari svijet«, auktori kojega su Luigi Pareti sa suradnicima: Paolo Brezzi i Luciano Petech, obuhvaća tri knjige: I. — Od 1200. do 500. god. pr. n. e., II. — Od 500. god. pr. n. e. do početka nove ere, III. — Od početka nove ere do 500. god., izd. »Naprijed«, Zagreb, 1967.; Jean-Louis Huot, *Iran I* (Od prvih početaka do Ahemenida), Rijeka, 1973.; Vladimir G. Lukonin, *Iran II* (Od Seleukida do Sasanida), Rijeka, 1973.; Maurizio Taddei, *Indija*, Rijeka, 1973.
101. J. L. Huot, *Iran I*, 95. (slika br. 90.); Carel J. Du Ry, *Narodi drevnog istoka*, Rijeka, 1970., 127.
102. Gunjača—Jelovina, *Starohrvatska baština*, slika br. 35.; Muzej hrv. arh. spomenika, Vodić, Split, 1979., 45.
103. V. G. Lukonin, *Iran II*, Rijeka, 1973., 91. (slika 14.).
104. *Juraj Dalmatinac*, predgovor Cvito Fisković, Zagreb, 1963., slike 8—43.

Već sam pisao o nastanku hrvatskoga narodnoga i povijesnoga grba (*Poljica*, Gata, 1978, broj 1 (3), str. 59.—73.). Govorio sam tu o nagađanju Vjekoslava Klaića, da je hrvatski grb preuzet iz grba jednog od dvanaest hrvatskih plemena, koji se doseliše u današnju našu domovinu. Zaključio sam, da su štitovi, koje nose golubovi na pluteju iz 11. st. s motivom pentagrama u Splitskoj krstionici možda prvi prikaz hrvatskoga narodnoga i državnoga grba. Sada motiv hrvatskoga grba nalazim u starom Iranu, na jednoj obojenoj vazi iz 10.—9. st. pr. Kr. pronađenoj u nekropoli Sialk (10x10 crvenobijelih kocaka).[105] Isti taj motiv ponavlja se u obiteljskom grbu starohrvatskoga plemena Šubića (crveno-bijelo-plave kocke) i u obiteljskom grbu prvoga hrvatskoga sveca sv. Nikole Tavelića.[106] Prema tome nagađanje Vjekoslava Klaića nije neutemeljeno. Crveno-bijeli, dotično bijelo-crveni iranski motiv Hrvati su unijeli u svoj grb već u zakarpatskoj pradomovini. U novoj, panonsko-jadranskoj domovini taj grb ujedno je simbolizirao Crvenu i Bijelu Hrvatsku. Poslije propasti hrvatskoga narodnog kraljevstva hrvatski državni grb sačuvali su u svom porodičnom grbu bribirski Šubići, jedno od najstarijih i najuglednijih hrvatskih plemena, koji svoje podrijetlo vuku još iz Irana. Dodavši crveno-bijelom hrvatskom grbu plavu boju Jadranskoga mora, Šubići su anticipirali današnju hrvatsku zastavu. U povijest hrvatskoga grba idu i točkice između križnica u početku isprave plemića Radovana iz god. 1070. u doba kralja Krešimira.[107]

Upadljiva je sličnost između krune perzijskoga kralja kraljeva Šahpura III. (383.—388.) iz dinastije Sasanida prikazane na njegovoj srebrnoj drahmi[108] i krune hrvatsko-dukljanskoga kralja na fresci u starohrvatskoj crkvi sv. Mihajla u Stonu.[109]

Nisu samo velebitske Paklenice sjedište staroiranskoga boga tame i zla. Takvih paklenica u nas ima mnogo. Jedna je od njih i dolina rječice Grabovice u Hercegovini, gdje se nalazi i selo Diva Grabovica. Diva je čakavizirani oblik staroperzijskoga Deve, boga tame i zla. Početkom i prauzorom dualističkoga kulta (borba između svjetla i tame, dobra i zla) smatra se klanac Mazdoran u Iranu. Nije li i ovaj grabovički Diva staroiranski Deva? Kad su se Hrvati doselili u današnju domovinu, velebitske Paklenice i sutjeska rječice Grabovice postali su novi Mazdorani.

Branimir Gušić također Kasoge ili Kasege dovodi u vezu s Kosencom, jednim od petero braće, koji su Hrvate doveli u današnju domovinu. Kasegi, po njemu, »igraju kasnije odlučnu ulogu u ustoličenju koruškoga vojvode na Gosposvetskom polju, gdje nas kamena stolica snažno podsjeća na slične vojvodske stolice u Hercegovini i Crnoj Gori, a poznate su slične stolice i u Zakavkazju«. Obredu pak ustoličenja koruških vojvoda »korijen nalazimo u zakavkaskoj njihovoj pradomovini kao daleki odsjev prastarih iranskih rodovskih običaja«.[110] Vojvodska stolica slična onoj koruških vojvoda nalazi se u Veljacima, zapadna Hercegovina, te na otoku Krku (po kazivanju Nikole Bonifačića Rožina).

Za ime ninskoga župana Godežava (Godesava, Godeslava, Godečaja) Eduard Peričić kaže, da to ime nosi avestijski značaj i da pokazuje utjecaj staroperzijske onomastike i kulture na slavenski svijet.[111] Hrvate sa starim Iranom ne veže samo tanka nit, nego debelo uže.

105. J. L. Huot, *Iran I*, 98. (slika 116.).
106. *Nikola Tavelić prvi hrvatski svetac*, Zagreb, 1971., 16., 49. i 81.; Jelena Kolumbić, *Grbovi trogirskih obitelji u obiteljskoj povijesti Jerolima Buffalisa*, »Mogućnosti«, Split, 1980., broj 10/11, 1143.
107. M. Vego, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne i Hercegovine*, 380.
108. V. G. Lukonin, *Iran II*, 100. (slika 120.).
109. *Dalmatinske freske*, predgovor Cvito Fisković, Zagreb, 1965., reprodukcija 2.; Dr. N. Z. Bjelovučić, *Crvena Hrvatska i Dubrovnik*, Zagreb, 1929., MH, slika 38. i 39.
110. Branimir Gušić, Prilog etnogenezi nekih starohrvatskih rodova, u knjizi: *Povijest grada Nina*, Zadar, 1969., 459—460.
111. Eduard Peričić, Nin u doba hrvatskih narodnih vladara i njegova statutarna autonomija, u knjizi: *Povijest grada Nina*, Zadar, 1969., 118.; v. u istoj knjizi: Vesna Jakić-Cestarić, *Ime župe na nadvratniku crkve sv. Križa u Ninu*, 357—374.

Povijesni put hrvatskoga naroda počeo je u starom Iranu prije 2.500 godina. Prva u povijesti poznata hrvatska država, drevna Harahvaitiš, bila je velika i bogata savezna država u sklopu golemoga perzijskoga carstva. Odselivši se iz Irana, Hrvati iza Karpata utemeljuju veliku i moćnu samostalnu državu. Kad se doseliše u panonsko-jadransko područje, Hrvati i tu odmah u početku stvaraju jaku i uglednu državu, iako uklješteni između dvije suparničke svjetske velesile — Bizanta i Rima.

U pretkršćanskoj vjeri starih Hrvata opažaju se jaki tragovi dualizma (vjerovanje u dva božanska prapočela, dobro i zlo) i henoteizma (s mnoštvom različitih božanstava prikriveno vjerovanje u jednoga dobroga Boga Stvoritelja). Ta vjerovanja usko su povezana i isprepletena s vjerovanjima stare Perzije, upravo sa Zaratustrinim dualizmom. Božanstvo Deva ili Diva u Hrvata je zli bog kao i u starom Iranu, dok drugi indoeuropski narodi podrijetlom iz stare Indije imenom Deva zovu dobroga boga (Deva, Theos, Zeus, Deus; divinus-božanski). Pretkršćanska vjera Hrvata dakle je u vezi s misaonom baštinom stare Perzije. A iranski mudraci stoljećima su bili u kulturnim vezama s Izraelom, koji je upravo u tim stoljećima oblikovao najvažnije knjige Svetoga pisma staroga saveza.

S obzirom na posrednu vezu između biblijske Objave i stare vjere Hrvata, razumljiva je susretljivost i otvorenost s kojom su Hrvati tako rano, još tamo iza Karpata, prihvatili kršćanstvo, jer kršćanstvo nije bilo bitno suprotno onome što su do tada vjerovali, pogotovo arijansko kršćanstvo. Oprezni Jeronim Šetka uzima kao sasvim sigurno, da su Hrvati upoznali kršćanstvo odmah pošto se doseliše u sadašnju domovinu, ali i dopušta mogućnost, »da su Hrvati novu vjeru barem ponešto poznavali dok su živjeli u pradomovini uz gornju Vislu, u Velikoj ili Bijeloj Hrvatskoj«.[112]

Toma Arciđakon nedvojbeno nam potvrđuje, da su Hrvati kršćanstvo u pradomovini ne samo ponešto poznavali, nego da su ga tamo i primili, barem veći dio Hrvata, a svakako njihov vodeći sloj. Ivan Ravenjanin je, kaže Toma, Hrvate samo »pridobivao katoličkom shvaćanju«, pošto su »kneževi Gota i Hrvata bili očišćeni od zaraze arijanske hereze«.[113] Tomin navod o pradomovinskom pokrštenju Hrvata potvrđuje i poslanica upućena s rimskog crkvenog sabora god. 680. caru Konstantinu IV. Pogonatu (668.—685.), koju je potpisao papa Agaton i još 125 biskupa okupljenih u Rimu. U toj poslanici spominju se biskupi, koji djeluju među Hrvatima (poslanica Hrvate naziva općim imenom Sclavi i Schiavoni, iako su Hrvati sami sebe i u pradomovini i poslije na jugu nazivali Hrvatima). Poslanica, prema tome, potvrđuje, da su Hrvati već dugo kršćani, kad imaju vlastitu crkvenu hijerarhiju i svoje biskupe. Poslanica osim toga potvrđuje, »da je tadašnja hrvatska država bila jaka, ugledna i kršćanska kao države Langobarda, galskih Franaka, španjolskih Gota i državice britanskih Anglosasa«.[114]

Hrvati su imali organiziran državni i upravni sustav već u doba velikoga perzijskoga vladara Darija. Ustanove bana i župana utemeljene su skoro tisuću godina prije dolaska na Jadran. Tragove staroiranske nošnje nalazimo još i danas u hrvatskom folkloru (u nacionalnom muzeju u Kabulu, nekadašnjoj postojbini Hrvata, nalazi se ženska nošnja kao da je iz Šestina i kapa kao da je iz Like). Prvi pisani spomenik hrvatskoga imena datira iz god. 520. prije Krista. U današnjem hrvatskom jeziku još žive mnoge iranske riječi (kao na pr. Zagreb-Slavujevac, vazam-uskrs, ban, banica, župan, čipka, topor, vatra i dr.) i riječi, koje su nam došle preko Irana iz hebrejskoga (tuga) i aramejskoga jezika. A sve te sukladnosti,

112. Dr. o. Jeronim Šetka, *Hrvatska kršćanska terminologija*, II. izd., Split, 1976., 7.
113. Toma Arciđakon, *Kronika*, Split, 1977., 40. i 42.; vidi o tome: T. Heres, *Velika zagonetka glagoljice*, Poljica, Gata, 1978., broj 1 (3), 25.
114. E. Peričić, *Nin u doba hrvatskih narodnih vladara*, n. d., 111—112.

kako bi rekao dr. Silvije Grubišić, u pojedinostima odnosa i veza između staroga Irana i današnjih Hrvata znanstvenici nikada ne pripisuju slučaju.

Ako sve ovo imamo na pameti, početke glagoljice moramo tražiti u starom Iranu, dotično u njegovu kulturnom krugu. Narod, koji je u pradomovini i pradomovini organizirao tako velike i moćne države, narod, koji je tisućljećima ljubomorno čuvao svoje narodno ime, narod, koji je prihvatio kršćanstvo već u zakarpatskoj pradomovini, morao je imati svoje pismo davno prije nego što je došao na Jadran. Kršćanstvo je nezamislivo bez Biblije, svetih obrednih knjiga i poučnih vjerskih priručnika. Da bi ga što više proširili, kršćanski su ga vjerovjesnici morali propovijedati na jeziku onoga naroda, kojemu su se obraćali. Uz usmene propovijedi nužno ide i pisana riječ na narodnom jeziku. Primivši kršćanstvo u arijanskom obliku (arijance je tada i Rim priznavao) i Hrvati su, kao i ostali arijanski kršćani, morali prevesti Sveto pismo na svoj jezik. Prijevod nije mogao biti napisan ni latinskim ni grčkim pismom, jer ta pisma nisu odgovarala hrvatskom glasovnom sustavu. A da je bio napisan kojim od tih pisama, ne bi ga Hrvati poslije zamijenili glagoljicom, jer se jednom prihvaćeno pismo veoma teško ili nikako ne mijenja. Prijevod Svetoga pisma na hrvatski jezik mogao je biti napisan samo glagoljicom, kako za onaj dio Hrvata, koji je još govorio iranski, tako i za onaj, koji se je već jezično slavenizirao.

Ne ćemo podrobno raspravljati o tome, iz kojih se je sve pisama mogla razviti glagoljica. Spomenut ćemo samo neke pretpostavke. Jedan od najboljih suvremenih glagoljista Josef Vajs od 37 glagoljskih slova izvodi samo 16 iz grčkih minuskula, dok 21 slovo izvodi iz raznih istočnjačkih alfabeta. Josip Hamm je, kako sam kaže, »nakon dugog i dubokog proučavanja svih članaka i rasprava o postanku glagoljice« svojedobno došao do uvjerenja, da je glagoljica postala od gotskoga pisma. (Iako je i sam poslije odustao od te svoje pretpostavke, ipak su potpunu vrijednost sačuvala njegova paleografska istraživanja, koja ukazuju na to, da Konstantin Ćiril Solunski nije mogao biti izumitelj glagoljice, bez obzira na to, što glagoljica nije postala od gotskoga pisma). Rabanus Maurus (776.—856.), opat benediktinskoga samostana u Fuldi, poslije nadbiskup u Mainzu, u svom prikazu o pismima i slovima od hebrejskoga do njemačkoga i o drevnim znakovima govori o alfabetu Skićanina Etika, vrlo sličnu glagoljici, i o tom alfabetu veli da je u tumačenju sv. Jeronima dopro do njegova vremena. Sv. Jeronim umro je god. 419. Etik Skićanin živio je prema tome u 3. st. posl. Kr.[115]

Etik Skićanin nije, naravno, izumio glagoljicu, jer tako nešto pojedincu nije dano, ma kako bio genijalan. On je samo kodificirao (uzakonio, ustavio) i kao priručnik objavio već postojeće pismo, koje je on možda tu i tamo ponešto dotjerao i usavršio. Vijest Rabanusa Maurusa o Etiku Skićaninu svakako nam ukazuje na to, gdje i u kojem vremenu trebamo tražiti početke glagoljice kao javnoga i uporabnoga pisma. Ne zaboravimo, da su Skiti iranskoga podrijetla kao i Hrvati, te da su Skiti i Hrvati dugo vremena živjeli zajedno, međusobno izmiješani, govoreći istim jezikom i napajajući se na istom kulturnom vrelu. Spomenimo i to, da je upravni jezik staroperzijskih ahemenidskih ureda od Egipta pa sve do rijeke Inda bio aramejski i da su vladari seleukidske dinastije aramejski i grčki jezik proglasili službenim jezicima svoje države.

U svjetlu svih tih činjenica nije presmjelo pretpostavljati, da je glagoljica začeta u starom Iranu, dotično u onom krugu iranskoga svijeta, u kojemu je zračila staroiranska kultura. Usporedimo samo pločicu ispisanu praelamskim pismom oko 2900. god. pr. Kr.[116] s najstarijim glagoljskim

115. *O postanku glagoljskog pisma*, »Hrvatski glasnik«, Split, br. 158, god. II., 8. srpnja 1939., 11.
116. J. L. Huot, *Iran I*, 97. (slika 107.).

slovima. Uzmimo u obzir i to, da su iranski Kušani, vjerojatni srodnici ili suplemenici Hrvata, pisali slovima izvedenima iz grčkoga jezika. Ako je kušansko pismo preteča ili začetak glagoljice, razumljiva nam je sličnost nekih glagoljskih slova s grčkim slovima. Možda je sv. Ćiril začetnik bugarske ćirilice,[117] koja je izvedena iz glagoljskih slova, hrvatske glagoljice svakako nije. Glagoljica nije izišla iz glave samo jednog čovjeka, kao mudra i razborita pobjednička helenska božica Atena iz glave Zeusove. Sv. Jeronim, koji je dokazano bio genijalan čovjek, čitav je život utrošio, da bi preveo Sveto pismo na latinski jezik, dakle na dobro mu poznati jezik, koji je imao vlastito usavršeno pismo. Možemo li stoga pripisati samo jednom čovjeku izum savršenoga pisma (kakvo je glagoljica) za jedva i slabo poznati jezik, pa još istome čovjeku istodobno pripisati tolike prijevode svetih knjiga na strani mu jezik, te da je to sve učinio (i izum pisma i prijevode) za manje od godinu dana?

Armenski narod oblikovao se je u istom onom kulturnom krugu, u kojem su se oblikovali stari Iranci i Hrvati. Mnogo toga zajedničkoga imaju Hrvati i Armenci. Nešto od toga već smo spomenuli (pleter, crkveno graditeljstvo, bilizi, kiparstvo, slikarstvo). Spomenimo još neke sličnosti. Armenski književni jezik nastao je na sličan način kao starohrvatski, prevođenjem Svetoga pisma staroga i novoga zavjeta iz grčkoga i sirskoga teksta u 5. st. Armenski alfabet nastao je na temelju perzijskoga i grčkoga pisma. Armenski klasični jezik rabi se u bogoslužju armenske crkve i danas, kao i glagoljica (barem još ponegdje i u svečanim zgodama). U armenskom rječniku ima toliko iranskih elemenata, da se je u znanosti dugo vremena držalo, da je armenski jezik upravo iransko narječje. Imenice u armenskom jeziku ne poznaju roda, kao ni stari hetitski jezik. Armenske narodne pjesme slične su hrvatskima. Kršćanstvo je, slično kao i u Hrvata, našlo bogato razvijen armenski jezik, sposoban da postane izričajnim sredstvom prevedenih svetih hebrejskih, grčkih i sirskih djela. Armenski alfabet od 36 slova (poslije 38), sposoban za književnu porabu, nastao je početkom 5. st. Od 5. st. dalje nastala je velika knjiga armenskih crkvenih himana. Priča o trojici braće Kuaru, Melteju i Horeanu slična je hrvatskoj priči o Čehu, Lehu i Mehu (usput, i Krapina je iranska riječ kao i Zagreb i Tuškanac). Tužaljka »Pjesma o Edesi« armenskoga književnika Nersesa IV. (zvanoga Ljupki), katolikosa armenske crkve, zvuči tužno i bolno kao i tužaljka hrvatskoga pjesnika Marka Marulića »Tužba grada Hjeruzolima«.[118] Tolike sličnosti nisu slučajne. Stoga je rano kršćanstvo Armenaca dokaz i za zakarpatsko rano kršćanstvo Hrvata, rana armenska pismenost za ranu hrvatsku pismenost. Glagoljica je iz istoga onoga perzijskoga izvora, iz kojega je i armenski alfabet.

Završujem s nekoliko vrijednih zapažanja Andre Mohorovičića. »Slaveni-Hrvati donose sa sobom snagu uporne tradicionalne konstante (što je opće obilježje onovremenih migriranih etničkih grupacija), a ona se primjerice u jezičnoj sferi održala do današnjega dana. Ovu konstantu donose Hrvati u gradnji svojih nastamba i naselja, što nam isto tako dokazuju gradnji postojeći primjeri arhaičnih konstrukcija drvenih seoskih kuća — sa starim nazivima njihovih pojedinih elemenata (hrvaški vez, hrvatski sljek, sljeme, streha, rogovi, roženice)«. »U okviru prikaza starohrvatske kulturne baštine potrebno je naglasiti da u promatranom razdoblju sveukupno područje nastanjeno Hrvatima (unatoč prirodne raznolikosti i terenskog reljefa) živi i djeluje vrlo homogeno — kako u starijoj fazi rodovsko-župske strukture, tako i u vremenu nakon pojave snažne državne organizacije... Tri glavna područja Hrvatske — međusobno se prožimlju... To naročito vrijedi za tlo Istre, na kojem u okviru autohtonog razvoja nalazimo

117. *National geographie*, vol. 158., NO. 1, july 1980., 95.
118. *Armenija*, Hrvatska enciklopedija, sv. I., Zagreb, 1941., 631—637.

primjere bjelobrdske i starohrvatsko-dalmatinske kulture...«. »Riječ je o likovnoj formulaciji pisma. Ako, naime, usporedimo s jedne strane karakter likovnog signuma grčkog alfabeta ili rimske kapitale, a s druge strane likovnu invenciju definiranu u znaku uglate ili oble glagoljice, tada moramo ustanoviti da se u toj usporedbi ogledaju dva posve raznolika životna profila, dva raznolika svijeta — jedan mediteranski i onaj drugi duboko kontinentalni. Grčki alfabet, a naročito rimsko pismo kapitale, to je svijet figuralne plastično-skulptorske vizije, to je svijet Polikletovih statuarnih proporcija oblika, to je definicija figuralno modeliranog reljefa. Nasuprot tome, glagoljica, to je likovni znak izrastao u svijesti koja rezonira grčem ornamentalnog prepletenog oblika. Promatran iz daljine, glagoljski natpis približuje se strukturi urezanog prepleta.«[119]

Eto, u tom znaku treba tražiti podrijetlo glagoljice. U znaku staroiranskoga i starohrvatskoga pletenca. Glagoljicu i pletenac oblikovala je ista ruka, hrvatska ruka. Iz svijeta, iz kojega nam je došao pletenac, došla je i glagoljica. Odgonetku velike glagoljske zagonetke treba tražiti u starom Iranu.

Tomislav Heres

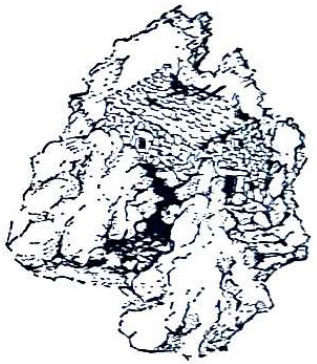

119. Encikl. hrvatske pov. i kulture, 627.

Teološki prilog

SVIJEĆNICA

Na blagdanu Svijećnice uvijek sam otkrivao nešto od sjaja Božića. Je li to zato, što se na ovaj blagdan pojavljuju iste tri osobe u istom sastavu — Josip, Marija i Isus kao mlada obitelj, ili zato, što je ovdje kao i na Božić u središtu djetešce Isus, ili zato, što sv. evanđelist Luka zgodu o prikazanju Isusovu u hramu usko povezuje s njegovim rođenjem u štalici — ne znam. Svakako znam da su mi božićni borovi, koji su prije stajali uz oltar do blagdana Svijećnice, bili ugodni i ovaj blagdan na vidljiv način povezivali u mojoj duši u božićni ciklus. To mi je pomagalo, da bolje shvatim sam Božić, sam početak i ulazak Sina Božjega u naš vidljivi svijet, o kojem ulasku sv. Pavao kaže da je bilo u stvari Isusovo prikazanje Ocu: »Ulazeći u svijet govori: 'Ni žrtava, ni prinosa, ni paljenica, ni okajnica nisi htio niti su ti bile ugodne. Tada rekoh: Evo dolazim da činim volju tvoju'« (Hebr 10, 5). Tako mi je današnji dan, na koji slavimo Gospodinovo prikazanje u hramu, kao neka fotografija onog nutarnjeg duhovnog zbivanja prikazanja, koje se događalo u Isusovu i Marijinu srcu već na Božić. Bilo što bilo, ja ovaj dan doživljavam kao žive, iako čedne, cvjetne ćilime po vrhuncima planina u kolovozu i rujnu, koji me sjećaju svibanjskih dana u dolinama.

»Kad je prošlo vrijeme njihova čišćenja, dovedoše ga u Jeruzalem, da ga prikažu Gospodinu« (Lk 2, 22). Uvijek se čudim, zašto sam slušajući u djetinjstvu taj dio Lukina Evanđelja gledao Josipa i Mariju kako nose putem od Betlehema do Jeruzalema maloga Isusa na rukama. Evanđelistu, vidi se, nije bilo do toga, da istakne to putovanje. Zašto je to bilo meni? — pitam se. Još sam kod toga osjećao, da se tu ne radi o običnom prevaljivanju puta, nego o hodu u hram kao što sam u djetinjstvu i ja išao nedjeljom i blagdanom iz obiteljske kuće u hram udaljen nekoliko kilometara. A to mi je hodanje uvijek bilo drukčije nego ono, kad sam išao u školu ili kamo u pohode u selu. I sunce je drukčije grijalo. Barem sam ja to tako doživljavao. I ljudi su bili drukčiji nego u druge dane. A polja su i igrališta kao zaboravljena u me gledala. Kad su me poslije upozorili, da je naše hodanje u hram, posebno naša hodočašća, slika našeg zemaljskog putovanja u vječnu domovinu, bilo mi je drago, da sam ovo putovanje sv. Obitelji u hram u Jeruzalem tako doživljavao i da sam duhovni osjećaj svoga hodanja u crkvu imao. Sad sam sebi govorio: »Vidiš, kroz život moraš ići tako kao da svijet zaboravljen gleda na te, da ti ljudi izgledaju drukčije nego što ih vidiš, da te sunce drukčije grije. Onda si to tako doživljavao idući u hram. U životu ćeš to tako doživljavati, ako se budeš uvijek sjećao, da svojim životom u stvari putuješ u Očevu slavu, u hram njegove vječnosti.«

Kad sam poslije slušao, da Grci ili Ist. crkva zove današnji blagdan Hypapante, bio sam vrlo znatiželjan, što to znači. Doznao sam, da Grci posvećuju veliku važnost ovom dijelu evanđeoskog izvještaja, u kojem se govori, kako je Šimun, potaknut Duhom Svetim, došao u susret (a susret grčki znači Hypapante) Mariji i Josipu, kad su Isusa nosili u hram. S početka u tome nisam vidio ništa više od vanjskog prizora, poslije mi se često u tome pokazivao Kristov misterij djelovanja. Eto, Duh Sveti šalje čovjeka Kristu u susret kao što je poslao Šimuna. Često mi dođu na pamet Isusove riječi: »Nitko ne može doći k meni, ako ga ne privuče Otac, koji me je poslao« (Iv 6, 44), a Otac vuče po Duhu Svetom, svojom ljubavlju. Moram jako izoštriti nutarnji sluh za impulse Duha Svetoga u sebi, da se uzmognem susresti s Kristom. To je susret iznutra, i on se uvijek vrši u budnom stanju, danju, pri svjetlu, pri suncu Duha Svetoga. Tako tumačim svoje blijede i gotovo nikakve susrete s Kristom, premda držim u rukama Bibliju i razmišljam. Intoksiniran sam zemaljskim dojmovima, žedan sam nekakve ljubavi i podrhtavam drhtajima zemaljskog čovjeka kao gong, koji je dobio udarac čekićem, gubim se u provalijama dnevnih zbivanja — i, dakako, uzalud očekujem susret s Kristom. Start njemu u susret zbiva se u suprotnom stanju ispunjenu Duhom Svetim. To je Šimunova duša umorna od čekanja, a to znači od popuštanja svega zbivanja oko sebe kao nevažnoga, dok se ne pojavi Isus.

Jedni kažu, da je ovaj blagdan u Crkvu uveo papa Gelarij I. na svršetku 5. stoljeća i time ukinuo bezbožne igre Supercales kod kojih su pogani razuzdano trčali po gradu i udarali jarećim kožicama žene, jer su držali, da je to korisno za njihovu plodnost i laki porod. Drugi vele, da je današnji blagdan, posvećen i prilagođen Mariji, onaj poganski obred, kod kojeg su pogani noću na čast Cerere, božice zemaljske plodnosti, tužne zbog nestanka njezine kćerke Proserpine, koju je ugrabio Pluto, bog podzemlja, nosili baklje i govorili, da rasvjetljuju Etnu, taj ulazak u podzemlje i tako pomogli Cereri, da uđe u podzemlje i izvede svoju kćerku, kako bi opet moglo na zemlji nastati proljeće. Treći misle, da je ovaj blagdan uveden namjesto poganskog obreda Amburbalia, kod kojeg su pogani s gorućim bakljama obilazili grad mjeseca veljače na čast podzemnim bogovima, da im se zahvale na svim pobjedama, koje su s njihovom pomoću ove godine izvojevali. Iako držim, da je ovaj blagdan u Crkvi davno prije od prestanka tih poganskih običaja, ipak rado čujem sve to, jer mi pomaže, da u ove pretproljetne dane, prve vjesnike proljeća, shvatim život Isusova djetinjstva pretproljećem našega spasenja, da se je s njim, iako malenim, počelo širiti svjetlo našom zemaljskom kuglom, pa mi nije teško prihvatiti sve ono čudesno, što se je u tom djetinjstvu pojavilo. Bez čuda proljeća nema na zemlji života. Ni bez čudesnog začeća i rođenja Isusova, bez tog čuda Isusova proljeća, nema ni našeg života u oslobođenju.

Prije sam Mariju kod ovog blagdana doživljavao upravo veličanstveno: eto, na njezinim rukama Svjetlo svijeta. Ona nosi to Svjetlo. Rado sam ovaj blagdan nazivao svjetlo marinje. Činim to i sada. Novije tumačenje Sv. pisma mene je upozorilo da skrenem pažnju na jednu drugu stvar: na Marijinu vjeru. Šimun joj proriče budućnost njezina djeteta. Kako je to uopće mogao učiniti? Zar je on dublje zašao u tajnu toga djeteta nego njegova majka? Eto, to je ono, što me u ovaj čas drži. I ako je Šimun blagoslovio Mariju, blagoslovio ju je mukama i smrću njezina Sina, jer drugog blagoslova nema. On je to mogao učiniti, jer je već vidio i vjerovao u tu muku i spasenje. A zar Marija nije znala za tu muku i spasenje? Mogu reći, da Marija ne živi od duha svoga uvida u Isusovu tajnu, nego iz dubine svoje ljubavi, ne da nije odlučna koliko zna o križu, koji je

čeka. Ali, jesam li ja na pravom putu? Nisam li bliže istini, a to znači bliže njezinu srcu, ako dopustim, da je Šimun zbilja bolje osvijetlio Mariji Isusovu ulogu i budućnost, koju je ona već doduše nazrijevala i predosjećala, ali ne u tako oštrim crtama, i da je Šimun bolju spoznaju o tome imao samo radi Marije i za nju, a ne radi sebe, da joj na taj način osvijetli njezine životne putove kao što je Anđeo u Getsemaniju osvijetlio put Isusu na Kalvariju. Rasla je u vjeri i sve bolje upoznavala svoju ulogu, a Bog joj je i posebnim zahvatima u tome pomagao. U svakom slučaju, divna mi je Marija u tome. Njezino je srce takvo, da se u nj kao pod krov može smjestiti svaki Očev misterij kao u svoju vlastitu kuću. Marija je pomno čuvala Božje svjetlo o svojoj žalosnoj budućnosti u svom srcu. »Čuvala« — to znači, da je od sad iz tog svjetla kretala k Ocu i pri tom se svjetlu s njim sporazumijevala. Ona se kao izbačeni satelit sada kreće putanjom toga svjetla, da se poslije 36 godina nađe točno na određenoj točki: na vrhu Kalvarije.

Na ovaj sam blagdan u djetinjstvu nosio iz crkve kući blagoslovljenu svijeću. Kad sam u 9. godini stajao uz krevet umiruće majke, bio sam sretan, da je u taj čas bila zapaljena ta svijeća uz njezino lice i da je tim svjetlom obasjana otišla u vječnost. Želio bih, da se i ja uz svjetlo svijeće blagoslovljene na Svijećnicu rastanem od ovoga svijeta.

Dr. Rudolf Brajčić

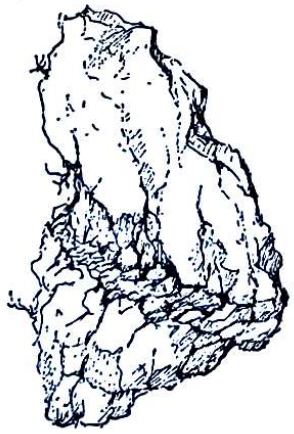

Katehetski prilog

KADA SMO DUŽNI PRIMITI SVETU PRIČEST?

»Zaista, zaista, kažem vam, ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, ne ćete imati života u sebi« (Iv 6, 53).

Ove su riječi jasna Kristova zapovijed, da se njegovi sljedbenici moraju pričešćivati, ako žele postići vječni život.

Naš Gospodin nije odredio *kada* ili *koliko puta* smo dužni primiti svetu pričest. S potpunim pravom se onda svi mi pitamo: kada nas obvezuje božanska zapovijed o pričešćivanju?

Iz same naravi presvetog oltarskog sakramenta, koji je ustanovljen na način hrane i pića, očito je, da nije dosta samo jednom uzeti ovu božansku okrepu, nego da se mora *više puta u životu* primati, da nam sačuva, poveća i obnovi prijeko potrebnu povezanost s Isusom.

Ta nam je veza s Gospodinom uvijek potrebna, ali na posebni način *u smrtnoj pogibelji,* jer se tada, više nego ikada, nalazimo u odlučnoj borbi za vječno blaženstvo.

Smrtna pogibelj nastaje iz raznih unutarnjih ili vanjskih razloga, na pr. zbog bolesti, poroda, rata, teške operacije i tome slično.

U vezi s tim božanska zapovijed o primanju svete pričesti počinje nas obvezivati *u početku opasnosti,* a prestaje *pri svršetku opasnosti.*

Za vrijeme smrtne pogibelji bilo kojom pričešću, primljenom u stanju posvetne milosti, zadovoljavamo božanskoj zapovijedi, pa i ne znali mi za smrtnu pogibelj ili, znajući za nju, nismo izričito htjeli tom pričešću izvršiti tu zapovijed, nego je odgodili za poslije. Isto smo tako izvršili božansku zapovijed, kada je svećenik, iz bilo kojega razloga propustio podijeliti nam pričest obredom podjeljivanja popudbine, pa smo je primili kao redovitu (na pr. prigodom prvog petka, o Božiću, za imendan i slično).

Tko se u smrtnoj pogibelji nije htio pričestiti, sagriješio je prema veličini svoje krivnje. Kad je opasnost minula, nije se dužan pričestiti, jer to zapovijed više ne traži.

Da ne bi među vjernicima bilo kolebanja u ovom važnom pitanju, priskočila nam je u pomoć Crkva svojom zapovijedi o pričešćivanju.

Kan. 859. § 1. C. z. kaže:

»Svi vjernici obojega spola, kad dođu do razuma, moraju jedan put u godini, barem o Uskrsu, primiti svetu pričest, ako se, možda po sudu svoga svećenika nisu dužni uzdržati od nje za neko vrijeme iz kojega razložitog uzroka.«

Ova naredba jest djelomično božanska, a djelomično crkvena zapovijed. Počinje obvezivati odmah poslije stečene uporabe razuma, pa bilo to prije ili poslije sedme godine.

Dvostruka je obveza:

1. pričestiti se jedanput u godini,

2. pričestiti se barem o Uskrsu, ili u uskrsno vrijeme.

Prva je obveza božansko-crkvena i glavna; druga je crkvena, i drugotna. Jedna i druga teško obvezuje u savjesti, ali prva na posebni način.

Godina, u kojoj se mora primiti sveta pričest, nije građanska godina od 1. siječnja do 31. prosinca, nego *vrijeme od Uskrsa do Uskrsa*, tj. od početka uskrsnog vremena tekuće godine, pa do početka uskrsnog vremena dojduće godine.

Zapovijed o primanju uskrsne pričesti toliko je općenita, da obuhvaća sve i pojedine vjernike, koji su došli na doba porabe razuma. Nitko nije izuzet, pa bio i bolestan ili isključen iz Crkve. Tko ne može doći u crkvu, mora tražiti pričest u uskrsno doba, a župnik ili njegov zamjenik dužan ga je pričestiti bilo u kući, bilo u bolnici.

Uskrsno vrijeme po općem zakonu obuhvaća samo petnaest dana, tj. od nedjelje Cvjetnice do Maloga uskrsa zaključno. Ali, biskupi mogu, kad to traže prilike osoba i mjesta, odrediti, da ovaj rok počne prije, ali ne prije četvrte korizmene nedjelje, i produljiti ga, ali ne dalje od svetkovine Presv. Trojstva (kan. 859, § 2. C. z.).

Župnik i ispovjednici, kada postoji važan razlog, mogu za pojedinu osobu odgoditi na neko vrijeme uskrsnu ispovijed.

Ova je zapovijed teška s obzirom na određivanje vremena. Prema tome, teško griješi, tko bi i za samo jedan dan odgodio svetu pričest iza uskrsnog vremena, osim ako je ispovjednik, iz opravdanog razloga, svjetovao, da se na vrijeme odgodi (kan. 859).

Crkva je odredila vrijeme u ovoj svojoj zapovijedi, da *nagovara vjernike*, da je što je moguće prije izvrše. Ako je ne izvrše kroz to propisano vrijeme, teško griješe, ako ih ne opravdava veliki razlog. Osim toga, dužni su se pričestiti u drugo vrijeme godine, i to najkasnije do početka uskrsnog vremena slijedeće godine. Ako se ni dotle ne pričeste, čine opet teški grijeh.

Treba ovo pamtiti:

1. Tko predviđa, da se ne će moći u uskrsno vrijeme pričestiti, nije se dužan pričestiti prije nastupa toga vremena, jer se zapovijed ne može izvršiti prije nego ona počne obvezivati; a onaj, koji već u započetom uskrsnom vremenu predviđa, da se ne će moći poslije kroz to vrijeme pričestiti, mora se odmah pričestiti, jer zapovijed veže kroz čitavo uskrsno doba; dakle, mora se izvršiti.

2. Ovoj se zapovijedi ne može zadovoljiti svetogrdnom pričešću (kan. 861. C. z.). To je posve u skladu s božanskom zapovijeđu: »Zato, neka čovjek ispituje sam sebe, pa tada od kruha neka jede i od kaleža pije. Jer tko nedostojno jede i pije, sud sebi jede i pije, jer ne razlikuje tijela Gospodnjega« (1 Kor 11, 28—29).

3. Dužnost primanja pričesti, koja tereti nedoraslu mladež, pada također i u prvom redu na one, koji se moraju za njih brinuti, naime, na roditelje, skrbnike, ispovjednika, učitelje i župnika« (kan. 860. C. z.).

Gdje se mora primiti uskrsna pričest?

Danas više nije na snazi crkvena zapovijed, da se uskrsna pričest mora primiti u svojoj župi i iz ruke svoga župnika.

Današnji Zbornik crkvenog prava o tome kaže dvoje:

1. Treba svjetovati vjernicima, da svaki u svojoj župi udovolji ovoj zapovijedi.

2. Tko u drugoj župi obavi ovu dužnost, neka se pobrine, da o ovome obavijesti svoga župnika.

Međutim, ovo je samo *savjet*. (Prošlo je vrijeme, kad je to bila zapovijed!). Savjet iz toga razloga, da bi župnik mogao upoznati svoje župljane, te da bi mu oni mogli iskazati svoju podložnost (kan. 859. § 3. C. z.).

U Kanadi, kao i svugdje po katoličkom svijetu, običaj je uvečer poslije Angelusa malo zvoniti za mrtve. Međutim, u Kanadi postoji običaj, koji nije raširen u drugim katoličkim krajevima. U njih, posljednji dan uskrsnog vremena, određenog za uskrsnu pričest, poslije Angelusa zvoni prvi put za one, koji su preminuli, a drugi put za one, koji su bili gluhi na one majčinske riječi sv. Crkve o dužnosti primanja sv. pričesti *»barem o Uskrsu«*.

Poznato je, kako majka s velikom brigom pristupa svome djetetu, koje je izgubilo tek za hranom. S velikom nježnošću, samo dobroj majci svojstvenom, ljubezno mu kaže:

— Uzmi, dragi, *barem* ovu žlicu juhe. To će te okrijepiti, da mi, sine, ne propadneš.

Kada učitelj vidi, da će mu učenik izgubiti godinu, jer se zalijenio i ne će da uči, pristupa mu s ozbiljnom opomenom:

— Prihvati se knjige, dragane, da *barem* dobiješ dovoljan.

Kada se liječnik svojski zauzeo za bolesnika, koji se teško oporavlja, i još je uvijek u opasnosti, da mu se zdravlje pogorša, savjesno mu preporučuje:

— Dođi *barem* svako toliko i toliko na pregled, da vidim što je s tobom.

»Barem!« ... O, kako je značajna ta riječ! Koliko u njoj ima ljubavi, pažnje, ali i straha!

I sveta Crkva, naša majka, učiteljica i liječnica, s obzirom na naš duhovni napredak i zdravlje, upozorava nas na dužnost primanja svete pričesti ... *»barem o Uskrsu«*.

Ne oglušimo se na njezin poziv! Pristupajući uskrsnoj pričesti, naređenoj od Crkve, ispunjavamo istodobno i božansku zapovijed.

Jozo Marendić

ŠTO UČINITI SA STARIM KNJIGAMA I SPISIMA SVOJE OBITELJI?

Vremena i ljudi odnose se prema knjigama i spisima različito. U nekim se razdobljima više, a u nekima manje do njih držalo i drži. Neki tvrde, da knjiga danas gubi na važnosti. U središte pažnje, kažu, dolazi slika i živa riječ s filma, osobito preko televizora, u koji današnji čovjek satima zuri prepuštajući se nerijetko bez osobnog razmišljanja i zdravog kritičkog odnosa zavodljivosti toga novog idola. To je očita činjenica, ali svejedno knjizi nije odzvonilo. Školska djeca nose sa sobom sve punije torbe knjiga, a kupuju ih, čitaju i studiraju i odrasli. Knjiga od čovjeka traži veći misaoni napor nego zgodno sastavljeni televizijski program, ali baš u tomu i je prednost knjige. Knjiga prisiljava čovjeka da više misli svojom glavom, da se kritički postavlja, razlučuje, vrednuje.

Ni stare poderane knjige nisu za bezobzirno bacanje u vatru. Nisu to uvijek ni one praktične namjene, koje su već davno zamijenile nove suvremenije i u svakom pogledu savršenije. Stare svejedno mogu zadržati vrijednost svjedočanstva svoga vremena. Izraz su pojedinog stupnja kulturno-povijesnog razvoja. Mogu nam možda nešto zanimljivo reći o ustanovama, zajednicama i pojedincima, kojima su služile. S toga gledišta mogu čak imati veću vrijednost sada nego su je imale u svoje doba, kad su tiskane, kupovane i čitane u redovitoj upotrebi. Uz to, neka stara izdanja i prava su rijetkost, možda jedini sačuvani primjerci, pa su zbog toga dragocjene.

Knjige su i danas dosta skupe. Nekoć su bile daleko skuplje, a na našem jeziku i rijetke. Kupovali su ih učeni ili barem koliko-toliko školovani ljudi, a takvi su živjeli uglavnom u gradovima. Ipak su stizale i u naša sela. Bogoslužne i neke druge službene knjige kupovale su i seoske crkve. Hrvatske bogoslužne knjige tiskane glagoljicom i latinicom (misale, evanđelistare, obrednike i sl.) najviše baš seoske crkve. Neke službene (na pr. brevijare), zatim priručne bogoslovske, pa razne nabožne i poučne knjige kupovali su i pojedini svećenici, a u prošlim stoljećima svećenika je u našim južnohrvatskim krajevima, a naročito u poljičkim selima, bilo mnogo. Uz svećenike, koji bi više puta kroz cijeli život ostajali bez posebne službe u svojim rodnim kućama, naučili bi čitati i pisati i neki njihovi ukućani, pa bi se i oni služili nabožno-poučnim knjigama. Sve u sve, u našim poljičko-radobiljskim selima knjiga nije bila nepoznata ni u prošlim stoljećima.

Naši su stari popovi glagoljaši svoje knjige cijenili i brižno čuvali. Ostavljali su ih oporukom jedan drugomu, stric sinovcu, prijatelj prijatelju.

Tako su prelazile iz ruke u ruku gotovo neoštećene kroz više pokoljenja, a ipak ostajale u istoj kući, odnosno u istom selu ili kraju. Dok je bilo glagoljaša, nisu se gubile. Poslije, svećenici su svršavali visoke škole, učili latinski i strane jezike, kupovali učena i obična priručna izdanja na tim jezicima. Kao narodni ljudi promicali su i narodnu knjigu, kupovali cijele nizove izdanja književnih djela Matice hrvatske i drugih izdavača, ali stare, naslijeđene iz glagoljaških vremena, nisu, nažalost, svi znali dovoljno cijeniti i čuvati. Ni one u crkvi, ni one u svojim kućama. Istina je, nije lako većem broju knjiga osigurati prikladan smještaj. Zbog toga su stare nerijetko svršavale u kakav zakutak u podrumu ili potkrovlju. Morale su činiti mjesto novima, koje su bile u redovitoj upotrebi. U tim zakucima prašina, vlaga, miševi i drugi štetočine činili su svoje.

Što da onda rečemo za male, ali katkad vrijedne knjižnice naših starih glagoljaša u kućama, iz kojih u novija vremena nije više bilo svećenika, a nekoć su stoljećima bile »misničke kuće«? Takvih u Poljicima ima mnogo. Poslije smrti posljednjeg svećenika iz tih kuća obično su se za prvih nekoliko pokoljenja njihove knjige čuvale u kakvoj tvrdoj skrinji pod ključem kao kućna dragocjenost i svetinja. Knjigā i obiteljskih spisa (oporuka, pogodbi, kupoprodajnih i drugih ugovora) imale su, naravno, i one kuće, koje nikad nisu bile »misničke«. Dapače, uglednije obitelji u Poljicima, iz kojih su se birali razni poljički dužnosnici, knezovi i drugi, bilo seoski, bilo cijelih Poljica, imale su kod sebe spisa pa i knjiga od općeg značenja. U početku se ništa od toga nije otuđivalo. Koliko su samo brige uložili i uz kolike su opasnosti neki poljički svećenici i težaci spašavali tzv. »škrinju poljičku« s najvažnijim dokumentima u vrijeme »rasuća Poljica«, u času francuske odmazde g. 1807. Prenijeli su je iz Gata na drugu stranu Mosora i brižno je krili pred francuskim i poslije austrijskim vlastima. A poslije, u mirnim i bezopasnim vremenima »rasuše se« mnogi od tih i pravo mnoštvo drugih dokumenata. Tko zna kamo su sve odlazili, koliko ih se i gdje danas čuva?!

Knjige i spisi spadaju u pokretnu imovinu. Lako promijene gospodara i odu daleko u nepovrat, tako da im se izgubi svaki trag. Ljudi pohlepni za takvim stvarima, koji ih na razne poštene i možda manje poštene načine izvlače i odnose iz naših kuća i mjesta, vrzaju se već stotinjak godina po našim krajevima. Možemo općenito reći, da su ih prije teže izvlačili od naših nekadašnjih nepismenih težaka nego u novije vrijeme od mnogih, koji se smatraju školovanim i pametnim ljudima. Čudno je, ali istinito, da se nađe takvih, koji dobronamjernom domaćem čovjeku, koji bi te knjige i spise htio samo pregledati i možda ponešto iz njih zabilježiti, ne će tih knjiga ni pokazati nalazeći razne izgovore, a olako će ih prodati kojekakvom »kupcu« za veću ili manju svotu novaca i još će misliti, da su napravili dobar i koristan posao, dok su, ustvari, upropastili ono, što se novcem ne može procijeniti.

Očito, nije lako te stare knjige, spise i neke druge vrijedne predmete trajno čuvati, zaštititi ih od oštećivanja, propadanja i možebitnog nestanka. Još teže je točno procijeniti njihovu stvarnu vrijednost, razlučiti vrijedno od nevrijednoga, ono, što treba svakako sačuvati, od onoga, što uopće ne zaslužuje posebnu brigu, knjige i spise pravilno popisati i srediti. Za taj se posao traže stručnjaci. Za takvo sređivanje i čuvanje najbolje uvjete imaju, naravno, ustanove, koje se tim poslovima bave, a to su *biblioteke, arhivi* i *muzeji*. Kad stare knjige, spisi ili predmeti uđu u njihove popise i spremišta, ne će više lako propasti. O njima se brine zajednica. Štiti ih zakon. S njima dalje postupaju stručnjaci. Ostaje zapisano i to, od koga su i kada preuzete, tko ih je toj ustanovi dao ili uz neku odštetu ustupio. Svaka knjiga u biblioteci, skupina spisa u arhivu ili predmet u muzeju dobivaju svoje točno određeno mjesto i posebnu oznaku. Kad

ustreba, mogu se bez poteškoće pronaći, dati zainteresiranima na uvid u službenoj čitaonici, gdje to pod kontrolom mogu čitati i po potrebi izučavati. Najsretniji je slučaj, kad se sve to čuva u takvim ustanovama, koje su baš nadležne za pojedino područje, na pr. za razne spise iz Poljica to je *Historijski arhiv u Splitu*, ili za one crkvene naravi *Nadbiskupski arhiv u Splitu;* za muzejske predmete to je *Muzej Poljica* bilo onaj već postojeći, crkveni, u Gatima, bilo budući, državni, o čijem se osnivanju ozbiljno radi. U takvim ustanovama sve ostaje naše, u nas, za nas i za naša buduća pokoljenja, a što svrši u ruke pojedinih privatnika najčešće je zauvijek izgubljeno. Možda taj pojedinac, koji skuplja ili kupuje, ima najbolju namjeru; ne misli to dalje prodavati, nego pažljivo čuvati. Samo, pitanje je, da li će takvih shvaćanja, namjera i osjećaja biti njihovi mlađi: djeca, unuci, praunuci i kamo će to s vremenom svršiti. Koliko je već dragocjenih stvari na taj način nestalo u plamenu! U najboljem slučaju sve se to raspršri na razne strane, tako da više nije moguće ustanoviti, gdje se ta svjedočanstva prošlosti naših kuća, sela i krajeva nalaze. Prirodno ih je tražiti ne kod pojedinaca, koji sele tamo-amo po svijetu, koji umiru, čije se stvari onda dijele i raznose, nego kod ustanova, koje trajno ostaju u našem kraju i u našem narodu. Zato je bolje takvim ustanovama i najvrednije stvari darovati, nego kakvom privatniku prodati možda i za skupe novce. Uostalom, to nikada ne će biti veliki novci, a o kolikoj god se svoti radilo ne može nadoknaditi gubitak kulturnih vrijednosti. Ne će biti zgorega spomenuti, da i neke od navedenih ustanova raspolažu makar i skromnim sredstvima za otkup starih knjiga, spisa ili predmeta, a njima prodano nije propalo, nego možda spašeno i osigurano za budućnost.

Reći će netko: nije ni u tim ustanovama sve tako sjajno. Zbilja, mnoge su od njih u dosta teškim uvjetima. Nemaju dovoljno prostora, ni stručnog osoblja, ni potrebnih sredstava. O tim poteškoćama arhiva i biblioteka u Splitu više puta se pisalo u novinama. Uza sve to nije sve ni tako crno i loše. Makar i u teškim uvjetima one uglavnom na zadovoljavajući način izvršuju svoju svrhu. Osoblje tih ustanova i u takvim uvjetima s povećanim zalaganjem i naporima uspijeva sve sačuvati, a većim dijelom i sređivati, obrađivati, a ponešto i objaviti.

Na kraju, nekoliko primjera, koji nam pokazuju, kako nevalja i kako je bolje postupati.

Za prvi negativni primjer ne navodimo imena mjesta i osoba (a možda bi za ukor i trebalo!). Našao sam se, ima od tada možda i desetak godina, nekom zgodom u jednom poljičkom selu, u maloj crkvi, koja nije župska nego pripada jednom zaselku. O toj crkvi mi govori, u nju me uvodi i pokazuje mi sve čovjek zaista dobar, bistar i okretan. Rodom je iz toga zaselka, a živi u gradu, ali je u stalnoj vezi sa svojim rodnim mjestom i sudjeluje u svakom korisnom zajedničkom pothvatu. Crkva, o kojoj je riječ, stara je više od 300 godina. Za nju se stoljećima brinula pobožna bratovština. Brine se i sad. Sasvim su je obnovili izvana i iznutra, ali, nažalost, bez savjetovanja sa stručnjacima za starine (a Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu u takvim slučajevima daje besplatne savjete i upute!). Građevinske su poslove, treba priznati, dobro izveli. Zlo je u tomu, što su na pr. na pod povrh starih kamenih ploča stavili šarene kuhinjske pločice, a kamene površine na stupovima i lukovima premazali bojom, i to dosta kričavom. Da stvar bude sasvim žalosna, moj vodič dodaje: »Sami smo radili i osigurali glavninu sredstava (što je zaista pohvalno), a nešto smo i prodali iz crkve da bismo podmirili troškove.« — »Ma što ste prodali?« — upitam ja neugodno iznenađen. On će na to sasvim mirno, ne videći, da bi bilo što nezgodno: »Ono, što je bilo starih knjiga i pisama naše bratovštine, jer sad imamo sve novo.« — »Kome ste

to prodali?« — ja priupitam. Odgovor me je do kraja ražalostio. Prodali su nekom privatniku. Piši: zauvijek propalo!

Drugi slučaj počinje kod novog vlasnika. U staroj splitskoj kulturnoj ustanovi, biblioteci Centralnog bogoslovskog sjemeništa molim bibliotekara, da mi — ako u biblioteci postoji — dade na uvid stari Kašićev »Ritual rimski« tiskan u Rimu g. 1640. Donio mi je ponešto oštećen primjerak. Hrbat je na vrhu malo poderan, nema naslovne stranice, ali inače je knjiga cijela, a originalne kožne korice još se sasvim čvrsto drže. Po običaju najprije gledam prve i zadnje stranice, tražim nema li na njima štogod zabilježeno, što bi govorilo o sudbini ove knjige, tko joj je bio vlasnik i gdje se je prije nalazila. Nije trebalo dugo tražiti. Na praznoj stranici prije početka predgovora tri su bilješke, koje su u različito vrijeme zapisale tri različite ruke starim poljičkim pismom, tzv. bosančicom. Prva kaže: »Ovo su knjige svetoga Luke«. Druga je već određenija: »Ovo su knjige svetoga Luke iz Trbuov«. Treća, valjda najmlađa, ujedno je i najpotpunija: »1808. Ovo je libar Svetoga Luke iz sela Terbuov brez kojega ne može biti ova crkva«. Stvarno, bez te knjige sakramentalnih obreda, molitava i raznih blagoslova nije mogla nijedna crkva, pa ni crkva sv. Luke u malom selu i župi Trnbusi. Kad su poslije izašla nova izdanja obrednika, izdanja prikladnijeg oblika i veličine, na suvremenijem jeziku, to je prvo izdanje izašlo iz upotrebe. Sačuvalo se je više primjeraka prvog izdanja, koje je — napomenimo usput — jedno od prvih izdanja obrednika na narodnim jezicima uopće u Katoličkoj crkvi. Ipak je malo naših seoskih crkava sačuvalo svoj primjerak. Većinom su ga izgubile. Nije od njega ni lista ostalo. Primjerak crkve sv. Luke iz sela Trnbusa sačuvao se, i to možda upravo zahvaljujući činjenici što je — ne znamo točno kad ni kako — dospio u spomenutu biblioteku, gdje se bolje čuva nego bi se čuvao u samim Trnbusima, koji su više puta za cijeli niz godina znali ostati bez svoga župnika, a tko bi onda mogao voditi stalnu brigu o crkvenim knjigama, pogotovo onim starima, koje više nisu u upotrebi? Uostalom, moramo priznati, da ima zaista malo seoskih župa, koje za čuvanje spisa i knjiga imaju propisne metalne ormare, u koje ne bi mogli prodrijeti štetočine, i prikladnu prostoriju osiguranu od vlage, ljetne vrućine, pretjerane svjetlosti i drugih nepogodnosti. U svakom slučaju, »Libar sv. Luke iz sela Trbuov« ostaje kao skromni, ali trajni spomenik te male poljičke župe*, iako je promijenio vlasnika, jer novi vlasnik nije bilo tko, nego naša zajednička crkvena ustanova, koja je upravo za čuvanje takvih knjiga ustanovljena i toj svrsi trajno služi.

Očito, novac je uvijek i posvuda bio i bit će najnestalnija ljudska vrednota. Nestalno je i svako drugo vlasništvo. Lako propadnu spomenici, pa i oni od bronce i kamena, a pogotovo krhki listovi knjiga i spisa. Zato je dobar posao učinio ne tko za takve stvari dobije određenu svotu novca, nego onaj, tko se na vrijeme pobrine, da barem vrednije kulturno-povijesne spomenike i značajnija pismena svjedočanstva prošlosti, koja je od svojih starih baštinio, na pravom mjestu sačuva za buduća pokoljenja.

Slavko Kovačić

* Na praznim listovima na početku i kraju knjige nalazimo zapisane podatke o nekim novokrštenicima sa svršetka 18. i početka 19. stoljeća. To su: Kata Rodić Matijeva (31. I. 1787.), Andrija Rodić Lukin (24. I. 1787.), Lucija Bilić ali Tomić Matijeva (4. III. 1801.), Pavica Sladović Antonova (28. III. 1808.), Lucija Šarić Antonova (30. I. 1788.), Jelina kći Markova (prezime nije stavljeno!) (također 30. I. 1788.), Petar Rodić Ivanov (3. V. 1786.), Jure Bajamić Ivanov (7. IX. 1787.), Marta Lukačević Grgina (3. XI. 1787.). Sve je te podatke poslije župnik unio u Maticu krštenih (trbuška matica sačuvala se za razdoblje od 1781. do 1842. g.!). Dakle, ovo je u Ritualu zapisao, da ne bi zaboravio!

DJEDOVINA U UMJETNOSTI

POLJIČKA PROŠLOST U KAMENU

Likovno siromaštvo

Slavna povijest Poljičke Kneževine već je odavno našla svoje mjesto u umjetničkom stvaralaštvu. Trebalo bi dosta prostora i vremena, da bi se samo nabrojilo sve ono, što je o starim Poljicima s različitih aspekata napisano. Spomenimo samo izuzetno vrijedno djelo don Frane Ivaniševića *Poljica— narodni život i običaji,* koje je u Zagrebu tiskano od godine 1903. do 1906. u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Samo ta knjiga o Poljicima ima 637 stranica.

Don Stipe Kaštelan, župnik Gata, napisao je između dva svjetska rata tri drame s poljičkom tematikom: *Počelo Poljica, Prodana djevojka* i *Rasulo Poljica.* Te drame još uvijek, i to vrlo uspješno, izvodi dramska grupa KUD »Mosor« u Gatima.

A na glazbenom području Poljica su doživjela svoje najveće priznanje u operi *Mila Gojsalića,* koju je skladao Jakov Gotovac.

Mnoge povijesne knjige, a osobito prilozi, kraći ili duži, o Poljicima, a posebno o Poljičkom statutu, objelodanjene su u nas i na raznim jezicima širom svijeta.

Međutim, na likovnom polju poljička tematika vrlo je siromašno zastupljena.

Istina, u Poljicima, u obiteljskim kućama i crkvama naići ćemo na mnoge slike i kipove sv. Jure, zaštitnika Poljica. Mnoge su i starijeg datuma, ali većina njih nema osobitu umjetničku vrijednost. Međutim, sv. Jure nije samo poljička svojina i veličina, jer je njegovo štovanje raširenо po svemu katoličkom svijetu. Stoga se likovno prikazivanje sv. Jure ne smatra strogo poljičkom kulturnom baštinom.

Meštrović

Čini se, da je prvo vrednije likovno ostvarenje, inspirirano poljičkom prošlošću, bio kip u naravnoj veličini legendarne poljičke junakinje Mile Gojsalića hrvatskog kipara svjetskog glasa Ivana Meštrovića. Taj je brončani kip postavljen 20. kolovoza 1967. na vrletnoj stijeni ispod povijesnog brda Graca, a iznad slikovitog Zakučca, u koji se slijevaju nemirne vode potoka Ilinca.

Radaušev susret s Poljicima

U ožujku 1975. posjetio je Povijesni muzej županije-općine Poljica u Gatima sa svojom suprugom Jelkom poznati akademski kipar i slikar Vanja Radauš. On mi je tom prigodom rekao, da se u njegovoj radionici u Zagrebu nalazi već oblikovana statua »Poljičke narikače«. Kip još nije odljeven. Radauš je tada izrazio spremnost tu statuu pokloniti spomenutom muzeju. I doista, postoje vrlo dobri izgledi, zahvaljujući razumijevanju njegove supruge Jelke, da se odljevak te statue naskoro nađe u muzeju u Gatima.

Vanja Radauš (lijevo) u starom Perića dvoru u Gatima

Treba reći, da je Vanja Radauš neobično cijenio povijest Poljica. Želio je pobliže upoznati i poljički kraj. U tu svrhu zajednički smo krstarili po Srednjim Poljicima 8. ožujka, a po Gornjim Poljicima 10. ožujka 1975. godine. Radauš je na tom krstarenju, snimajući stare kuće, neobične oblike kamenja i litica i zaselke, učinio više od 500 fotografija.

Radauša su Poljica snažno zahvatila. On to potvrđuje u svom pismu, koje mi je 13. ožujka 1975. poslao iz Zagreba. U tom pismu stoji: »Doživljaj je bio (misli na doživljaj Poljica — FM) jedinstven i silovit s tako dubokim impresijama kakve već dugo nisam s nekog puta donio kući.« U razdoblju od mjesec dana izmijenili smo tri pisma, u kojima su opet njegova glavna preokupacija Poljica.

Međutim, 24. travnja 1975. iznenadna i tragična smrt prekinula je u 69. godini taj bogati stvaralački život. Njegova smrt bila je veliki gubitak ne samo za opću hrvatsku kulturu, nego, sa sigurnošću možemo reći, i za Poljica. Ne dvojim, naime, da ne bi poslije neposrednijeg upoznavanja i snažnijeg doživljavanja Poljica i povijest Poljica našla svoje mjesto u njegovu stvaralačkom radu.

Knežević na sceni

I napokon se »umiješao« u likovno stvaralaštvo s poljičkom tematikom akademski slikar i kipar Joko Ivan Knežević. On je godine 1971. izradio sliku sv. Jure u tehnici ulja za povijesnu crkvu sv. Jure na Gracu (vel. 77x89 cm). Opet se vraćamo slici sv. Jure, ali ovog puta zbog Kneževićeva svojstvenog pristupa toj temi. Umjetnik je, naime, lik sveca prikazao u odori poljičkog kneza i smjestio u poljički krajolik. Takav

Zgrada Povijesnog muzeja župe-općine Poljica u Gatima, u kojoj je postavljen kameni mozaik Biranje kneza

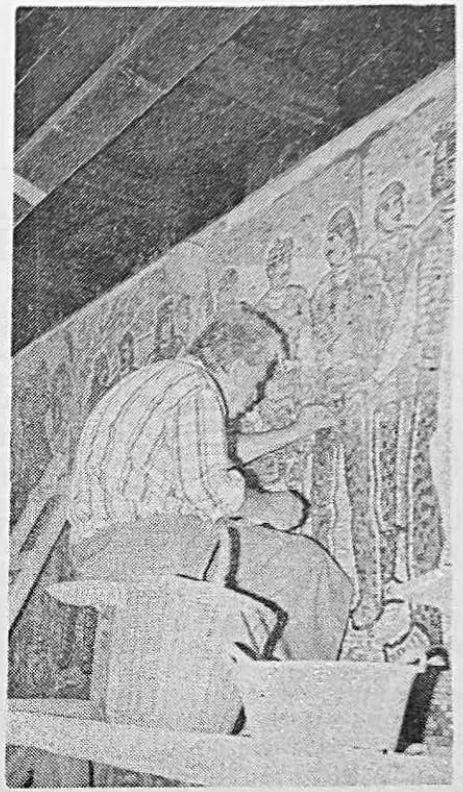

Akademski slikar i kipar Joko Ivan Knežević za vrijeme rada na mozaiku

popoljičeni izraz lika sv. Jure rado je prihvaćen. Joko je zadržao ideju, koja je zajednička na svim svečevim slikama bez obzira na umjetnika i vrijeme, u kojemu su nastajale. Naime, sv. Jure je bio i ostaje simbol pobjede nad zlim i mračnim silama. Međutim, Knežević toj ideji pristupa na svoj način. Umjetnik sv. Juru nije prikazao u naglašeno borbenom stavu, kako su to činili ostali slikari. U svečevu držanju nema ni traga borbenoj dinamici i naprezanju. Na slici prevladava neki blaženi mir i sigurnost i pobjednik se lako naslućuje. Svetac tek vrškom svoga koplja dodiruje aždaju i zadaje joj smrtonosni udarac. Umjetnik je htio istaknuti, da sv. Jure ljutog zmaja (zlo) ne pobjeđuje svojom, nego Božjom snagom. Originalna umjetnikova misao dobro je i likovno izražena.

Za Kneževića je slika sv. Jure u određenom smislu bila poljički izazov. On je i dalje nastavio razmišljati o Poljicima. Često smo razgovarali o mogućnosti likovne realizacije jednoga važnijeg događaja iz poljičke povijesti. A kako je Knežević u nas neosporno prvi i zapravo jedini čovjek u tehnici umjetničkog kamenog mozaika, postojala je nakana i taj događaj realizirati u toj tehnici.

Prvotno je bilo zamišljeno, da se umjetničkim mozaikom ukrasi povijesna crkva sv. Jure na Gracu. Tim mozaikom namjeravali smo prekriti

apsidu i trijumfalni luk u toj crkvi (5 m²). Središnja figura toga mozaika bio bi lik sv. Jure.

U skladu s tim nakanama poljički župnici, sakupljeni 26. listopada 1977. na jesenskoj skupštini u Sitnu Gornjem, uputili su molbu Clubu Poljica u Chicagu za suradnju i novčanu pomoć. Tu su molbu potpisali svi tadašnji poljički župnici, koji su se našli na skupštini. Molbu, upućenu preko predsjednika Cluba Mate Šaškora, pročitao je na glavnoj godišnjoj sjednici Cluba u Chicagu 11. prosinca 1977. tajnik Cluba Ante Vulić.

Iako na sjednici Cluba »nije ništa definitivno odlučeno«, kako u pismu od 17. prosinca 1977. piše tajnik Cluba Ante Vulić, za plan iznesen u molbi »kod članova vlada dosta ozbiljno interesiranje«.

U godini 1978. nije se puno učinilo u promicanju spomenutog plana. Knežević je morao napustiti svoj Gandalj i zbog obiteljskih razloga na neodređeno vrijeme preseliti u Zagreb. I on mi u vezi s tim u pismu datiranom u Zagrebu 28. veljače 1978. piše: »Žao mi je zbog vašeg slučaja (misli na mozaik — FM) koji treba odgoditi, jer je viša sila po srijedi.«

Uza sve to, preko tajnika Cluba Ante Vulića i dalje se održava veza s Clubom u Chicagu. Od projekta se ne odustaje ni s koje strane.

Promjena plana

Ne samo da se ne odustaje, nego dolazi do važnog i odlučujućeg zaokreta u planu s realizacijom mozaika. Stvari su polako sazrijevale i dozrele za konačnu odluku. Naime, nakon dugog razmišljanja i temeljitog konzultiranja odlučeno je, da tehnikom umjetničkog mozaika treba prikazati najvažniji događaj u političkom životu Poljica: *BIRANJE KNEZA*. Poznato je, naime, da je taj politički čin bio temelj demokratskog života i uređenja te male seljačke kneževine. Izvršnu vlast u Poljicima sačinjavao je veliki knez sa svojim stolom (vladom). Taj su stol uz kneza tvorili vojvoda i četiri suca.

Ceremonijal biranja velikog kneza svake godine na blagdan sv. Jure, 23. travnja, počinjao je na Gracu misom, a završavao podno Graca biranjem kneza. Njega su birali na godinu dana mali knezovi (katunari), koji su toga istog jutra bili izabrani za male knezove u svojim selima.

Novi umjetnički projekt zahtijevao je i veće zidne površine. Stoga smo se od crkve sv. Jure na Gracu okrenuli prema Povijesnom muzeju župe-općine Poljica u središtu Gata. Istočni zid u tom muzeju, dotično njegova slobodna površina veličine 10x1,80 m pružala je daleko veće mogućnosti za ostvarenje toga plana nego skučene zidne površine u crkvici sv. Jure na Gracu.

Međutim, kako je zid u muzeju svojom dužinom prevelik za samu izvedbu mozaika »Biranje kneza«, odlučeno je, da se na sjevernoj i južnoj strani toga zida izvedu, dakako u mozaiku, prizori iz života starih Poljica. Time se došlo do ideje triptiha. Središnji i najveći dio površine zida zapremat će biranje kneza, sjeverni dio radovi na moru i kopnu, a južni dio zida berba grožđa. Čitav projekt bit će izveden pod jednim radnim naslovom »Biranje poljičkog kneza«.

Nakon te odluke sve pripreme trebalo je početi iznova.

Joko Knežević dao se na svestrano proučavanje ionako njemu već dobro poznate poljičke povijesti. I kao rezultat toga proučavanja Knežević je izradio na jesen 1979. primarnu skicu (70x12,5 cm) za taj mozaik. Umnošci te skice poslani su na više strana. Po jedan umnožak dobio je svaki poljički župnik, a Knežević je jedan primjerak umnoška poslao Anti Vuliću za Club Poljica u Chicago.

Club Poljica u Chicagu

Tu promjenu plana trebalo je obrazložiti članovima Cluba Poljica u Chicagu. I u pravi je čas nadošla skupština poljičkih župnika u Jesenicama 24. listopada 1979. U ime poljičkih župnika ponovno sam sastavio molbu za suradnju i pomoć s nakanom, da je uputimo spomenutom Clubu. Molbu sam pročitao na toj skupštini u Jesenicama. Nju su potpisali nadbiskup dr. Frane Franić, dekan Josip Perica i nazočni župnici. Tako potpisanu molbu uputio sam 2. studenoga 1979. preko predsjednika Mate Šaškora i tajnika Ante Vulića na Club Poljica.

Evo teksta te molbe:

»Poljički župnici sa svoje skupštine održane u Sitnu Gornjem 26. listopada 1977. uputili su vam molbu za suradnju i pomoć. Riječ je bila o projektu umjetničkog uređenja crkve sv. Jure na povijesnom Gracu. Na sjednici Cluba Poljica održanoj 11. prosinca 1977. vi ste načelno prihvatili našu molbu. Zaključak te sjednice usmeno mi je prenio gosp. Mate Mihaljević, kada je na početku siječnja 1978. boravio u starom kraju. I nakon toga pismeno sâm tajnik Cluba gosp. Ante Vulić. Poslije sam u dva navrata, ljeti 1978. i u kolovozu 1979. o svim tim planovima na široko razgovarao s gosp. Antom Vulićem, kada je došao u posjet svome Zakučcu. I on se je na licu mjesta ponajbolje upoznao s našim planovima, pa vam o svemu tome može najviše i najmjerodavnije reći. On je u dva navrata posjetio gosp. Joku Kneževića i s njim razgovarao o našim i njegovim zamislima.

Po mišljenju stručnjaka umjetnosti, a posebno našeg akademika dr. Cvite Fiskovića iz Splita, stručnjaka velikog ugleda, unutrašnjost sv. Jure na Gracu, s obzirom na svoju starinu i građevinska obilježja, ne bi bila prikladna, već i zbog skučenog prostora za izradbu umjetničkog mozaika. Crkvu bi trebalo sačuvati u njezinu izvornom stanju. I zato je dr. Fisković savjetovao, da se mozaik biranja poljičkog kneza izradi na slobodnoj površini istočnog zida u Povijesnom muzeju Poljica u Gatima. Istog su mišljenja svi oni, s kojima smo se konzultirali u vezi s tim projektom.

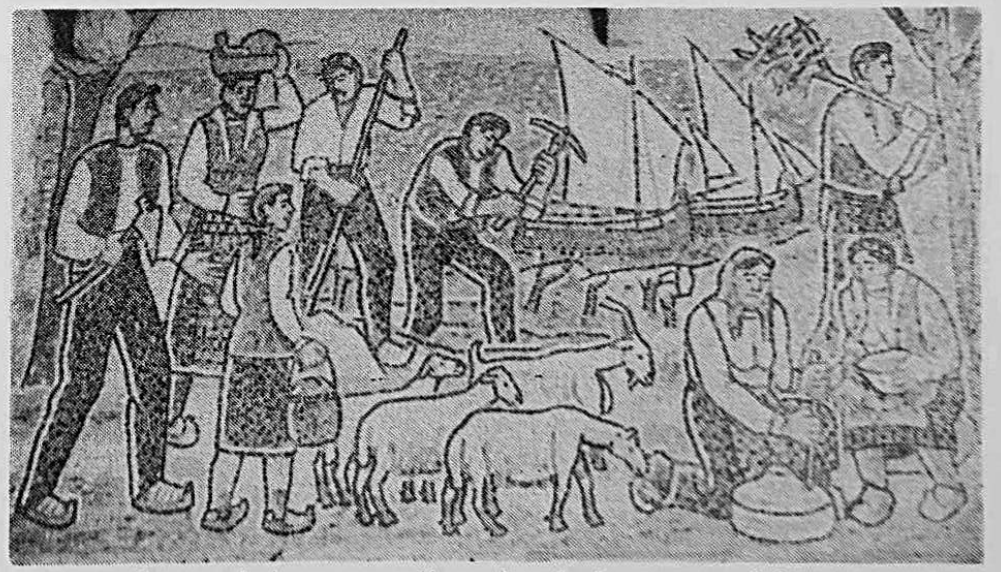

Dio mozaika, na kojemu su prikazani radovi na moru i kopnu u starim Poljicima

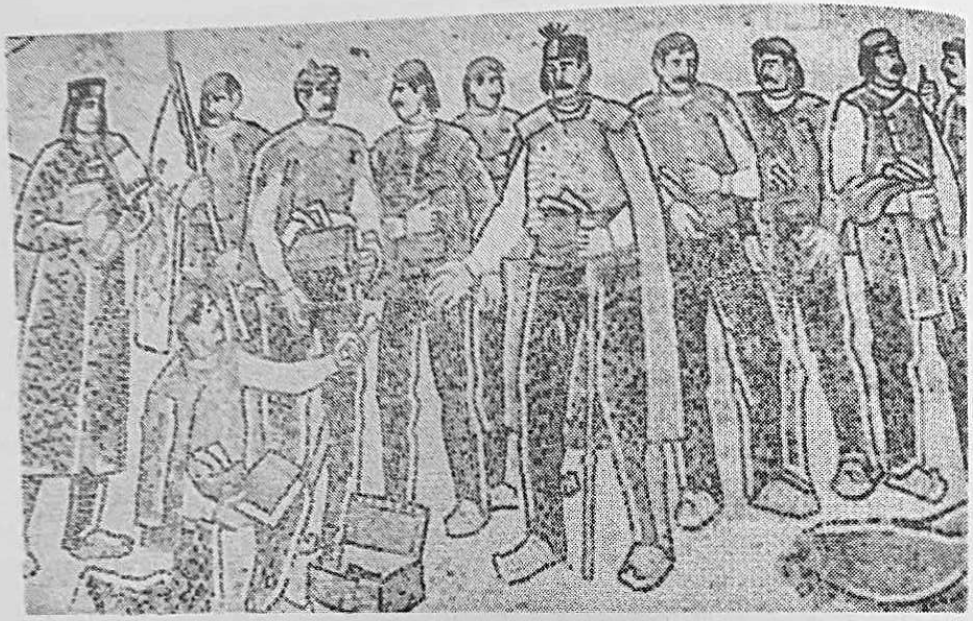

Središnji dio mozaika, na kojemu je prikazano biranje velikog poljičkog kneza

Mi smo prihvatili njihovo mišljenje, iza kojega stoje vrlo ozbiljni razlozi.

I sada radimo na tome, da se taj projekt realizira. Naš je poznati akademski slikar Joko Knežević izradio primarnu skicu za spomenuti umjetnički mozaik, koji će biti složen od raznobojnih kamenčića i prekrivat će površinu od 19 m². Na većem, centralnom dijelu mozaika bit će prikazano biranje poljičkog kneza. A treba znati, da je upravo biranje kneza ključni i prijelomni događaj poljičke povijesti. Uz biranje kneza bit će prikazani radovi na kopnu i moru, berba grožđa i još neki radovi u polju. Sve je to vidljivo iz predloška u boji i kratkog tumačenja, koje je dao sam umjetnik. Projekt je vrlo zamašan. Bit će prikazano i obrađeno više od 30 ljudskih figura. Posao traži i vremena i novčanih sredstava. Ali će zato djelo biti velike povijesne, umjetničke i, nema sumnje, trajne vrijednosti. Jedinstveno u Poljicima. Kad već nemamo drugih monumentalnih ostataka poljičke prošlosti, da makar imamo taj umjetnički mozaik — poljičku prošlost u kamenu.

Gospodin Joko Knežević vrlo dobro zna, da mi ne raspolažemo velikim novčanim fondom. On zna, da nismo u stanju platiti stvarnu vrijednost toga umjetničkog djela. I zato bismo bez njegove susretljivosti i ljubavi prema Poljicima teško realizirali taj projekt.

Ali, isto tako i bez pomoći Poljičana u Poljicima i onih širom svijeta. Među njima su svakako i Poljičani okupljeni u Clubu Poljica u Chicagu.

Mene je zapala dužnost i teret da vodim brigu o realizaciji spomenutog umjetničkog projekta.

Ali, zajedno sa mnom brigu vode i ovu molbu za suradnju i pomoć potpisuju i ujedno pozdravljaju poljički župnici okupljeni na redovitoj godišnjoj skupštini u Jesenicama 24. listopada 1979.«

Molbu smo s velikim nadama uputili preko Atlantika. I nismo bili iznevjereni. Prva vijest stiže od Poljičanina dr. Mira Vulića. On mi uz

čestitke za Božić godine 1979. šalje čestitke i zato, »što je Club Poljica odobrio pet tisuća dolara za spomenik velikom knezu.« »Odlučeno je, piše don Miro, pripremiti i posebnu večeru, da bi se skupila još koja svota za spomenik«. To je isto učinio i službeno kao tajnik Cluba Ante Vulić, kada me je u pismu od 25. prosinca 1979. obavijestio, da je na prosinačkoj sjednici Cluba odobreno 5.000 USA dolara. On to smatra »velikim uspjehom s obzirom na budžet kojim raspolažemo«. I Vulić najavljuje organiziranje banketa, na kojemu bi se za mozaik mogla sakupiti još koja svota. Međutim, to iziskuje »mnogo truda i napora, a samo su se neki pojedinci voljni žrtvovati za tu stvar« — piše Vulić. A Vulić, uz neke pojedince (Krešimir Mandić, Mate Mihaljević i drugi) nije žalio napora, da se akcija za sakupljanje sredstava za mozaik uspješno provede među Poljičanima u Chicagu.

Moramo istaknuti razumijevanje svih članova Cluba s predsjednikom Matom Šaškorom i tajnikom Antom Vulićem na čelu, koji su otkinuli od svoga malog budžeta spomenutu svotu i namijenili za realizaciju mozaika. Bez njihove pomoći teško bi bilo ostvariti jedan tako zamašan umjetnički projekt. Oni su time pomogli podignuti spomenik Poljicima, ali u nekom smislu i sami sebi.

Poljički su župnici ponovno okupljeni na svećeničkoj skupštini u Trnbusima 29. listopada 1980. Ja sam na toj skupštini obavijestio župnike, što je do tada sve učinjeno na realizaciji mozaika. Župnici su s osobitim zadovoljstvom primili informaciju, da je Club Poljica u Chicagu izdvojio iz svoga fonda 5.000 USA dolara za izvedbu mozaika.

S te smo svećeničke skupštine ponovno uputili zahvalno pismo Clubu Poljica u Chicagu. Između ostalog u pismu stoji:

»S radošću smo primili i vijest, da Club Poljica 29. studenoga 1980. organizira banket, s kojega će čisti utržak biti namijenjen za izradbu mozaika (...). Zahvalni smo vam na svemu, što ste dosad učinili za svoj rodni poljički kraj, a osobito na velikodušnoj pomoći za izradbu mozaika, koji će biti spomenik naše slavne prošlosti, ali i naše ljubavi prema toj prošlosti. Briga za mozaik naša je zajednička briga. Udruženim snagama dolazi se do cilja. Tako visok stupanj suradnje među nama još nije zabilje-

Dio mozaika, na kojemu je prikazana berba grožđa u starim Poljicima

Mozaik — detalj iz biranja kneza (u prvom planu »kamparan« na koji su mali knezovi bacali kamenčiće prilikom biranja)

žen. Ta će suradnja uroditi dobrim plodom, koji ćemo gledati u impresivnom umjetničkom mozaiku Biranje kneza, koji je gosp. Joko Knežević već počeo izrađivati.«

To su pismo potpisali svi na skupštini nazočni župnici, kao i dušobrižnik Zakučca Tomislav Karaman.

I banket je uspio. »Možemo slobodno reći, da je uspjeh bio dobar«, piše iz Chicaga u svom pismu od veljače 1981. tajnik Cluba Ante Vulić. Napori naših vrijednih Poljičana u Chicagu urodili su plodom. S banketa je za mozaik prispjelo novih 2.500 USA dolara.

Tako su još jednom Poljičani u Chicagu progovorili pravim rodoljubljem prema poljičkom zavičaju i postavili solidne temelje za realizaciju mozaika.

Poljica i mozaik

Da bi se upoznavanje Poljičana u Poljicima i izvan njih s projektom mozaika lakše provelo, Odbor za izvedbu mozaika tiskao je na početku godine 1980. pismo (letak) s reprodukcijom primarne skice. Donosimo dijelove toga pisma.

»Poljički su župnici na svojoj redovitoj godišnjoj skupštini, održanoj 24. listopada 1977. u Sitnu Gornjem, pokrenuli akciju za izradbu velike figuralne kompozicije mozaika, koji će nositi naslov »Biranje poljičkog kneza«. Umjetničko ostvarenje toga monumentalnog projekta povjereno je akademskom slikaru Joki Kneževiću, poznatom hrvatskom umjetniku i realizatoru mnogih kompozicija mozaika. Mozaik će biti postavljen u Povijesnom muzeju Poljica u Gatima, a ugradit će se na unutrašnju zidnu površinu. Veličina mozaika iznosit će 10x1,80 metara (...).

Nije poznato, da je itko do sada biranje poljičkog kneza likovno stilizirao i taj svečani događaj umjetnički predstavio. Likovna stilizacija biranja poljičkog kneza u kamenom mozaiku imat će trajnu vrijednost (...).

U Poljicima se, osim nekoliko znamenitih starih starohrvatskih crkava, sačuvalo malo umjetničkih djela iz poljičke povijesti. Mozaik biranje poljičkog kneza činio bi vrijedan doprinos umjetničkoj baštini Poljica.

Poljica sa svojim demokratskim uređenjem jesu, u cjelokupnosti hrvatske povijesti, osebujna nacionalna vrijednost, koja zavređuje da se umjetnički obilježi i predstavi.

Izvedba ovog mozaika zamašan je umjetnički i fizički pothvat, jer će umjetnik likovno ostvarenje izvesti u tehnici slaganja raznobojnih pravilno obrađenih malih kockica iz prirodnog kamena (...).

Obraćamo se stoga svim Poljičanima i prijateljima Poljica, da svojim novčanim doprinosima omoguće ostvarenje toga umjetničkog projekta. Skrećemo pozornost, da će novčani troškovi izvođenja ove velebne umjetničke kompozicije biti pozamašni, pa molimo, da prema osobnim mogućnostima i doprinosi budu što veći.

Uvjereni smo, da će ovaj mozaik biti djelo trajne i povijesne vrijednosti, pa smatramo, da je potpomaganje takve akcije ne samo dužnost, nego čast i ponos za svakog Poljičanina. Neka naš doprinos bude znak zahvalnosti našim časnim djedovima za njihove žrtve utkane u dugu i slavnu prošlost Poljica.

* * *

Na skupštini u Jesenicama formirali su poljički župnici 24. listopada 1979. Odbor za izvedbu mozaika, sa sjedištem u Gatima. Taj će Odbor voditi brigu o realizaciji mozaika biranje poljičkog kneza. Na čelu Odbora nalazi se gatski župnik Frane Mihanović, a članovi su: Jozo Lončar, župnik Trnbusa, Duje Perleta, župnik Ostrvice, i Mirko Skejić, župnik Zvečanja. Novčani prilozi mogu se slati na naslov: Frane Mihanović, Odbor za izvedbu mozaika »Biranje poljičkog kneza«, 58253 Gata, ili na adresu bilo koje poljičke župe s napomenom: Za mozaik.

U Gatima, na Silvestrovo, 31. XII. 1979.

Odbor za izvedbu umjetničkog mozaika »Biranje poljičkog kneza«

Bilo je planirano, da svaka kuća u Poljicima, a po mogućnosti i svaki Poljičanin izvan Poljica dobije to pismo, koje je moglo poslužiti kao poticaj za akciju. U tu je svrhu poljičkim župnicima razdijeljeno onoliko pisama, koliko je u njihovim župama obitelji. I više od toga. Međutim, samo su neki od njih, i to manji dio, postupili u skladu sa zajedničkim dogovorom te planovima i nakanama Odbora za izvedbu mozaika i proveli akciju prikupljanja novčanih priloga. A mi smo smatrali, da će Poljica u novčanom pogledu biti glavni oslonac za realizaciju mozaika. To smo mišljenje sada prisiljeni ispraviti.

Istina, na Odbor su neki Poljičani poslali svoje priloge za mozaik, ali to je bilo više samoinicijativno nego organizirano. Iz niže objavljene liste darovatelja sve je vidljivo.

Mozaik — figura velikog kneza

Mozaik — figura poljičkog vikara

I zato moramo reći, da Poljičani u Poljicima nisu u potpunosti, makar do sada, ispunili očekivanja. Poljičani se nisu ponijeli poljički, u skladu sa svojom časnom tradicijom. Određeni broj župa, i to ponajvećih u Poljicima, nije uputio, makar do sada, niti jednog dinara. Dojam je još moguće ispraviti. A da li će se to dogoditi, teško je reći. Smatram, da ispravak stečenog dojma najviše ovisi o župnicima.

Mozaik je završen i tu se više ništa ne da promijeniti. Knežević je časno i pošteno izvršio svoj posao. I kad se radi o prikupljanju sredstava, koja bi u obliku nagrade (nipošto ne plaćanja!) njemu trebalo pružiti, onda nije u pitanju umjetnik, nego naš poljički ponos i naša ljubav prema djedovskoj baštini.

Knežević ne sustaje

I dok se je Odbor za izvedbu mozaika hvatao u koštac s organizacijskim prilikama i neprilikama, Knežević je ustrajno radio na mozaiku. Vršio je posljednje pripreme za tako zamašan umjetnički pothvat. »Radovi na 'Knezu' doista su započeli i nastavit će se potiho, ali ustrajno i nadamo se, da će nam Providnost obasjati pute« — piše mi Joko o Božiću 1980.

Godina 1981. bila je odlučujuća. Dne 25. veljače te godine Joko je počeo slagati prve kamenčiće. Sutradan, u njegovoj radionici u Gandalju, mogao sam vidjeti obrise poljičkog vikara u središnjem dijelu triptiha.

Tisuće i tisuće takvih kamenčića Kneževiću je trebalo da složi veličanstveni mozaik, koji danas krasi Povijesni muzej župe-općine Poljica u Gatima. Sve je učinio svojom rukom. Svaki kamenčić usitnio i postavio na svoje mjesto. S njima je prekrio površinu od 19 m² koliko je mozaik velik. To je i za mlađeg umjetnika, a posebno za čovjeka od 74 godine, koliko godina ima Knežević, bilo previše naporan posao. Ali treba reći, da je Knežević taj posao s lakoćom obavio. Dnevno je radio po 12 sati. Umjetnički zanos i ljubav prema Poljicima nosila ga je u tom radu. Knežević ne ističe uzalud, »da su Poljica najsvjetlija točka hrvatske povijesti«. Ovdje treba istaknuti, da je iza umjetnika u svim tim naporima stajala njegova supruga gospođa Mladenka kao pouzdana moralna snaga i oslonac.

I napokon, 20. svibnja 1981. Knežević je u svojoj radionici u Gandalju završio slaganje kamenčića. Mozaička kompozicija bila je složena u 22 ploče. Najveći dio tih ploča bio je veličine 1x1 m. Dne 6. lipnja Knežević stiže u Gata, da bi dao upute, kako pripremiti zid u Muzeju za slaganje mozaičkih ploča. Zid je pripremio Ante Kuvačić pok. Mate.

14. lipnja poslije podne mozaik je kamionom dovezen u Gata, a već sutradan Knežević je sa svoja dva radnika, Čedom i Marijom Lović počeo postavljanje mozaičkih ploča na zid. Ja sam istog dana, radi oporavka, pošao u Zagreb, a moju brigu oko mozaika preuzeo je član Odbora Mirko Skejić, župnik Zvečanja.

Postavljanje mozaika bilo je završeno 23. lipnja, a 16. srpnja 1981. izvršeno je posljednje pranje mozaika.

Time je mozaik predan javnosti, a poljička umjetnička baština postala je u likovnom pogledu bogatija za jednu veliku umjetničku kompoziciju trajne vrijednosti.

Pred sudom povijesti

Knežević je, nema sumnje, ostvario veliko umjetničko djelo. S mnogo umjetničkog žara i ljubavi, kakva je njemu svojstvena, i bez trunka koristoljublja podigao je dostojan spomenik slavnoj poljičkoj prošlosti, ali, mirne duše možemo reći, i sebi kao umjetniku.

I po mišljenju više auktoritativnih osoba umjetnički mozaik »Biranje poljičkog kneza« spada u najviši domet Kneževićeva umjetničkog stvaralaštva u tehnici kamenog mozaika.

Ista mišljenja i ocjene nalazimo također u Knjizi dojmova, koja se nalazi u Muzeju.

»*Puno me veselilo vidjeti ovo slavno mjesto hrvatske povijesti. I sâm sam dio ovog nasljeđa. I pogled na Jokin mozaik smješten u ovom skromnom, ali dirljivom muzeju ostavlja dubok dojam i ganuće*« (dr. Nikola Cindro).

»*Čast nam je pozdraviti (...) i diviti se izuzetnom i značajnom djelu našeg umjetnika Joke Kneževića*« (arh. Mira Miličević-Stanovčić).

»*Moram priznati, da je Muzej dobio s Jokinim mozaikom, ali je i Joko dobio s Muzejom*« (Mato Marčinko).

»*Mozaik se rodi, kad se izloži na adekvatno mjesto. Od sada, u ovom prostoru, Jokin će mozaik živjeti svoj život koji će nadživjeti vjekove, jer je autentična riječ vremena koje je Joko nosio u srcu od kada je ugledao svjetlo na ovom kamenjaru. Kamen i slika to je Joko. Slika u kamenu ostat će njegova i naša ljepota. Poljica će od sada biti vrednija za jednu novu dimenziju*« (Ante Zemljak).

»*Impresivno! Ostat će u historiji*« (potpis nečitljiv).

»Ukrasni mozaik ostavio je na mene dubok dojam s povijesne i umjetničke strane, što služi na čast umjetniku s obzirom na ideju i ostvarenje« (biskup Ivo Gugić).

»... Tim je mozaikom rečeno više nego što mi sada vidimo. On je napravljen za neku budućnost u kojoj će trajati...« (A. B. Kostić).

A strani turisti, kada posjete muzej u organizaciji »Dalmacijaturista« iz Splita, svoje divljenje mozaiku najčešće izraze jednom riječju: *magnifique!*

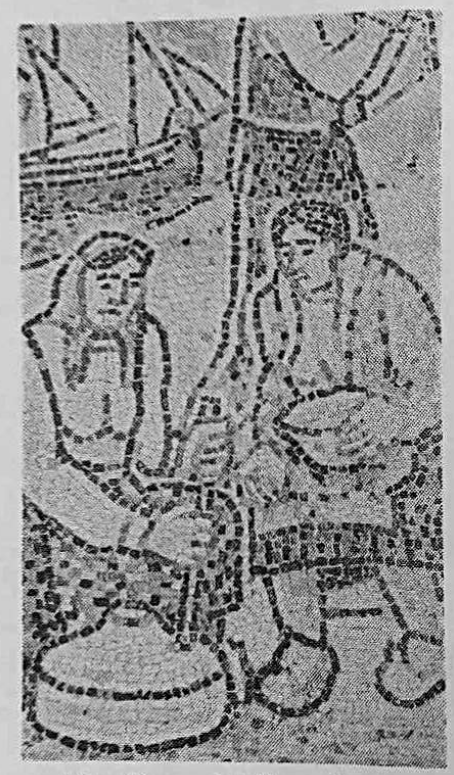

Mozaik — detalj sa žrvnjem

I vrlo skromno mišljenje samog umjetnika o ovom djelu treba zabilježiti. Knežević je u Knjigu dojmova upisao: *»Evo danas, 16. srpnja 1981. mozaik 'Biranje kneza' oprali smo Mladenka i ja i možemo ga nazvati gotovim.*

E, sada, da li je dobar i da li mi se sviđa!?

Toliko dobar nikada nije, a da ne bi mogao biti i bolji, a da li mi se sviđa, odgovor ću na to prepustiti svakom gledaocu napose...

Izrazio sam jednu od stotinu mogućih zamisli. Jedino mogu reći da sam htio napraviti nešto dobro, a koliko sam u tome uspio neka i povijest kaže svoju...

Još bi trebalo reći jednu: mnogo zasluga za ovaj rad ima don Frane Mihanović. On mi je dao veliki dio nadahnuća — treba mu odati priznanje i hvalu.

E, pa: za uvijek...!«

Mladenka *Joko Knežević*

I na kraju smatram, da će naše poljičko hvala umjetniku Kneževiću biti najbolje izraženo riječima djevojke Marije Beović Jakovljeve iz Gata, koja je u Knjigu dojmova 30. kolovoza 1981. upisala: *»Mozaik je predivan. Joki nikada ne će biti isplaćeno. Od srca mu hvala!«*

Isto tako treba izreći javnu zahvalnost u ime sadašnjeg i svih budućih pokoljenja Poljičana svima onima, koji su svojim novčanim prilogom ili na bilo koji drugi način (i onima, koji će to još učiniti) pomogli realizirati mozaik, trajni i rječiti spomenik poljičkoj povijesti.

Eto, to bi bila kratka povijest postanka Kneževićeva, sada već i poljičkog mozaika.

Frane Mihanović

LISTA DAROVATELJA ZA IZVEDBU MOZAIKA

Iz inozemstva

1. Club Poljica iz Chicaga 7.500 USA dolara
2. Branko Žuljević, Argentina, 1.000 USA dolara
3. Iz Ingolstadta u SR Njemačkoj: Frane Lekić — 100 DM, Vlado Mihanović — 100 DM, Mate Vekić — 200 DM, dr. Milan Vukelić — 50 DM, Mijo Ivanović — 100 DM, Miro Bilić — 20 DM, Martin Sertić — 100 DM, Hasko Bukarić — 20 DM, Ante Jakšić — 30 DM, Andrija Dobrinić — 30 DM, Dani Bralić — 50 DM, N. N. — 30 DM, Suvač — 50 DM.

Iz Zagreba

Dušan Tomić — 1000 din, Ljubo Jakulj — 500 din, Jozo Kaćunić — 500 din, Marko Kadić — 500 din, Davor Brničević — 1000 din, Nedjeljko Mihanović — 6.600 din, Milan Kružičević — 500 din, Andrija Čović — 1500 din, Ante Jurjević — 500 din, Nikola Milićević — 1000 din, Klement Lukin — 500 din, Mijo Pupačić — 500 din, Mijo Mandalenić — 500 din, Mijo Matijević — 500 din, Marko Ćurlin — 1000 din, Ivan Mihanović — 1000 din, Jure Mihanović — 8000 din, Jozo Radovčić — 2000 din, prof. Ivan Kuvačić — 1000 din, Milan Vuković — 2000 din, Kruno Čović — 1000 din, Ivo Kokić — 100 din, Ante Pupačić — 500 din, obitelj Ive Tijardovića — 1000 din, Ante Sorić — 500 din, dr. Milivoj Barbarić — 500 din, Petar Mihanović — 7000 dinara, Marija Marčinko — 2000 din, Nikola Kuvačić — 1000 din.

Petar Mihanović iz Zagreba poklonio je 8. listopada 1981. muzeju novu vitrinu za odoru velikog kneza.

Iz Splita

Milka Zoković r. Mihanović — 10.000 din, dr. Miljenko Suić — 200 din, N. N. — 100 din, Kate Mekinić ud. Mije — 500 din, Marija Tvrde — 100 din, Marko Pezelj — 100 din, Božidar Velić pok. Pave — 100 din, Luka Franić — 100 din, Nada i Stipe Tomasović — 200 din, Petar Čović — 200 din, Ivan Marušić — 500 din, Nevenka Radovčić — 100 din, Ivica Javorčić — 100 din, Slavko Čović — 100 din, Neda Purkić — 100 din, Božo Bartulović — 100 din, Ivanka Čulin — 300 din, Jela Aržić — 200 din, Ivo Vulić — 100 din, Marica Domikulić — 100 din, Gvardijan Gospe od zdravlja — 500 din, Isusovci — 150 din, Milka Buljan r. Barić — 200 din, Ivka Tomić — 100 din, Marija Božić — 200 din, Iko i Neda Šaškor — 1000 din, Franjo Božinović — 500 din, Stjepan Juričić — 500 din, Tade Šaškor — 150 din, Jela Bašić — 50 din, Lena Zlatar — 100 din, Branko Latković — 100 din, Jasna Jelavić — 200 din, Ruža Župančić — 100 din, N. N. — 100 din, Stipe Benzon — 500 din, Špiro Sinovčić — 1000 din, Slavica Lelanović — 500 din, Neda Drnić — 500 din, Ivan Mišerda — 500 din, Nedo Rojnica — 500 din, N. N. — 100 din, N. N. — 50 din, Jakica Ugrin — 1000 din, don Ante Jurić st. — 200 din.

Č. s. Feliče (Zorka) Čović

Svi novčani prilozi iz Splita prikupljeni su zauzimanjem **župe Srca Isusova u Visokoj** i č. sestre **Feliče (Zorke) Čović.**

Ali nije to ni prvi put. Časna sestra Feliče bila je vrlo angažirana posljednjih desetak godina u svim akcijama, koje su bile vezane za Poljica. Svojedobno je sudjelovala u prikupljanju novčanih sredstava za obnovu crkve sv. Jure na Gracu i za osnivanje muzeja u Gatima. Poslije se je svojski zauzimala za rasprodaju lista »Poljica« u Splitu. Ona je uspijevala raspačati i do 70 komada svakog broja lista. To više je njezina, nazovimo, poljička aktivnost vrijedna zahvalnosti i pažnje, što je ona sve to činila uz obveze prema dužnostima svoga redovničkog staleža kao i prema bolesnicima, koji su joj bili na brizi. A kad se zna da je već zagazila u 80. godinu života, onda se njezinu zauzimanju za poljičku stvar treba još više diviti. Uredništvo »Poljica« ostaje joj zahvalno.

Iz ostalih mjesta

Frane Sovulj, Omiš — 500 din, File Terze r. Adović, Kamen — 300 din, don Špiro Vuković, Grohote — 300 din, don Ante Škobalj, Gornje Selo — 300 din, č. s. Janja Banić, Dubrovnik — 100 din, Karaman Ljubica, Šine — 1000 din, Franjevački samostan, Omiš — 1000 din, Zdravko Dragošević, Priko — 1000 din, Ruža Klišanin, Podhum — 30 din.

POLJICA

Gornja Poljica

Srijane

Ćiro Mladin — 500 din, Petar Lazarušić — 500 din.

Trnbusi

Župska zajednica — 3000 din.

Srednja Poljica

Sitno Donje

Ćiro Mihanović — 1000 din, Abram Mihanović — 1000 din, Mile Korda ud. pok. Marina — 500 din, Lovre Uvoda — 1000 din, Tomislav Mihanović — 9000 din.

Gata

Šima Mihanović — 1000 din, Ozana Kuvačić — 500 din, Slavica Josipović r. Kuvačić 1100 din, Ivan Kuvačić (Cezer) — 1100 din, Ivka Kuvačić pok. Andrije (Trzilo) — 1000 din, Tomislav Čović — 200 din, Mate Kuvačić (Bakalja) — 1000 din, Ivka Kuvačić ud. pok. Vjekoslava — 300 din, Žarko Perdijić — 150 din, obitelj Vlade Miloša — 1100 din, Marija Kuvačić ž. Nikole (Bakalja) — 200 din, Dragan Kuvačić p. Tadije — 100 din, Slavka Kuvačić ž. Ante — 100 din, Ivan Očasić pok. Filipa — 200 din, Ivka Beović ž. Ante — 300 din, Dragan Kuvačić — 100 din, Mate Kuvačić p. Ivana (Trzilo) — 1000 din, File Mekinić ud. pok. Pavla — 200 din, Mate Kuvačić Antin — 100 din, Melanija Kuvačić Antina — 100 din, Ana Kuvačić Antina — 50 din, Petar Mekinić pok. Bože — 500 din, Vicko Mekinić pok. Mate — 300 din, Milka Bagat — 100 din, Davorka Fistanić r. Miloš — 300 din,

Mozaik — detalj iz berbe grožđa (transport)

Mira Kuvačić ž. Ante — 200 din, Zorka Beović ud. pok. Marina — 200 din, Marin Tvrde — 200 din, Ivan Čović pok. Luje — 500 din, Dušan Mekinić pok. Bože — 500 din, Milka Đurković r. Mekinić — 500 din, N. N. — 100 din, Luce Beović ž. Jakovljeva — 100 din, Stipe Beović pok. Mate — 200 din, Milka Borovac — 100 din, Mare Generalić (Jurakuša) — 100 din, Frane Pivčević — 200 din, Ivka Lukačević — 50 din, M. B. — 500 din, Ante Kuvačić (Čiko) — 500 din, Ivka Kuvačić (Cezer) — 300 din, Ivan Burazin Jurin — 200 din, Ante Čović pok. Luje — 200 din, Ante Kuvačić pok. Tadije — 500 din, Mande Mekinić ž. Stipe — 500 din.

Čišla

Petar Perišić Ivanov — 2000 din, Neda Juranović ž. Mirkova — 300 din, Ivka Grubišić ž. Antina — 300 din, Roko Grubišić — 340 din.

Ostrvica

Nikola Šaškor pok. Nikole — 100 din, Anton Šaškor pok. Mate — 100 din, Muslić ud. Mande — 50 din, Luka Krcatović — 100 din, Jušta Šaškor — 200 din, Milan Maneničić — 100 din, Tade Malenica — 300 din, Jure Krcatović — 100 din, Ivan Krcatović — 100 din, Ljubo Mihaljević — 200 din, Srećko Mihaljević — 100 din, Kažo Alfirević — 100 din, Nediljko Kaštelan — 150 din, Šimun Kovačević — 200 din, Ante Šaškor pok. Stipe — 100 din, Petar Šaškor pok. Stipe — 100 din, Pavlić ud. Marica — 200 din, Stipe Šaškor Nikolin — 150 din, Tonči Lončar — 100 din, Ivo Mihaljević — 100 din, Ante Mihaljević pok. Vice — 500 din, Iko Maneničić — 100 din, N. N. — 100 din, Mirko Dinčić — 100 din, Ivan Kaštelan pok. Marka —

100 din, Stipe Malenica — 150 din, Ante Malenica — 200 din, Nikola Sičić st. — 100 din, Jerko Sičić — 100 din, Jozo Radevenjić Stipin — 200 din, Ante Radevenjić pok. Mate — 200 din.

Zvečanje i Smolonje

Milivoj Milavić sin Petrov iz Smolonja besplatno je prevezao svojim kamionom ploče mozaika iz Gandalja do Gata.

Mirko Mindoljević — 100 din, Nediljko Katušić pok. Jerka — 400 din, Petar Milavić pok. Mije — 300 din, Stipe Milavić — 500 din, Petar Milavić pok. Ivana — 500 din, Kate Kružičević ud. pok. Ante — 200 din. Nevenka Radovčić — 200 din, Mirko Vuletić — 200 din, Ante Božić pok. Mate — 200 din, Mate Dragošević — 500 din, Ante Dragošević pok. Ivana — 300 din, Ante Milićević pok. Marina — 300 din, Luce Milavić — 100 din, Pile Milavić — 200 din, Tonka Jerončić — 500 din, Mijo Marčić — 300 din, Jozo Dragošević — 150 din, Nediljko Dragošević — 300 din, Mirko Martić — 600 din, Roza Stanić — 50 din, Marija Stanić ud. pok. Radoslava — 200 din, Jozo Martić — 50 din, Ivan Paukić — 200 din, Tonči Kružičević — 100 din, Tereza Kružičević — 500 din, Vice Božić — 50 din, Marin Milićević — 50 din, Mirko Božić — 300 din, Jakov Vukić — 200 din, Ante Milićević pok. Stipe — 200 din, Andrija Vukić — 200 din, Ante Kovačević pok. Ivana — 1000 din, Ivka Kružičević ud. pok. Ante — 300 din, Ante i Katica Kovačević — 100 din, Matija Martić — 1500 din.

Zakučac

Don Jozo Perica — 1000 din.

Donja Poljica

Podstrana

Rade Bakota — 500 din.

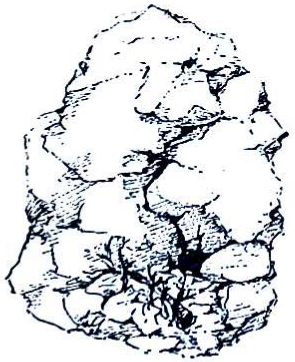

JURE ZELENI

To je oni Jure počtovani
ča je bil mučen u Lyddi palestinskoj
od onega ćesara Dioklecijana
sinka ilirskoga

Poju vam pisan od svetago Jurja konjika
ki se s drakunom hrvaše
u onemu Solinu gradu
bliz rike hladne zelene

Veliko čudo stvori Bog poslati
Jurja viteza ki biše jak u hrvanjih
da sulicom probode zmaja ognjenoga
i spasi svit od smerti one strašne

Oni to je Juraj mučenik
ča mu je Mislav slavni kral hrvacki
na brigu Putalju crikvu sagradil
kojoj kral Trpimir posid darova

I sleti s oblaka Jure vojnik taj
na konju krilatu konju zelenu
te se na brdu Gradcu brižan zaustavi
brdu poljičkomu

Nitkore tom Juri ništa ne mogaše
jere on biše junak hrabreni
branio puk je od drakuna črnega
puk svoj poljički

Došal je došal Jure zeleni
na Gradcu na Gradcu konja jaši on
na koplju nosi stručak prolitja
sabljicu britku za pas je zadio

I maše i piva Jure zeleni
moli se Višnjem žarkim ričima
da oni drakun više ne dojde
da puk i narod njegov muka ne snajde
puk mu poljički
narod hrvacki

Tomislav Heres

Proslava sv. Jure u godini 1981.

KIŠA OMELA PROSLAVU

Iako Crkva blagdan sv. Jure slavi 23. travnja, Poljičani proslavu sv. Jure, svoga zaštitnika, posljednjih nekoliko godina slave u nedjelju poslije toga datuma. Naime, prenošenje vanjske proslave sv. Jure u nedjelju poslije 23. travnja, omogućilo je Poljičanima i svim poštovateljima poljičke prošlosti, da se toga dana okupe u velikom broju na šumovitom brdu Gracu, srcu Poljica, smještenu do samih Gata, a iznad lijepog Zakučca. Oni tako svake godine obnove uspomene na slavnu i ponosnu prošlost stare Kneževine.

Ove su godine Poljičani spremali tu proslavu za nedjelju 26. travnja. Baš na Mali Uskrs. Sve te proslave redovito vrlo lijepo uspiju i okupe do dvije tisuće vjernika, pa i više, samo ako vrijeme bude naklonjeno tom danu. I nije se čuditi, što Poljičani nekoliko dana prije proslave poglédaju na nebo, znatiželjno se pitajući, kakvo se sprema vrijeme u nedjelju.

Tako je bilo i ove godine. Dva dana prije proslave toliko očekivana kiša dobro je natopila suhu poljičku zemlju. Subota uoči proslave bila je okupana u suncu. Time je porasla nada, da će i nedjeljni dan biti sunčan. I doista je taj dan, nedjelja 26. travnja, osvanuo sunčan. Međutim, oko 8 sati počeli su se iznad Mosora gomilati tmasti oblaci, nošeni jakim južnim vjetrom. Oblaci su neočekivano brzo prekrili nebo. Prve kapi kiše pojavile su se oko 9 sati. Time je bila izgubljena svaka nada, da bi se proslava sv. Jure, zbog prijetnje jače kiše, mogla održati na povijesnom Gracu. Ipak se počekalo do 10 sati. Uzalud. I kako su crni oblaci prijetili još jačom kišom donesena je odluka, da se program proslave održi u župskoj crkvi sv. Ciprijana u Gatima, kako je bilo i najavljeno u razaslanim obavijestima za slučaj nevremena.

Vjernici, okupljeni sa svojim župnicima oko crkvice sv. Jure na Gracu, počeli su se spuštati niz Gradac do župske crkve. Mnogi su iskreno požalili, što proslavu poljičkog zaštitnika ove godine ne će moći doživjeti na slikovitom Gracu. Ali, protiv više sile nije se moglo ništa učiniti.

Crkva sv. Ciprijana bila je brzo ispunjena. I što u crkvi, a što u dvorištu oko crkve, našlo se, uz 13 svećenika, blizu tisuću vjernika. Najveći dio njih stigao je automobilima. Treba reći, da je bilo dosta onih, koji su toga dana odustali od puta baš zbog nesigurnog vremena.

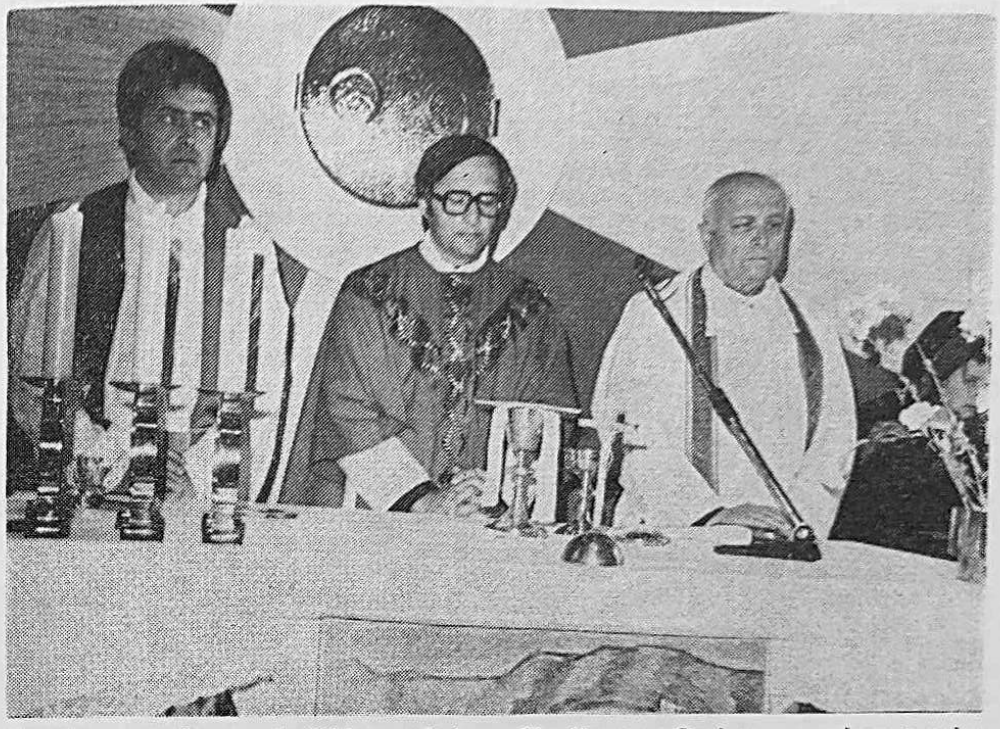

Proslava sv. Jure god. 1981. u crkvi sv. Ciprijana u Gatima — prizor s mise (Skejić, Banić, Perica)

I prije nego se je procesija s likom sv. Jure počela odvijati oko crkve sv. Ciprijana kiša je prestala. Misu na staroslavenskom jeziku i propovijed održao je Poljičanin iz Gornjih Poljica **Pavao Banić,** župnik Mejaša u Splitu. On je okupljenim vjernicima govorio koliko zanosno, toliko jednostavno i praktično. Vjernike je pozvao na prihvaćanje uvijek trajnih vrijednosti evanđeoskih načela, koja su kroz svu povijest ravnala javnim i osobnim životom Poljičana. I baš su po tome Poljica i bila poznata... Propovjednikove pobudne misli, izgovorene zvučnim i dopadljivim glasom, vjernici su s velikim zanimanjem saslušali. Isto su tako sa zadovoljstvom slušali pjevanje crkvenog mješovitog zbora iz **Podstrane** (Donja Poljica), koji je došao sa svojim župnikom **Josipom Juričem** i č. s. Bernardicom kao voditeljicom zbora uzveličati proslavu sv. Jure. Njihov trud, uložen u pripreme, očito nije bio uzaludan.

S misom proslava nije bila zaključena. Slijedio je kulturni dio programa proslave.

Prvi su nastupili pjevači iz Podstrane. Oni su skladno otpjevali poznatu jurjevsku kolendu **»Poljičani poštovani«. Ivo Kovačević** iz Žvečanja doživljeno je izrecitirao pjesmu od s. Marije od presv. Srca (Anka Petričević) **»Na ovom stijenju«.** A djevojke iz Gata i Čišala **Marija Beović** Matina, **Marija Beović** Jakovljeva, **Gordana Braić, Matija Grubišić** i **Milka Vidaković** vrlo dopadljivo i osjećajno izvele su recital **»Poljička poema«** od Branke Mihanović. Recital, koji je trajao 12 minuta, saslušan je u jednom dahu, a kod pojedinaca izmamio i suze. **Nada Tičinović, Marina Marasović** i **Ivana**

Banović, djevojke iz Kostanja, izvele su s dosta zanosa recital **»Mile Gojslavica«**, posvećen njihovoj slavnoj mještanki Mili Gojsalić. Tu je pjesmu povjesticu godine 1877. napisao i objavio u »Viencu« poznati hrvatski književnik August Šenoa. Posljednji su nastupili bogoslovi iz Splita, Poljičani: **Ivan Periš, Ivan Simunić, Ante Čotić** i **Ante Luketa.** Oni su vrlo skladno otpjevali nekoliko duhovnih šansona uz pratnju gitare.

I svi oni, koji su iz poljičkih sela, iz Splita i Omiša, pa čak i iz Zagreba došli na proslavu, nisu požalili. Iako proslava nije mogla biti održana na Gracu, oni su se ipak puni lijepih uspomena i ugodnih doživljaja vratili svojim kućama. Neki su i ostali, da bi poslije podne mogli pratiti izvođenje drame »Prodana djevojka«, koju je napisao don Stipe Kaštelan, a izveli članovi drame KUD »Mosor« iz Gata.

Frane Mihanović

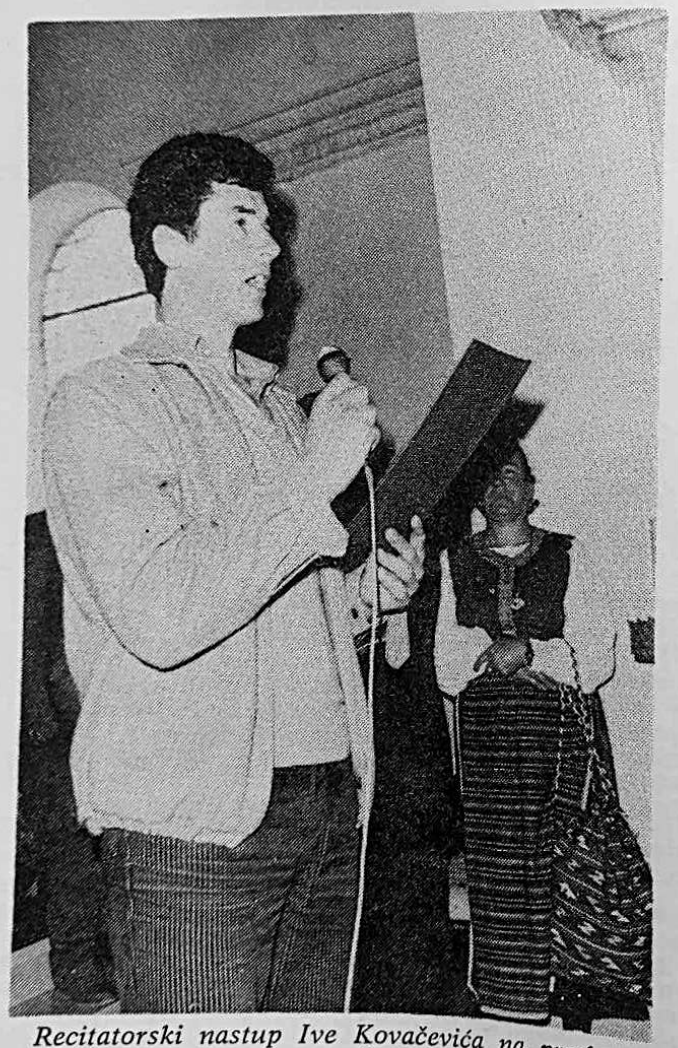

Recitatorski nastup Ive Kovačevića na proslavi sv. Jure godine 1981.

Don MATIJ SLADOJEVIĆ

(r. 1755. u Docu Gornjem — † 1819. u Rajevu Selu)

U Poljičkoj Republici svjetovnu vlast imao je veliki knez — biran svake godine na Jurjev dan, na najdemokratskiji način: javnim bacanjem kamenčića jednom od kandidata. Na vjerskom pak polju duhovnu vlast je imao nadbiskupski vikar, koji je upravljao Crkvom ne samo u Poljicima, nego i u Radobilji (danas Katuni-Kreševo) i njezinim kapelanijama, kao i ostalim župama današnjeg omiškog dekanata (osim Omiša).

Poljičani, vični slobodi, koju su skupo plaćali u borbi s Turcima — davši svom narodu junakinju Milu Gojsalić — nisu se pokorili ni Napoleonu: premda krvavom silom »uljuđeni«, dižu začudnu bunu protiv okupatora — s velikim knezom Ivanom Čovićem i provikarom don Matijem Sladojevićem na čelu, koji bijaše zamjenik bolesnog vikara Mrčelića, dakle, provikar sa svim dužnostima vikara.

No, buna nije uspjela. Francuzi su mnogo naroda pobili, a među inima i neke svećenike. Ipak, tražili su glave kolovođa bune, odnosno glave kneza Čovića i provikara Sladojevića. Čović se, pobjegavši ruskim brodom, spasio i zatim skrasio u Petrogradu, gdje je poslije deset godina života i pokopan. Provikar don Matij Sladojević, župnik u Slivnu, Vidonjama i Dobranjama u Neretvanskoj dolini i, naravno, župnik u Docu Gornjemu (gdje je rođen 1755.), također po dolasku Francuza god. 1807. spašava glavu bježeći brodom. Tako stiže u Senj, gdje živi nekoliko mjeseci. Zatim dolazi u Zagreb, a službu obavlja šest mjeseci (pokraj Karlovca). Ali, Beč ga ipak prisili da nauči latinski, jer glagoljicu nisu trpjeli — znajući koliku ulogu ona igra u narodu. Put ga zatim nosi u Đakovo, gdje u susjednom Vrpolju biva kapelanom dvanaest mjeseci.

Napokon se zaustavio u župi Rajevo Selo na Savi istočno od Županje. Tu je upravo neumoran na njivi Gospodnjoj. Na primjer, nabavio je za crkvu dva nova zvona, koja je u I. svjetskom ratu Austrija odnijela za ratne svrhe. Nadalje, o njemu dekan Biskupskog ordinarijata piše sve najbolje: dobar, pobožan, plemenit. Dekan podvlači: Ille hic vulgo glagolitico divina peragit — ovdje svakim danom službu Božju glagolja na starohrvatskom jeziku. Rajevo Selo nalazi se, dakle, u srcu »Vojne krajine«, vojna je diktatura iznimno teška, ali on jedini od svih župnika glagolja i on jedini matice piše hrvatskim jezikom. Te su matice sačuvane u Historijskom arhivu u Osijeku, a otkrio ih je ljubitelj starina prof. Firinger, čime je omogućen odgovor na pitanje, gdje je završio naš posljednji provikar — za kojega ništa nisu znali naši povjesničari: Pivčević, Škarica, Kaštelan i dr. Pouzdano je, eto, i to, da je umro u Rajevu Selu godine 1819.

Doznavši sve navedeno, nastojao sam, da se ovom velikom svećeniku iz Poljica i dragom misniku splitsko-makarske nadbiskupije podigne ipak neki doličan spomen - znak. Uz odobrenje oca nadbiskupa i metropolite dr. Franje Franića izrađena je divna spomen-ploča od crnog mramora, na kojoj je zlatnim slovima napisano:

SVEĆENIKU GLAGOLJAŠU SPLITSKE NADBISKUPIJE, ŽUPNIKU NERETVANSKIH ŽUPA SLIVNA, VIDONJA I DOBRANJA TE RODNE ŽUPE DOCA GORNJEG U POLJICIMA, IZVANJSKOM PROVIKARU POLJIČKO-RADOBILJSKOM, VOĐI USTANKA POLJIČANA

PROTIV NAPOLEONOVIH OSVAJAČA
DON MATIJU SLADOJEVIĆU
(1755. — † 1819.)
KOJI KAO PROGNANIK PREKO SENJA I ZAGREBA
STIŽE U ĐAKOVAČKU BISKUPIJU
TE NAĐE BRATSKO UTOČIŠTE I POLJE RADA
KAO ŽUPSKI POMOĆNIK U VRPOLJU
ZATIM KAO ŽUPNIK U RAJEVU SELU (1811.—1819.)
GDJE JE SV. MISU GLAGOLJAŠKI NA STAROHRVATSKOM JEZIKU
SLUŽIO I HRVATSKI JEZIK U MATIČNE KNJIGE UVEO
POKOJ VJEČNI OD BOGA MOLE
I
OVU SPOMEN-PLOČU O 160. OBLJETNICI SMRTI
NAD GROBOM POSTAVLJAJU
SPLITSKO-MAKARSKA NADBISKUPIJA — ĐAKOVAČKA BISKUPIJA
POLJIČKI DEKANAT — ŽUPA RAJEVO SELO

20. srpnja 1981., na dan Sv. Ilije, zaštitnika župe Rajevo Selo, mons. Ćiril Kos, đakovački biskup, uz asistenciju 11 misnika svečano je blagoslovio i otkrio spomenutu ploču, koja se nalazi na crkvi sv. Ilije, pri ulazu, na desnoj strani, blizu pokojnikova groba, od kojeg je još sačuvan kameni, rustično izrađeni križ bez vidljivog natpisa (jer je vrijeme učinilo svoje). Poslije pozdrava u crkvi, koji je izrekao Ivan Kuner, župnik Podgajaca i zamjenik Petra Jelinića, bolesnog upravitelja župe, biskupa je pozdravila i šokačka djevojčica, uručivši mu lijepi buket cvijeća. Pobudnu i lijepu propovijed o sv. Iliji, o Ćirilu i Metodu, o glagoljici i don Matiju Sladojeviću izrekao je biskup msgr. Ćiril Kos. Zatim je o Poljičkoj Republici, Statutu, knezu i vikaru govorio poljički dekan, kao delegat oca nadbiskupa, izrazivši također svima veliku zahvalnost na odazivu i suradnji. Na kraju, svečani ručak u župnom stanu priredila je majka odsutnog župnika uz pripomoć šest časnih sestara. A pjesmu, koju je poveo Pero Krajina, svećenik sarajevske nadbiskupije, cijelo je društvo srdačno prihvatilo.

Tako sam, eto, nezaboravne dojmove i velike uspomene još jednom ponio iz drage mi đakovačke biskupije i ravne Slavonije, zadovoljan, što smo učinili jedno veliko djelo, na kojem se mlađi naraštaji mogu nadahnjivati.

No, ni to nije sve, upozorava biskup Kos, radi čega mi je i poslao fotokopiju novina o povijesti župe Komletinci u istočnoj Slavoniji. Tako doznajemo i to, da je godine 1780. Luka Sučić iz Biska dobio dozvolu od splitskog nadbiskupa i došao u pećušku nadbiskupiju, gdje je bio kapelanom godinu dana u župi Nijemci. Poslije dolazi u Komletince. Selo postaje župa, pripaja se đakovačkoj biskupiji, a on prvim župnikom. O njemu povjesničar, naravno, piše sve najljepše, jer je odmah sagradio novu crkvu (17x7 m) od solidnog materijala. Župnik je, dakle, vrijedan i voljen, te ne čudi, što u kronici piše, da je iznimno velikog duha — unatoč malenu rastu. Svi ga stoga zovu »sacerdos glagoliticus« — pop glagoljaš, jer je svih 38 godina župnikovanja svakog dana misu glagoljao, a i brevir molio. Zato još i danas Komletinčane nazivaju »gagulani« — od riječi glagoljaši.

Stoga sam i preporučio župniku neka protumači puku tu lijepu riječ i njezino veliko značenje. Osobno pretpostavljam, da je naš don Matij znao svoga susjeda iz Biska, pa je vjerojatno zato i on došao u đakovačku biskupiju, gdje nisu bili baš u tako velikoj daljini.

Ali, budući da o provikaru poljičkom don Matiju Sladojeviću spomen-ploča u Rajevu Selu ponosno govori i ljudi rado k njoj navraćaju, mislim, da bi bilo lijepo, kad bi se i don Luki Sućiću, sinu župe Biska, podigao sličan znak, poglavito na korist mlađim naraštajima. I stoga sam na grobovima naših velikih misnika molio u ime svih nas.

Josip Perica

Proslava sv. Jure u godini 1982.

JURJEV DANAK — POLJIČKI SASTANAK

U nedjelju ujutro, 25. travnja 1982., iz sedamnaest poljičkih župa mnogi su Poljičani, neki pod vodstvom svojih župnika, krenuli prema Gracu — povijesnom središtu Poljica. To povijesno brdo, s crkvom sv. Jure, smješteno je iznad lijepog Zakućca, u kojemu su hladne vode Cetine našle svoj smiraj, a nadomak samih Gata, dočekalo je ovogodišnje hodočasnike sa sunčanim, ali prohladnim danom. Kolone automobila stizale su asfaltnim prometnicama sa svih strana Poljica. Najviše ih je stiglo iz Srednjih Poljica. Mnogi su Poljičani došli iz Splita, u kojemu su našli svoje novo boravište.

Oko male povijesne crkve sv. Jure, uz koju su vezani toliki važni događaji iz života stare Kneževine, našlo se oko 2.500 hodočasnika. Njihov broj iz godine u godinu neprestano raste. Interes za tradicionalno okupljanje Poljičana na Gracu sve je veći. Tome se ne treba čuditi, kad se zna, da motorizirani Poljičanin danas lako stiže na Gradac i da on, što i jest najvažnije, drži do svoje vjere i poštuje svoju časnu prošlost, pa tu ljubav svojim hodočašćem na Gradac, makar jednom godišnje, želi manifestirati.

I kad se je to mnoštvo djece, mlađih i starijih osoba sleglo oko spomenute crkve, krenula je u 10,30 sati procesija s likom sv. Jure. Taj reljefni lik izdubio je u drvu prije tri godine mladi i već afirmirani umjetnik Mato Tijardović, podrijetlom iz Gornjih Poljica, a nastanjen u Osijeku.

Pred crkvicom na improviziranom oltaru misu je slavio i propovijed održao poljički dekan **Josip Perica.** Koncelebrant je bio **fra Gabrijel Hrvatin Jurišić,** profesor iz Sinja.

Ovo je već treća godina, kako je jurjevsko slavlje na Gracu popraćeno misom na starohrvatskom jeziku (glagoljica), koji je toliko stoljeća bio službeni jezik u službi Božjoj u crkvi u Hrvata. Taj je jezik i na poljičkom području odigrao presudnu ulogu u očuvanju narodne svijesti. Nositelj toga jezika bio je pop glagoljaš, a u Poljicima poljički glagoljaš. I zato se ne smije dopustiti, da te stare vrijednosti našega narodnog života izumru. Smatramo, da Gradac svake godine u tom smislu pruža svoj doprinos.

Perica je propovijed, rekli bismo, intonirao poljički. Propovijed je u stvari bila sat poljičke povijesti održan sakupljenim Poljičanima. Propovjednik je evocirao nekoliko ključnih događaja iz poljičke prošlosti, u kojima su Poljičani, pod zastavom sv. Jure, uza sve kušnje i podnesene žrtve sačuvali vjernost evanđelju i domovini.

Propovjednik se osvrnuo i na 800. obljetnicu rođenja sv. Frane, utemeljitelja franjevačkog reda, s kojim su Poljica u svojoj dugoj povijesti bila usko povezana. I tako se u proslavu sv. Jure na Gracu lijepo uklopila

Pjevači iz Zvečanja na proslavi sv. Jure na Gracu god. 1982.

i dekanatska proslava te važne obljetnice. Uz spomenutog franjevca Jurišića franjevačku je zajednicu na proslavi zastupao i gvardijan franjevačkog samostana u Omišu **fra Mario Jurišić.**

Proslavu je ove godine uzveličao mladi, tek prošle godine formirani mješoviti crkveni pjevački zbor iz župe **Zvečanje.** Oni su pod vodstvom svoga marljivog župnika **Mirka Skejića** vrlo skladno otpjevali uz misu i pjesmu sv. Juri.

Poslije mise prvi put ove je godine obavljen blagoslov motornih vozila. Nekoliko stotina automobila bilo je nanizano oko samog Graca.

Poslije vjerskog obreda pjevači iz **Sitna Donjeg** i ove su godine vrlo dojmljivo otpjevali staru jurjevsku kolendu **»Poljičani poštovani«.**

Osobito su snažan aplauz izmamile djevojke iz Gata **Matija Grubišić, Marija Beović J., Anica Borovac** i **Gordana Braić** recitalom **»Poljička poema«** od Branke Mihanović. One su taj recital tako zanosno i proživljeno izvele, da su mnogi bili potreseni, koliko krasnim sadržajem poeme, toliko sigurnim načinom izvođenja.

Staro poljičko kolo bilo je na svršetku kruna svega. Kolo su izvele uz mlade i neke starije osobe iz Gata.

Poslije svečanosti na Gracu najveći dio Poljičana vratio se svojim kućama, dok su se ostali zadržali u Gatima. Oni su poslije podne u 17 sati pratili prikazivanje drame **»Rasulo Poljica«** od don Stipe Kaštelana. Premijerna predstava održana je 18. travnja za mještane Gata, a na sam dan proslave za goste, koji su ispunili veliku dvoranu zadružnog doma do posljednjeg mjesta (300 sjedala). Mnogi nisu mogli doći do ulaznica. Tu povijesnu dramu u režiji Ive Marjanovića izvela je dramska družina KUD »Mosor« iz Gata s mnogo glumačke vještine i uvjerljivosti.

Frane Mihanović

GORNJA POLJICA

DOLAC DONJI

Kronika župe u godini 1980.

● 11. siječnja 1980. pokopan je u Donjem Docu **Jure Vuka** iz zaseoka Smajići. Upravitelj župe pokojniku je podijelio sakramente umirućih, a don Dragan Rajković, srijanski župnik, sprovodio je pokojnika. Neka mu Gospodin udijeli radost vječnoga života!

● 25. siječnja 1980. pokopan je **Marijan Banić** zvani Šore. Pokojni Marijan izgubio je svoj mladi život na radnom mjestu, na otoku Braču, 23. siječnja. Župnik je predvodio koncelebraciju uz sudjelovanje svećenika: don Ivana Banića, don Pave Banića, don Joze Pavića, don Ljube Pavića, don Ivana Dagelića i don Dragana Rajkovića. Neka mu Bog bude milosrdan!

Dolac Donji: vjenčanje Mate Punde i Marije Vujević

● 27. siječnja 1980. vjenčao se **Mate Punda,** sin Mate i Ane, i **Marija Vujević,** kći Ivana i Pere. Svjedoci su vjenčanja bili: Zdravko Vuković i Marko Vujević. Mladencima želimo mnogo sreće u budućem životu.

● 30. siječnja 1980. održana je misa zadušnica za pok. **Matu Mandića,** koji je umro u Ernestinovu i tamo pokopan. Počivao u miru Božjemu!

● 31. siječnja 1980. preminuo je u Gospodinu, u Argentini, **Srećko Simunić.** Živio je dugi niz godina u Argentini. I za njega je u Donjem Docu održana misa zadušnica i sprovod.

● 11. veljače 1980. I ove godine je na svoj način proslavljen blagdan Gospe Lurdske. Gospa je na posebni način ove godine iskazala svojoj djeci svoju majčinsku ljubav. Hvala nebeskoj i našoj majci na svim darovima!

● 29. veljače 1980. Danas je pokopan **Ivan Bašić** (Gajtan) iz komšiluka Dešiševići. Pokojnik je iznenada umro, a prije mjesec dana don Ivan Dagelić mu je podijelio sv. ispovijed i sv. pričest. Nadamo se, da će ga Bog primiti u svoje kraljevstvo pravde, ljubavi i mira.

● 23. ožujka 1980. Krštenje **Tomislava Tijardović,** prvog djeteta Dušana i Dragice r. Tijardović. Kumovali su Mijo Radić i Zorka Lozina. Krštenje je podijelio don Dragan Rajković, jer je župnik bio bolestan. Od srca čestitamo mladom bračnom paru!

● 20. travnja 1980. vjenčali su se u crkvi sv. Martina **Anđelko Knez,** sin Ivana i Anđe iz župe Voštane-Rože, i **Grozdana Matovac,** kći Petra i Bosiljke iz Donjega Doca. Svjedoci vjenčanja bili su Kert Baum iz Njemačke i Joško Krivić. Čestitamo!

● 28. travnja 1980. vjenčali su se u crkvi sv. Martina **Marinko Milić,** sin Jerka i Kate iz župe Zagvozd, i **Miljenka Kavaljin,** kći Duje i Mare iz župe Gospe od Otoka u Solinu. Mladoženja je nekoliko godina živio i radio s don Nedjeljkom Kešinom te je želio, da ga on i vjenča. Njegova se želja ispunila. Neka se mladencima ispune i ostale želje! Svjedoci vjenčanja bili su Nediljko Milić i Marija Drlje.

● 1. svibnja 1980. vjenčao se u crkvi sv. Martina **Zdravko Markić,** sin Branka i Cvite, i **Lucija Simunić,** kći pok. Andrije i Ljubice. Zazivamo na mladence Božji blagoslov!

Prvopričesnici(ce) Doca Donjeg i Putišića

● 1. lipnja 1980. Danas je župska zajednica slavila slavlje prve pričesti. Bio je to jedan poseban doživljaj, jer su svi prvopričesnici i prvopričesnice bili jednako odjeveni. Župnik se pobrinuo za prvopričesnička odijela, tako da se nije moglo razlikovati bogato dijete od siromašnoga, a kod Krista smo svi isti. Prvopričesnici i prvopričesnice pošli su u procesiji s roditeljima, narodom i župnikom od župske kuće prema župskoj crkvi s pjesmom na usnama. Prvi put su stolu Gospodnjemu pristupili: **Draško Braović,** sin Ante i Marije, **Jadranka Banić,** kći Gojka i Nevenke, **Mladenka Kaćunko** i **Slobodan Kaćunko,** djeca Ante i Kate, **Zdravko Kaćunko,** sin Marka i Darinke, **Ivan Medić,** sin Marka i Miroslave, **Jure Bilić,** sin Nikole i Irene, **Željko Roguljić,** sin Jokana i Nevenke. Slavlje prve pričesti uvećali su bogoslovi Ivan Simunić (svirao) i Stjepan Lončar (slikao). Hvala svima, koji su pomogli prigodom ovoga velikog dana!

● 22. lipnja 1980. Danas je dijecezanski đakon **Jure Bogdan** zaređen za svećenika u Splitu. Sakramenat sv. reda podijelio je nadbiskup Frane Franić. Jure je deveti živi svećenik iz ove župe. E, pa neka mu je sretan i plodonosan svećenički život!

● 29. lipnja 1980. Msgr **Mate Grgin** posvetio je danas novi kameni oltar u crkvi sv. Martina. Generalni vikar tom je prigodom služio sv. misu u Putišićima i Donjem Docu. Osvrnuo se u svojim propovijedima na značenje kamenog oltara i potakao vjernike, da nepokolebljivo štite i čuvaju svoju vjeru, a uzori su nam i današnji apostoli sv. Petar i Pavao. Msgr Grgin ostao je sa župnikom na ručku u obitelji starog Ante Pezelja. Poslije ručka župnik se zahvalio don Mati i svojim ga kolima odvezao u Split. U ime cijele župe zahvaljujem generalnom vikaru. Sad je don Mate već u vječnosti, pa neka mu Bog bude nagrada za sve, a milosrdan sudac prema njegovim slabostima!

● 6. srpnja 1980. I ove godine slavila se mlada misa u župi Donji Dolac. Mladomisnik **Jure Bogdan,** sin Ivana i Perke, imao je čast slaviti mladu misu u svojoj rodnoj župi. Propovijedao je don Ivan Banić, sin pok. Joze i Mile. Čestitamo mladomisniku, roditeljima, braći, sestrama, župi i našoj nadbiskupiji! Sretno!

● 8. srpnja 1980. Sprovod iz zaselka Zaradičje. Umrla je **Marija Pezelj,** a smrt je iznenada nastupila. Don Dragan Rajković uvjetno je podijelio sakramenat ispovijedi i bolesničko pomazanje. Sprovod je vodio don Dragan uz još nekoliko prisutnih svećenika. Počivala u miru Božjemu!

● 27. srpnja 1980. vjenčali su se **Anđelko Mandić,** sin Frane i Luce iz župe Tugare, i **Marija Pezelj,** kći Ante i Luce iz župe Donji Dolac. Svjedoci: Filip Šitum i Ivan Tijardović. Čestitamo!

● 27. srpnja 1980. vjenčali su se **Senimir Điko,** sin Ivana i Marije iz župe Kotlenice, i **Marija Vrgoč,** kći Marije iz Smajića. Svjedoci: Ante Brkić i Božo Smajić. Sretno mladencima!

● 31. srpnja 1980. Danas je održana misa zadušnica i sprovod za dušu pok. **Marka Mandića,** koji je umro u Ernestinovu (Slavonija). Počivao u miru Božjemu!

Dolac Donji: Filip i Marija Junušić — slavljenici zlatnog pira

● 10. kolovoza 1980. Jedan veličanstveni dan u župskoj crkvi sv. Martina. Naime, danas su u prisutnosti mnoštva vjernika, rodbine, djece i prijatelja proslavili svoj zlatni pir **Filip i Marija Junušić** iz komšiluka Zaradičje. Župnik je na posebni način pozdravio svečare i zahvalio se na svim žrtvama, koje su podnijeli za svoju djecu, crkvu i narod. Poslije misnog slavlja nastavila se radost za obiteljskim stolom. Neka ih Bog još dugo poživi u slozi i ljubavi, da tako budu divan primjer mlađim obiteljima i supružnicima!

● 2. ožujka 1980. Krštenje **Žane-Jadranke Mandić,** kćeri Joke i Zorice Mandić. Kumovali su Jure Radošević i Marija Radošević. Ovo je mladom bračnom paru treće dijete. Neka im je sretno!

● 20. srpnja 1980. umro je u bolnici na Ugljanu **Jozo Junušić** iz Zaradičja. Pokopan je u Donjem Docu. Sprovod je vodio don Dragan Rajković. Neka je pok. Jozi laka zemlja, a Bog, koji je samo praštanje, neka mu oprosti njegove slabosti.

● 14. rujna 1980. Krštenje **Zlatke Bašić,** kćeri Stipe i Blaženke. Zlatka je četvrto dijete u mladoj obitelji. To je za svaku pohvalu i zato naše čestitke upućujemo hrabrim roditeljima. Kumovali su Luka Dagelić i Bosiljka Radić.

● 21. rujna 1980. vjenčali su se **Ante Bašić,** sin pok. Jure i Karoline iz Dubrave, i **Irena Jakulj,** kći Ilije i Mande. Vjenčanje je obavio brat mladenke don Ivan Jakulj. Kumovali su Luka Jurković i Zvonko Bačić. Želimo mladencima mnogo sreće u životu.

● 25. listopada 1980. Vjenčali su se u Omišu **Srećko Simunić,** sin Marina i Jele, i **Marija Balarin-Đipalo.**

● 11. studenog 1980. I ove je godine proslavljen patron župe sv. Martin. Međutim, ove je godine smrt **Oršule Bilić** poremetila raspoloženje blagdana. Pok. Oršula u ranim jutarnjim satima preselila se u vječnost. Oršulina dobrota i ljubav prema siromašnima i gladnima posebno je dolazila do izražaja u ratno i poratno vrijeme. Skrivala je i davala gladnima i siromašnim. Ljudi to nisu zaboravili, pa su svoju zahvalnost izrazili Oršuli i prigodom sprovoda. Hvala Oršuli u ime svih, a ni čaša vode ne će ostati nenaplaćena, pa neka je Krist nagradi za sve. Počivala u miru Božjemu!

● 22. studenog 1980. Danas je iznenada na Roščima umro **Slavko Šošić.** Pok. Slavko je mlad napustio ovu zemlju, a iza njega ostala su djeca okupljena oko majke i bake. Božje je milosrđe veliko, pa se nadamo, da će Bog biti milosrdan i privesti ga u vječni život.

● 13. prosinca 1980. umrla je **Anđa Pezelj.** Anđa je samački živjela u svojoj trošnoj kućici na Stinama. Često su joj susjedi izlazili u susret i činili joj dobro. Župnik je često posjećivao siroticu uz iskaze milosrđa. Ovdje treba spomenuti Slavku Pezelj, suprugu Augustinovu, koja je svaki dan po nekoliko puta odlazila ugroženoj Anđi i odnosila ručak ili večeru, a zimi drva. Župnik je podijelio sakramente umirućih. Don Dragan Rajković Anđu je ispratio na posljednje počivalište. Počivala u miru Božjemu!

● 25. prosinca 1980. Proslavljen je blagdan Božića, ali bez naročite radosti, jer se u isto vrijeme ne može radovati ni tugovati. Ove godine božićni je blagdan prošao bez tradicionalne božićne priredbe. Okolnosti u selu na to su utjecale, a gdje nema osmogodišnje škole nema ni djece. Krivca ne treba tražiti, jer se zna uzrok ovoga teškog stanja u selu.

Kronika župe u godini 1981.

● 17. siječnja 1981. Krštenje **Jelene Jakulj,** kćeri Stipe i Ane. Mala Jelena krštena je u Amsterdamu, gdje je i rođena 18. prosinca 1980. Roditelji su na privremenom radu u Amsterdamu i pripadaju tamošnjoj našoj misiji. Kumovali su Petar i Ruža Šošić, bračni par s Rožaca. Čestitamo roditeljima i neka im je sretno!

● 27. siječnja 1981. Umrla je na Roščima **Pera Kaćunko,** žena pok. Petra. Pokojnica je praktično ispovijedala svoju vjeru. Dok je mogla hodati, dolazila je u Dolac na nedjeljnu svetu misu. Doživjela je duboku starost i zasluženo, okrijepljena Otajstvima svoje vjere, preselila se svome Bogu.

● 7. veljače 1981. Umrla je u Zaradičju **Matuša Reljić,** žena pok. Mate. Živjela je sa svojim sinom Jurom, s kojim je dijelila dobro i zlo. Život joj je bio težak, ali je sve strpljivo podnosila i rado župnika primala u svoju kuću. Punih devedeset godina borila se s nedaćama, a uvijek je znala govoriti: »Bog će sve nagraditi«. Vjerujemo, da ju je dragi Bog za sve nagradio vječnim i neprolaznim životom.

● 11. veljače 1981. Proslavljen je blagdan Gospe Lurdske. Vjernici još uvijek održavaju pobožnu tradiciju održavajući devetnicu Gospi Lurdskoj. Stoga mnogi odlaze do kapelice na Titincima s krunicom u ruci. Sveta misa je u župskoj crkvi.

● 13. veljače 1981. vjenčali su se u crkvi Gospe od zdravlja **Luka Markić,** sin Jure i Senke, i **Dragica Bilić,** kći Mate i Jele. Mladom bračnom paru želimo mnogo sreće i uspjeha u bračnoj luci.

Dolac Donji: Ante Dagelić Petrov

● 3. ožujka 1981. Pokopan je u Donjem Docu **Ante Dagelić,** sin Petra i Marije. Nedjelja 1. ožujka trajno i neizbrisivo ostat će u srcima svih mještana i onih, koji su pok. Antu poznavali. Naime, puščano zrno toga dana u ranim jutarnjim satima bilo je nemilosrdno prema mladiću, koji je započeo svoje životno proljeće. Na goletima vrletnog Mosora prestalo je kucati jedno mladenačko, plemenito, dobro i kršćansko srce. Zašto? Samo Bog to zna, a roditelji, braća, sestra, prijatelji i znanci, utopljeni u tugu i bol, nalazili su utjehu u svojoj vjeri. S ponosom sam doživljavao vjeru Petra i Marije, jer te vjere još nigdje ne vidjeh i ne nađoh. Dok je pokojnik ležao na mrtvačkom odru, roditelji i braća više su se brinuli za onoga, tko je nehoteć oduzeo život njihovu sinu, nego za svoju bol i tugu za izgubljenim sinom. Sva obitelj snagom vjere oprostila je oduzimatelju života i po sudu se nisu natezali. Na ispraćaju pokojnika sakupilo se veliko i malo. Sprovod i misu zadušnicu vodio je pomoćni biskup mons. Ivo Gugić, koji se s pokojnikom uz župnika i dekana don Jozu Pericu oprostio dirljivim riječima, s vjerom u uskrsnuće.

● 3. ožujka 1981. Pokopan je u Donjem Docu **Nikola Pezelj,** s Rožaca. Dakle, u isti dan dva sprovoda. Najprije je obavljen pogreb pok. Nikole, a zatim pok. Ante. Toga dana i nebo je plakalo nad ovim bolnim događajima i suosjećalo s tugom i boli zajedno sa svima nama.

● 2. travnja 1981. pokopan je u Zagrebu **Vinko Reljić** iz Zaradičja. Pok. je Vinko radio u Vinogradskoj bolnici, a mnogim Dočanima bio je otac i majka. Mnogima je pomogao i dao kruh u ruke. Stoga i nije čudno, što ga mnogi nazivaju svojim ocem i majkom. Teška i neizlječiva bolest spriječila ga je da ne nastavi svoja djela ljubavi i humanosti. Neka mu je vječna hvala za sve, a milosrdni Bog neka bude milosrdan prema njegovim ljudskim slabostima. Misa zadušnica održana je i u njegovoj rodnoj župi Donjem Docu.

● 4. travnja 1981. vjenčao se u Margečanima kod Varaždina **Juraj Bašić,** sin Andrije i pok. Šime, i **Ana Biškup,** kći Mate i Verone. Mladencima želimo obilje Božjeg blagoslova u novom životu. Sretno!

● 9. svibnja 1981. Krštenje **Branke Markić,** prvog djeteta Zdravka Markić i Lucije Simunić. Čestitamo sretnim, mladim roditeljima i želimo da radost današnjeg dana bude što češće prisutna u njihovoj obitelji i njihovim srcima. Kumovali su Petar Markić i Olga Sarač. Čestitamo!

● 21. lipnja 1981. vjenčao se u Tugarima **Martin Radić,** sin Lovre i pok. Milice, i **Mandić Ankica,** kći Špire i Ruže iz Tugara. Oboje žive i rade u Splitu, ali svoj kućni prag ne zaboravljaju. Željeli su kod svoje kuće započeti obiteljski život, jer, kažu, i naši su stari na svome počeli, a druga je stvar, što smo morali poći »trbuhom za kruhom«. Želimo im da im bude kako su željeli i sretan početak obiteljskog života. Sretno!

Dolac Donji: Marija Kaćunko žena Lukina

● 25. lipnja 1981. Još jedna tragična i bolna istina. 23. lipnja tiho i nečujno doprla je neshvatljiva istina o smrti **Marije Kaćunko,** žene Lukine. Iznenada je od nepoznate bolesti na putu do splitske bolnice umrla. Marija je bila pojam dobrote, milosrđa, plemenitosti i hrabrosti. Nikada nije gledala na se i svoje potrebe nego na druge. Mene kao župnika nazivala je svojim djetetom i znala je plakati samo da uzmem nešto jesti. Ostajala je gladna, jer bi svakom navratniku znala dati svoj ručak ili večeru. Neumorno i s ljubavlju svima je u selu pomagala. I to je činila do svoje smrti. Bila je majka, ne samo svojoj djeci, nego svima. Zato su je mnogi uspoređivali s Majkom Terezijom. Govorili su: »Umrla je Majka Terezija«. Hvala dragoj Mariji na svoj ljubavi, a mi ćemo se moliti Svevišnjemu, da joj oprosti njezine slabosti i da je nagradi za njezinu dobrotu i plemenitost vječnim životom.

● 31. svibnja 1981. vjenčao se u Neoriću **Jure Vuka,** sin pok. Petra i Ane, i **Ankica Jurić,** kći Ivana i Ane. Mladencima želimo dobar početak i ustrajnost u zajedničkom životu. Od srca im čestitamo!

● 20. srpnja 1981. umro je **Ivan Tijardović** zvani Trgo iz Vržice, župa Donji Dolac. Relativno mlad napustio je svoju obitelj za koju je živio cijeli svoj život. Čak je po tuđem svijetu lutao, da bi prehranio svoju obitelj. Umro je, a da nije, možda krivnjom svojom i krivnjom mjesnih vlasti, u svojoj kući ugledao električno svjetlo. Nadamo se, da je ugledao svjetlo Božje i da je pravdu, koju je tražio ovdje na zemlji, našao kod Gospodina.

● 20. srpnja 1981. pokopana je u Dubrovniku časna sestra **Josipa Banić,** kći pok. Martina. Žao mi je, što ne znam više podataka o njoj, jer nitko mi ništa nije dostavio. Počivala snom mira!

● 19. srpnja 1981. vjenčao se u crkvi Gospe od zdravlja u Splitu **Ivan Tijardović,** sin Petrov, i **Ljiljana Bobeta,** kći Marijana i Milke. Želimo mladencima, da održe međusobnu vjernost do groba i da s ljubavlju sve podnose u braku. Sretno!

● 23. srpnja 1981. Često se u ovoj župi događaju tragedije, pa je 20. srpnja tragedija pogodila i obitelj Mate Pezelja i cijelo selo. Naime, iznenada i neočekivano preminula je u splitskoj bolnici **Marija Meri Pezelj,** žena Matina. Razumski ovakve smrti su neshvatljive, ali su zato shvatljive vjerom u Isusa Krista. S pokojnicom se oprostio župnik i prijatelj spomenute obitelji don Nedjeljko Kešina. U posmrtnom slovu osvrnuo se na životne postaje njezina križnog puta. Često nije mislila na se i na svoju bolest, jer je bila brižna majka i supruga. Žrtvujući se za svoju obitelj došla je do svoje posljednje postaje i zemne ostatke predala majci zemlji, a svoj plemeniti duh svome Gospodinu. Neka joj je naša vječna hvala, a milosrdni Bog neka je nagradi za njezina dobra djela.

Dolac Donji: Branko Radić pok. Andrije

● 28. srpnja 1981. Nevjerojatno je, što se sve u ovom vrućem srpnju događa. Smrtne tragedije slijede jedna drugu. 25. srpnja u vojnoj bolnici u Splitu, nakon teške prometne nesreće prestalo je kucati još jedno mladenačko srce. Od teško zadobivenih rana izdahnuo je **Branko Radić,** sin pok. Andrije i Marije. U naponu snage i u cvijetu mladosti prestao je jedan mladenački život, život, koji se radovao životu i taman započeo svoje planove i želje, ali smrt ne bira nikoga. Pokojni Branko plovio je morima i oceanima spremajući se za budućnost, ali ta budućnost je smrću prekinuta. Bio je uzoran mladić i omladinac i služio je za primjer mnogima. Njegova darežljivost poznata je mnogima u selu i izvan granica naše domovine. Ostaje svima mještanima da se upitaju: zašto svake godine nekoliko mladih srdaca prestaje kucati? Tebi, dragi Branko, hvala za sve ono, što si učinio za svoje mjesto, pojedince i obitelj svoju. U znak naše zahvalnosti ostaješ trajno među nama i u našim srcima, a Bog neka te nagradi za svako dobro i neka te primi u vječnu domovinu. Počivaj blago u Gospodinu snom mira!

● 26. kolovoza 1981. Tradicionalno hodočašće Gospi Sinjskoj. Ove godine nevrijeme je poremetilo hodočašće, tako da se nije hodočastilo prvu subotu nakon Velike Gospe nego u drugu subotu. Karakteristika je ovogodišnjeg hodočašća u tome, da su se pretežno mladi sakupili i pošli pješke u noćnim satima prema Gospi Sinjskoj. Bila je to manifestacija vjere i ljubavi prema nebeskoj i našoj Majci. Svi su se hodočasnici ispovjedili, pričestili i poslije svete mise krenuli autobusom u Dolac, a neki se vratili na svoja radna mjesta.

● 5. rujna 1981. Hodočašće u Vepric. U ovoj župi se u prvu nedjelju rujna slavi Gospa Lurdska. To je za Donji Dolac brgulja. Stoga smo pošli dan ranije i tako se pridružili slavlju u Vepricu. Autobus je bio pun hodočasnika, a u Vepricu smo zajednički slavili službu Božju. Hvala našem vozaču Jugu, koji je hodočasnike proveo kroz Makarsku. Hvala mu i na svim drugim uslugama.

● 26. rujna 1981. krštena je u Sindelfingenu **Matea Markić,** kći Antuna i Vjere. Matea je rođena 28. kolovoza 1981. u Sindelfingenu, gdje njezini roditelji privremeno žive i rade. Matea je druga kćerka svojih roditelja. Vruće želimo, da dobiju i sina. Čestitamo!

Dolac Donji: Mario Smajić Matin

● 7. listopada 1981. pokopan je u Docu Donjem još jedan mladić. Naime, 5. listopada 1981. tragično je izgubio život u Splitu **Mario Smajić,** sin Mate i Gordane. I on je, poput pokojnog Branka Radića, doplovio brodom u domovinu, ali ga je sutradan kod Marjanskih vrata okrutna smrt zaustavila na putu radosti i veselja. Želio je tu večer proslaviti s prijateljima maturu i svoj povratak roditeljima, sestri i baki, ali uvijek dolazi ono ali... Njegov vjeroučitelj pater Nikola s Poišana oprostio se s našim dragim i voljenim Mariom. Svi smo ga ispratili sa suzama ljubavi i vjere, jer vjerujemo, da naš Mario i dalje s nama živi u vječnosti. Krist nas je poučio: »Život se ne oduzima, nego se mijenja.« Ovozemaljska smrt početak je života, i samo vjera u vječni život može obrisati suze boli, tuge i žalosti. Dragi Mario, neka te tvoj Stvoritelj nagradi i podijeli ti život u svome kraljevstvu.

● 26. listopada 1981. umrla je **Mara Bilić,** žena pok. Ćire. Dan prije njezine smrti bio sam s njom i o smrti razgovarao. U razgovoru mi je rekla: »Nede, ja ću ovih dana poći svome Bogu.« Je li naša Mara to doista znala ili je pod teretom svoga života željela što prije umrijeti? To je ostala tajna, jer u toj šali nisam je ni pomislio pitati. Bila je patnica i žrtva svoje obitelji, a posebno svoje djece. Ostala je mlada udovica s djecom, ali se nije pokolebala pred nedaćama i križevima života. Svoju djecu u torbi je nosala i kruh im prikupljala. Toliko mi je puta rekla: »Nede, podigni me, primisti me s ovog mjesta, tamo na sunce.« Neka se mlade majke ugledaju i u ovu majku i neka im ne bude teško rađati i odgajati svoju djecu. Neka joj Svevišnji bude nagrada za sve!

● 8. studenog 1981. Krštenje **Vinke Matovac,** kćeri Marka i Marice. Ovo je mladom bračnom paru prvo dijete i radosni roditelji toga su dana bili sretni i presretni. Malu Vinku krstio je don Pavao Banić, jer su to njezini roditelji željeli. Kumovali su Slavko Markić i Anđelka Roguljić. Čestitamo!

● 20. rujna 1981. vjenčao se **Nediljko Mišerda,** sin Joze i Marije, i **Gordana Bilić,** kći Milivoja i Rose. Ovo je prvo i jedino vjenčanje u župi Donji Dolac. Mladence je vjenčao mladoženjin brat fra Marko Mišerda. Želimo mladencima sreću u budućem životu, a probleme i poteškoće neka s ljubavlju rješavaju i podnose, jer će samo tada moći biti sretni. Od srca im čestitamo i želimo, da se plač i suze dječje čuju u njihovu tek savijenom obiteljskom gnijezdu. Sretno!

● 20. prosinca 1981. Krštenje **Petra Vuka,** sina Jure i Ankice. Vjerujem, da svaka nova obitelj želi imati dijete. Ova želja ovog mladog bračnog para evo se ispunila, ali bi željeli da imaju još djece. Mi im od srca čestitamo i želimo još više radosti i sreće u obiteljskom životu. Kumovali su Jure Dedić i Ljubica Vujević.

● 25. prosinca 1981. Dok smo se radovali rođenju Kristovu, jedna je naša obitelj tugovala. Naime, uz božićni ručak sa svojom obitelju zatekla je iznenadna smrt u Splitu našega župljanina **Pavu Smajića,** sina Lukina.

Pokojni Pavao pokopan je na groblju Lovrinac u Splitu. Sprovodu je prisustvovao župnik Brda u Splitu don Nikola Galov, a misa zadušnica naknadno je bila u Donjem Docu. Iza pok. Pave ostala je supruga Vinka i troje djece. Neka im Bog dade snage da strpljivo podnesu gubitak svoga supruga i oca. Počivao u miru Božjem!

● 26. prosinca 1981. umrla je na Roščima **Manda Pezelj,** žena pok. Mate. U svome životu podnijela je mnogo tuge i boli, jer su mnoga njezina djeca prije nje ispila smrtnu čašu. Doživjela je više od devedeset godina, a znala je kazati: »Moj velečasni, sve su bile patnja i žrtva. Malo sam radosti i sreće vidjela.« Uvjeren sam, da je zato svu radost i sreću ugledala kod svoga Gospodina, kojemu je vjerno služila na zemlji. Okrijepljena Otajstvima svete vjere pošla je ususret Gospodinu.

Završavajući kroniku ove župe za god. 1981. želio bih, da slijedeća godina ne obiluje ovako tragičnim slučajevima. Neka se Bog smiluje ovom narodu!

Nedjeljko Kešina
župnik

PUTIŠIĆI

Kronika u godini 1980.

● 12. travnja 1980. rodio se **Pavao Lukin,** sin Dragice Lukin. Mali Pavao kršten je dne 4. svibnja u crkvi Svi Sveti u Putišićima. Kumovali su Petar Kaćunić i Vjekica Lukin. Majci, djedu i baki čestitamo.

● 2. kolovoza 1980. vjenčao se u Čerinu (Hercegovina) **Augustin Kaćunić,** sin Mate i Jele, i **Vinka Nikolić,** kći pok. Pavla i Dare. Mladencima i rodbini od srca čestitamo.

● 24. kolovoza 1980. Krštenje **Marija Kaćunića,** sina Borislava i Agnezije-Zlate Kaćunić. Kumovali su Drago Tolić i Helena Tolić. Dragim roditeljima od srca čestitamo i želimo još mnogo obiteljske radosti.

● 21. prosinca 1980. Krštenje **Sanje Roguljić,** kćeri Zvonka i Slavke Roguljić. Ovo je mladom bračnom paru prvo dijete, a nadamo se da ne će ostati na jednom. Čestitamo.

U godini 1980. nitko nije umro u ovoj maloj, vjerničkoj zajednici.

Kronika u godini 1981.

● 24. siječnja 1981. vjenčao se u crkvi Gospe od zdravlja u Splitu **Ivan Kačunić,** sin Drage i Milice, i **Divna Erceg,** kći Zlatka i Marije. Mladencima želimo mnogo sreće u životu, a posebno, da sačuvaju vjernost i odanost jedno drugome. Čestitamo!

● 5. veljače 1981. umro je u zaseoku Zeljkovići najstariji mještanin **Vlado Zeljković.** Kroz svoj dugi ovozemaljski vijek pokojnik se borio s kamenjarom i škripcima, da bi odgojio svoju djecu i preživio. Radeći i krčeći kamenjar, poput sv. Frane, upoznavao je svoju vjeru i živio svoju vjeru. Primivši posljednje sakramente, pomiren sa svojim Bogom, preselio se u bolji i vječni život.

● 28. veljače 1981. vjenčao se u crkvi Gospe od zdravlja u Splitu **Stjepan Vidaković,** sin Srećka i Veronike iz Cerna, i **Senka Zeljković,** kći Jure i Marije. Iz *Matica vjenčanih* vidljivo je, da su se većina mladića i djevojaka vjenčali izvan svojih rodnih župa. Tim putem su krenuli i ovi mladenci. Nije važno, gdje se tko vjenča, ali je važno, da svi ostanu vjerni svojim ženidbenim obećanjima. Stjepanu i Senki to od srca želimo, jer ćemo samo tada imati dobre i zdrave obitelji. Čestitamo!

● 1. kolovoza 1981. umrla je u splitskoj bolnici **Marija Kaćunić,** kći pok. Petra. Svoj život proživjela je neudana. Živjela je skromno baveći se domaćim poslovima i kao pastirica. Uza sve obveze nikada nije zaboravljala na kršćanske dužnosti i nedjeljnu svetu misu. Dok je bolest nije privezala uz bolesnički krevet, dolazila je u crkvu Svih Svetih. Na koncu došla je posljednji put i tu ostala, čekajući dan uskrsnuća.

● 6. rujna 1981. Krštenje **Željke Roguljić,** kćeri Srećka i Danice. Njih sam prve vjenčao u ovoj župi, a ovo im je drugo dijete, koje im krštavam. Mnogi mladi bračni parovi kukaju nad težinom problema i poteškoća, a ovi mladi bračni par svjedoči, da nema poteškoća, koje se ne mogu svladati, ako se ima vjere i ljubavi. Zato im pripadaju naše iskrene čestitke za hrabrost i odvažnost.

● 13. rujna 1981. vjenčao se u splitskoj katedrali **Nedjeljko Mikas,** sin Marka i Mande, i **Marija Reljić,** kći Petra i Marije. Mladencima želimo sve ono, što se tim prigodama može zaželjeti, a na njima je, da sve naše želje realiziraju. Sretno!

● 25. rujna 1981. umro je u Putišićima **Jozo Kaćunić** zvani Jozan. Nemoguće je o pok. Jozi u par rečenica sažeti sve ono, što je kroz svoj život pretrpio, podnio i žrtvovao za svoju mnogobrojnu djecu, svoju obitelj, crkvu i svoj narod. Uz nekoliko svećenika s pokojnikom su se oprostili ekskursor župe don Nedjeljko Kešina i don Lovre Žuljević Mikas, a nad otvorenom grobnom rakom s dragim našim Jozom, oprostio se član Pastoralnog vijeća, remeta i glava sela Mate Kaćunić. Neka mi bude dopušteno citirati jedan dio Matina govora: »Tvoj život od rođenja do posljednjeg dana bio je mukotrpan, pun truda, bijede, siromaštva, boli i tuge, ali dolazi onaj čas, koji je iako nije mio, pravedan za svakoga, koji sve te tegobe briše i daje zaboravu... Uza sve nepravde i poteškoće ostao si vjeran načelima svojih pradjedova i majčinskog odgoja. Nikada se nisi ni u najtežim danima pokolebao, da bi od sebe odbacio ono, što ti je bilo najdraže: svoju svetu katoličku vjeru u jednoga Boga. Kao najmlađeg sina tvojih roditelja zapala te je dužnost, da osnuješ i obogatiš svoje pokoljenje. S pomoću Božjom stvorio si na svijet sedam sinova i dvije kćeri, koje si odgojio u duhu naših tradicija, duhu ljubavi i poštovanja današnjeg čovjeka. Svojim umnim i fizičkim sposobnostima omogućio si im da postanu tvoj živi spomenik. U tvojim teškim životnim kušnjama imao si uza se svoju plemenitu ženu Mariju, koja je kao mučenica čuvala, gradila i uzdržavala posebno tebe u teškim časovima tvoje bolesti, kao i tvoju braću u njihovoj starosti, a uza sve to ona je obavljala sve kućne poslove i rodila i odgojila mnogobrojnu djecu. Nikakva ti patnja nije bila teška, kada si vidio, da su ti djeca vjerni sinovi svojih pradjedova, da čvrsto stoje na onome, što si teško i pošteno stekao... Ovaj naš privremeni rastanak i pozdrav s tvojim mrtvim ostacima, neka ti bude velika hvala, neka te dragi Bog primi u svoj dom.«

Mogao bi se o svakom ljudskom životu napisati roman, ali o Jozi trebalo bi ga napisati za pouku svim budućim pokoljenjima.

● 18. listopada 1981. Krštenje **Mate Kaćunića,** sina Augustina i Vinke. Ovo je roditeljima prvo dijete, a nadamo se, da će svoju obitelj ukrasiti s mnogo djece, jer su djeca radost i ukras obitelji. Želimo im obilje Božjeg blagoslova i sreće u daljnjem životu i radu. Čestitamo!

● 1. studenoga 1981. Putišićani slave blagdan Svih Svetih kao svoga zaštitnika. Bez obzira u koji dan spada, staro i mlado, gdje se god nađe, dolazi svojim Svim Svetima — i to je najbolji dokaz njihove vjere u Boga i ljubavi prema svojoj crkvi i rodnom mjestu. Svi prolaznici i putnici toga su dana njihovi dragi gosti, sudionici brgulje. Čestitamo!

● 5. prosinca 1981. vjenčao se u crkvi Gospe od zdravlja u Splitu **Josip Usanović**, sin Roka i Ivanice, i **Ljubica Roguljić**, kći Joze i Slavke. Mladencima želimo sretan i plodonosan život i mnogo radosti. Sretno!

Nedjeljko Kešina
ekskursor

SRIJANE — DOLAC GORNJI

Iz župskih matica za god. 1981. i 1982.

Kršteni

● **Andrea Mikas,** kći Drage i Mileve rođ. Mušar, rođena 29. prosinca 1980., krštena 1. ožujka 1981. Kumovi: Jozo Mikas i Anđelka Tafra.

● **Marko Burić,** sin Ante i Draženke rođ. Roguljić, rođen 18. listopada 1980., kršten 12. travnja 1981. Kumovi: Dalibor i Anita Mužinić.

● **Ana Mladin,** kći Svete i Žarke rođ. Matijević, rođena 14. ožujka 1981., krštena 3. svibnja 1981. Kumovi: Frane i Vinka Madir.

● **Budimka Simonović,** kći Dragoslava i Zore rođ. Popović, rođena 24. rujna 1960. u Boljevcima, a krštena 23. kolovoza 1981. Kumovi: Vlade i Josip Stipetić.

● **Ante Mlikotić,** sin Marka i Zdravke rođ. Mišerda, rođen 3. veljače 1981., kršten 12. travnja 1981. Kumovi: Nediljko Mišerda i Gordana Bilić.

● **Josip Strujić,** sin Tomislava i Mare rođ. Soldić, rođen 27. srpnja 1981., kršten 13. rujna 1981. Kumovi: Josip i Marija Strujić.

● **Josipa-Miranda Mladin,** kći Žarka i Vesne rođ. Vuković, rođena 26. listopada 1980., krštena 13. rujna 1981. Kum: Jozo Mladin.

● **Miroslav Pivac,** sin Mladena i Mirjane rođ. Paladin, rođen 24. srpnja 1979., kršten 17. kolovoza 1980. Kumovi: Ivan i Irena Mladin.

● **Marijan Lazarušić,** sin Ivana i Veronike rođ. Radan, rođen 29. kolovoza 1980., kršten 10. veljače 1981. Kumovi: Marijana Radan i Mate Jadrić.

● **Ante Pocrnjić,** sin Ivana i Marije rođ. Mlikotić, rođen 28. rujna 1981., kršten 11. listopada 1981. Kumovi: Marko i Ljubica Zeljković.

● **Stipe Matešan,** sin Ivana i Katice rođ. Pandžić, rođen 9. prosinca 1980., kršten 4. siječnja 1981. Kumovi: Josip Matešan i Miroslava Tadić.

● **Antonela Siničić,** kći Ivana i Ljiljane rođ. Juginović, rođena 4. veljače 1981., krštena 15. srpnja 1981. Kumovi: Zorka i Drago Zeljković.

● **Marija Lazarušić,** kći Ivana i Veronike rođ. Radan, rođena 22. studenog 1981., krštena 27. prosinca 1981. Kumovi: Anđelka Radan i Marko Lazarušić.

● **Ivan Pavić,** sin Bože i Nevenke r. Lozančić, rođen 9. prosinca 1981., kršten 27. prosinca 1981. Kumovi: Petar i Ana Pavić.

● **Petar Lekšić,** sin Mate i Mirjane rođ. Gotovac, rođen 5. studenog 1981., kršten 10. siječnja 1982. Kumovi: Jure i Milica Bajamić.

● **Goran Pavić,** sin Petra i Ane rođ. Braović, rođen 2. ožujka 1982., kršten 28. ožujka 1982. Kumovi: Nikola i Mirjana Zelić.

● **Stephan Stipetić,** sin Stanka i Anite rođ. Leuenberg, rođen 5. lipnja 1967., kršten 11. travnja 1982. Kumovi: Zdravko i Mira Stipetić.

● **Marijana Kalajžić,** kći Ante i Zlate rođ. Periš, rođena 28. listopada 1980., krštena 9. svibnja 1982. Kumovi Barnaba Balić i Marija rođ. Kalajžić.

● **Zrinka Mlikotić,** kći Marka i Zdravke rođ. Mišerda, rođena 9. veljače 1982., krštena 6. lipnja 1982. Kumovi: Željko i Gordana Mrklić.

Vjenčani

● **Tomislav Praničević** i **Marija Mišetić** vjenčani su 7. lipnja 1981. Kumovi: Stipe Kaštelan i Dinka Sapunar.

● **Josip Kavelj** i **Marija Pavić** vjenčani su 16. kolovoza 1981. Kumovi: Rudolf i Marija Vlasčević.

● **Tomislav Vidaković** i **Iva Zuban** vjenčani su 18. srpnja 1981. Kumovi: Marko Siničić i Ante Šolić.

● **Miro Stipetić** i **Budimka Simonović** vjenčani su 23. kolovoza 1981. Kumovi: Josip i Vlado Stipetić.

● **Vicko Mišerda** i **Jadranka Varvodić** vjenčani su 3. listopada 1981. Kumovi: Jure Bilić i Nevenka Varvodić.

● **Žarko Pocrnjić i Franka Mlikotić** vjenčani su 25. listopada 1981. Kumovi: Mate i Ivica Mrčelić.

● **Mate Žuljević-Mikas** i **Đurđica Marija Serdahelji** vjenčani su 29. studenog 1981. Kumovi: Ljubo Čović i Vesna Ivanić.

● **Ivan Miloš** i **Nediljka Dragica Pavić** vjenčani su 26. prosinca 1981. Kumovi: Nikola Vujević i Božo Hrdalo.

● **Ante Maglić** i **Gordana Čorić** vjenčani su 3. siječnja 1982. Kumovi: Nikola i Dinko Maglić.

● **Ante Pezelj** i **Radojka Karaman** vjenčani su 10. siječnja 1982. Kumovi: Božo Pavić i Živko Čikotić.

● **Stipe Zukan** i **Zorka Jurić** vjenčani su 16. siječnja 1982. Kumovi: Mate Jurić i Davor Kuvačić.

● **Neven Marin** i **Cecilija Mladin** vjenčani su 16. siječnja 1982. Kumovi: Šime Marin i Milena Andromak.

● **Anđelko Roguljić** i **Jadranka Periš** vjenčani su 1. svibnja 1982. Kumovi: Srećko Roguljić i Ante Periš.

● **Josip Matešan** i **Mladenka Tadić** vjenčani su 2. svibnja 1982. Kumovi: Ante Franić i Mate Mladin.

● **Jozo Siničić** i **Ljubica Zeljković** vjenčani su 27. lipnja 1982. Kumovi: Mate Banović i Jure Rodić.

Umrli

● **Petar Pandžić** pok. Stipe poginuo u kamenolomu 7. siječnja 1981. u 49. godini života.

● **Ante Čikotić** pok. Ivana umro 22. siječnja 1981.

● **Jozo Tadinac** pok. Ante umro 22. veljače 1981.

● **Manda Pavić** umrla je 26. veljače 1981.

● **Ivan Matešan** pok. Stipe i Stane rođ. Bajamić poginuo je 16. travnja 1981. u 20. godini života.

● **Jakov Mikas** pok. Petra umro je 5. svibnja 1981.

● **Petar Čikotić** Nikolin i pok. Jele rođ. Voloder umro je 12. rujna 1981. u 41. godini života.

● **Mirjana Mikas** Ivanova stradala je u prometnoj nesreći 22. listopada 1981. u 19. godini života.

● **Josip Šipalo** pok. Jure i Ive rođ. Juretić umro je 5. studenog 1981. u 68. godini života.

● **Jozo Mišerda** pok. Mije i Mare rođ. Zukan umro je 14. studenog 1981. u 70. godini života.

● **Pavao Tomić** pok. Mate i Mande rođ. Prelas umro je 9. studenog 1981.

● **Petar Šarić** pok. Mate i Ane umro je 15. prosinca 1981. u 68. godini života.

● **Pera Pavić** pok. Andrije i Mare rođ. Simunić umrla je 17. prosinca 1981. u 81. godini života.

● **Marko Šipalo** pok. Mate i Luce rođ. Periš umro je 22. prosinca 1981. u 75. godini života.

● **Ivan Juretić** pok. Ante i Matije rođ. Skejić umro je 27. prosinca 1981. u 70. godini života.

● **Luca Ćurlin** pok. Petra i Matije rođ. Tadinac umrla je 19. siječnja 1982. u 85. godini života.

● **Matija Vranjković** pok. Mate i Kate rođ. Rodić umrla je 5. veljače 1982. u 88. godini života.

● **Stipe Tomić** pok. Mije i Mande rođ. Pavić umro je 21. ožujka 1982. u 93. godini života.

● **Stipan Šinković** pok. Luke i Marije rođ. Mrčelić umro je 26. ožujka 1982. u 81. godini života.

● **Stjepan Siničić** pok. Ante i Ive rođ. Tadinac umro je 31. ožujka 1982. u 53. godini života.

● **Kata Mladin** pok. Petra i Jake rođ. Roguljić umrla je 6. svibnja 1982. u 78. godini života.

● **Petra Mikas** kći Nediljka i Marije, umrla je 13. svibnja 1982. u šestom mjesecu života.

● **Miroslav Mikas,** sin Jure i Janje rođ. Kaćunić, poginuo je 23. travnja 1982. u 19. godini života.

Primili su prvu pričest

Ante Ćurlin Petrov, Mirjana Pavić Ivanova, Marija Pavić Ivanova, Branko Mikas Mirkov, Srećko Pavić Vinkov, Dijana Žuljević Ivanova, Dražena Žuljević Matina, Ivan Pavić Ivanov, Željko Banović Matin, Ivanka Banović Matina, Marija Banović Ivanova, Mirjana Vidaković Jurina, Mate Vidaković Jurin, Dijana Mišeta Antina i Zorica Pavić Petrova.

Kronika SRIJANA — DOCA GORNJEG

Povijest naše župe kreće se svojim uhodanim tijekom. Župnici dolaze i odlaze. Ovoga puta sa župom se je oprostio dugogodišnji župnik don Dragan Rajković (1972.—1981.), koji je najljepše godine svoga života posvetio

pastoralnom radu na slavu Božju i za duhovno uzdizanje povjerenog mu naroda. Dobio je novu službu u Gradišću (Austrija).

Njega je naslijedio mladomisnik don Ivan Čubelić, rođen 11. kolovoza 1955. u Dobranjama, općina Imotski. Novi je župnik stavio sebi u plan: odmah prve godine svoje službe obnoviti župsku crkvu Gospe od uznesenja i urediti župski stan. Stoga je već nakon mjesec dana boravka u župi izabrao i Župsko pastoralno vijeće, koje tvori osam članova: Grgo Prelas, Toma Karaman, Marko Siničić, Josip Lazarušić, Mate Pavić, Ante Lučić, Ivan Žuljević, Vicko Mišerda i Ivan Ćurlin.

Uz pomoć ovih ljudi i srdačni odaziv većine vjernika materijalna sredstva za planirane radove sakupljena su u kratkom roku (a nisu neznatna, **150 milijuna starih dinara**) i radovi su započeli u svibnju. Do sada (1. srpnja) zgotovljeni su slijedeći radovi:

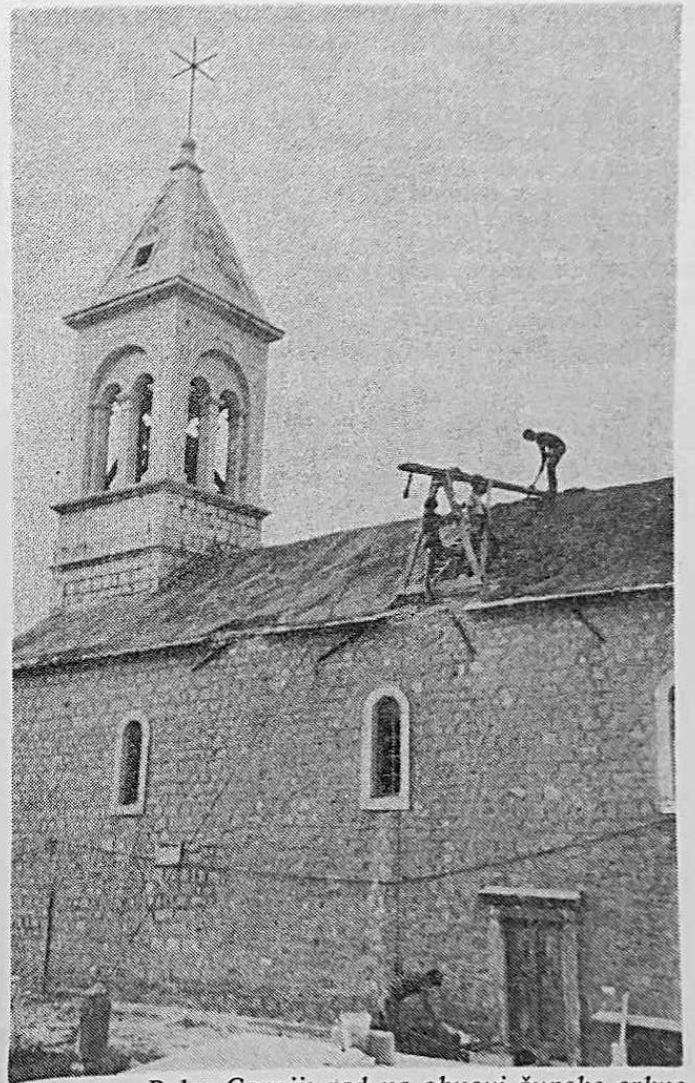

Srijane — Dolac Gornji: rad na obnovi župske crkve

Župska kuća

— U župsku kuću je uvedena voda, pomoću hidrofora, iz čatrnje. Tako je uređena lijepa kupaonica i preuređena kuhinja.

— Uređen je novi župski ured i župska biblioteka.

— Bivša župnička konjušnica je porušena te je na njezinu mjestu sagrađena i uređena garaža.

Župska crkva

— Uz pomoć mladog inženjera Jure Radnića, a prema uputama Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, Građevinskog vijeća nadbiskupije, Župskog pastoralnog vijeća i nekoliko župnikovih kolega, učinjen je nacrt i napravljen elaborat za generalno preuređenje župske crkve.

— Radove na crkvi otpočeli smo 24. svibnja 1982., a izvode ih slijedeći majstori: Stipe Tomić — građevinski poduzetnik, Luka Markić — kamenoklesar, Ivan Matešan — električar, Ivica Hrvoić — električar za zvona i soboslikar.

— Najprije je završeno potpuno elektrificiranje zvona (10. lipnja) i svim župljanima je drago čuti njihova zvona koja zvone ujutro, na podne i uvečer, a isto tako redovito otkucavaju sate.

— Uklonjena je stara električna instalacija i zamijenjena novom, trofaznom, i ugrađena je moderna rasvjeta čitave crkve i ozvučenje.

— Porušeni su pokrajni oltari (koji su bili bez veće vrijednosti, a građeni su 1967.) i učinjen novi kameni oltar, koji čini jedinstvenu cjelinu sa starim mramornim oltarom u pozadini.

— Kamena ploča s krova crkve, sakristije i prezbiterija sada je skinuta, sve je očišćeno i stavljena armirana betonska deka preko svoda navedenih površina, zatim glazura, pa hladni katranski premaz, onda najbolja izolacija IZOTEKS. Iznad toga je stavljen produžni malter, u koji je ponovno stavljena u pravilnim redovima kamena ploča. Na spojevima s okomitim površinama upilavan je u zidove olovni lim i iznad toga izolacijski premaz HIDRO 6-S. Radovi su izvedeni stručno i brzo.

— Slijedećih dana počinje priprema za bojenje i završno uljepšavanje župske crkve. Nadamo se, da će radovi, uz pomoć Boga i Velike Gospe, naše zagovornice i zaštitnice, biti gotovi do 8. kolovoza, kada će o. nadbiskup u našoj župi podijeliti šezdesetorici mladih sakramenat potvrde, i da ćemo tako spremno dočekati naš veliki župski blagdan — Veliku Gospu.

— Do tada planiramo napraviti nova vrata na crkvi i buldožerom izravnati i marljivim rukama mještana urediti prostrano parkiralište pokraj crkve i groblja, jer većina vjernika, zbog velike udaljenosti, na sv. misu dolaze automobilima.

Molit ćemo Boga, da ove materijalne uspjehe i pobjede podjednako prati i duhovni rast i napredak u dobru čitave naše župske zajednice.

Ivan Čubelić
župnik

ČETRDESETOGODIŠNJICA MUČENIČKE SMRTI DON FRANE BABIĆA I NJEGOVE SESTRE FRANCISKE BABIĆ

Don Frane Babić rodio se 10. rujna 1901., a njegova sestra Franciska 1903. godine u selu Krapje, župa Ljutomer (Slovenija), od oca Jakova i majke Marije rođ. Špur.

Pored njih dvoje, mučenika, iz braka njihovih roditelja, sklopljenog 1893. godine, rođeno je još osmero djece, a među njima dvije su izabrale duhovno zvanje: Marija (r. 1899.), č. s. uršulinka, i Antonija (r. 1907.), č. s. salezijanka, koja sada živi na Rijeci.

Vjerski odgoj dali su im u prvom redu roditelji, prehranjujući ih radom na svojem polju. Majka ih je učila pobožnostima prema Majci Božjoj, a na zajedničkim večernjim molitvama, molitvu krunice predvodio je otac.

Sasvim je razumljivo, da je takva obitelj mogla dati duhovnih zvanja, pa i mučeničke smrti.

Pokojni don Frano kao dječak bio je nježna zdravlja. U njegovoj dječačkoj dobi, u obližnjem mjestu Veržej, don Boskovi salezijanci otvoriše svoju skromnu kuću, pa pored ostalih brojnih dječaka među prvima i on pristupa kao omladinac. Ističe se u obavljanju vjerskih dužnosti i zapažen je kao predvodnik svojih vršnjaka, okupljajući ih, izvodeći razne vještine i pripremajući im zabave.

Obavijestivši roditelje, obratio se pismenom molbom, radi primitka u salezijansko sjemenište, ravnatelju u Veržeju, slijedećim riječima: »Ja bih rado postao svećenik-salezijanac i ništa drugo.«

Godine 1915. stupa u salezijansko sjemenište u Veržeju. Novicijat je završio u Kleczi Dolni (Poljska), a kao klerik boravio je u salezijanskim kućama Krakovo (Poljska), Murska Sobota, Ljubljana-Kodeljevo.

Bogoslovne nauke počeo je studirati u Ljubljani, boraveći u Zavodu na Rakovniku, a studij nastavlja na salezijanskom međunarodnom učilištu u Torinu. Vječne zavjete polaže 16. travnja 1930. Svećenički red prima 5. listopada 1930., a prvu sv. misu slavio je u rodnoj župi.

Kao svećenik-salezijanac djeluje jednu godinu (1930.—1931.) u Veržeju, a zatim tri godine (1930.—1933.) djeluje među mladeži u salezijanskom zavodu na Rakovniku u Ljubljani.

Slijedi dalekosežni uspješni rad među veoma brojnom mladeži Omladinskog doma na Knežiji u Zagrebu (1933.—1936.).

Don Frane Babić

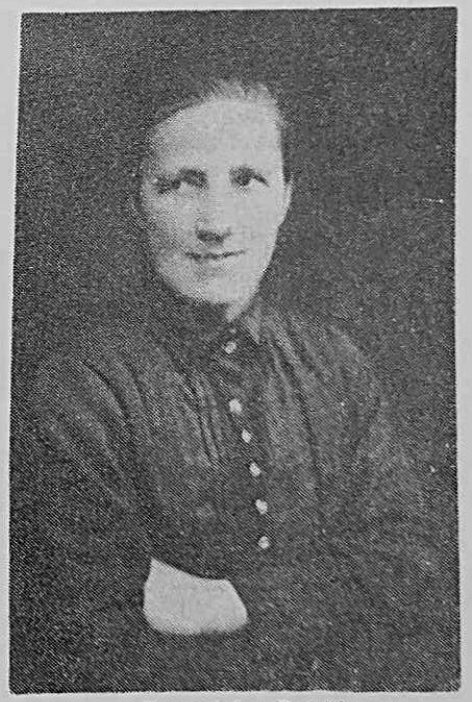

Franciska Babić

Srijane — Dolac Gornji: spomeničko obilježje na župskoj crkvi mučeničke smrti don Frane Babića

Godine 1936. poglavari ga šalju u Split, gdje u Zavodu Martinis-Marchi, Balkanska ulica 15, osniva salezijanski omladinski dom za splitsku mladež. Odmah zatim prima dužnost župničkog pomoćnika župe sv. Petra (Lučac-Manuš) Split. Istodobno na ovom području osniva i vodi salezijansko omladinsko središte »Sv. Alojzije« — Split, Šegvića ulica.

Imao je velikih uspjeha, posebno na tom polju rada. Evo, što kaže jedan njegov bivši pitomac: »Odmah je preporodio i oživio župu, pogotovo radeći s mladeži. Društvo 'Sv. Alojzije' bilo je jedno važno vjersko-odgojno žarište predratnog Splita, a duša svega bio je don Frane Babić.«

Jedan drugi bivši pitomac veli: »Za mene je pokojnik veliki čovjek i uzoran svećenik, koji nije napustio svoju župu ni u najtežim danima, nego je postao žrtva i stradao kao janje od četničke ruke.«

Inkardiniran je u splitsku biskupiju odlukom br. 2014/41. od 29. srpnja 1941. Imenovan je upraviteljem župe **Srijane — Dolac Gornji,** odlukom br. 1918/41. od 29. srpnja 1941., a nastupio je na dužnost 1. kolovoza 1941.

Njegova župa pod Mosorom, kao i ovaj poljički kraj, osjetila je mnoge nevolje ratnog vihora. Sa svojom sestrom Franciskom živio je u oskudici, a znao je katkada doći k svojoj salezijanskoj braći u Splitu.

U mladosti je želio biti misionar, ali mučeničku palmu zadobio je ovdje. Četvrtog listopada 1942. godine odveden je iz župne kuće od četnika. Mučen i izudaran kundacima po tijelu i glavi, don Frane je na koncu ubijen. Njegova sestra Franciska slijedila ga je u mučeništvu. Obješena je o orah na »način sv. Petra«.

Svećenik don Frano Babić i njegova sestra Franciska mučenički završiše svoj ovozemaljski život u noći od 4. na 5. listopada 1942. godine, na dan svoga nebeskog zaštitnika, a župska kuća bješe spaljena.

Don Frano je veliki dio svoga svećeničkog života proveo u Hrvatskoj, i to pretežno kao salezijanac, a zatim kao dijecezanski svećenik splitsko-makarske biskupije.

Bio je skroman, radin i uzoran svećenik, voljen od svih, a posebno od mladeži. Volio je hrvatski narod s kojim je srastao i dao je život za Boga i za taj naš narod.

Vjekoslav Matijević-Alinić

TRNBUSI

Iz župskih matica god. 1980. i 1981.

Kršteni

- **Milena Šarić,** kći Ivice i Nevenke r. Paladin, rođena 30. rujna 1980., krštena 12. listopada 1980. Kumovi: Ivo Cokarić i Melda Cokarić.
- **Sanja Jurić,** kći Petra i Nede r. Lučić, rođena je 3. ožujka 1981., a krštena 22. ožujka 1981. Kumovi: Ivan i Zorka Jurić.
- **Petar Stanić,** sin Ivana i Marije r. Zečić, rođen je 9. ožujka 1981., a kršten 22. ožujka 1981. Kumovi: Nevenka Stanić i Stipe Franić.
- **Marina Rodić,** kći Petra i Ivanke r. Vranković, rođena je 25. travnja 1981., a krštena 10. svibnja 1981. Kumovi: Petar i Marija Lerotić.

Vjenčani

- **Ante Murić** Antin i **Dragica Lasić** Vladina vjenčani su 28. lipnja 1980. Kumovi: Ivo Kuljiš i Branko Zanki.
- **Petar Rodić** Dragin i **Ivanka Vranković** Markova vjenčani su 29. lipnja 1980. Kumovi: Jure Bajamić i Mate Bajamić.
- **Emil Ivičev** pok. Nikole i **Jasminka Čorić** Ljubina vjenčani su 29. studenog 1980. Kumovi: Jurica Miličić i Franjo Franjić.

Umrli

- **Milica Stanić,** žena Antina, umrla je 6. siječnja 1980. u 69. godini života.
- **Ivan Zeljković** pok. Filipa umro je 10. siječnja 1980. u 52. godini života.
- **Marko Vranković** pok. Andrije umro je 6. veljače 1980. u 84. godini života.
- **Ana Vranković** pok. Jure umrla je 22. veljače 1980. u 90. godini života.
- **Jozo Stanić** pok. Mije umro je 19. ožujka 1980. u 76. godini života.
- **Matija Vranković,** ud. pok. Šimuna, umrla je 1. svibnja 1980.
- **Mario Šarić,** sin Ivičin, umro je 3. lipnja 1980. u 9. godini života.
- **Jure Bilić** pok. Ante umro je 17. kolovoza 1980. u 82. godini života.

- **Ante Lekšić** pok. Ivana umro je 17. prosinca 1980. u 86. godini života.
- **Ivan Bajamić** pok. Bože umro je 30. prosinca 1980. u 57. godini života.
- **Stanko Čorić** umro je 11. travnja 1981. u 62. godini života.
- **Mile Mrčelić** umrla je 5. lipnja 1981. u 88. godini života.
- **Ivka Tomić** umrla je 28. lipnja 1981. u 83. godini života.
- **Matija Stanić** umrla je 3. srpnja 1981. u 49. godini života.
- **Stanko Bajamić** umro je 25. prosinca 1981. u 59. godini života.

Josip Lončar
župnik

SREDNJA POLJICA

SITNO DONJE

Iz župskih matica za godinu 1980.

Kršteni

- **Luka Mihanović,** sin Vlade i Ivice r. Gruica; rođen 1. kolovoza 1980.; kršten 5. listopada 1980. Kumovi: Tomislav i Ana Filipović.
- **Ante Madir,** sin Luke i Smiljane r. Vickov; rođen 5. rujna 1980.; kršten 26. listopada 1980. Kumovi: Bože i Lenka Radelja.
- **Tomislava Kovač,** kći Petra i Ljubice r. Smodlaka; rođena 29. kolovoza 1980.; krštena 26. listopada 1980. Kumovi: Radoslav Peričić i Vera Cokarić.
- **Fabjan Spaija,** sin Dragomira i Mirjane r. Ugrin; rođen 18. rujna 1980.; kršten 16. listopada 1980. Kumovi: Nikola i Tanja Vukoja.

Vjenčani

- **Željko Divić,** sin Mirka i pok. Milice r. Smilović, vjenčan 22. studenog 1980. s **Marijom Smilović** pok. Ivana i Karme r. Bašić; oboje rodom iz župe Katuni, nastanjeni su u Splitu.
- **Ivica-Zdravko Jurjević,** sin Marka i Marije r. Lemo, iz Nevest-Cera, vjenčan je 27. prosinca 1980. s **Tonkom Adović** pok. Lovre, iz Sitna Donjeg.

Umrli

- **Frane Ljiljak** pok. Bože, rođen je 1. travnja 1895, umro 8. ožujka 1980.
- **Marija Mihanović** pok. Mate, rođena 11. rujna 1898, umrla 15. travnja 1980.
- **Bože Ugrin** pok. Ivana, rođen 25. prosinca 1903, umro 12. svibnja 1980.
- **Petar Mihanović** pok. Marka, rođen 17. studenog 1891, umro 30. svibnja 1980.
- **Špiro Korda** pok. Mate, rođen 26. listopada 1900, umro 4. lipnja 1980.

- **Karmela Ugrin,** žena Markova, r. Mihanović, rođena 24. veljače 1935, umrla 22. srpnja 1980.
- **Mande Korda** ud. pok. Kleme, r. Madir, rođena 8. kolovoza 1892, umrla 25. rujna 1980.
- **Milka Zoković** ud. pok. Stjepana, r. Mihanović, rođena 31. listopada 1894, umrla 17. studenog 1980.
- **Stjepan Mihanović** pok. Mate, rođen 1. srpnja 1893, umro 18. prosinca 1980.

Svi su ovi pokojnici i pokojnice kršćanski živjeli, tako preminuli, okrijepljeni sakramentima sv. Crkve. Svoju su župu, iako su neki iselili iz Sitna Donjeg, pomagali, napose pok. Milka Zoković. Neka ih Gospodin sve nagradi vječnim blaženstvom!

IZ ŽUPSKE KRONIKE SITNA DONJEGA 1980.

Kao pripravu za pastirski pohod i sv. krizmu vodio je duhovnu obnovu dr. Josip Delić, vikar za pastoral. Dne 31. svibnja poslije podne, dovezao se otac nadbiskup dr. Frane Franić s kanonikom don Franom Begom. Nadbiskup je odmah počeo pregledavati novu kuću i župski ured. Župnik je pošao sprovoditi pok. Petra Mihanovića. Poslije sprovoda i sv. mise otpratio je pokojnika na starodrevno groblje sv. Klementa. Nadbiskup je, međutim, ispitivao djecu i mladež vjeronauk. Poslije toga bila je sv. misa i propovijed, te ispovijedanje roditelja, kumova, krizmanika i ostalih vjernika.

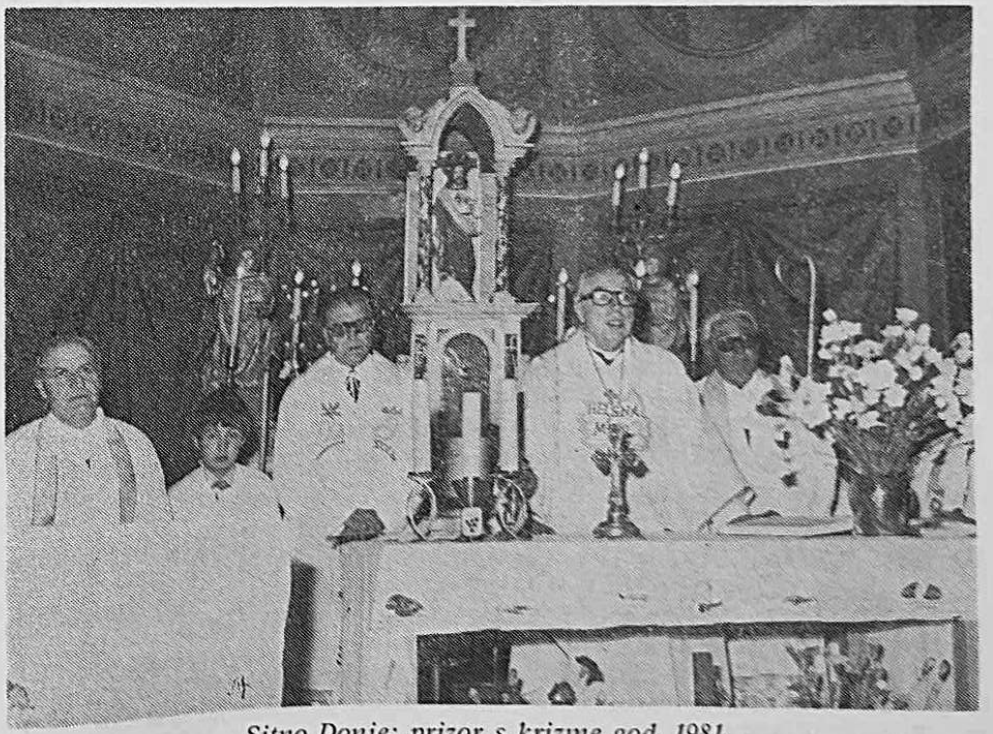

Sitno Donje: prizor s krizme god. 1981.

Sutradan, na blagdan glavnog zaštitnika župe Presvetog Trojstva propovijeđu preko župske mise dr. Delić je završio duhovnu obnovu. Ovih dana vrijeme je bilo dosta kišovito, a naročito na blagdan ujutro. Poslije podne u 5 sati nebo se razvedrilo te se sakupilo mnogo naroda na doček o. nadbiskupa i pozdravilo ga cvijećem, deklamacijama, pjesmom i malim igrokazom »Vjera i nevjera«. Nakon liturgijskog dočeka nadbiskup je koncelebrirao s četiri susjedna župnika i svojim pratiocem. Održao je vrlo značajnu propovijed o ljubavi prema ovozemaljskoj i nebeskoj domovini i ljubavi Isusa prema Presvetom Trojstvu, u koju nas uvodi Sin Božji sa Svetim Duhom. Sv. potvrdu primilo je dvadeset i dvoje naše djece: Jurica Jurišić Stanislavov, Cvjetana Korda Jurina, Ivanka i Neda Korda Ćirine, Jela Korda pok. Stjepana, Klement Korda Ljubin, Lovre i Vesna Madir pok. Ivana, Marija Milin Marinova, Petar Milin Miljenkov, Ivana Mihanović Nikolina, Nela Mihanović Matina, Nikša Mihanović Franin, Mate i Anđelka Peričić Lukini, Tonči Peričić Stipin, Tanja Radosoljić Stipina, Vera Ugrin Petrova, Edo i Denis Vickov Lukini, Marijana Vickov Jurina i Ranko Vuleta Matin.

Preko prikazivanja krizmanik Lovre Madir predao je nadbiskupu prikupljene darove u novcu i obveznicama za gradnju crkve sv. Petra u Splitu. Nadbiskup je uzvratio lijepim riječima i poljupcem. To je učinio i na svršetku službe Božje, kada mu je župnik predao veliku svotu skupljene lemozine, kao mali dar zahvalnosti, za veliki doprinos, koji je ova župa primila od međunarodnog karitasa za novu župsku kuću, a na preporuku o. nadbiskupa. On je toplo svima zahvalio i oduševljeno se pozdravio i slikao s krizmanicima. Odmah je sutradan iz Splita poslao pismenu zahvalnicu na 10.100,00 din. u obveznicama i 15.000,00 novih din. u novcu, sve skupljeno u ovoj maloj župi.

Obitelji pok. Frane Ljiljka, pok. Špire Korde i pok. Karmele Ugrin, r. Mihanović, darovale su o sprovodima svojih dragih pokojnika ovoj župi priličnu svotu novaca, a pok. Karmele još i lijepi zlatni prsten.

Svim dobročiniteljima velika hvala, a mrtvima pokoj vječni!

Iz župskih matica za godinu 1981.

Kršteni

● **Ana Mihanović,** kći Nediljka i Lidije rođ. Spaija, rođena 17. svibnja 1981. godine, krštena je 14. lipnja 1981. Kumovi: Nediljko i Nediljka Kovač.

● **Denis Stepinac,** sin Josipa i Presne rođ. Ljiljak, rođen je 6. lipnja 1981. godine, kršten 24. lipnja 1981. Kumovi: Ivo i Božena Peričić.

● **Karolina Filipović,** kći Ante i Ljubice rođ. Krčevni, rođena 2. svibnja 1981. godine u Dinslaken S. R. Njemačka. Krštena 13. rujna 1981. god. Kumovi: Nikola i Emilija Matanović.

● **Hrvoje Čagalj,** sin Ante i Divne rođ. Milović, rođen 21. ožujka 1981. godine, kršten 15. studenoga 1981. god. Kumovi: Miro i Danica Marunica.

Vjenčani

● **Ivan Višić** Ivanov vjenčan 17. siječnja 1981. godine s **Veronikom Smilović** pok. Ivana. Oboje su rođeni u Katunima.

● **Paško Milan Colić** Ivanov iz Splita vjenčan 1. kolovoza 1981. godine s **Marijom Mihanović** Radinom iz Sitna Donjeg.

● **Ivan Baričević** Vladin iz Utora Gornjih, župa Čvrljevo vjenčan 22. kolovoza 1981. godine s **Nediljkom Radosoljić** Ivanovom iz Sitna Donjeg.

● **Nediljko Pivac** Petrov iz Sitna Gornjeg vjenčan 7. studenog 1981. godine sa **Smiljanom Peričić** pok. Fabijana iz Sitna Donjeg.

Umrli

● **Slavko Ugrin** pok. Ivana, rođen 7. rujna 1906. godine, umro je 12. siječnja 1981. godine.

● **Andrijana Korda,** ud. pok. Ivana, rođena Madir dne 29. studenog 1904. godine, umrla je 5. veljače 1981. godine.

● **Ana Vuleta,** ud. pok. Ante, rođena Kovač dne 12. siječnja 1891. godine, umrla je 8. veljače 1981. godine.

● **Klemo Milin** pok. Luke, rođen 26. rujna 1903. godine, umro je 18. srpnja 1981. godine.

● **Miroslav Peričić** pok. Pavla, rođen 12. rujna 1905. godine, umro je 25. studenog 1981. godine.

● **Matija Golub** pok. Mate (djevojka), rođena 9. ožujka 1901. godine, umrla je 30. studenog 1981. godine.

● **Luce Madir** pok. Luke (djevojka), rođena 28. rujna 1898. godine, umrla je 18. prosinca 1981. godine.

Svi su ovi pokojnici i pokojnice primili utjehu vjere u sv. sakramentima, osim jednoga, koji je naglo umro u bolnici. Pokoj vječni neka im daruje Gospodin!

Ante Vojnović
župnik

SITNO GORNJE U GODINI 1980. I 1981.

Kršteni

● **Vlatka Gruica,** kći Zdravka i Nede r. Gabrić, rođena je 24. prosinca 1979. Krštena je 6. travnja 1980. Kumovali su Vlatka i Vjekoslav Bećić.

● **Marina Vujević,** kći Jakova i Tanje r. Betin, rođena je 31. svibnja 1980., a krštena 27. travnja 1980. Kumovi su bili Ana i Špirko Mihanović.

● **Mirko Gruica,** sin Veljka i Ivanke r. Polić, rođen je 20. travnja, a kršten 24. kolovoza 1980. Kumovali su Nedjeljko i Georgine Burazin.

● **Jakša Bartulin,** sin Mije i Ede r. Uvoda, rođen je 25. srpnja, a kršten 24. kolovoza 1980. Kumovi su bili Nikola i Ana Amižić.

● **Ivana Bartulin,** kći Ive i Ljubice r. Bogut, rođena je 1. rujna, a krštena 9. studenoga 1980. Kumovali su Nedjeljka i Nedjeljko Bratim.

● **Josip Gruica,** sin Borisa i Irene r. Simunić, rođen je 8. listopada 1980., a kršten 8. ožujka 1981. Kumovali su Borko i Ratka Peričić.

● **Marin Gruica,** sin Borisa i Irene r. Simunić, rođen je 8. listopada 1980., a kršten 8. ožujka 1981. Kumovali su Slavko i Nedjeljka Peričić.

● **Zlatko Gabrić,** sin Petra i Danice r. Mikić, rođen je 15. travnja, a kršten 16. kolovoza 1981. Kumovali su mu Ante i Neda Bratim.

● **Petar Pivac,** sin Joze i Ane r. Brkić, rodio se 21. kolovoza, a krstio 4. rujna 1981. Kumovali su mu Rafo i Marija Radica.

● **Sandra Pivac,** kći Nedjeljka i Smiljane r. Peričić, rodila se 18. studenoga, a krstila 8. prosinca 1981. Kumovali su joj Nela i Ljubo Ećim.

● **Milica Radojković,** kći Dragoslava i Branke r. Gruica, rođena je 29. siječnja 1981., a krštena 19. travnja. Kumovali su joj Magda Mihanović i Enko Buljubašić.

● **Marko Mijanić**, sin Petra i Perice r. Vranjican, rođen je 15. siječnja, a kršten 10. svibnja 1981. godine. Kumovali su mu Nedjeljko i Mirjana Radelja.

● **Sandra Ećim**, kći Nedjeljka i Anke r. Amižić, rođena je 24. ožujka, a krštena 10. svibnja 1981. godine. Kumovali su joj Jelica i Nikša Marin.

● **Franka Polić**, kći Ante i Jozice r. Gruica, rođena je 10. ožujka, a krštena 10. svibnja 1981. godine. Kumovali su joj Iva i Ivan Vrvilo.

● **Stjepan Gruica**, sin Frane i Olge r. Gruica, rođen je 19. veljače, a kršten 26. srpnja 1981. godine. Kumovali su mu Makso i Marija Vrdoljak.

Vjenčani

● **Petar Mijanić** i **Perica Vranjican** vjenčali su se u crkvi sv. Luke 25. listopada 1980. Kumovali su im Blaž Aljinović i Tereza Rosandić.

● **Dragoslav Radojković** i **Branka Gruica** vjenčali su se u župskoj crkvi sv. Luke 25. listopada 1980. Kumovali su im Pave Mihanović i Ante Polić.

● **Davor Čotić**, sin Brankov i **Zdravka Jurlin**, kći Valentinova, vjenčali su se 10. siječnja 1981. u župskoj crkvi sv. Luke. Kumovali su im Ivo Eterović i Jakov Jurlin.

● **Ante Bratim**, sin Markov, i **Emira Buković**, kći Zijadova, vjenčali su se 7. veljače 1981. u župskoj crkvi sv. Luke. Kumovali su im Zdravko Gruica i Nedjeljko Bratim.

● **Dušan Perković** i **Mladenka Gruica** vjenčali su se u župskoj crkvi sv. Luke 25. travnja 1981. Kumovali su im Mate Vrcić i Nikola Vladović.

Tonči Belas, sin Marinov, i **Ana Gruica**, pok. Stjepana, vjenčali su se 14. studenoga 1981. u župskoj crkvi sv. Luke. Kumovali su im Grgo Belas i Jakov Bašić.

Umrli

● **Mirko Filipović**, sin Vjekoslavov, umro je u bolnici 7. kolovoza 1980. u 36. godini života od leukemije. Pokopan je 8. kolovoza na groblju sv. Klementa.

● **Teo Radelja**, sin Nedjeljkov, umro je u bolnici od paralize u prvoj godini života 12. rujna 1980., a pokopan 13. rujna na groblju sv. Klementa.

● **File Gruica**, ud. pok. Špira, umrla je u 80. godini života 17. prosinca 1980. u Sitnu Gornjem od upale pluća. Pokopana je na groblju sv. Klementa 18. prosinca.

● **Zorka Peričić**, ud. pok. Ivana, umrla je u 77. godini života u Splitu, 24. veljače 1981., u Domu staraca, od posljedica paralize. Pokopana je na groblju sv. Klementa 25. veljače.

● **Roko Peričić** pok. Pavla umro je u bolnici 1. svibnja 1981. u 77. godini života od posljedica upale pluća. Pokopan je 3. svibnja na groblju sv. Klementa.

● **Milan Gabrić** pok. Ante umro je u 35. godini života od ciroze jetre 20. kolovoza 1981. Pokopan je 22. kolovoza na grablju sv. Klementa.

● **Marija Gabrić**, žena Jurina, umrla je 16. listopada 1981. u bolnici u 61. godini života od infarkta. Pokopana je 18. listopada na groblju sv. Klementa.

Marko Jurišić
župnik

DUBRAVA U GODINI 1980. I 1981.

Kršteni

● **Željko Bašić**, sin Ivana i Tonke r. Mihanović, rodio se 20. svibnja, a krstio 24. kolovoza 1980. Kumovali su mu Željko i Slavica Josipović.

● **Domagoj Sinovčić**, sin Ante i Kristine r. Palačković, rodio se 19. srpnja, a krstio 26. listopada 1980. Kumovali su mu Vlado Sinovčić i Ana Poljak.

● **Jelena Bašić**, kći Vinka i Zore r. Damjanović, rodila se 12. studenoga, a krstila 21. prosinca 1980. Kumovali su joj Anđelka i Zdenko Tomić.

● **Danijela Uzinić**, kći Mije i Jagode r. Kapetanović, rodila se 1. siječnja, a krstila 8. veljače 1981. Kumovali su joj Ankica i Branimir Boban.

● **Hrvoje Bašić**, sin Tadije i Rose r. Vujević, rodio se 5. studenoga 1980., a krstio 25. siječnja 1981. godine. Kumovali su mu Tihomir i Blaženka Komić.

● **Ivana Mandić**, kći Ivana i Anđelke r. Marinović, rodila se 27. studenoga 1980., a krstila 3. svibnja 1981. Kumovali su joj Marija i Zdravko Lisica.

● **Petar Bašić**, sin Ante i Nedjeljke r. Sinovčić, rodio se 25. rujna 1980., a krstio 3. svibnja 1981. Kumovali su mu Ivan Burilović i Vjera Mužinić.

● **Tina Čotić**, kći Davora i Zdravke r. Jurlin, rodila se 30. kolovoza 1980., a krstila 23. svibnja 1981. Kumovali su joj Davorka Juginović i Jakov Čotić.

● **Jelena Bašić**, kći Ante i Irene r. Jakulj, rodila se 26. lipnja, a krstila 20. rujna 1981. Kumovali su joj Željka Bašić i Ivan Juginović.

● **Kristina Bašić**, kći Ante i Katice r. Filinić, rodila se 15. listopada, a krstila 29. studenoga 1981. Kumovali su joj Jelica Juginović i Davor Bašić.

Vjenčani

● **Ante Sinovčić** pok. Bože i **Kristina Palačković** vjenčali su se 19. travnja 1980. Kumovali su im Nedjeljko Budimir i Zvonimir Prnjak.

● **Mijo Uzinić** pok. Ante i **Jagoda Kapetanović** vjenčali su se 22. studenoga 1980. Kumovali su im Dragan Jurišić i Vesna Uzinić.

● **Ivan Katalinić**, sin Matin, i **File Bašić** vjenčali su se 14. prosinca 1980. Kumovali su im Petar Bajić i Nedjeljka Bašić.

● **Nedjeljko Uzinić** i **Dragica Kelava** vjenčali su se 28. studenoga 1981. Kumovali su im Josip Mimica i Lenka Mimica.

Umrli

● **Luce Čotić**, ud. pok. Jure, umrla je u Dubravi 17. siječnja 1980. u 89. godini. Pokopana je na groblju sv. Luke 18. siječnja.

● **Mile Juginović**, ud. pok. Filicija, umrla je u bolnici 23. veljače 1980. u 85. godini od čira na želucu. Pokopana je u Dubravi 25. veljače.

● **Luce Komić**, ud. pok. Petra, umrla je u Dubravi 7. lipnja 1980. u 88. godini od starosti. Pokopana je 9. lipnja u Dubravi.

● **Matija Juginović**, ud. pok. Kaja, umrla je u Dubravi 28. srpnja 1980. u 85. godini i pokopana 29. srpnja u Dubravi.

● **Luce Čotić**, žena Ivanova, umrla je u bolnici 28. listopada 1980. u 68. godini od bolesti grla. Pokopana je u Dubravi 29. listopada.

● **Marko Bešlić** pok. Stjepana, umro je u Dubravi 9. studenoga 1980. u 75. godini od bolesti jetre. Pokopan je u Dubravi 10. studenoga.

● **Ante Čotić** pok. Ivana, umro je u Dubravi 30. studenoga 1980. u 80. godini od anemije. Pokopan je 1. prosinca u Dubravi.

● **Marija Čotić**, ud. pok. Mije, umrla je u Splitu 9. siječnja 1981. u 72. godini od upale pluća. Pokopana je u Dubravi 10. siječnja.

● **Mate Bašić** pok. Stjepana, umro je 5. veljače 1981. u bolnici u 74. godini od infarkta. Pokopan je 7. veljače u Dubravi.

● **Jele Komić**, ud. pok. Ivana, umrla je u Dubravi 1. travnja 1981. u 72. godini od paralize. Pokopana je u Dubravi 3. travnja.

● **Marijana Bašić**, kći Stjepanova, umrla je u bolnici 6. studenoga 1981. u 4. godini, a pokopana je u Dubravi 7. studenoga.

● **Ante Čotić** pok. Ivana, umro je u Dubravi 15. studenoga 1981. u 85. godini od starosti. Pokopan je u Dubravi 17. studenoga.

● **File Bašić**, žena Marinova, umrla je u bolnici 26. studenoga 1981. u 68. godini od bolesti jetre. Pokopana je u Dubravi 28. studenoga.

Marko Jurišić
župnik

SRINJINE

Iz župskih matica za godinu 1980.

Kršteni

● **Tea Čović**, kći Davora i Nede r. Radan, drugo njihovo dijete, rođena 30. listopada 1979., krštena je 13. siječnja 1980. Kumovi: Ante i Marija Šimac.

● **Kristijan Jurčić**, sin Ivana i Nediljke r. Bečić, drugo njihovo dijete, rođen 26. siječnja 1980., kršten je 27. veljače 1980. Kumovi: Vlado i Marija Pivčević.

● **Mirta Kockar**, kći Vladimira i Tereze r. Vladušić, prvo njihovo dijete, rođena 25. listopada 1979., krštena je 27. travnja 1980. Kumovi: Ante i Margarita Čerkić.

● **Tina Barić**, kći Ante i Radojke r. Bulić, drugo njihovo dijete, rođena 27. veljače 1980., krštena je 18. svibnja 1980. Kumovi: Ivan i Slavica Barić.

● **Jelena Vladušić**, kći Tonča i Ljiljane r. Nadilo, prvo njihovo dijete, rođena 13. svibnja 1980., krštena je 31. svibnja 1980. Kumovi: Matko i Marija Kristić.

● **Luka Žure**, sin Marina i Ljubice r. Radina, drugo njihovo dijete, rođen 3. travnja 1980., kršten je 1. lipnja 1980. Kumovi: Stanko Radina i Neda Vekić.

● **Tomislav Muše**, sin Ivana i Mirjane r. Pivčević, prvo njihovo dijete, rođen 11. ožujka 1980., kršten je 8. lipnja 1980. Kumovi: Zvonko Muše i Nada Šaškor.

● **Ivana Muše**, kći Jure i Marije r. Smoljanović, drugo njihovo dijete, rođena 12. travnja 1980., krštena je 8. lipnja 1980. Kumovi: Petar i Marija Vilić.

● **Ivana Jurčić**, kći Ivana i Marije r. Lisica, drugo njihovo dijete, rođena 24. lipnja 1980., krštena je 3. kolovoza 1980. Kumovi: Ivica i Tonka Artić.

● **Josipa Sinovčić**, kći Jordana i Ankice r. Čović, prvo njihovo dijete, rođena 12. ožujka 1980., krštena je 1. lipnja 1980. Kumovi: Darko i Ivanka Vidaković.

● **Katarina Jurčić**, kći Petra i Nataše r. Mužinić, drugo njihovo dijete, rođena 23. kolovoza 1980., krštena je 5. listopada 1980. Kumovi: Mirko i Senija Višić.

● **Jana Karolija**, kći Ante i Sonje r. Muše, drugo njihovo dijete, rođena 1. ožujka 1980., krštena je 1. studenoga 1980. Kumovi: Ante i Dinka Muše.

● **Klaudio Spaija**, sin Tonča i Nade r. Ordulj, drugo njihovo dijete, rođen 25. kolovoza 1980., kršten je 5. listopada 1980. Kumovi: Ivica Roščić i Željka Balta.

● **Dunja Muše**, kći Ante i Dinke r. Lukšić, drugo njihovo dijete, rođena 30. kolovoza 1980., krštena je 1. studenoga 1980. Kumovi: Ante i Ružica Vojković.

● **Božo Šimac**, sin Ante i Marije r. Žeravica, prvo njihovo dijete, rođen 23. travnja 1980., kršten je 29. studenoga 1980. Kumovi: Jože i Marija Dećman.

● **Petar Nikola Bečić**, sin Nediljka i Milene r. Lisica, prvo njihovo dijete, rođen 24. kolovoza 1980., kršten je 9. studenoga 1980. Kumovi: Dalibor Ćudina i Krasna Ban.

● **Marijana Žure**, kći Josipa i Marije r. Jurčić, prvo njihovo dijete, rođena 14. rujna 1980., krštena je 21. prosinca 1980. Kumovi: Ante i Marija Kusić.

Vjenčani

● **Ivica Artić** i **Tonka Čović** primiše ženidbeni blagoslov 3. veljače 1980. u prisutnosti kumova Petra Dragoševića i Ivana Jurčića.

● **Slavko Ružić** i **Marija Lisica** sklopiše brak 27. travnja 1980. Kumovi bijahu Dragan Radostić i Marin Lisica.

● **Frane Barić** i **Edita Vladušić** vjenčaše se 27. travnja 1980. Kumovi su bili Ivo Klarić i Marija Penović.

● **Zdravko Mužinić** i **Nediljka Bečić** uniđoše u luku bračne zajednice 25. svibnja 1980. Kumovaše im Ivo Lisica i Ivan Perišić.

● **Josip Žure** i **Marija Jurčić** osnovaše ženidbenu zajednicu 1. lipnja 1980. Kumovi su bili Anka Slipčević i Ante Kusić.

● **Ante Kružičević** i **Marija Ćudina** vjenčaše se 27. srpnja 1980. Kumovaše Drago Ortolja i Radoslav Lisica.

● **Nediljko Bečić** i **Milena Lisica** sklopiše bračnu zajednicu 9. kolovoza 1980. Kumovi su bili Ivo Jurčić i Marko Jurčić.

Umrli

● **Pio Bečić**, sin pok. Ante, rođen 11. srpnja 1933., završi ovozemno putovanje u splitskoj bolnici 6. siječnja 1980. tražeći lijeka unutrašnjim bolovima. Bi pokopan u Srinjinu 8. siječnja 1980.

● **Toma Muše** pok. Ivana strpljivo je podnosio bolove raka njegovan od svoje supruge Marije i pomagan od svojih četiriju sinova sve do svoje smrti 11. kolovoza 1980. Sprovod i pokop obavljeni 12. kolovoza 1980.

● **Matija Čović**, ud. pok. Stjepana, bijaše rođena 19. rujna 1885. U braku sa svojim mužem proživi samo 24 godine i porodiše desetero djece, od kojih neka pomriješe u ranoj dobi. Bila je vjerna supruga, brižna majka i praktična kršćanka. Bog je obdari čilim zdravljem i dugim životom. Svoje staračke dane provela je sa svojim najmlađim sinom Mirkom, koji joj je, sa svojom ženom Vicom, iskazivao potpuno sinovsko poštovanje i ljubav. Tiho u Gospodinu usnu 17. rujna 1980. Od svojih oplakana, od naroda ispraćena, bi pokopana na mjesnom groblju 18. rujna 1980.

● **Mate Mužinić** pok. Luke, rođen 16. rujna 1902. Sa svojom suprugom Zorkom živio je u braku 50 godina, a rodili su osmero djece. Nesretnim slučajem kod Stobreča na Magistrali dospio je pod automobil. I tako, poslije smrti žene Zorke malo više od godine dana, odlazi u vječnost 5. listopada 1980. Nije propuštao svojih kršćanskih dužnosti, a to je tražio i od drugih. Bio je brižan otac, savjestan kršćanin, dobar rodoljub.

● **Marta Mužinić**, ud. pok. Ante, rođena 24. travnja 1906. Sa svojim Antom proživjela je 36 godina obdarivši ga s troje još žive djece. Poslije smrti muža Ante živjela je još 16 godina u Solinu s mlađim sinom Nediljkom. Umrla je u Solinu 9. studenoga 1980. Djeca joj ispuniše želju, te joj sprovod i pokop učiniše u Srinjinu 11. studenoga 1980.

● **Ivan Kulišić** pok. Bože rođen 11. studenoga 1908. Sa ženom Marijom živio je u braku 34 godine. Imali su 4 djece, koji su još živi. Bio je čovjek riječi i djela. Razuman čovjek, bistra rasuđivanja i rado od svakoga susretan i poštovan. Posljednje godine života patio je od srčanih mana, zbog kojih ostavi ovaj svijet 24. studenoga 1980.

● **Kate Kulišić**, ud. pok. Vicka, rođena 15. listopada 1908. Poslije smrti svoga Vicka živjela je 28 godina u zajednici sa svojim djeverom Ivanom i njegovom obitelju. S jetrvom Marijom živjela je u miru i skladu brinući se za sve u kući i daleko od kuće. Svoga poroda nije imala, zato je svu ljubav žene prenosila na djecu djevera Ivana. Bila je krhka zdravlja. Smrt muža, zatim smrt djevera Ivana na nju su tako jako djelovale, da joj je srce otkazalo službu 8. prosinca 1980. Sprovod i pokop obavljeni su 10. prosinca 1980.

● **Frane Čović** pok. Šimuna, rođen 1. listopada 1923. Sa svojom suprugom Valerijom proživio je 32 godine života. Dvoje djece u ranoj dobi uze Bog sebi, dok ih je još živih petero. Jedna je od njih časna sestra. Frane je bio izdanak od staroga korijena, kao kršćanin i čovjek jako rado viđen i u društvu priman. Ali, prokleta bolest živčanog sustava u hodu i pokretu izolirala ga je i mučila. Srećom u nesreći, bilo mu je sačuvano rasuđivanje i ispravan govor. Njegova Valerija, obitelj i prijatelji više su mu godina pomagali i ublaživali tjelesne i duševne boli, koje je on vrlo strpljivo podnosio sve do smrti 28. prosinca 1980.

Prva sv. pričest u župi Srinjine 25. svibnja 1980.

Irena Bečić Antina, Ivan Bečić Marinov, Sandra Bečić Borkina, Tonči Bečić Vladimirov, Ljiljana Bekavac Tomina, Nives Muše Ivanova, Aldo Mužinić Marinov, Nela Mužinić Antina.

Iz župskih matica za godinu 1981.

Kršteni

● **Ivica Ordulj**, sin Josipa i Ivanke r. Barišić, drugo njihovo dijete, rođen 20. prosinca 1980., kršten je 8. veljače 1981. Kumovi: Ante i Dinka Muše.

● **Jelena Žure**, kći Ivana i Ane r. Gluić, treće njihovo dijete, rođena 2. siječnja 1981., krštena je 22. veljače 1981. Kumovi: Ivan Barać i Marija Žure.

● **Branko Sole**, sin Davora i Svemire r. Aljinović, prvo njihovo dijete, rođen 12. veljače 1981., kršten je 26. travnja 1981. Kumovi: Mirko i Anka Dodaja.

● **Matija Barić**, kći Ivana i Slavice r. Radevenjić, drugo njihovo dijete, rođena 6. ožujka 1981., krštena je 17. svibnja 1981. Kumovi: Petar i Nada Jerončić.

● **Pavica Bečić**, kći Petra i Marije r. Jurčić, drugo njihovo dijete, rođena 14. lipnja 1980., krštena je 6. ožujka 1981. Kumovi: Ivica i Nediljka Jurčić.

● **Blaško Sinovčić**, sin Ante i Izolde r. Ordulj, drugo njihovo dijete, rođen 3. veljače 1981., kršten je 15. ožujka 1981. Kumovi: Mladen i Karmela Ordulj.

● **Darko Lisica**, sin Ivana i Anđe r. Kelava, prvo njihovo dijete, rođen 24. ožujka 1981., kršten je 14. lipnja 1981. Kumovi: Frane i Marija Lisica.

● **Frane Žure**, sin Mladena i Anke r. Parčina, prvo njihovo dijete, rođen 11. svibnja 1981., kršten je 7. lipnja 1981. Kumovi: Nikica i Sonja Sapunar.

● **Ante Muše**, sin Jure i Rose r. Čulić, četvrto njihovo dijete, rođen 26. ožujka 1981., kršten je 19. lipnja 1981. Kumovi: Ante i Neda Burazin.

● **Tereza Marasović**, kći Ante i Tonkice r. Roguljić, prvo njihovo dijete, rođena 6. lipnja 1981., krštena je 9. kolovoza 1981. Kumovi: Martin i Nevena Bilić.

● **Mario Muše**, sin Bože i Ankice r. Mužinić, treće njihovo dijete, rođen 8. srpnja 1981., kršten je 14. kolovoza 1981. Kumovi: Ante i Tereza Muše.

● **Daliborka Mužinić**, kći Špire i Janje r. Mamuza, drugo njihovo dijete, rođena 18. srpnja 1981., krštena je 6. rujna 1981. Kumovi: Miroslav i Tanja Mužinić.

● **Julija Dragan**, kći Miroslava i Darije r. Bečić, prvo njihovo dijete, rođena 4. srpnja 1981., krštena je 6. rujna 1981. Kumovi: Zvonimir i Radojka Lisica.

● **Ivan Lisica**, sin Borisa i Ružice r. Mušac, prvo njihovo dijete, rođen 28. kolovoza 1981., kršten je 27. rujna 1981. Kumovi: Ante Mušac i Marija Grubišić.

● **Ljubica Bečić**, kći Marka i Ivke r. Vuković, drugo njihovo dijete, rođena 16. kolovoza 1981., krštena je 27. rujna 1981. Kumovi: Ante i Dragica Aničić.

● **Marina Katalinić**, kći Ivana i File r. Bašić, prvo njihovo dijete, rođena 20. kolovoza 1981., krštena je 25. listopada 1981. Kumovi: Stipe i Zdravka Bašić.

● **Anica Katarina Ćurić,** kći Katice Ćurić, rođena 25. studenoga 1978., krštena je 25. studenoga 1981. Kumovi: Nediljko i Marica Kulišić.

● **Zrinka Mužinić,** kći Nikole i Vjere r. Bašić, drugo njihovo dijete, rođena 8. srpnja 1981., krštena je 4. listopada 1981. Kumovi: Marija i Ante Čović.

● **Teo Kulišić,** sin Ivana i Silvane r. Aničić, drugo njihovo dijete, rođen 24. srpnja 1981., kršten je 1. studenoga 1981. Kumovi: Anđelko i Cecilija Solje.

● **Branko Jurčić,** sin Ivana i Marije r. Lisica, treće njihovo dijete, rođen 30. rujna 1981., kršten je 22. studenoga 1981. Kumovi: Ivica i Tonka Artić.

Vjenčani

● **Ivan Tomaš** i **Marija Aničić** vjenčali su se 28. ožujka 1981. u prisutnosti kumova Marka Karamana i Dragana Jurčića.

● **Davor Solje** i **Svemira Aljinović** sklopiše brak u crkvi 26. travnja 1981. pred kumovima Draganom Mihetekom i Jasminkom Smoje.

● **Zvonimir Lisica** i **Radojka Bečić** primiše ženidbeni blagoslov 14. lipnja 1981. u prisutnosti kumova Stanka Bečića i Edite Mikuličić.

● **Stanko Barbarić** i **Ružica Jurčić** dne 21. lipnja 1981. sklopiše bračnu zajednicu i primiše blagoslov u prisutnosti kumova Milorada Buljevića i Ane Lisica.

● **Zdravko Žure** i **Anka Njegovan** dne 28. lipnja 1981. uniđoše u bračnu zajednicu s blagoslovom Crkve u prisutnosti kumova Zorana Banje i Vesne Bašić.

● **Andrija Aljinović** i **Ivana Sinovčić** sklopiše bračnu zajednicu i blagoslov primiše na vjenčanju 11. listopada 1981. pred kumovima Tončom Orduljem i Željkom Mužinić.

● **Branislav Čović** i **Milena Bečić** s blagoslovom uniđoše u bračnu luku 25. listopada 1981. u prisutnosti kumova Miroslava Vidakovića i Ive Aničića.

Umrli

● **Jerka Jurčić,** žena Fabijanova, rođena 29. rujna 1908., sa svojim Fabijanom živjela u braku 51 godinu u ljubavi, skladu, miru i razumijevanju, a tako i sa svojim susjedima. U životu je bila praktična kršćanka. Sve odlike majke i kršćanke prenosila je i unosila u dušu i srce svoje djece, koji su je slušali i poštovali. Uz ostale boljetice upala pluća dokrajči tijek njezina života 6. siječnja 1981.

● **Palma Lisica,** ud. pok. Bogdana, rođena 3. travnja 1898. Poslije smrti svoga Bogdana živjela je 13 godina što u Srinjinu, što u Splitu u sina Ante. Kad god je bila u Srinjinu, nije zanemarila svojih kršćanskih dužnosti pohoda crkvi i primanja svetih sakramenata. Više od starosti negoli od bolesti odseli u vječnost u Splitu 28. siječnja 1981. Bi sprovođena u Srinjinu 30. siječnja 1981.

● **Stjepan Ćurić,** sin pok. Mirka i Anice r. Vrljić-Čelar, rođen 23. siječnja 1929. u župi Pohum — Livno, po struci stolar. Kao radnik poduzeća »Konstruktor« doselio se je u Srinjine. Tu je osnovao bračnu zajednicu s Ankom Kulišić i tako postao domaći. Zbog svoje vesele naravi i spremnosti svakome izići u susret nije imao neprijatelja. Nije zanijekao vjeru niti svoj nacionalni identitet. Trpio je od srčanih mana. U bolnici u Splitu umrije 27. svibnja 1981.

● **Luka Barić,** sin pok. Tadije, rođen 20. kolovoza 1904. nadoživi svoju dobru ženu Ivku 7 godina, s kojom provede u braku 41 godinu. Imali su devetero djece, od kojih je petero živih. Primivši svete sakramente potražio je pomoć u bolnici u Splitu, gdje je i umro 4. lipnja 1981. Sprovod i pokop obavljeni 6. lipnja 1981. u rodnome Srinjinu.

● **Luce Sinovčić,** ud. pok. Matija, rođena 16. travnja 1902. sa svojim pokojnim suprugom živjela je samo 18 godina. U svome udovištvu proživjela je 47 godina. Posljednjih nekoliko godina proživjela je u splitskom staračkom domu, gdje je i umrla 2. srpnja 1981. Bi sprovođena i pokopana 4. srpnja 1981. u Srinjinu.

● **Zdravka Ordulj,** kći pok. Petra, rođena 29. ožujka 1947. Od ranog djetinjstva patila je od paralize, što se je odražavalo i na njezinu psihičkom životu. Umrla je na otoku Ugljanu 29. kolovoza 1981. Sprovođena i pokopana 31. kolovoza 1981. u Srinjinu.

● **Marija Šinković,** žena Dragina, rođena 22. svibnja 1921., proviđena svetim sakramentima od katedralnog župnika u Splitu, gdje je posljednje godine sa svojom obitelju živjela, od bolesti tumora umrije 11. studenoga 1981. Sprovođena i pokopana u Srinjinu 13. studenoga 1981.

● **Marin Aničić,** sin pok. Mate, rođen 6. rujna 1916., sa svojom ženom Filom proveo je u braku 44 godine. Posljednje godine bolovao je na jetri. Primivši svete sakramente usnu u Gospodinu 1. prosinca 1981. Sprovod i pokop obavljeni 2. prosinca 1981.

Prvopričesnici i prvopričesnice župe Srinjine 7. lipnja 1981.

Lada Barić Špirina, Denis Bečić Ivanov, Zdenko Bečić Rokov, Mario Bikić Petrov, Natalija Aljinović Petrova, Nediljko Jurčić Nikolin, Anina Muše Josipova, Nataša Muše Milanova, Meri Muše Ivanova, Đani Mužinić Rokov, Zorana Mužinić Antina, Stjepan Matešan Marinov, Dražen Ordulj Ivanov, Nenica Solje Brankova, Dražen Vrkić Petrov, Ivica Vuco Ćirilov, Valentina Žure Mirkova, Monika Žure Mirkova.

Mons. Ivo Gugić, pomoćni biskup splitskomakarski, obavio je pastirski pohod župi Srinjine 8. kolovoza, a 9. kolovoza 1981. podijelio sakramenat sv. krizme. Imena i prezimena krizmanica i krizmanika glase:

Milan Aljinović Petrov, kum Stjepan Mudrinić, Edi Amižić Milanov, kum Špirko Amižić, Siniša Aničić Mirkov, kum Ante Solje, Ranka Bečić Marinova, kuma Marija Strunje, Ivan Bečić Marinov, kum Roko Mužinić, Kajo Bečić pok. Jerke, kum Ferdinand Bečić, Davor Bečić Kajin, kum Mihovil Bečić, Ivana Bečić Nediljkova, kuma Meri Piteša, Renata Bečić Antina, kuma Lucijana Deronja, Irena Bečić Antina, kuma Silvana Marinković, Ada Bečić Josipova, kuma Marija Bulić, Sanja Bečić Josipova, kuma Marija Mužinić, Kornela Bečić Antina, kuma Marija Bečić, Ivana Bečić Borisova, kuma Anđelka Kukil, Sadra Bečić Borisova, kuma Ursula Marović, Martin Bečić Nediljkov, kum Miljenko Mrčela, Doris Bečić Rupertov, kum Ronaldo Bečić, Ljiljana Bekavac Tomina, kuma Muše Đurđica, Sinaja Ćudina Ivanova, kuma Ankica Šeputić, Ivna Ćudina Jerkova, kuma Milenka Jurčić, Denis Ćudina Vjekin, kum Frane Lisica, Dajana Jurčić Nediljkova, kuma Nada Roguljić, Marija Jurčić Nediljkova, kuma Senka Kulišić, Josip Jurčić Ivanov, kum Joško Aničić, Marina Kavelj pok. Nikole, kuma Anka Dodig, Nina Klarić Ivanova, kuma Milka Klarić, Sanda Kulišić Milivojeva, kuma

Tonka Kulišić, Linda Kulišić Nediljkova, kuma Nevenka Ćaleta, Ankica Lisica Petrova, kuma Marija Lisica, Nada Lisica Petrova, kuma Radojka Lisica, Nenad Vladušić Matin, kum Mirko Vladušić, Tonči Vladušić Jurin, kum Nikola Vladušić, Darko Vladušić Jurin, kum Dragan Novaković, Asja Žure Antina, kuma Anka Nikić, Marija Žure Ivanova, kuma Anka Šimunović, Nikša Žure Jerkov, kum Tonći Kusić, Monika Žure Mirkova, kuma Marija Kulišić, Ivan Žure Mirkov, kum Vicko Kulišić, Nenad Žure Ivanov, kum Ivan Barać.

Ivan Vrdoljak
župnik

TUGARE U GODINI 1980.

Kršteni

- **Jure Smoljanović** Lukin, rođen 10. siječnja 1980., kršten 27. siječnja.
- **Gabrijela Mandić** Ivanova, rođena 13. siječnja 1980., krštena 20. travnja.
- **Ivana Vrkić** Rankova, rođena 28. siječnja 1980., krštena 25. svibnja.
- **Ivan Velić** Jozin, rođen 15. travnja 1980., kršten 1. lipnja.
- **Križan Petričević** Bogomirov, rođen 2. svibnja 1980., kršten 27. srpnja.
- **Petar Bulić** Ivin, rođen 11. srpnja 1980., kršten 16. kolovoza.
- **Branimir Baričić** Vinkov, rođen 20. kolovoza 1979., kršten 17. kolovoza.
- **Katarina Pavešković** Ivičina, rođena 18. kolovoza 1980., krštena 28. rujna.
- **Mate Pavešković** Milanov, rođen 6. rujna 1980., kršten 11. rujna.
- **Marina Mandić** Jozina, rođena 7. srpnja 1980., krštena 7. rujna.
- **Srećko Artić** Ivičin, rođen 29. kolovoza 1980., kršten 23. studenoga.

Vjenčani

- **Marin Ćaleta** Mirkov, iz Rogoznice-Lokve, i **Zdenka Jurišić** Miljenkova, iz Tugara, sklopiše ženidbu 26. siječnja.
- **Ante Manenica** Tadin, iz Ostrvice, i **Miljenka Jurišić** Velimirova, iz Tugara, sklopiše ženidbu 31. kolovoza.
- **Marijan Mišević** Ivanov, iz Druma (župa Podbablje), i **Merica Pavela** Gabrijelova, iz Tugara, sklopiše ženidbu 27. rujna.
- **Joško Bulić** Marinov, iz Tugara, i **Hilda Bulić** Franina iz Tugara, sklopiše ženidbu 26. listopada.

Umrli

- 13. ožujka **Matija Bulić,** žena Dujina, rođena 1914., nađena mrtva u moru u Splitu.
- 23. ožujka **Dušan Velić** pok. Filipa, rođen 1907., umro od moždane kapi.
- 2. travnja **Marija Pirić,** ud. pok. Ante, rođena 1900., umrla od staračke slabosti.

- 23. travnja **Matija Petričević** pok. Marka, rođena 1895., umrla od staračke slabosti.
- 14. svibnja **Ivka Mrkonjić,** žena Ivanova, rođena 1902., umrla od moždane kapi.
- 6. kolovoza **Kate Novaković,** žena Ivanova, rođena 1901., umrla od moždane kapi.
- 17. kolovoza **Stipe Mandić** pok. Ivana, rođen 1903., umro od moždane kapi.
- 22. kolovoza **Jakov Mrčela** Ivanov, rođen 1897., umro od staračke slabosti.
- 19. prosinca **Marija Barić,** ud. pok. Mirka, rođena 1902., umrla od srčane bolesti.

Krizmanici

U župskoj crkvi B. D. Marije od Porođenja, dne 20. travnja, na 3. vazmenu nedjelju, od msgra Ive Gugića, pomoćnoga biskupa splitsko-makarskoga, bili su potvrđeni slijedeći: Ivica Antičević Marinov, Mirko Ban Nediljkov, Mirela Barić Milanova, Nenad Barić Ivanov, Miranda Bašić Nediljkova, Danijela Bulić Danijelova, Denis Bulić Ivanov, Kate Bulić Antina, Merica Bulić Nediljkova, Ružica Bulić Antina, Sanda Bulić Franina, Teo Bulić Anđelkov, Vanja Bulić Antina, Josip Biuk Milin, Terezija Ćorić Marinova, Tihomir Ćorić Jozin, Damir Grgatović Ivanov, Joško Jurišić Velimirov, Katija Jurišić Velimirova, Nediljka Kolimbatović Matina, Željka Kulišić Nediljkova, Darinka Mandić Ivanova, Miranda Markičević Petrova, Milena Novaković Davorova, Petromila Novaković Petrova, Zoran Novaković Mirov, Katarina Petričević Petrova, Ante Pivčević Davorov, Fanica Prizmić Antina, Davor Radilović Tomislavov, Ivica Radilović Antin, Marijana Radilović Ivanova, Mario Radilović Antin, Mario Radilović Nediljkov, Miroslav Radilović Antin, Grozdana Smoljanović Lukina, Mladen Sorić pok. Mate, Joško Šarić Antin, Maja Tijardović Nikolina, Sandra Tijardović Marinova i Jolanda Velić Tomislavova.

Prvopričesnici

U župskoj crkvi B. D. Marije od Porođenja, dne 22. lipnja, iz ruke župnika Joze Marendića primiše prvu svetu pričest slijedeći: Milenko Barić Milanov, Silvija Bašić Nediljkova, Ante Bulić Fabjanov, Frane Bulić Antin, Ivana Bulić Danijelova, Jenko Bulić Petrov, Mile Bulić Anđelkova, Monika Bulić Jozina, Milivoj Juginović Milodarov, Milica Kulišić Nediljkova, Dragan Mandić Ivanov, Željana Mrčela Marinova, Ivana Novaković Milanova, Mladenka Novaković Davorova, Nataša Pavela Gabrijelova, Neven Petričević Petrov, Ivana Radilović Ivanova, Lada Radilović Antina, Nenad Ulić Matin i Milan Velić Antin.

TUGARE U GODINI 1981.

Kršteni

- **Viktorija Mandić** Anđelkova, rođena 21. ožujka 1981., krštena 5. listopada.
- **Danijel Artić** Antin, rođen 13. lipnja 1980., kršten 17. srpnja.
- **Krešimir Markovina** Franin, rođen 11. svibnja 1981., kršten 2. kolovoza.

● **Goran Ćurić** Nediljkov, rođen 22. lipnja 1981., kršten 9. kolovoza.

● **Ljubica Barić** Ivanova, rođena 1. srpnja 1981., krštena 16. kolovoza.

● **Marin Bulić** Josipov, rođen 23. lipnja 1981., kršten 13. rujna.

● **Jozo Sorić** Milanov, rođen 12. rujna 1981., kršten 15. studenoga.

● **Ivana Petričević** Bogomirova, rođena 27. kolovoza 1981., krštena 16. prosinca.

Vjenčani

● **Ante Jurišić** Ivanov i **Vesna Novaković** Božina, oboje iz Tugara, sklopiše ženidbu 1. veljače.

● **Mijo Božić** Josipov, iz Čvrljeva, i **Dušanka Pavešković** Jakovljeva, iz Tugara, sklopiše ženidbu 20. lipnja.

● **Martin Radić** Lovrin, iz Doca Donjega, i **Ankica Mandić** Špirova, iz Tugara, sklopiše ženidbu 21. lipnja.

Umrli

● 9. ožujka **Mande Novaković** pok. Ivana, rođena 1925., umrla od moždane kapi.

● 5. travnja **Toma Vrkić** pok. Marka, rođen 1890., umro od starosti.

● 8. srpnja **Dragutin Bulić** pok. Ante, rođen 1893., umro od starosti.

● 19. rujna **Slavko Novaković** pok. Ivana, rođen 1904., umro od šećerne bolesti.

● 2. prosinca **Nediljka Bašić,** žena Jozina, rođena 1921., umrla od raka.

● 12. prosinca **Stana Pivčević,** ud. pok. Dušana, rođena 1892., umrla od starosti.

● 12. prosinca **Ivan Novaković** Božin, rođen 1897., umro od starosti.

IZ PROŠLOSTI ŽUPE TUGARE

Popis poginulih za vrijeme ulaska francuske vojske u Poljica (prema redoslijedu Župskog mrtvara).

Dne 7. lipnja 1807.

knez Pere Novaković, Jure Jurišić, Ivan Duraković, Grgo Mandić, Petar Pavlić, Stipan Velić, Ivo Barić, Ivan Šarić, Mande Radić, Ivanica Barić, Ivan Jakovičić, Matija Grgurinović.

Dne 8. lipnja 1807.

Stipan Grgurinović i njegova žena, Ivan Jakovičić, Mijo Antičević, Ivan Vidat, Petar Bulić s Umova, Ivan Bulić, Juraj Bulić i njegov sin, Drago Bulić i njegova žena Kate i troje njihove djece, Jure Glavinović, Ante Petričević.

Dne 9. lipnja 1807.

Dujam Kolimbatović, Marko Kapitanić, Filip Jakovičić, Stipan Grgurinović.

PREGLED POKOJNIH SVEĆENIKA IZ TUGARA PO PREZIMENIMA

ANTIČEVIĆ (Pavao)	1
BARIĆ (Marko, Petar, Matij i Jure)	4
BAŠIĆ (Petar i Mirko)	2
BULIĆ (Frane, Ivan, Matij, Jure i tri Grgura)	7
DURAKOVIĆ (Frane i Jure)	2
GLAVINOVIĆ (Ivan, Matij i Luka)	3
JAKOVIČIĆ (Petar)	1
JURIŠIĆ (Marko, Miljenko, Ivan i Stipan)	4
KOLIMBATOVIĆ (Jure i Mijo)	2
MARČELIĆ (Mate)	1
MARKOVINA (Grgo i dva Ivana)	3
NOVAKOVIĆ (dva Ivana, dva Mateja, dva Petra, Pavao i Jure)	8
PAVEŠKOVIĆ (Ivan)	1
RADILOVIĆ (Petar i Stipan)	2
ŠARIĆ (Frane)	1
VELIĆ (Petar i Vicko)	2
Ukupno	44 misnika

Jozo Marendić
župnik

GATA S DIJELOM ČIŠALA

Iz župskih matica godine 1980.

Kršteni

Gata: krštenje Mate Beovića Petrova

● **Mate Beović,** sin Petra Beovića i Nedjeljke r. Kuvačić, rođen 22. studenoga 1979., kršten je 27. siječnja 1980. Malom Mati kumovali su supruzi Jozo i Ljubica Beović.

● **Marija Bartić,** kći Mije Bartića i Matije r. Očasić, rođena 19. ožujka 1980., krštena je 20. travnja 1980. Mariji su kumovali Filip Očasić i Luce Mekinić.

● **Neven Nedjeljko Pivčević,** sin Ljube Pivčevića i Marije r. Bartulić, rođen 24. veljače 1980., kršten je 27. travnja 1980. u nazočnosti kumova Špira i Marije Amižić.

● **Jasna Kuvačić,** prvo dijete Ante Kuvačića i Dragice r. Palavra, rođena 31. listopada 1979., krštena je 12. kolovoza 1980. Jasni su kumovali Kurt Max. Kretschmann i Jasna Pfeifer.

● **Željko Cvitković,** prvo dijete mladih supruga Andrije Cvitkovića i Mire r. Kuvačić, rođen 26. srpnja 1980., kršten je 14. rujna 1980. Željku su kumovali supruzi Mirko i Marija Runje.

● **Goran Beović,** sin Mirka Beovića i Ružice r. Šarić, rođen 1. kolovoza 1980., kršten je 14. rujna 1980. Kumovali su Vatroslav Šarić i Nataša Šarić.

● **Tea Juranović,** kći Mladena Juranovića i Nade r. Tičinović, rođena 13. lipnja 1980., krštena je 19. listopada 1980. u nazočnosti kumova Milana i Zlate Lekšić.

● **Mia Josipović,** prvo dijete Željka Josipovića i Slavice r. Kuvačić, rođena je 15. listopada 1980., krštena je u nazočnosti kumova Ivana i Ane Žutelija 29. studenoga 1980.

● **Ivica Grubišić,** prvo dijete Nikole Grubišića i Ivanke r. Kovačević, rođen 28. listopada 1980., kršten je 30. studenoga 1980. Ivici su kumovali supruzi Duje i Marija Laušić.

● **Nikola Kuvačić,** prvo dijete Luke Kuvačića i Dragice r. Milat, rođen 9. rujna 1980., kršten je 30. studenoga 1980. Nikoli su kumovali supruzi Marko i Mira Stričević.

Vjenčani

Još jedan slučaj iz godine 1979.:

● **Nikola Grubišić,** sin Augustina i Luce r. Šaškor, i **Ivanka Kovačević,** kći Stanka i Anke r. Kovačević, sklopiše sakramenat ženidbe u župi Katuni 5. kolovoza 1979.

● **Mate Vuković,** sin Mirka i Matije r. Beović iz Gata, i **Anka Samodol,** kći Tome i Jake r. Perišić iz Omiša, združiše se u sakramenat ženidbe u Omišu 19. travnja 1980.

● **Mladen Josip Popović,** sin Ivana i Marije r. Brstilo iz Svinišća, i **Milka Braić,** kći Zvonka i Matije r. Petričević, sklopiše ženidbu u Gatima 26. travnja 1980. u nazočnosti kumova Petra Mimice i Ante Bašića.

Gata: vjenčanje Milke Braić i Mladena Popovića iz Svinišća

● **Luka Kuvačić,** sin Nikole i Marije r. Kuvačić iz Gata, i **Dragica Milat,** kći Vinka i Ivke r. Pavković, sklopiše sakramenat ženidbe u Trogiru 26. travnja 1980.

● **Darko Očasić,** sin Mate i Slavice r. Popović iz Gata, i **Biserka Zemunik,** kći Karla i Kate r. Nazor iz Jesenica, sklopiše ženidbu 24. svibnja 1980. u Jesenicama.

● **Ante Juranović,** sin Mirka i Nede r. Kuvačić iz Čišala, i **Nives Tafra,** kći Marinka i Tonke r. Mimica iz Omiša, združiše se u sakramenat ženidbe u Omišu 28. lipnja 1980.

Umrli

● **Nedjeljka Kuvačić** pok. Špira i pok. Ivke r. Kaštelan, rođena 28. kolovoza 1910., umrla je 15. siječnja 1980. od skleroze.

● **Antica Kuvačić** pok. Petra i Andrijane r. Kuvačić, rođena 8. lipnja 1896., umrla je 8. veljače 1980. od bolesti srca.

● **Kate Pivčević r. Sudić,** udova pok. Marina, rođena 10. svibnja 1910., umrla je od srčane zaduhe 4. lipnja 1980. U četničkom pokolju u Gatima ubijen je njezin muž Marin. Ona je s teškom mukom, kao samohrana majka, podigla na noge svoje petero djece. Bila je vrlo bogoljubna žena.

● **Matija Čović r. Novaković,** udova pok. Ante, rođena u Tugarima 20. srpnja 1895., umrla je od moždane kapi 16. lipnja 1980.

● **Ante Duje Praničević,** sin Tome i Luce r. Beović, rođen 15. svibnja 1899., umro je u staračkom domu u Splitu, njegovan pažnjom svoje brojne djece, 9. kolovoza 1980. Kada mu je žena Milka stradala u četničkom pokolju 1. listopada 1942. u Gatima, sam je preuzeo brigu o odgoju sedmero nejake djece.

● **Ana Kovo r. Krcatović,** udova pok. Karla, rođena na Ostrvici 4. kolovoza 1899., umrla je od moždane kapi u Omišu 4. listopada 1980.

● **Matija Grubišić r. Juranović,** udova pok. Luke, rođena u Čišlima 16. veljače 1901., iznenada je umrla od kljenuti srca 8. prosinca 1980. u Splitu, gdje je bila u posjetu svojoj djeci. Kao prava kršćanka kršćanski je odgojila svoje devetero djece.

Iz župskih matica 1981.

Kršteni

● **Maja Vuković,** prvo dijete mladih supruga Mate Vukovića i Anke r. Samodol, rođena 26. rujna 1980., krštena je 25. siječnja 1981. u nazočnosti kumova Ljubomira Vukovića i Jelke Samodol.

● **Maja Očasić,** prvo dijete Darka Očasića i Biserke r. Zemunik, rođena 5. studenoga 1980., krštena je 8. veljače 1981. Maji su kumovali Marija Čulić i Marinko Juričević.

● **Duje Mekinić,** treće dijete Dušana Mekinića i Anke r. Beović, rođen 19. prosinca 1980., kršten je 15. veljače 1981. Duji su kumovali supruzi iz Zagreba Ivan i Ksenija Mateša. Oni su već prije kumovali maloj Ireni i Kseniji. Doista, sve čvršće veze prijateljstva između dviju obitelji.

● **Željana Vuković,** prvo dijete Jure Vukovića i Nade r. Utrobičić, rođena 6. prosinca 1980., krštena je 22. veljače 1981. Maloj Željani kumovali su supruzi Ante i Mira Burazin.

● **Jure Grubišić,** četvrto dijete Ante Grubišića i Ivke r. Tomić, rođen 22. travnja 1981., kršten je 24. svibnja 1981. Juri su kumovali supruzi Roko i Marija Grubišić.

● **Joška Juranović,** kći Ljube Juranovića i Lukrice r. Stanić, rođena 14. siječnja 1981., krštena je 7. lipnja 1981. u nazočnosti kumova Božidara Brzovića i Jagode Brzović.

● **Danijela Kuvačić,** kći Tatjane Kuvačić, rođena 27. veljače 1981., krštena je 13. kolovoza 1981. Maloj Danijeli kumovala je Marija Kuvačić pok. Jure.

● **Ivana Praničević,** prvo dijete Tomislava Praničevića i Marije r. Mišetić, rođena 19. kolovoza 1981., krštena je 25. listopada 1981. Maloj Ivani kumovali su supruzi Jure i Anđelka Banović.

Vjenčani

● **Tomislav Praničević,** sin Ivana i Nedjeljke r. Petričević, i **Marija Mišetić,** kći Ante i Zorke r. Banović, sklopiše sakramenat ženidbe u Srijanima 7. lipnja 1981.

● **Ante Čović,** sin pok. Luje i Mare r. Delić, i **Blaženka Pavić,** kći Drage i Nevenke r. Šarić, združiše se u sakramenat ženidbe u Gatima 8. kolovoza 1981. Mladencima su kumovali Stanko Čović i Janko Mrvičić.

● **Nikola Maršić** Marijanov i Anđe r. Prlj iz Prološca i **Nedjeljka Braić** Zvonkova i Matije r. Petričević iz Gata vjenčali su se u Gatima 26. rujna 1981. Njima su kumovali Zvonimir Mandić i Ante Bašić.

● **Ante Mušac** Matin i Nedjeljke r. Kalajžić iz Svinišća i **Marija Grubišić** Augustinova i Luce r. Šaškor iz Čišala sklopili su sakramenat ženidbe u Gatima 25. listopada 1981. Mladencima su kumovali Mate Vulić i Stipe Marasović.

● **Stipe Vuković** Nikolin i Kate r. Rakuljić iz Jesenica i **Jasminka Tvrde** pok. Jerka i Ljubice r. Kuvačić iz Gata vjenčali su se u Gatima 28. studenoga 1981. Njima su kumovali Zorislav Srb i Mate Franić.

Umrli

● **Kate Pivčević r. Mekinić** ud. pok. Andrije, rođena 20. studenoga 1900., umrla je od bolesti srca 3. veljače 1981. Odlikovala se pobožnošću prema B. D. Mariji.

● **Ante Domljan** pok. Nikole i Božice r. Siničić, rođen u Čišlima 4. siječnja 1906., umro je u Čišlima od kljenuti srca 18. veljače 1981., iako je posljednjih 25 godina živio u Splitu.

● **Roza Kuvačić r. Proso,** žena Mirkova, rođena 6. listopada 1906., umrla je od bolesti raka 5. travnja 1981. Bila je radišna, smirena i pobožna žena.

● **Ciprijan Borovac pok. Ivana** i Ane r. Bagat iznenada je umro od moždane kapi u 50. godini života 26. svibnja 1981. Bio je vrijedan i stalan crkveni pjevač sve do svoje iznenadne smrti.

● **Ivan Domljan pok. Ante** i Ljubice r. Fistanić, rođen 7. veljače 1932., umro je od bolesti raka 30. kolovoza 1981. u splitskoj bolnici, a pokopan je kod crkve sv. Petra u Čišlima 1. rujna. Bio je čovjek odan crkvi.

● **Nikola Roko Burazin pok. Ante** i pok. Matije r. Beović, rođen 15. kolovoza 1927., umro je u splitskoj bolnici od raka pluća 16. rujna 1981. Bio je tih i radišan čovjek, potpuno posvećen svojoj obitelji.

● **Ivan Kuvačić (Ižapa) pok. Ante** i Matije r. Kuvačić umro je u splitskoj bolnici od moždane kapi 22. rujna 1981. u 75. godini životne dobi. Bio je »mrtvi« težak i bogoljuban čovjek.

● **Darinka Čović r. Kaćunko,** žena Dragomirova, umrla je od bolesti raka 26. rujna 1981. u 61. godini životne dobi. Bila je žena reda i rada i na poseban način posvećena svojoj obitelji.

● **Pavao Beović** pok. Ivana i pok. Luce r. Vuković, rođen 18. svibnja 1903., umro je od staračke iznemoglosti 14. prosinca 1981. Odlikovao se savjesnim vršenjem kršćanskih dužnosti.

Iz kronike župe Gata

U ponedjeljak, 20. listopada 1980., prvi put je održana vjeronaučna pouka u novoj crkvenoj zgradi, koja ima dvije učionice s pomoćnim prostorijama.

* * *

Božić 1980. Božićna noć bila je idealno lijepa, a sam dan vedar, sunčan i tih. Bilo je ugodno toplo. I po tome je božićni dan bio bliže Uskrsu nego Božiću. I to je bio jedan od razloga, da se je na ponoćku i poslijepodne na blagoslov djece i priredbu okupio veliki broj vjernika. Crkva je na Božić poslije podne pružala krasan prizor. Divno je bilo vidjeti djecu, i onu, koja još nisu prohodala, u naručju svojih majki. Vjeroučenici i vjeroučenice izveli su recital pod nazivom »Božićna dječja radost«. Ta priredba sve više postaje tradicionalna.

* * *

Vjeronauk u godini 1980./81. završen je 14. lipnja. Tog je dana župnik okupljenim vjernicima iznio postignute rezultate u pouci vjeronauka u toj radnoj godini. Vjernici su vrlo pozorno saslušali ta izlaganja. Na svršetku mise svima su podijeljene svjedodžbe, a onima koji su se posebno istakli u marljivosti, i nagrade.

Od 70 učenika i učenica osmogodišnje škole vjeronauk je pohađalo šezdesetpetero vjeroučenika. Oni su u marljivosti pohađanja ove godine postigli 92,7%. Iako je marljivost pohađanja vrlo visoka, ona je ipak za 2% manja nego prošle godine. Razlozi i tog malog broja izostanaka redovito su objektivne prirode (bolest, veliko nevrijeme itd.). Nemarnosti nema. Tako u ovoj godini 18 vjeroučenika i vjeroučenica nije izostalo ni jedan sat s pouke, a 16 njih je izostalo samo po jedan sat. Ipak je najviši stupanj marljivosti pokazala grupa od 10 vjeroučenika i vjeroučenica VI. razreda. Marljivost te grupe izražena u postocima iznosi 96,8.

Ove je godine osmogodišnje školovanje, a time i tu fazu vjeronauka završilo petero vjeroučenika i vjeroučenica. Njih petero su kroz 8 godina od 1850 mogućih sati ostvarili 1681 sat, ili, izraženo u postocima 90,8. A prvo mjesto među njima zauzela je **Olga Kuvačić** Nikolina s 4 izostanka s pouke u 8 godina (98,9). Za njom slijedi **Ivan Mekinić** Vickov sa 6 izostanaka u 8 godina.

I natjecanje vjeroučenika i vjeroučenica VII. i VIII. razreda pod nazivom **»Tražimo najbolju teku«** i ove je godine dalo dobre rezultate. Ocjenjivačkom sudu (Milka Vidaković, Dijana Pivčević, Renato Borovac, Marija Beović M. i Denis Kuvačić), koji su vjeroučenici i vjeroučenice izabrali 5. svibnja, dostavljeno je 7 teka. U svakoj teki bilo je obrađeno 29 kateheza. Ocjenjivački sud sastao se 13. lipnja i teke rasporedio ovako: **prvo mjesto**

pripalo je teki **Olge Kuvačić** Nikoline, **drugo mjesto** teki **Marije Generalić** Vickove, **treće mjesto** teki **Mate Kuvačića** Antina, **četvrto mjesto** teki **Davorke Očasić** Ivanove i t. d.

* * *

19. listopada 1981. započelo je **kopanje kanala** za gromobransku instalaciju oko župske crkve sv. Ciprijana. Kopajući kanal otkriveno je sa sjeverne strane nekoliko grobova i jedan masivni zid dug 20 m. Taj zid ide paralelno s crkvom od zapada prema istoku. Na istoj poziciji dva poprečna zida idu prema jugu i gube se pod crkvom sv. Ciprijana. Sve to daje naslutiti, da su ostaci građevinskog materijala (žbuka i opeka-tegula) upravo ostaci te srušene građevine. A budući da su ostaci građevinskog materijala rimskog podrijetla, to znači, da je i građevina iz rimskih vremena. Za otkriće se zainteresirao Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Arheolozi toga Zavoda započeli su ispitivanja pronađenog zida tek 13. ožujka 1982. Najviše su kopali u travnju 1982. Otkriven je sjeverni dio građevine, koji seže sve do temelja sv. Ciprijana. Ostali, i sigurno najveći dio, nalazi se pod samom crkvom. Otkopan je vrlo razrađen tlocrt zidova s prozorima i apsidom u središtu iskopine. Zidovi su sačuvani u visini od 1,50 — 1,80 cm. Nađeno je podosta ulomaka ukrasnog kamenja i mramora, a na istočnom zidu mala površina freske crvene boje. Otkriveni dio apside ima tlo od kvadratnih opeka (tegula).

Prema dosadašnjim nalazima arheolozi su mišljenja, da se radi o iskopini, koja je dio **starokršćanske bazilike** iz V. ili VI. stoljeća. Objekt je tek otkriven. A kad se iskopavanja završe i nalazi prouče, o tom će se arheološkom objektu sigurno mnogo pisati. Nalaz, bez dvojbe, otvara mnoga nova pitanja i baca posebno svjetlo na čitav ovaj kraj.

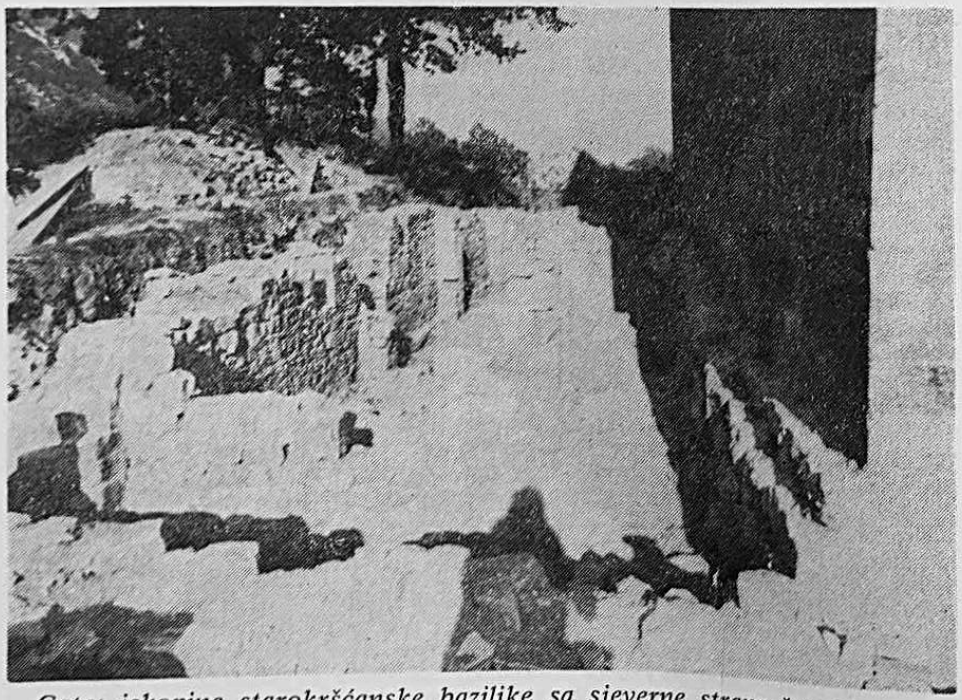

Gata: iskopine starokršćanske bazilike sa sjeverne strane župske crkve

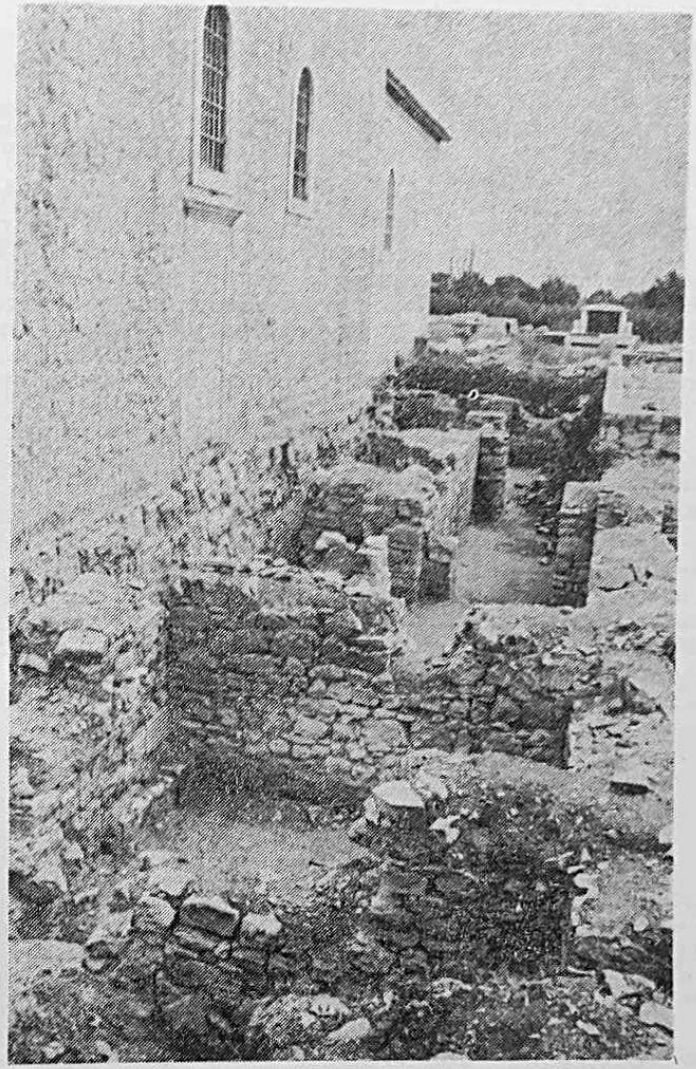

Gata: iskopine starokršćanske bazilike s južne strane župske crkve

* * *

Na blagdan Svih Svetih godine 1981. nadbiskup dr. Frane Franić posjetio je Gata sa svojim tajnikom Franom Begom. Nadbiskup je tog sunčanog jutra blagoslovio novu crkvenu kuću s učionicama za vjeronauk. Održao je i misu s homilijom u prepunoj župskoj crkvi. Poslije mise razgledao je Povijesni muzej župe-općine Poljica i u njemu novi kameni mozaik Joke Kneževića »Biranje poljičkog kneza«. Poslije ručka i kratkog odmora gosti su otputovali.

* * *

Prva sv. pričest održana je u župi 9. svibnja 1982. Dan je osvanuo s kišom, koja je s malim prekidima padala cijeli dan. Nitko zbog toga nije žalio, jer je zemlja bila odveć žedna kiše. Dapače, smatralo se, da je kiša upravo Božji dar izmoljen od malih prvopričesnika i prvopričesnica. Nitko nije ni okisao, jer je svatko, barem najveći dio onih, koji su došli u crkvu, stigao automobilima do crkve.

Crkva je za tu prigodu bila vrlo svečano ukrašena. I brižne majke obukle su u svečane haljine i odijela svoje prvopričesnike i prvopričesnice. Obred je počeo u 10 sati. Djeca su pričešćena pod obje prilike. Bilo ih je 18.

Poslije mise bilo je fotografiranje. Naravno, treba sačuvati uspomene na taj veliki i radosni dan. Nakon toga prvopričesnici i prvopričesnice razišli su se svojim kućama, da bi se, ponovno poslije podne, u 16,30 sati, okupili u crkvi i tako nastavili sa započetim veseljem. Poslije blagoslova s Presvetim i posvete prvopričesnika i prvopričesnica Mariji izveden je za ovu prigodu posebno pripremljen recital.

Nakon izvedenog programa u crkvi djeci od prve pričesti i recitatorima priređena je zakuska u velikoj vjeronaučnoj dvorani. Bilo je pjesme i dobrog raspoloženja.

I, kako je dan već bio na izmaku, djeca se stadoše razilaziti svojim kućama ispunjeni radošću i svetim blaženstvom.

Zabilježit ćemo imena prvopričesnika i prvopričesnica:

Djevojčice: Marijana Jerić Antina, Ana Kuvačić Antina, Gabrijela Mekinić Petrova, Zdravka Proso Zdravkova, Emilija Juranović Mladenova, Marija Beović Ivanova, Željka Fumić Jurina, Slavica Kuvačić Davorova i Lucija Vuković Matina.

Dječaci: Stjepan Beović Jozin, Stjepan Čović Ivanov, Ivica Grubišić Antin, Boško Kordun Jozin, Andro Vuković Antin, Mario Grubišić Ivanov, Ivan Perdijić Žarkov, Nikša Mekinić Antin i Luka Jerić Tješimirov.

* * *

Samo sedam dana poslije prve pričesti, 16. svibnja 1982., u župi je održana i **krizma.** Krizmi je pristupilo 46 krizmanika i krizmanica. Obred krizme s misom obavio je biskup Ivo Gugić. On je u tu svrhu došao iz Vele Luke na Korčuli, iz Ljećilišta »Kalos«. Naime, biskup se je tamo nalazio na liječenju od posljedica prometne nesreće koju je doživio kod makarskog Drvenika 18. prosinca 1981. Biskup je iz Trogira u Gata stigao u 9,20 sati. Dovezao ga je svojim automobilom Ljubo Mrkonjić.

Biskupa je u crkvi pozdravio najprije župnik, a zatim je dječji zbor u njegovu čast ispjevao staru pjesmu iz 19. stoljeća »Ljubimo te, naša diko«.

Misa s obredom krizme započela je u 10,15 sati. Poslije biskupove homilije krizmanici i krizmanice sa svojim kumovima, jedno za drugim, pristupali su biskupu, da bi primili sakramenat krizme. Bilo je doista lijepo i ganutljivo vidjeti, kako se kumovi sa svojom kumčadi izmjenjuju pred biskupom.

Krizmi je prisustvovao velik broj vjernika, oko 500.

Biskup je poslije ručka razgledao muzej s Jokinim mozaikom, a zatim se oko 15 sati uputio u Čišla. On je u crkvi sv. Petra razgledao preuređeno svetište s oltarom prema puku. Vrlo pozitivno se izrazio o izgledu preuređenog svetišta. I, pošto se na groblju u Čišlima pomolio s vjernicima za pokojne, otputovao je u Kaštel-Štafilić, gdje su ga očekivali krizmanici i krizmanice te župe.

* * *

U svibnju 1982. izvršeno je **preuređenje svetišta u crkvi sv. Petra u Čišlima.** Menza vrlo skladnog oltara, koji je godine 1926. zgrađen od bračkog kamena, povučena je za 90 cm prema lađi crkve i okrenuta prema puku. I prostor svetišta proširen je za 90 cm u lađu crkve. Čitav prostor oko oltara popločan je bijelim kamenom. I dva stupa na ulazu u svetište obložena su bijelim kamenim pločama. Tako preudešeno svetište daje ugodnu i skladnu sliku. Sada se obredi mogu vršiti po novim liturgijskim propisima. Radove je izveo Božidar Radovan, klesar iz Splita, a troškove pokrili vjernici te male, ali vrijedne vjerske zajednice od 18 obitelji.

Prva misa, u tako obnovljenom svetištu, rečena je u utorak 18. svibnja 1982., kada je obavljen i uobičajeni blagoslov polja (rogacijuni).

* * *

Vjeronauk u godini 1981./82. dao je bolje rezultate nego u posljednje dvije godine. U ovoj je godini osmogodišnju školu iz župe pohađalo 70 učenika i učenica, a vjeronauk, njih 64 (92%). Marljivost za svih osam razreda iznosila je u postocima 95. Tako je marljivost za 2% veća nego u prošloj radnoj godini. Nemarnosti gotovo i nema. Vjeroučenici i vjeroučenice izlažu se kiši i snijegu, samo da ne izostanu s pouke. Često ih roditelji automobilima dovezu ili po njih dođu, samo da izbjegnu nevrijeme.

U ovoj radnoj godini 27 vjeroučenika i vjeroučenica nije izostalo s pouke ni jednog sata. Osmero ih je izostalo samo jedan, a devetero samo 2 sata. Prema tome, broj supermarljivih vjeroučenika i vjeroučenica penje se na 44 (69%).

Gata: ocjenjivački sud god. 1982.
(Sandra Bućan, Blaženka Pivčević i Matija Grubišić)

Najbolja grupa u ovoj godini bila je grupa od sedmero djece IV. razreda. Njihov postotak marljivosti iznosi 97,6. Njih sedmero od 343 moguća sata ostvarili su 335 sati. I ostale grupe, osim prvaša s 84%, bile su vrlo uspješne. Njihov postotak marljivosti kreće se između 94,8 i 97,6.

I na svršetku ove radne godine osmogodišnje školovanje završava 5 učenika i učenica. Tako, njih petero završavaju i taj stupanj vjeronauka. U toj grupi **prvo mjesto** u marljivosti pohađanja zauzeo je **Mate Kuvačić** Antin. On je u 8 godina s pouke izostao samo 2 sata, i to, zbog bolesti, u IV. razredu godine 1977./78. Njegova marljivost pohađanja za svih 8 godina izražena u postocima iznosi 99,4. **Drugo i treće mjesto** dijele **Mario Generalić** Antin i **Davorka Očasić** Ivanova. Svako je od njih u 8 godina izostalo po 8 sati, a njihova marljivost izražena u postocima iznosi 97,8. Cijela je grupa od 1840 mogućih sati ostvarila 1761 sat, što izraženo u postocima iznosi 95,7.

Natjecanje vjeroučenika i vjeroučenica VII. i VIII. r. pod nazivom **»Tražimo najbolju teku«**, koje je postalo već tradicionalno, dalo je i ove godine dobre rezultate. Ti vjeroučenici i vjeroučenice ispišu i svojim prilozima poprate tematski odgovarajućim tekstovima i slikama-crtežima kratki sadržaj od 29 kateheza, koje se po vjeronaučnom programu razrađuju u VII. i VIII. razredu. Neki i tehnikom pisanja i svojim prilozima (isječci iz listova, novina i t. d.) vrlo skladno i ukusno urede svoje teke.

Ove je godine dostavljeno 13 teka od 14 vjeroučenika i vjeroučenica, koji su pohađali VII. i VIII. razred. Četveročlani ocjenjivački sud (Matija Grubišić, Blaženka Pivčević, Sandra Bućan i Mario Kuvačić Vjekoslavov), koji su vjeroučenici i vjeroučenice izabrali 13. travnja, na svom sastanku, održanu 12. lipnja 1982. u župskom uredu, odlučio se za slijedeći raspored: prvo mjesto pripalo je teki **Mirjane Kuvačić** Nikoline, drugo mjesto teki **Marija Beović** Antina, a treće teki **Mate Kuvačića** Antina, dok je četvrto mjesti pripalo teki **Marija Kuvačić** Davorova, a peto teki **Ivne Pivčević** Ivanove i t. d. Ocjenjivački sud do takva je rasporeda došao s teškom mukom, jer su teke, svojim izgledom i sadržajem, bile vrlo izjednačene.

Vjeronauk je i formalno završen preko župske mise 13. lipnja 1982. Toga su dana vjernicima izneseni rezultati vjeronauka, podijeljene svjedodžbe, a najboljima i nagrade.

Frane Mihanović
župnik

OSTRVICA S DIJELOM ČIŠALA

Iz župskih matičnih knjiga god. 1980. i 1981.

Kršteni

● 4. kolovoza 1980. rođen je **Nikša Dinčić,** sin Mirka i Anke r. Zubanović; 21. rujna 1980. kršten. Kumovi: Mate Bilić i Ilka Bilić. Treće je dijete svojih roditelja.

● 2. kolovoza 1980. rođen je **Ante Radevenjić,** sin Mirka i Luce Dajak; 9. studenog 1980. kršten. Kumovi: Mate Radevenjić i Marija Radevenjić.

● 30. rujna 1978. rođen je **Anton Šaškor,** sin Ivana i Maurcen Ann Burside; 30. prosinca 1980. kršten. Kumovi: Anton Šaškor i Matija Šaškor. Prvo je dijete svojih roditelja.

● 17. studenog 1981. rođena je **Ana Slijepčević,** kći Nikole i Nives r. Tomaš; 15. ožujka 1981. krštena. Kumovi: Zvonko Rajić i Marija Rajić. Prvo je dijete svojih roditelja.

● 11. travnja 1981. rođena je **Duška Kovačević,** kći Žarka i Marije r. Burazin; 3. svibnja 1981. krštena. Kumovi: Mate i Bernardica Burazin. Treće je dijete svojih roditelja.

● 19. ožujka 1981. rođen je **Mate Mihaljević,** sin Srećka i Tonke r. Baučić; 10. svibnja 1981. kršten. Kumovi: Frane i Ljubica Alfirević. Drugo je dijete svojih roditelja.

● 15. kolovoza 1981. krštena, krizmana, pričešćena i vjenčana je **Olgica Kerum-Sičić.** Vjersku pouku i pripremu za vjenčanje, a ujedno podijelio sv. sakramente don Dujo Perleta.

● 1. kolovoza 1981. rođena je **Marija Šaškor,** kći Nikole i Nade r. Sušilović. Kumovi: Anton i Merica Lončar. Prvo je dijete svojih roditelja.

● 28. rujna 1981. rođen je **Ante Šaškor,** sin Darka i Vinke r. Vrkić; 25. listopada 1981. kršten. Kumovi: Roman Merhav i Zorica Šaškor. Prvo je dijete svojih roditelja.

● 21. listopada 1981. rođen je **Duško-Mate Radevenjić,** sin Mirka i Luce r. Dajak; 6. prosinca 1981. kršten. Kumovi: Rade i Ivanka Pribičević. Drugo je dijete svojih roditelja.

● 11. prosinca 1981. rođen je **Nikola Sičić,** sin Ante i Olgice Kerum; 27. prosinca 1981. kršten. Kumovi: Nedjeljko i Marija Colić. Prvo je dijete svojih roditelja.

● 6. listopada 1981. rođen je **Marko Mihaljević,** sin Ante i Karmele r. Bonačić; 12. prosinca 1981. kršten. Kumovi: dr. Ivo Šaškor i Duška Čizmić. Četvrto je dijete u svojih mladih roditelja.*

Nove obitelji

● **Darko Šaškor,** sin pok. Ante i Luce iz Čišala, i **Vinka Vrkić,** kći pok. Pave i Franke rođ. Nejašmić iz Novih Sela, sakramenat sv. ženidbe sklopili su u crkvi sv. Nikole u Ostrvici 3. svibnja 1980.

● **Mirko Radevenjić,** sin Ante i Ivke rođ. Kaštelan iz Ostrvice, i **Luca r. Dajak** iz Blata na Cetini, sakramenat sv. ženidbe sklopili su u crkvi sv. Ivana u Omišu 7. lipnja 1980.

● **Ante Malenica,** sin Tade i Marije r. Banović iz Ostrvice, i **Miljenka Jurišić,** kći Velimira i Marije r. Novaković iz Tugara, sakramenat sv. ženidbe sklopili su u Tugarima 31. kolovoza 1980.

● **Nikola Šaškor,** sin Stjepana i Mile r. Krcatović iz Čišala, i **Nada Sušilović,** kći Franje i Kate r. Kolak, sakramenat sv. ženidbe sklopili su u Roškom Polju 28. rujna 1980.

---

* Kada je mali Marko trebao postati dijete Božje, roditelji i kumovi provalili su vrata župskog stana i našli don Duju Perletu nepomična u krevetu. Dr. Ivo Šaškor, koji je trebao kumovati malome Marku, don Duju je odmah uputio u bolnicu. Ali, nakon par sati don Dujo je preminuo u Gospodinu. Tako se je obiteljsko veselje pretvorilo u žalost čitave župske zajednice, nadbiskupije, koja je izgubila mlada i vrijedna svećenika, tihe naravi. Smrt je posebno potresla njegova oca Nikolu, braću svećenike don Petra i don Pavla, Franu, koji je žrtva cijele obitelji, i Ivu, koji se je žrtvovao za brata Peru i Pavla za vrijeme njihova trogodišnjeg školovanja u Sarajevu, sestre č. s. Egidiju, koja je s njim živjela par godina i pomagala mu na župama, s. Mihovilu, koja je prigodom božićnih i uskrsnih blagdana pomagala svome bratu. Posebno je ta bol pogodila Mandu, koja je s njim bila u Šolti, neko vrijeme u Jesenicama i veći dio u Ostrvici. Ostavila ga je na nogama, a našla ga u komi. Tu bol i tugu osjetile su i njegove nevjeste, a posebno Melinka, koju je znao tješiti u njezinim bolnim trenucima. Mnogobrojna djeca njegove braće ne vesele se svojim školskim praznicima, jer nema dobrog strica, u kojega su povremeno provodili svoje slobodno vrijeme.

● **Ante Sičić**, sin Nikole i pok. Ivke r. Sičić iz Ostrvice, i **Olgica Kerum**, sakramenat sv. ženidbe sklopili su u crkvi sv. Nikole u Ostrvici 15. kolovoza 1981. Olgica je istog dana primila sve sv. sakramente potrebne kršćanki majci.

Umrli

● **File Mihaljević**, r. 7. svibnja 1906., umrla je 3. siječnja 1980.

● **Stipe Krcatović** pok. Ivana, r. 3. veljače 1902., umro je 19. ožujka 1980.

● **Nikola Kovačević** pok. Mate, r. 23. studenoga 1919., umro je 18. svibnja 1980.

● **Ante Šaškor** pok. Ante Kumića, r. 12. siječnja 1934., umro je 20. svibnja 1980.

● **File Alfirević**, ud. pok. Stipe, r. 16. svibnja 1905., umrla je 28. kolovoza 1980.

● **Ivan Alfirević** pok. Jure, r. 18. rujna 1895., umro je 4. studenoga 1980.

● **Stipe Šaškor** pok. Bože, r. 29. kolovoza 1919., umro je 11. prosinca 1980., Australija.

● **Ljubica Beović** ž. Ivanova, r. 23. siječnja 1925., umrla je 12. studenoga 1980.

● **Marko Kaštelan** pok. Ivana, r. 1894., umro je 16. prosinca 1980.

● **Petar Buškain** pok. Ivana, r. 15. siječnja 1911., umro je 13. veljače 1981.

● **Ivan Radevenjić** pok. Mate, r. 31. siječnja 1892., umro je 14. svibnja 1981.

● **Matija Šaškor**, ud. pok. Stipe, r. 9. veljače 1894., umrla je 31. srpnja 1981.

● **Nikola Šaškor** pok. Stipe, r. 22. veljače 1896., umro je 3. studenoga 1981.

● **Nikola Krcatović** pok. Stipe, r. 28. studenoga 1896., umro je 26. studenoga 1981.

● **Mirko Perišić** pok. Ivana, r. 1908., umro je 22. prosinca 1981.

● **Don Dujo Perleta** Nikolin, r. 5. srpnja 1939., umro je 12. prosinca 1981.

Prvopričesnici 1981.

Anita Alfirević, Ivana Kaštelan, Vanja Krcatović, Željovan Kovačević, Nives Malenica, Mladenka Muslić, Ante Muslić, Drago Sičić, Gordana Šaškor, Eduard Alfirević, Ivana Dinčić, Damir Šaškor.

Prvopričesnici 1982.

Stipe Alfirević, Ivanka Kordun, Ana Kovačević, Igor Muslić, Lukrecija Radevenjić, Marijana Dinčić, Tonći Dinčić, Ines Krcatović, Suzan Kovačević, Zorana Sičić, Julija Šaškor.

Iz župske kronike

● Dne 12. prosinca 1981. blago je u Gospodinu preminuo je don Dujo Perleta, župnik župe Ostrvica. Sprovod dragog don Duje obavljen je 15. prosinca 1981. u njegovoj rodnoj župi Vidonje. Pogrebna povorka krenula je ispred bolnice na Firulama u Splitu. Lijes su pratili njegovi najbliži. Ispred rodne kuće u Mliništu zajednički su se pomolili ožalošćeni Vidonjci, kao i braća svećenici, koji su u povorci krenuli noseći tijelo pok. don Duje u novu crkvu Srca Isusova i Marijina.

Zatim su došli ožalošćeni župljani i župljanke župe Ostrvica, gdje je don Dujo bio župnik. Njima su se pridružili i župljani župe Zvečanje sa svojim župnikom don Mirkom Skejićem na čelu. Bili su i njegovi vjerni Jeseničani. Bilo ih je i iz Gornjeg Sela na Šolti i iz Stomorske. Misu je koncelebriralo sedamdesetak svećenika. Veći broj svećenika, koji nije koncelebrirao, došao je iz dubrovačke, mostarske i nekih drugih biskupija.

Iz Crkve je krenula velika povorka svijeta, koja je išla na posljednji ispraćaj svoga svećenika don Duje. Mnoštvo svijeta bilo je iz svih sela Neretvanske doline.

Sve nam ovo govori, da je pokojni don Dujo bio svećenik za narod Božji. Nije žalio truda i u svojim najtežim trenucima želio je biti s narodom. Nije mogao zamisliti, da bi njegovim vjernicima dolazio vršiti službu Božju svećenik druge župe. Trsio se je do posljednjeg časa. Neka mu bude laka zemlja! Počivao u miru Božjemu!

● Kroz božićne dane službu je vršio dr. Zdravko Petar Blajić, ravnatelj Malog sjemeništa u Splitu. Zamjenik pok. župnika don Mirko Skejić vršio je dužnost do 1. veljače.

Prvog veljače došao je za novog upravitelja župe Ostrvica don Anđelko Dukić iz Košuta, župe Trilj, bivši ekonom C. b. sjemeništa i Nadbiskupskog malog sjemeništa u Splitu. Inače, dugogodišnji župnik don Dujinih rodnih Vidonja.

Iza pokojnog don Duje ostalo je nešto novca, tako da je župski ured obložen tapetima, kao i tri sobe na katu. Kupljeni su neki aparati za župsku kuću. Zatim je pokrenuta akcija za gradnju novih stepenica za crkvu i staro groblje. Projektant je tih stepenica domaći sin župe Ostrvica Ante Šaškor pok. Stipe, koji živi u Splitu i u Čišlama. Župnik zajedno s majstorom Ivom Kaštelanom dao je svoje prijedloge, koje je projektant prihvatio i ostvario. Radovi su otpočeti 2. svibnja 1982. Dok je župnik tražio majstore, vrle klesare Podmosorja, došla je jedna ekipa TV Zagreba: režiser Danijel Marušić, direktor Branko Matutinović i scenograf Ante Nola. Njih trojica zanimali su se za crkvene objekte, na kojima bi snimali operu »ERO S ONOGA SVIJETA«. Lako su se dogovorili sa župnikom i utanačili termin snimanja, od 5. do 20. lipnja.

Župnik s narodom morao je u mjesec dana završiti 35 stepenica s četiri podesta i glavnim ulazom, koji je napravljen od betona.

Ugrađeno je više od 20 dužnih metara potpornog zida od kamena. Isto tako drugi zid koji ide od župske kuće prema crkvi. Vješti zidari s glavnim majstorom Ivom Kaštelanom na čelu neumorno su radili svaki dan ne žaleći truda i zanemarujući svoja polja. Svjesni, da rade za sebe i svoje potomke. Tako složna Čišla i Ostrvica napraviše jedno velebno djelo, koje ima izgled kao da se ide u neku baziliku. Da je to tako, uvjerit ćemo se svi, kada budemo gledali operu »ERO S ONOGA SVIJETA«, koju je napisao Milan Begović, a uglazbio Jakov Gotovac. Film se je snimao od 15. do 20. lipnja 1982. Narod je bio oduševljen gledajući svaki dan čuvene glumce, kao Zvonka Torjanca, Krunu Valentića, Branka Blaću i našu Solinjanku Marinu Jajić, kazališni zbor iz Splita u narodnim nošnjama, Vrličance i Sinjane s ponosnim sinjskim alkarima na čelu, njih oko trista.

● Dne 13. lipnja u bratimskoj crkvi sv. Ante trebala je biti prva sv. pričest. Vremenske nepogode i skučeni prostor crkvice sv. Ante toga nam nisu dozvolili. Tako, više od četrdeset automobila, u kojima su se nalazili štovatelji sv. Ante, morali su se vratiti u župsku crkvu, gdje se je obavila prva sv. pričest, njih dvanaest dječaka i djevojčica. Za ovu prigodu neki su i TV radnici obnovili svoje uspomene i sjetili se, da je Isus i za njih rekao: »Pustite malene k meni jer takvima pripada nebesko kraljevstvo«.

Da vjernici vole svoju majku B. D. M., najbolji je dokaz to, da je obnovljen pjevački zbor, koji vodi č. s. Maksencija iz Omiša. Dvadesetak mladih dolazi na redovite probe i tako uče crkveno pjevanje. Koliko su u tome naučili, pokazali su za prijenosa Gospe pjevajući zajedno sa svojim susjedima iz župe Zvečanje. Ali, s njima se oni još uvijek ne mogu natjecati. Uz malo veću volju muškaraca i to će postići.

U župskoj crkvi obnovljeno je crkveno ruho. I u tome su župljani pokazali svoje pravo vjerničko lice. Kao njihov župnik želim i preporučam, da ne sustanu, nego da hrabro, poput svojih pradjedova, idu naprijed želeći postići neuveli vijenac slave u vječnosti.

Anđelko Dukić
župnik

ZBOGOM I OPROSTI

I KOMU DA SE POTUŽI?
TA NJEGA NITKO NE SLUŠA,
NI BRAĆA, KOJA LUTAJU.

Tin Ujević

Dragi kolega i prijatelju!

Slušajući one, kojima je bilo dopušteno s Tobom se oprostiti, shvatio sam kako Te premalo poznaju. Nabrojili su Tvoje župe, u kojima si bio, što si radio i još more toga, ali Tebe kao čovjeka i svećenika nitko nije osvijetlio.

Bolje smo se počeli uzajamno upoznavati dolaskom u naše susjedne župe 21. rujna 1976. godine. Moje poznavanje Tebe nije završilo Tvojom smrću 12. prosinca 1981. godine; ono i danas traje. Traje zato, jer sam tek sada počeo razmišljati o načinu, na koji si radio, i o životu, kojim si živio. O životu čovjeka, koji, iako teško bolestan, nije svoje staleške dužnosti izbjegavao ili bar svodio na najmanju mjeru, na što je imao pravo. Bilo je dana, kada po čitave noći ne bi spavao, jer mu to bolest nije dopuštala. No i tada župljani, ma za što došli, uvijek su imali njega kao zdrava župnika. Svoje boli nikome nije potpuno povjeravao. Meni tek posljednje dvije godine. Često je znao reći: »Već dvije noći nisam oka sklopio.« Bolest mu nije bila teška (iako je teška bila) kao ogovaranja i klevete, a njih je u njegovu životu i previše bilo. Zbog specifične bolesti (ciroza jetre) neki i među kolegama zlonamjerno su pričali, kako pije, što nije bila istina, a opet u pola glasa govorili: »Ali, nemoj reći, da sam ti ja rekao.« Kao kruna svega nad njegovim odrom izrečeno je, kako je jedna osoba, koja je u stvari i proširila te glasine, »plakala i najtužnija bila zbog njegove smrti«. Ostavite nas bar sad na miru — napisa netko. No, Tebe ni sada ne puštaju u miru. Bio si često neshvaćan i vrijeđan i od podređenih i od pretpostavljenih, i od »braće, koja lutaju«, kako bi Tin rekao. A tako mirne, blage naravi — ni mrava ne bi zgazio. Osjećajan, duhovit, pošten, iskren, veseljak. Kao svećenik osoba, koja je živjela za ideale, po savjesti, koja je bila gotovo skrupulozna. Čovjek molitve i medi-tacije. Nematerijalist. Posebno pobožan Gospi. Vodio posljednje hodočašće u Sinj bolestan, a opet nikada tako veseo. Svjedoci su tome oni, koji su s njim bili u autobusu. Koliko li je puta znao doći na sprovod i na Gra-

činu, a da prošle noći ne bi spavao. Na ispovijedima kroz godinu, božićnim i uskrsnim znao je posljednji ostati u ispovjedaonici, a poslije se ne bi našao za stolom, kad je trebalo objedovati.

Dragi Duje, ovo ne pišem, da bih koga ponizio. A ni zato, da bih Tebe uzdigao, jer to Tebi sada ne treba. Ti si u »Istini« sada, kako reče Tin; pišem radi nas ljudi, svećenika. I podređenih i pretpostavljenih. Radi svih nas živih, da se učimo na pogreškama. A to zato, da ne bismo ponovno našli nekoga mirnoga »don Duju«, koji će šutjeti i trpjeti i koji se ne zna osvećivati, a na kojem ćemo mi zlobnici svoju zlobu iskazivati. Radi svih svećenika, koji su i klevetani i osuđivani, a da im se ne pruža prilika, da i jedne riječi reknu u svoju obranu. Radi onih, koji stalno obilaze kolege i pričaju: »Znaš, čuo sam, ali ne govori nikomu...« Radi nas samih. Radi budućnosti, koja će nas za sve ovo osuđivati. Radi Boga, koji je Istina. Radi Isusa Krista, jer je za nas Kalvariju podnio. I Tvoja je Kalvarija bila i duga i teška, pa se nadamo, da će Te u ime Tvoje Kalvarije Krist k sebi uzeti kao uskrsnulog.

Dragi Duje, oprosti i hvala Ti!

Mirko Skejić

ZVEČANJE I SMOLONJE

Kršteni u godini 1980.

● **Vladimir Marčić,** sin Ante i Nade r. Klasnić, rođen je 6. ožujka, a kršten 13. travnja. Kumovao mu je stric Stipe Marčić. Inače, mali je Vladimir dobio ime svoga djeda.

● **Bruno Kružičević,** sin Ivana i Ivanke Marije Cvitković, rođen je 20. travnja, a kršten 11. svibnja. Kumovali su mu Mario i Marija Kružićević. Inače, mali je Bruno dalmatinsko-slavonska »kombinacija«.

● **Miro Vuletić,** sin Ivana i Ivanke Jeroničić, rođen je 28. ožujka, a kršten 11. svibnja. Kumovali su mu Dragan i Matilda Režan. I mali je Miro dobio ime pokojne bake, koja je vrlo rano umrla.

● **Ante Milavić,** sin Ivana i Ljubice Vojnović, rođen je 24. travnja, a kršten 29. lipnja. Kumovali su mu Ante Vukić i Nediljka Sičić. Ante je treće dijete svojih roditelja. Na dan krštenja bila su još dva slavlja u kući — imendani djeda i unuka Petra.

● **Marko Stanić,** sin Ante i Zdravke Franić, rođen je 10. lipnja, a kršten 13. srpnja. Kumovali su mu tetak Petar i tetka Katica Kružićević. Tonko daje imena djeci: sinu ime svoga pokojnog oca, a kćeri ime svoje pokojne bake.

● **Vedrana Kružićević,** kći Marija i Marije Janković, rođena je 1. kolovoza, a krštena 24. kolovoza. Kumovali su joj Anđelka i Marko Janković. Mala je Vedrana treće dijete u svojih roditelja.

● **Ivan Katušić,** sin Marina i Anke Tomasović, rođen je 28. rujna, a kršten 9. studenoga. Kumovali su mu stric Branko Baja Katušić i Marija Tomasović. Inače, mali je Ivan dobio ime po djedu Ivanu, a prvo je dijete mladih bračnih drugova.

● **Mijo Milavić,** sin Joze i Zdenke Stanić, rođen je 30. rujna, a kršten 16. studenoga. Kumovali su mu Jure i Ankica Bućan. U djedovo je ime kršten. Prvo je dijete mladih supružnika.

U ovoj godini kršteno je u župi sv. Mihovila Ark. u Zvečanju dvanaest novorođenih.

Kršteni u godini 1981.

● **Marija Milavić**, kći Zdravka i Rose Milavić, rođena je 12. prosinca 1980., a krštena 4. siječnja 1981. Kumovali su joj rođaci Marija i Ivo Kovačević. Marija je drugo dijete svojim roditeljima. Krštena je »na brzinu«, jer joj je otac morao ići na privremeni rad u Libiju.

● **Ana Katušić**, kći Ivana i Darinke Perišić, rođena je 19. srpnja, a krštena 23. kolovoza. Ona je treće dijete svojim roditeljima. Kumovali su joj Ivanka-Tasija i Srećko Kaštelan. Dobila je ime pokojne prabake.

● **Dino Dragošević**, sin Petra i Smiljane Milavić, rođen je u Berlinu 23. travnja na sv. Juru, zaštitnika Poljica, a kršten je 16. svibnja u berlinskoj crkvi St. Clemens. Kumovao je Filip Sučić, a krstio ga je o. Stjepan Grgat.

Ove je godine u župi bilo deset krštenika i krštenica.

Vjenčani u godinama 1980. i 1981.

U ove dvije godine bilo je nekoliko vjenčanja. No, mladenci su se vjenčavali uglavnom izvan župe. Razlog je taj, što su se oni, koji su se ženili, vjenčavali u mjestima (župama) mladenki, a mladenke su se vjenčavale u Omišu stoga, što bi se isti dan vjenčale na Mjesnom uredu, pa, da se ne vraćaju u Zvečanje, lakše im je bilo tu, u župskoj crkvi sklopiti sakramenat ženidbe. Ipak je jedan par sklopio crkvenu ženidbu u ovoj župi. To su:

● **Stjepan Marčić**, sin Vladimira i Luce r. Dragošević, autoelektričar iz Smolonja, i **Mira Radotić**, kći Tome i Kate r. Orešković, defektoloktinja iz Slavonske Požege. Na vjenčanju bili su im svjedoci Ante Marčić, mehaničar, i Nada Marčić, nastavnica. Vjenčanje je obavljeno 27. prosinca 1981.

Umrli u godini 1980.

● 6. siječnja umrla je **Luce Božić**, ud. pok. Ante, u 84. godini, od staračke iznemoglosti. Pokojnica je bila više godina paralizirana, pa su ukućani morali o njoj voditi svu brigu kao o djetetu. Posebno veliki teret podnosila je nevjesta Ivka, koju je pokojnica zadnje časove na posebni način blagoslivljala. Bila je vedra duha. Često se je znala našaliti, i na svoj račun. Primala je sakramente svaki prvi petak.

● 15. ožujka umrla je u Splitu **Luce Božić**, ud. pok. Marka. Umrla je od kljenuti srca. Dugo je bila udovica. Kćeri se poudale. Smrt ju je zatekla kod kćere u Splitu. Umrla je u 76. godini.

● 31. ožujka umrla je i treća žena s Badnja — **Milka Božić**, žena Antina, u 83. godini, od raka. Tako su u tri mjeseca tri kuće na Badnju zavijene u crno. Ostavila je muža sama. Sinovi sa svojim obiteljima naselili su se u Sisku, Zagrebu i Njemačkoj. Bilo joj je posebno drago, da su je u kratkoj, ali teškoj bolesti sva trojica posjetili.

● 27. svibnja iznenada je umro od infarkta srca **Marin Miličević** pok. Frane, zvani Baraba. Dok su sin i nevjesta s djecom radili u polju, on je ustao i došao do izlaznih vrata, ali ih nije uspio otvoriti. Za života je obišao svu bližu Bosnu. Naputovao se kao najveći putnik. Obišao je mnoge špilje i jame. Spuštao se u mnoge golubinke gdje je mogao i život ostaviti. No, nemirna duha, kao da nije mogao u krevetu umrijeti nego na nogama.

● 21. srpnja umrla je u Domu starih i nemoćnih u Trogiru **Lucija Kovačević** pok. Mije. Umrla je u 84. godini od staračke iznemoglosti. Nije se udavala, a sve, što je imala, davala je djeci i unucima svoje braće.

Pred smrt je gotovo oslijepila. Isto tako bila je gotovo nepokretna. U Domu starih i nemoćnih nije bila više od dva mjeseca.

● 17. rujna od infarkta srca umrla je **Marija Martić-Paukić**, ud. pok. Mate. Niti dva mjeseca nakon smrti svoje sestre pok. Lucije Kovačević. Umrla je u 77. godini života. Dugo se je vremena tužila na srce. Često su je djeca vodila liječniku, brinuli o njoj svakodnevno i pazili kao na nejače, no sve to kao da nije bilo dovoljno.

● 7. listopada umro je od raka **Ante Dragošević** pok. Stjepana u 76. godini života. Bolovao je nekoliko mjeseci. Čestit čovjek i dosljedan sebi kroz čitav život, pa i na svršetku. Za bolesti, iako i sama bolesna, svu mu je svoju ljubav i brigu pružala žena Srećka.

● 6. prosinca umrla je u Omišu, u 82. godini, od raka **Ruže Martić**, ud. pok. Frane. Umrla je u kući svoga sina Mirka. I njezina je bolest bila kraćeg vijeka, ali je zato intenzitet bolesti bio velik. Oplakana od svojih najbližih, pokopana je dva dana poslije na Gračini kod crkve sv. Mihovila. Nekako su sva djeca lakše pretrpjela njezinu smrt nego Jozo, jer je on sam s njom živio, i zato, što nema svoje obitelji, dok ostala djeca imaju.

● 30. prosinca u procijepu božićnih i novogodišnjih blagdana umro je **Radoslav Stanić** pok. Mate. Umro je od infarkta srca u 52. godini života. Nije se mogao pomiriti s činjenicom, da je teško bolestan, pa je radio, ne štedeći se, do posljednjeg momenta. Smrt ga je, naime, zatekla s bušilicom u ruci uz automobil. Sprovod je održan na Novu godinu. Po broju onih, koji su ga došli ispratiti na posljednji počinak, doznali smo svi mi, koliko nam je značio, pogotovo obitelji, koju je ostavio.

Umrli u godini 1981.

● 7. ožujka umro je u 85. godini **Luka Milićević** pok. Mate od staračke iznemoglosti. Zanimljivo je, da je pokojnika kap pogodila još pedesetih godina i da mu je kao posljedica ostao otežan govor. Bio je više od desetak godina i potpuno slijep. Pokopan je sutradan na mjesnom groblju na Gračini.

● 6. travnja umro je, poslije tromjesečnog bolovanja od raka, **Marin Kovačević** pok. Mije. Umro je u krugu obitelji, u 82. godini života. Bio je dobar i razborit čovjek. Čitav je život posvetio brojnoj obitelji, kako bi je ne obogatio nego prehranio. Poznaje ga gotovo čitava zapadna Bosna. Znao je i po sedmicu dana ne doći kući, nego trgovati po Bosni, da bi dobio kruh za brojnu djecu. Oplakan od svojih najmilijih pokopan je na Gračini.

● 15. travnja umrla je u 82. godini života **Kate Marčić** pok. Stipe od staračke iznemoglosti. Nije se udavala, pa je djeci brata Vlade bila kao druga majka. Tiha i mirna kao da je nije ni bilo na zemlji. Kako je tiho došla, tako je tiho i otišla. Često je znala reći, da se s njom ne će nitko mučiti, jer svaki dan na tu nakanu moli sv. Antu. I bilo je tako. Pokopana je sutradan na Gračini.

● 22. travnja umrla je od staračke iznemoglosti u 89. godini **Pera Vukić** ud. pok. Andrije. Rodila se u siromašnoj brojnoj obitelji. Udala se za starca udovca. Rodila je i odgojila petero djece. Najstariji sin poginuo je u ratu. I sama je bila bogalj na nogama. Doživjela je duboku starost uz sina Andriju i u krugu njegove obitelji. No, kako to obično biva, kad je mogla živjeti ljepše, Gospodin je Peru pozvao k sebi.

● 2. lipnja iznenada je osvanuo mrtav **Jure Marčić** pok. Mate. Umro je od kljenuti srca. Iza sebe je ostavio jedinicu kćer Mariju i udovicu

Zorku. Često je pobolijevao, ali nitko nije ni slutio, da je tako ozbiljna bolest, od koje je bolovao. Čovjek težak, kruh je zarađivao motikom. Šaljivdžija i ugodan u društvu.

● 2. studenoga umrla je od staračke iznemoglosti u 76. godini **Slavica Kružićević**, ud. pok. Ante. Bila je dobra žena. Rodila je 14 djece. Za vrijeme rata često je pod traversom nosila ili komad kruha ili bilo što drugo i odnijela gladnima u komšiluku. Jedan čovjek srednjih godina nazvao ju je drugom majkom. Umrla je, možemo slobodno reći, od tuge za tragično umrlom zaovom Milom. Mila je, naime, prije četiri godine u isto vrijeme preminula.

Kronika župe sv. Mihovila Arkanđela — Zvečanje

● 5. travnja osnovano je pjevačko društvo sastavljeno od muškaraca za pjevanje sprovoda. Prije dva desetljeća postojalo je pjevačko društvo koje je prestalo s radom. Ovo društvo ima za sada osam članova. Najstariji ima 41 godinu, a najmlađi 16 godina. Ta nabrojmo im imena: Ante Milićević pok. Marina, Ivo Milavić Petrov, Nikola Milićević Antin, Nediljko Stanić pok. Radoslava, braća Ivo, Mate i Zdravko Kovačević i Marin Kovačević Antin. Nadamo se, da će svi izdržati dugo, dugo. Ali, da će doći i novi članovi, pa da ne će trebati ići u susjedne župe tražiti pjevače za sprovod.

Prvi nastup imali su nakon dva dana. U desetak dana nastupili su tri puta.

● Dne 17. svibnja 1981. godine u župskoj crkvi sv. Mihovila Arkanđela bila je prva sv. pričest za šesnaestero djece. A to su:

Petar Božić Dinkov, Marijana Dragošević Nikolina, Mirela Dragošević Petrova, Goran Katušić Nediljkov, Nada Kovačević Antina, Ante Kružićević Marijev, Dijana Kružićević Markova, Marija Kružićević Marijeva, Marina Kružićević Marinova, Ivanka Marčić Mijina, Željana Marčić Mijina, Goran Milićević Antin, Ljubo Martić Antin, Merica Milićević Antina, Marin Milićević Dujin i Jakov Vukić Marinov.

Prepuna crkva. Ambijent svečan. Djeca su u pratnji roditelja dolazili pred oltar, da bi prvi put primili Gospodina.

● 31. svibnja održan je tradicionalni Gospin prijenos. Ovoga puta ostrvički je kip nošen u Zvečanje. To je ipak bio pravi i najvažniji događaj u godini i za jednu i za drugu župu. Svijeta bijaše kao nikad do sada. Obred procesije vodili su župnici: ostrvički don Duje Perleta i zvečanjski don Mirko Skejić. Sv. misu i propovijed na temu **Marija žena — žene u Hrvata** imao je fra Mario Jurišić, gvardijan franj. samostana u Omišu. On je iznio u govoru sve najveće žene našega naroda, od Jelene do danas. Fino i uvjerljivo, kako on to zna.

● 12. srpnja, na blagdan sv. Cvjetka mučenika, u crkvi sv. Križa, gdje se mučenikove kosti nalaze, bila je sv. misa i procesija svecu na čast. Poslije podne bio je poljički dekan don Josip Perica. On je najrevnije vjeroučenike i vjeroučenice pohvalio i uručio poklon Dijani Kružićević zbog marljivosti pohađanja vjeronauka. Ona, naime, nije propustila ni jedan sat vjeronauka i ni jednu sv. misu.

● 9. kolovoza išlo je zajedničko hodočašće Gospi u Sinj župā sv. Mihovila i sv. Nikole. Hodočašće je predvodio don Duje Perleta, ostrvički župnik.

● 6. rujna bilo je također zajedničko hodočašće u Vepric, u Gospino svetište, prigodom metropolitanskog euharistijskog Kongresa. Hodočašće su vodili župnici Gata i Zvečanja. Svi, koji su išli, bilo autobusom, bilo malim kolima, bili su oduševljeni proslavom.

● 1. studenoga, na dan Svih Svetih, kao i svake godine, okupilo se mnoštvo vjernika na Gračini. I ne samo prije podne, nego i poslije podne, još više. Bila je nedjelja, pa su mnogi došli iz Splita, Omiša i drugih mjesta, da bi obišli grobove svojih najmilijih, okitili ih cvijećem i za njih se pomolili.

● I ovih božićnih i novogodišnjih praznika u župi je bilo živo i veselo. Mnogi su se vratili iz tuđih zemalja, da bi u krugu obitelji proslavili Božić. Ali, poslije Nove godine opet su neki išli, da ih čitave godine ne vide ukućani. I to je ljudski život.

Godina 1982.

● U crkvi na Gračini 21. ožujka, poslije sv. mise, održana je godišnja skupština župe sv. Mihovila Arkanđela. Jedna od točaka bio je i izbor novih članova Župskog pastoralnog vijeća. Za nove članove izabrani su: Ivan Martić — Paukić za komšiluk Gračinu, Petar Milavić pok. Ivana za Brdine, Marko Kružićević pok. Miljenka za Kružićeviće, Mirko Božić za Badanj, Petar Dragošević pok. Mate i Petar Milavić pok. Mije za Smolonje.

● 25. travnja na proslavi sv. Jure na Gracu pjevao je mješoviti zbor iz ove župe. Pjevao je Glibotićevu II. pučku misu, himnu sv. Juri i druge pjesme. Očevici kažu, da je bilo više nego dobro. Hvala im, bar je lijepo čuti. Inače, već nakon jedne godine od ustanovljenja jedan takav javni nastup!

● 30. svibnja bio je tradicionalni Gospin prijenos. Ovoga puta u procesiji je nošen kip iz Zvečanja, a procesija je išla od Gospine kapelice iz Gornjeg Sela na Ostrvicu. Gospin kip su nosili mladići: Milan Dragošević, Petar Dragošević, Milivoj Milavić i Ivo Stanić. Doista, za dugi put trebalo je snage i srca.

Zvečanje: Crkvica Gospe od začeća u Gornjem Selu

● 27. lipnja ponovno Gospin prijenos, ali ovoga puta od crkve sv. Nikole do crkve sv. Mihovila. Kip su nosili: Marin Kovačević, Mate Kovačević, Nikola Milićević i Ante Vukić. Po sparnom vremenu stigli smo na Gračinu za oko sat vremena. Svi umorni, ali i sretni. U procesiji je sudjelovalo, što cijelim putem što djelomično, nešto više od četiri stotine osoba. Svetu je misu i propovijed imao don Rade Terzić. On je imao temu **Marija majka.** Iznio je primjere pravih majka i onih, koje to nisu, te biranim riječima pozvao sve i majke i nemajke, da svoj poziv žive kao Marija. Sam bolestan, zadivio je svježinom misli i jasnoćom i jačinom glasa. Nakon obreda gotovo svaka kuća imala je svoje goste.

Mirko Skejić
župnik

DON STANKO ORLEMBA

župnik Zvečanja (1908—1949)

Don Stanko Orlemba

Kada se je 16. X. 1978. proširila vijest, da je izabran za Papu jedan stranac, i to Poljak, ja sam se odmah sjetio svoga pokojnog župnika don Stanka Orlembe. I dok sam slušao preko radija zanosno klicanje mnoštva s Trga sv. Petra, pomislio sam: s kakvim bi tek oduševljenjem on primio tu vijest.

Sjetio sam se prizora iz vremena prošlog rata, kada su naišli neki vojnici, koji su bili rodom iz Poljske. Bilo je to upravo na Božić. Don Stanko je tada stanovao u kući Tone Martić, koja ga je velikodušno primila pod svoj krov, jer je župska kuća bila zapaljena. Vojnici su mu htjeli čestitati Božić. Kad je don Stanko poslije toliko godina čuo poljsku riječ, kad je odjeknula melodija poljskih božićnih pjesama, don Stanko je ujedanput skočio, iako je tada već bio prevalio sedamdesetu, počeo poigravati po taktu melodije, tako da se stari pod ljuljao i podrhtavao. Sve što se odnosilo na Poljsku, u njemu je budilo zanos i oduševljenje. Ta zanosna ljubav prema Poljskoj bila je uzrok, da je već u mladenačkim godinama morao napustiti svoju domovinu.

Rodio se 3. XI. 1871. u Budymichalowskiem, malom mjestu kod Waršave. U to doba Poljska je bila podijeljena između Rusije, Prusije i Austro-Ugarske. Nije imala svoje samostalnosti. On je bio rodom iz onoga dijela Poljske, koji je pripao Rusiji, pa je bio smatran ruskim podanikom. Budući da je veoma snažno izražavao svoje nacionalne osjećaje, ruske vlasti mu nisu dozvolile da prihvati svećenički stalež, tako mi je sam pričao. Bio je prisiljen napustiti svoju domovinu. Kao bjegunac dolazi u Rim. Tu završava bogoslovske nauke. U Rimu se susreo sa splitskim biskupom Nakićem. On mu je ponudio službu u svojoj biskupiji, i tako je don Stanko došao u Split. Tu je od biskupa Nakića bio zaređen za svećenika 11. VIII. 1901. Prve godine službovao je u Kaštelima, Klisu i Dicmu. Konačno je imenovan župnikom Zvečanja, dne 15. VIII. 1908.

Na toj službi ostaje sve do svoje smrti 14. V. 1949. Dakle, bio je župnik Zvečanja 41 godinu i dva mjeseca. Kroz te duge godine don Stanko se potpuno saživio sa svojim Zvečanjima, a Zvečanjci su ga prihvatili kao svoga. On je bio za njih »naš don Stanko«. Oni su se s vremenom privikli na njegov neobični stil govora i ponašanja. On je na pr. znao usred najsvetijeg čina u crkvi ubaciti po koju dosjetku, koja bi sve nasmijala. Znao

bi on na pučkoj misi nedjeljom prekinuti evanđelje i tumačiti gramatička pravila: »Neki kažu po Luki, a neki po Luci, a mi idemo dalje« — i nastavio bi pjevati evanđelje. Ili bi se zaustavio kod onih riječi: »Ptice nebeske niti siju niti oru, pa ih Otac nebeski hrani«, a onda bi rekao: »Je, je, kad ukradu ljudima.« Za blagdan Srca Isusova postavila bi se slika Presvetog Srca Isusova na oltar, visoko ispred trona. On bi znao prekinuti molitvu i glasno primijetiti: »Bože moj, da padne ova slika, ubila bi popa.«

Hrvatski jezik nije nikada sasvim dobro naučio, a onu našu dalmatinsku i poljičku neposrednost nije mogao nikada usvojiti. Uvijek je bila prisutna stanovita udaljenost. Meni je na pr., kada bih kao sjemeništarac preko praznika svakog jutra dolazio na misu, svaki put davao ruku pri dolasku i odlasku. Ali, don Stanko je djelovao svojom jakom vjerom i osobitom pobožnošću prema Blaženoj Gospi. Često je i rado išao u Gospinu crkvu u Gornje Selo i tamo držao zavjetnu misu, kada bi to netko želio. Gotovo svake nedjelje prije župske mise molio bi s djecom pred Gospinim oltarom krunicu. U svome brevijaru stalno je nosio sliku Crne Madone, Gospe Čenstohovske, zaštitnice Poljske. Kada je umirao, neprestano je zazivao: »Matka Božja Čenstohovska.«

Don Stanku su gotovo svakog dana dolazili vjernici iz drugih župa, da im moli Boga, jer su smatrali, da je »sritan u molitvi«.

Kada je bila zapaljena župska kuća, on svoga gotovo ništa nije spasio, ali je spasio matične knjige, koje je sklonio u obližnju crkvu sv. Križa. To ilustrira njegovu savjesnost i osjećaj odgovornosti kao župnika. Imao je originalan rukopis; čim bismo ga vidjeli, svi smo znali, da je to rukopis don Stanka.

Kada je Poljska dobila svoju nezavisnost poslije prvog svjetskog rata, došli su u Zvečanje i njegovi roditelji. Tu su i umrli i pokopani su na našem mjesnom groblju kod Sv. Mihovila na Gračini. Na tom groblju, u svećeničkom grobu, na kojemu stoji natpis »Sol zemlje«, počiva i pokojni don Stanko.

Prava sloboda izuzetni je znak Božje slike u čovjeku, uči nas Koncil. Prognanik iz svoje domovine Poljske, čiju je slobodu toliko volio, don Stanko je našao utočište u našim Poljicima. Počinak među grobovima naših starih Poljičana, koji su često znali visoko uzdignuti barjak sv. Jure u borbi »za krst časni i slobodu zlatnu«. Kao svećenik don Stanko je ustrajno naviještao Božju riječ, čvrsto vjerujući, da nas samo istina može osloboditi.

Mate Stanić

KOSTANJE I SEOCA U GODINI 1980. I 1981.

Kršteni

● Ivanu Begiću i Zorici r. Ursić rodila se kći **Martina Ana** 4. prosinca 1979. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 1. siječnja 1980. Kumovali su: Mirko i Ana Begić.

● Stanku Tičinoviću i Ivanki r. Tičinović rodio se sin **Boško** 24. prosinca 1979. i bijaše kršten u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 22. ožujka 1980. Kumovali su: Jozo i Milena Tičinović.

● Andriji Amuliću i Jaki r. Šarić rodila se kći **Marijana** 10. ožujka 1980. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 18. svibnja 1980. Kumovali su: Ojdana i Kruno Skejić.

● Ivi Tičinoviću i Ani r. Pavić rodila se kći **Danijela** 24. travnja 1980. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 13. srpnja 1980. Kumovali su: Miro Dundić i Biljana Uskoković.

● Juri Matijeviću i Anđi r. Domazet rodio se sin **Jakša** 26. kolovoza 1980. i bijaše kršten u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 5. listopada 1980. Kumovali su: Ante i Nada Biskupović.

● Miji Tičinoviću i Mari r. Milardović rodio se sin **Davor** 4. rujna 1980. i bijaše kršten u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 5. listopada 1980. Kumovali su: Ante i Zorka Tičinović.

● Jozi Sladojeviću i Mili r. Matić rodio se sin **Mijo** 5. studenoga 1980. i bijaše kršten u crkvi sv. Ante u Seocima 28. prosinca 1980. Kumovali su: Ivan i Ljubica Matić.

● Tonču Tičinoviću i Mariji r. Utrobičić rodio se sin **Mirko Toni** 28. studenoga 1980. i bijaše kršten u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 1. veljače 1981.

● Mladenu Bliznacu i Mariji r. Bajama rodila se kći **Antonija** 4. siječnja 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 15. veljače 1981. Kumovali su: Nediljko Čagalj i Anka Bliznac.

● Miroslavu Bogdanoviću i Ivanki r. Bulić rodio se sin **Željko** 26. studenoga 1980. i bijaše kršten u crkvi sv. Ante u Seocima 22. ožujka 1981. Kumovali su: dr. Jakov i Vinka Jelić.

● Stipi Šaroliću i Nadi r. Milavić rodila se kći **Zorica** 18. veljače 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 19. travnja 1981. Kumovali su: Jure i Marija Bašić.

● Anti Jurjeviću i Željki r. Perić rodila se kći **Ana** 15. travnja 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 17. svibnja 1981. Kumovali su: Tomislav i Katica Lisica.

● Anti Milaviću i Anki r. Balić rodila se kći **Elvis** 16. lipnja 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 9. kolovoza 1981. Kumovali su: Ferdo i Ivka Milavić.

● Josipu Bašiću i Marici r. Jerčić rodila se kći **Maja** 15. srpnja 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 16. kolovoza 1981. Kumovali su: Marija Tičinović i Ratko Topić.

● Ivi Jerončiću i Fili r. Kružičević rodila se kći **Marijana** 19. lipnja 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Ante u Seocima 23. kolovoza 1981. Kumovali su: Ante i Zlata Kaštelan.

● Ivanu Tičinoviću i Ljubici r. Roso rodio se sin **Mihovil** 27. lipnja 1981. i bijaše kršten u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 29. rujna 1981. Kumovali su: Vedran Vladanović i Nada Roso.

● Andriji Amuliću i Jaki r. Šarić rodila se kći **Ivana** 4. rujna 1981. i bijaše krštena u crkvi sv. Mihovila u Kostanju 4. listopada 1981. Kumovali su: Ivo i Nevenka Lovrić.

Vjenčani

● **Stipe Janković** i **Ksenija Bezina** sklopiše svetu ženidbu 30. travnja 1980. u crkvi sv. Ante u Seocima. Kumovali su: Maroje Kovačević i Ivan Amulić.

● **Ante Marinić** iz Crivaca i **Gordana Zubanović** sklopiše svetu ženidbu 28. lipnja 1980. u crkvi sv. Ante u Seocima. Kumovali su: Mijo Bigara i Nediljko Janković.

● **Milan Janković** i **Tatjana Olujić** iz Splita sklopiše svetu ženidbu 27. rujna 1980. u crkvi sv. Ante u Seocima. Kumovali su: Marko Janković i Marija Olujić.

● **Jozo Radovčić** i **Karmela Juričević** sklopiše svetu ženidbu 29. studenoga 1980. u crkvi sv. Mihovila u Kostanju. Kumovali su: Ivan Gojsalić i Ante Škarica.

● **Filip Srdanović** iz Kučića i **Marija Mandalinić** sklopiše svetu ženidbu 2. kolovoza 1981. u crkvi sv. Mihovila u Kostanju. Kumovali su: Vinko Čagalj i Vinko Mandalinić.

● **Mijo Radovčić** i **Ankica Juričević** sklopiše svetu ženidbu 17. listopada 1981. u crkvi sv. Mihovila u Kostanju. Kumovali su: Ante Matijević i Nada Vojnović.

● **Mario Perić** i **Ljubica Vukušić** iz Satrića sklopiše svetu ženidbu 27. prosinca 1981. u crkvi sv. Mihovila u Kostanju. Kumovali su: Filka Jerčić i Branko Lozić.

Umrli

● **Mile Matijević,** ud. pok. Joze, iznenada je preminula od srčane kapi 7. siječnja 1980. u 75. godini života.

● **Ante Radovčić** p. Stipe preminuo je od kapi u Parizu 30. siječnja 1980. i pokopan na kostanjskom groblju 8. veljače 1980. u 76. godini života.

● **Marija Bogdanović,** ud. pok. Filipa, preminula je u Splitu 5. veljače 1980. u 68. godini života te bila ukopana u Seocima 7. veljače 1980.

● **Mande Tičinović,** ud. pok. Ivana, doživivši duboku starost od 93 godine života blago je u Gospodinu preminula 6. ožujka 1980.

● **Marin Tičinović** pok. Pavla iznenada je preminuo u splitskoj bolnici 8. ožujka 1980. i ukopan u kostanjskom groblju 9. ožujka 1980.

● **Ivan Matijević** pok. Mije umro je u Splitu 12. ožujka 1980. u 85. godini života i bio ukopan u Kostanju 13. ožujka 1980.

● **Ante Marasović** pok. Marka poslije duge i teške bolesti usnuo je u Gospodinu 29. ožujka 1980. u 79. godini života i bio pokopan 31. ožujka 1980.

● **Marija Klarić,** ud. pok. Ante, r. Bašić umrla je u Kostanju u sinovca Ante Bašića 30. ožujka 1980. u 79. godini života i bila ukopana na kostanjskome groblju 1. travnja 1980.

● **Nediljka Mandalinić,** ud. pok. Mira, umrla je u Splitu od srčane bolesti 30. ožujka 1980. u 69. godini života. S njome se je ugasilo još jedno ognjište u Kostanju.

● **Roža Tičinović,** žena Jerolimova, preminula je od kapi 9. svibnja 1980. u 75. godini života ostavivši mlađima primjer jobovske strpljivosti.

● **Roža Tičinović,** žena Jakovljeva, umrla je 2. srpnja 1980. u 74. godini života od srčane bolesti.

● **Mirko Jerončić** pok. Ivana umro je od srčane bolesti 10. srpnja 1980. i bio ukopan u Seocima 11. srpnja 1980. Živio je 73 godine.

● **Stipe Vladanović** pok. Mate umro je od starosti 18. srpnja 1980. u 87. godini života.

● **Bartul Jerončić,** sin Marinov, dijete, pridružio se anđelima 23. srpnja 1980. proživjevši jednu godinu i devet dana.

● **Mile Mandalinić,** ud. pok. Ivana, umrla je 24. srpnja 1980. u 77. godini života i bila ukopana u Kostanju 26. srpnja 1980.

● **Stipan Jerončić** pok. Petra umro je naglo od srčane kapi 9. rujna 1980. u 71. godini života i bio ukopan u Seocima 10. rujna 1980.

● **Milan Tičinović** pok. Nikole iznenada i tragično umro je 6. listopada 1980. u 54. godini života.

● **Ivan Jerončić** pok. Stipe umro je od raka 9. studenoga 1980. u Splitu i bio ukopan u Seocima 11. studenoga 1980.

● **Ante Gojsalić** pok. Ivana naglo je umro od srčane kapi 1. prosinca 1980. i bio sprovođen 2. prosinca 1980.

● **Bartul Jerončić** pok. Jure umro je od kapi 8. prosinca 1980. i bio sprovođen u Seocima 10. prosinca 1980.

● **Marin Marušić** pok. Bože umro je u Splitu od srčane bolesti i sprovođen u Kostanju 18. prosinca 1980.

● **Marija Dujmović,** ud. pok. Mate, umrla je od srčane bolesti 14. ožujka 1980. u 91. godini života.

● **Marta Matijević,** ud. pok. Mate, umrla je u Kostanju od staračke iznemoglosti 17. siječnja 1981.

● **Ive Šarolić,** ud. pok. Mate, umrla je 25. siječnja 1981. u 85. godini života od staračke iscrpljenosti. I s njome se je ugasilo još jedno ognjište u Kostanju.

● **Marija Alinić,** kći pok. Aleksandra i pok. Šime r. Čagdar, umrla je kod Ivana Šimića 31. siječnja 1981. od tjelesne iscrpljenosti u 68. godini života. S njome je izumrlo pleme Alinić u Kostanju.

● **Marin Juričević** pok. Stipe umro je od bolesti na prostati 9. svibnja 1981. u 78. godini života i bio sprovođen 10. svibnja 1981. u Kostanju.

● **Šimun Dujmović** pok. Joze umro je u Splitu od kapi 23. svibnja 1981. i bio ukopan u Seocima 24. svibnja 1981.

● **Mijo Marasović (Boćo)** pok. Ivana umro je 11. lipnja 1981. u 89. godini života od starosti i sprovođen 12. lipnja 1981.

● **Ljubica Bogdanović,** kći pok. Marijana, umrla je od čira na želucu 17. srpnja 1981. u 68. godini života i bila ukopana u Seocima 18. srpnja 1981.

● **Ante Ledina** pok. Jakova umro je 20. srpnja 1981. u 76. godini života istrošen od velikog truda u kostanjskom kamenjaru i bio dolično pokopan 22. srpnja 1981.

● **Marija Tičinović,** ud. pok. Jakova, umrla je u Kostanju 13. kolovoza 1981. u 83. godini života iscrpljena od duge privezanosti uz bolesnički krevet.

● **File Marasović,** ud. pok. Mate, umrla je 9. listopada 1981. u 77. godini života i bila sprovođena na kostanjskom groblju 10. listopada 1981.

● **Ivan Radovčić,** sin Pavla i Veronike Matijević, umro je u Splitu od raka 14. studenoga 1981. u 30. godini života i bio pokopan u Kostanju 22. listopada 1981.

● **Milan Jerončić** pok. Pavla umro je 7. prosinca 1981. i bio pokopan u Seocima 8. prosinca 1981. Živio je dugi ljudski vijek, 90 godina.

● **Kate Jerončić,** ud. pok. Stipana, umrla je 12. prosinca 1981. kao najstarije čeljade u župi, t. j. u 95. godini života. Iako je duge godine bila privezana uz krevet, ostala je uvijek bistra i vesela. Sprovođena je u Seocima 13. prosinca 1981.

19. listopada 1980. u Kostanju je bila proslava puštanja u promet asfaltiranog puta Ogranak — Pavića most. Radove je izvelo splitsko poduzeće »Cestar«. Proslava je održana u mjesnom domu u Kostanju. Na objedu je bilo oko 300 uzvanika.

Ovom prigodom asfaltirani su putovi komšiluka Marasovića, Bilića i Begića, a poslije toga betonirani putovi komšiluka Radovčića i Donjega Sela (Juričevići i Tičinovići). Sve to urađeno je samodoprinosima mještana.

Prostor ispred župske crkve asfaltiran je, u režiji crkve, doprinosima čitava sela i crkve sv. Mihovila.

Isto tako mjesna zajednica filijale Seoca asfaltirala je sve putove kroz selo, tako da je asfalt došao pred svačiju kuću.

Od 14. do 16. svibnja u župi je održana trodnevna duhovna obnova kao priprema za metropolitanski euharistijski kongres u Vepricu i za neposrednu mjesnu »feštu« procesije Gospina prijenosa u Kostanju.

Trodnevnicu su vodili dr. Marin Škarica i dr. Petar Šolić. Svake večeri poslije zajedničke službe u crkvi (mise i propovijedi) održane su i staleške propovijedi za muževe, žene i omladinu (prisustvovalo je 80 mladića i djevojaka). Lijep broj vjernika primio je svetu pričest.

Gospin prijenos

Svečanu procesiju Gospina prijenosa 17. svibnja 1981. vodio je dr. Marin Škarica s dr. Petrom Šolićem i župnikom don Jurom Sokolom. U procesiji je bio impozantan broj od 1100 duša, a u crkvi se je skupilo oko 1500. Koncelebraciju je vodio i propovijedao Marin Škarica. Čitavo selo bilo je u svečanom raspoloženju s mnogo gostiju i prijatelja, a u župnika je bilo za bratskim stolom dvadesetak svećenika i gostiju.

Metropolitanski euharistijski kongres

U sklopu Metropolitanskog euharistijskog kongresa održan je u župi 21. lipnja 1981. župski euharistijski kongres. Svečana sv. misa s propovijeđu, klanjanje Presvetom do 17 sati, a zatim svečana euharistijska procesija, u kojoj je sudjelovala gotovo čitava župa.

5. srpnja 1981. održan je dekanatski euharistijski kongres za poljički i omiški dekanat u Katunima. Župa Kostanje sudjelovala je s velikim brojem vjernika. Stariji su pošli autobusom, osobnim kolima, a mlađi pješke preko kostanjske Ljuti. Sa svojom zastavom sudjelovali smo u velebnoj procesiji (računa se, da je bilo oko 5000 ljudi). Koncelebriranu misu s 30 svećenika predvodio je metropolita dr. Frane Franić, koji je održao zanosnu propovijed o euharistiji. Na prinosu darova župa je donijela na oltar bocu misnog vina s crkovne »Zamine« i košaru prasaka iz voćnjaka Ivana Begića - Lazara. Zajednički objed za svećenike pripremio je katunski župnik don Venceslav Šupuk.

6. rujna 1981. župa Kostanje sudjelovala je u završnim svečanostima euharistijskog kongresa za metropoliju u Vepricu. Saboru od sto tisuća duša pridružili su se i Kostanjci s dva autobusa, više osobnih kola i mnogo bogoljubnih hodočasnika, koji su bosi noću pješačili od Kostanja do Veprica.

Učvršćeni u vjeri otaca i zadovoljni, što su čuli, vidjeli i doživjeli od papina izaslanika kardinala Oddija, zagrebačkog i hrvatskog metropolite Frane Kuharića, nadbiskupa Franića, sretno su se vratili svojim kućama još dugo prepričavajući svoje neizbrisive dojmove.

Selačka brgulja

17. siječnja 1982. Seoca su i ove godine dolično proslavila svoju brgulju. Uz sudjelovanje velikog broja puka, jer je bila nedjelja, sa župnikom je misu koncelebrirao i propovijedao don Ante Karoglan, Sviniški župnik. Pred samu svečanost Selačani su lijepo uredili i planirali prostor ispred crkve sv. Ante. Svećenici su bili gosti na objedu u obitelji Ante Bogdanovića pok. Stipe.

19. siječnja 1982. došao je iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu Davor Domančić, ravnatelj, da pregleda radove na konzerviranju stare crkve sv. Ante u Seocima. U crkvi se nalazi stara oltarska slika na drvetu iz 18. stoljeća, djelo domaćeg majstora, a prikazuje Gospu, sv. Antu i sv. Juru. Uz sliku u crkvi se nalazi stari kameni kip sv. Ante Padovanskog. Goste je počastio pastoralac iz Seoca Ivić Bogdanović domaćim pršutom, pečenom janjetinom i izvrsnom kapljicom vina.

Gospin prijenos god. 1982.

Vrlo lijep dan privukao je veliko mnoštvo puka na Gospinu feštu u Kostanje na 23. svibnja 1982. Procesiju uz župnika vodio je don Pave Banić, župnik Mejaša — Split. Gospin kip nosili su: Ivan Begić (Lazar), Ferdo Šarolić, Vice Radovčić i Marko Mandalinić (ovaj je zamijenio bolesnog Nedjeljka Banovića, koji prati kip sa svojom gospođom). Ove godine puka je bilo sa svih strana naše domovine, a i izvan domovine (oko 2000). Don Pave Banić propovijedao je svojim Poljičanima vrlo lijepo, živo i puku blisko. Naglasio je, kako Poljica propadaju i izumiru, jer se poljički svijet iseljuje, a mladići, kojih ima veliki broj, izbjegavaju ženidbu. To nije po planu Božjem ni Gospinu, a ni po želji Crkve, ni našega hrvatskog naroda. Na koncu mise župnik je čestitao puku njegovu feštu i zahvalio propovjedniku i susjednim svećenicima na sudjelovanju. Veselje se je iz crkve prenijelo u kostanjske kuće, gdje su gosti našli otvorena srca i za ovu prigodu bogat stol.

U spomen pok. don Bože Juginovića

Don Bože Juginović

U vojnoj bolnici u Splitu umro je 13. svibnja 1982. u 93. godini života najstariji svećenik splitske nadbiskupije i bivši župnik Kostanja od 1926. do 1938. god. don Božo Juginović. On je navijeke zadužio župu Kostanje i filijalu Seoca sagradivši im dvije monumentalne kamene crkve: u Kostanju crkvu svetoga Mihovila i u Seocima crkvu svetoga Ante. Zahvalna župa iskazala mu je zasluženo poštovanje prigodom njegova sprovoda 15. svibnja 1982. u njegovoj rodnoj Dubravi. Oko 120 župljana iz Kostanja ispratili su ga na vječni počinak, a župnik Jure Sokol u ime župe održao mu je posmrtno zahvalno slovo. U Kostanju je održana misa zadušnica za pokojnika 17. svibnja 1982. Njegovo će ime i djelo ostati u trajnoj uspomeni u ovoj župi. Počivao u miru Božjemu!

Sv. Ante Padovanski — zaštitnik Seoca

Poslije duže suše obilata i rodna kiša ugodno je pomrsila feštu sv. Ante, ali samo za vrijeme službe Božje u crkvi. Nedjelja je, pa je i posjet puka bio dosta dobar. Poslije lijepe procesije, u kojoj su mladići, koji se

spremaju u vojsku, nosili kip sv. Ante, župnik u novoj bijeloj liturgijskoj odori, koja je za ovu prigodu nabavljena, uz pratnju ministranata i kostanjskih pjevača održao je službu Božju u prepunoj crkvi. Čitavo poslije podne nadolazili su novi štovatelji svetoga Ante da izvrše zavjet i posjete ovu lijepu i simpatičnu crkvu. Gostoljubivi Selačani veselo su dočekali svoje goste.

Prva sveta pričest u Kostanju

Poslije duže pripreme i devetnice Presv. Srcu Isusovu 27. svibnja 1982. svečano je održana prva sveta pričest. Pričešćena su djeca drugog i trećeg razreda osnovne škole. Evo sretnih odabranika i odabranica: Ante Tičinović, Marin Juričević, Marin Marasović, Anđelko Juričević, Ivica Juričević, Ivo Šarolić, Ivica Matijević, Anita Matijević, Nediljka Matijević, Andrijana Gojsalić, Lovre Matijević, Mario Juričević, Ante Amulić, Marija Mandalinić, Bernardica Bliznac, Jozo Matijević, Dijana Tičinović i Mijo Ledina.

Svečanost je uz slavljenje zvona počela u deset sati s procesijom prvopričesnika i prvopričesnica te puka okolo crkve. Ministranti su nosili zastavu Srca Isusova. Uz pjesmu »Do nebesa...« procesija je ušla u crkvu. Obavljena je obnova krsnog zavjeta, a zatim svečana sveta misa. Na prinosu djeca od prve pričesti stavljali su pojedinačno hostije u krušnik. Pred samu pričest pod obje prilike župnik je uputio pobudnu riječ prvopričesnicima, prvopričesnicama, roditeljima i vjernicima. Naglasio je, da je ova svečanost najljepša i najveselija u svakoj župi. Tu se susreće Bog s nevinom djecom... Zatim je obavljena pričest prvopričesnika, prvopričesnica, roditelja i vjernika — njih osamdesetak. Poslije mise bilo je zajedničko i pojedinačno slikanje prvopričesnika i prvopričesnica.

Kostanje: prvopričesnici(ce) god. 1982.

Poslije podne u 17 sati blagoslov s Presvetim i Tebe Boga... i posebni blagoslov za prvopričesnike i prvopričesnice. Nakon toga djeca od prve pričesti održali su priredbu, u kojoj su recitirali vrlo uspjelo svi prvopričesnici i prvopričesnice. Djeca su pobrala veliki aplauz od svih prisutnih u crkvi. Konačno, zakuska u vjeronaučnoj dvorani za prvopričesnike, prvopričesnice i roditelje. Ovog dana čitava župa bila je na okupu oko prvopričesnika i prvopričesnica. Svečanost će se još dugo spominjati.

Jure Sokol
župnik

PODGRAĐE U GODINI 1980.

Nove kolijevke

- **Ivana Škaričić**, kći Ivana i Nediljke r. Katušić, rođena 4. travnja 1980., primila je sakramenat sv. krštenja 25. svibnja 1980.
- **Joško Jerčić**, sin Ive i Zdravke r. Katušić, rođen 26. svibnja 1980., kršten je 6. srpnja 1980.
- **Andrijana Milavić**, kći Andrije i Željane r. Kovačić, rođena 18. lipnja 1980., primila je sakramenat sv. krštenja 27. kolovoza 1980.
- **Bože Škaričić**, sin Marijana i Vedrane r. Zelić, rođen 17. rujna 1980., kršten je 26. listopada 1980.
- **Martin Bašić**, sin Jure i Marije r. Milavić, rođen 27. rujna 1980., primio je sakramenat sv. krštenja 9. studenoga 1980.
- **Ana Jerčić**, kći Milana i Mirjane r. Jerčić, rođena 7. listopada 1980., krštena je 16. studenoga 1980.
- **Goran Milavić**, sin Nediljka i Radojke r. Dražić, rođen 1. listopada 1980., primio je sakramenat sv. krštenja 23. studenoga 1980.
- **Šime Marušić**, sin Marijana i Ivke r. Milavić, rođen 3. listopada 1980., kršten je 21. prosinca 1980.

Nova obiteljska gnijezda

- **Jure Bašić** i **Marija Milavić** 20. siječnja 1980. sklopili su sakramenat sv. ženidbe u Podgrađu.
- **Dragutin Raljević** i **Ružica Jerčić** 26. siječnja 1980. vjenčani su u Omišu.
- **Josip Marušić** i **Ivanka Laušić** vjenčani su 10. veljače 1980. u Omišu.
- **Nediljko Milavić** i **Radojka Dražić** 26. travnja 1980. sklopili su sakramenat sv. ženidbe.
- **Ivan Jerčić** i **Tereza Tafra** vjenčani su 27. travnja 1980.
- **Mihajlo Bašić** i **Marija Jerčić** 7. lipnja 1980. stupili su u bračnu zajednicu.
- **Metod Jurišić** i **Zlata Škarica** vjenčani su 5. srpnja 1980. u Žrnovnici.
- **Ivan Marušić** i **Marija Čizmić** vjenčani su 7. rujna 1980.

Svježi grobni humci

- 1. siječnja 1980. u Splitu je umrla **Slavka Jerčić**, ud. pok. Ante. Pokopana je 3. siječnja 1980. u Podgrađu.

- 12. ožujka 1980. umrla je **Šima Škarica**, ud. pok. Ante. Sprovod joj je održan 13. siječnja 1980.
- 17. ožujka 1980. preminuo je **Frane Škaričić** pok. Andrije. Pokopan je 19. ožujka 1980.
- 24. travnja 1980. umrla je **Filipa Milavić**, ud. pok. Andrije. Sprovod joj je održan 25. travnja 1980.
- 20. listopada 1980. u Splitu je umrla **Matija Škaričić**, ud. pok. Jure. Pokopana je 21. listopada 1980. u Podgrađu.

PODGRAĐE U GODINI 1981.

Nove kolijevke

- **Zlatko Jerčić** Brankov rođen 14. prosinca 1980., kršten je 18. siječnja 1981.
- **Ivo Marušić** Josipov rođen 2. prosinca 1980., kršten je 1. veljače 1981.
- **Antonija Marušić** Antina rođena 16. prosinca 1980., krštena je 1. veljače 1981.
- **Ante Jerčić** Albertov rođen 19. siječnja 1981., kršten je 1. ožujka 1981.
- **Mislav Katušić** Srećkov rođen 5. travnja 1981., kršten je 24. svibnja 1981.
- **Josip Škarica** Markov rođen 19. ožujka 1981., kršten je 1. lipnja 1981.
- **Stipe Bratić** Petrov rođen 11. listopada 1981., kršten je 26. prosinca 1981.

Nova obiteljska gnijezda

- **Željko Jerčić** pok. Jakova i **Filka Jerčić** Antina sklopiše ženidbu 8. studenoga 1981.
- **Branko Vuletić** Mirkov iz Zvečanja i **Milica Milavić** Špirova sklopiše ženidbu 29. studenoga 1981.

Svježi grobni humci

- **Antica Bratić**, ud. pok. Jage, umrla je 4. siječnja 1981.
- **Vladimir Marušić** pok. Lovre umro je 23. veljače 1981.
- **Stjepan Jerčić** pok. Jure umro je 8. ožujka 1981.
- **Mate Jerčić** pok. Ignacija umro je 14. ožujka 1981.
- **Krešimir Škaričić** pok. Joze umro je 14. lipnja 1981.
- **Mate Jerčić** pok. Mihe umro je 10. srpnja 1981.
- **Šimun Marušić** pok. Mate umro je 16. srpnja 1981.
- **Tomica Katušić**, ud. pok. Andrije, umrla je 12. listopada 1981.

Pavo Perleta
župnik

DONJA POLJICA

DUĆE

Kršteni u godini 1980.

● **Martina Bilanović,** kći Ivana i Marijane r. Matičević rođena 30. prosinca 1979., krštena je 13. siječnja 1980. Kumovala je Volga Vojnović med. sestra.

● **Marina Laušić,** kći Bože i Selme r. Stipinović rođena 30. listopada 1979., krštena je 3. veljače 1980. Kumovali su: Ivanka Laušić i Nikša Stipinović.

● **Ante Škobalj,** sin Jure i Marije r. Tadinac rođen je 21. siječnja u Splitu, kršten 2. ožujka u Dućama. Kumovali su mu Ante Kaštelančić i Anka Tadinac.

● **Ana Čizmić,** kći Stipe i Dušanke r. Sovulj, rođena 7. siječnja, krštena je 8. ožujka. Kumovali su: Željka i dr. Ivo Šaškor.

● **Branko Uvodić,** sin Mate i Ljubice r. Velić, rođen 9. ožujka, kršten je 23. ožujka. Kumovali su: Đanki i Silvana Vojnović.

● **Krešimir Tafra,** sin Petra i Marije r. Šamija rođen u SR Njemačkoj 16. prosinca 1979., kršten 30. ožujka 1980. Kumovali su: Ivan i Anka Barišić.

● **Marina Barišić,** kći Ivana i Ane r. Tafra rođena 8. siječnja u Splitu, krštena je 6. ožujka u Dućama. Kumovali su: Stipe i Stana Zrno.

● **Sanja Županović,** kći Stipe i Silvije r. Škarica rođena 2. prosinca 1979., krštena 5. ožujka 1980. Kumovali su: Nada i Ante Škarica.

● **Tomislav Pavković,** sin Ante i Marije r. Vilić rođen je 28. siječnja u Splitu, kršten je 20. travnja u Dućama. Kumovali su: Nevenka i Ante Šarić.

● **Slavica Perić,** kći Ivana i Mire r. Stanić rođena 11. veljače u Splitu, krštena je 20. travnja u Dućama. Kumovali su: Nela Rogulj i Đorđe Jaram.

● **Ivan Pavković,** sin Ljube i Lidije r. Ercegović rođen 18. svibnja u Splitu, kršten je 29. lipnja u Dućama. Kumovali su: Tome Šimić i Mirjana Pavković.

● **Tina Bitunjac,** kći Petra i Silve r. Tomić rođena 25. svibnja, krštena je 2. srpnja u Dućama. Kumovala je Marija Čulić.

● **Ivana Žulj,** kći Vlade i Kate r. Žulj rođena 8. svibnja u Omišu, krštena je 6. srpnja u Dućama. Kumovali su joj Vida i Frano Žulj.

● **Željko Čelan,** sin Ante i Katice r. Jurić rođen 19. lipnja u Splitu, kršten 13. srpnja u Dućama. Kumovali su mu Dujo i Matilda Džanek.

● **Duje Samardžić,** sin Milivoja i Jagode r. Kulišić rođen 7. svibnja u Splitu, kršten je 13. srpnja u Dućama. Kumovali su: Marko i Marijana Ercegović.

● **Ante Vojnović,** sin Mirka i Mire r. Mesić rođen 9. studenoga 1979. u SR Njemačkoj, kršten je 6. srpnja 1980. u Dućama. Kumovali su: Ante i Daniva Vojnović.

● **Milan Vojnović,** sin Ante i Sanje r. Juričić rođen 8. lipnja u Splitu, kršten je 27. srpnja u Dućama. Kumovali su mu Tome i Ljubica Vojnović.

● **Stela Skopal,** kći Miroslava i Višnje r. Selak rođena 2. prosinca 1979. u Splitu, krštena je 3. kolovoza u Dućama. Kumovali su joj Lidija i Bruno Hrasky.

● **Ante Drezga,** sin Željka i Ane r. Karoglan rođen 19. srpnja u Splitu, kršten je 10. kolovoza u Dućama. Kumovali su mu Marko Drezga i Branko Štrkalj.

● **Ana Šarolić,** kći Ivana i Dragane r. Kuzmić rođena 9. ožujka 1977. u Beogradu, krštena je 8. rujna 1980. u Dućama. Kumovali su: Ivka i Miro Pupačić.

● **Tina Bajamić,** kći Ivana i Danice r. Zečić rođena 10. kolovoza u Splitu, krštena je 14. rujna u Dućama. Kumovali su joj Iva i Vinko Petričević.

● **Ivana Škarica,** kći Ante i Slavice r. Škarica rođena 20. srpnja u Splitu, krštena je 21. rujna u Dućama. Kumovali su: Marija i Ivo Škobalj.

● **Borka Hraste,** kći Mislava i Marije r. Leksić rođena 15. lipnja u Splitu, krštena je 28. rujna u Dućama. Kumovali su: Olga i Marin Korda.

● **Goran Bubalo,** sin Petra i Tereze r. Kovačić rođen 20. rujna u Splitu, kršten je 23. studenoga u Dućama. Kumovali su mu Bogdan i Marija Kavelj.

● **Dina Škarica,** kći Branka i Sene r. Tomasović rođena 28. rujna u Splitu, krštena je 30. studenoga u Dućama. Kumovali su joj Duška i Dragan Luketa.

Kršteni u godini 1981.

● **Dragan Pivac,** sin Ante i Nede r. Opačak rođen 3. rujna 1980. u Splitu, kršten je 11. siječnja u Dućama. Kumovali su: Božo Galić i Ante Sunajko.

● **Ines Ćosić,** kći Ivice i Julije r. Vojnović rođena 12. veljače u Splitu, krštena je 26. travnja u Dućama. Kumovali su: Marija i Joško Vojnović.

● **Stanko Škobalj,** sin Ante i Dragice r. Đapić rođen je 24. prosinca 1980. u Splitu, kršten 10. svibnja u Dućama. Kumovali su: Ivan i Đurđica Vuković.

● **Filomena Škobalj,** kći Anđelka i Ivke r. Barić rođena 5. ožujka u Splitu, krštena je 17. svibnja u Dućama. Kumovali su joj Mira i Ivan Perić.

● **Ivan Kovačić,** sin Stipe i Matilde r. Škobalj rođen 4. travnja u Splitu, kršten je 27. svibnja u Dućama. Kumovali su: Anđelko Škobalj i Marija Kovačić.

● **Dino Ercegović,** sin Marka i Marijane r. Ćosić rođen 18. studenoga 1980. u Splitu, kršten je 31. svibnja u Dućama. Kumovali su mu Ante Šterić i Vinka Mimica.

● **Nevenka Škobalj,** kći Mate i Ivanke r. Tomaš rođena 17. siječnja u Splitu, krštena je 28. lipnja u Dućama. Kumovali su joj Mladenka i Marin Škarica.

● **Ante Vojnović,** sin Mira i Anke r. Popović rođen 20. ožujka u Splitu, kršten je 28. lipnja u Dućama. Kumovali su mu Jozo i Darinka Vojnović.

● **Roko Škarica,** sin Ante i Nade r. Vidulin rođen 10. srpnja u Splitu, kršten je 30. kolovoza u Dućama. Kumovali su: Ante i Vese Škarica.

● **Jure Bilanović,** sin Branka i Marije r. Škobalj rođen 12. kolovoza u Splitu, kršten je 27. rujna u Dućama. Kumovali su mu Neven i Jasna Lizatović.

● **Anita Tafra,** kći Ante i Lenke r. Jelavić rođena 5. rujna u Splitu, krštena je 4. listopada u Dućama. Kumovali su: Anka i Milan Tafra.

● **Domagoj Čelan,** sin Ivana i Ive r. Burazin rođen 12. rujna u Splitu, kršten je 11. listopada u Dućama. Kumovali su mu Vlado i Kata Žulj.

● **Katija Škarica,** kći Anđelka i Marije r. Kundid rođena 13. kolovoza u Splitu, krštena je 25. listopada u Dućama. Kumovali su: Nives i Ante Leko.

● **Boško Farić,** sin Ante i Koviljke r. Stanić rođen 24. kolovoza u Splitu, kršten je 25. listopada u Dućama. Kumovali su mu Ivan Rakuljić i Marija Farić.

Vjenčani u godini 1980.

● 28. lipnja u župskoj crkvi sv. Josipa radnika u Dućama sklopili su crkvenu ženidbu **Lovre Maravić,** sin Frane i Nikice r. Radić mehaničar iz Trogira i **Ivanica Miše,** kći Marina i Antice r. Radić trgovac iz Okruga Gornjeg. Kumovali su im Lovre Maravić i Miše Tudor.

● 27. rujna sklopili su crkvenu ženidbu u Dućama u crkvi sv. Josipa radnika **Anđelko Škobalj** sin pok. Ante i Filomene r. Vojnović, mladić, inženjer iz Duća i **Ivka Barić,** kći pok. Marina i Stane r. Želalić, djevojka, student iz Tugara.

Vjenčani u godini 1981.

● 3. listopada vjenčali su se **Petar Stanić,** sin pok. Marka i Slavke r. Stanić, mladić, automehaničar iz Stanića i **Sanja Bilanović,** kći Bože i Branke r. Škobalj, djevojka, med. sestra iz Duća. Kumovali su im Ante Stanić i Marija Bilanović.

● 10. listopada vjenčali su se **Stjepan Matković,** sin Ljube i Slavke r. Roguljić, mladić, automehaničar iz župe Kučine i **Mladenka Vojnović,** kći Slavka i Milke r. Škobalj, djevojka, službenik iz Duća. Kumovali su im Vjekoslav Dorić i Anita Sladojev.

● 26. prosinca vjenčali su se **Zvonimir Andrija Šestak,** sin Franje i Magdalene r. Šmit, mladić, iz Đakova i **Nada Vojnović,** kći Duje i Mande r. Juričević, djevojka, iz Duća. Kumovali su im Antica Klarić i Vlado Šestak. Mladenci žive u Weissenburg-u.

Umrli kroz godinu 1980.

● 24. siječnja umro je **Jure Vojnović** pok. Mate u 82. godini života od kapi. Pokopan je poslije dva dana na groblju sv. Marka.

● 29. veljače umro je **Luka Škarica,** pok. Stipe u 78. godini života od bolesti prostate. Pokopan je poslije dva dana na Novom groblju, a sprovod je obavio don Duje Škarica.

● 25. svibnja umrla je u Dugom Ratu **Nediljka Dinka Čepić** žena Duje u 70. godini života od raka. Pokopana je na groblju sv. Marka i sprovod je vodio njezin brat don Duje Škarica.

● 23. lipnja umro je **Filip Vojnović** pok. Marka u 69. godini života od kapi. Pokopan je poslije dva dana na groblju sv. Marka.

● 8. studenoga tragično je poginuo kod makarskog Drvenika **Ivan Bilanović** pok. Ante u 66. godini života. Izgorio je u zapaljenom autu. Pokopan je poslije dva dana.

● 30. prosinca umrla je **Marija Vojnović** žena Jure u 73. godini života od skleroze. Pokopana je sutradan na Novom groblju.

Umrli kroz godinu 1981.

● 8. siječnja umrla je **Ivka Farić** ud. Vlade u 85. godini života od bolesti srca. Pokopana je poslije dva dana na Novom groblju.

● 28. siječnja umrla je **Mara Škobalj** ud. Andrije u 89. godini života od šećerne bolesti. Pokopana je poslije dva dana na Novom groblju.

● 7. ožujka umrla je **Ana Želalić** ud. Ante u 81. godini života od skleroze. Pokopana je poslije dva dana na groblju sv. Marka.

● 11. rujna pokopan je **Jozo Ćurić** sin Ivana na Novom groblju u Dućama. Tragično je poginuo u Njemačkoj.

● 20. studenoga umro je **Filip Vojnović** pok. Ivana u 85. godini života od tuberkuloze. Pokopan je sutradan na groblju sv. Marka.

Ćiro Žamić
župnik

DUGI RAT

Dekretom nadbiskupa dr. Frane Franića br. 2828/80. od 17. prosinca 1980. godine osnovana je nova župa sv. Josipa Dugi Rat. Povijest Dugog Rata počinje god. 1909., kada su Francuzi u njemu počeli gradnju tvornice **Karbida i cijanamida Dalmacija.** U početku tvornica je zapošljavala nekoliko stotina radnika, koji su uglavnom bili iz susjednih mjesta, t. j. Duća, Jesenica i poljičke zagore, a živjeli su u barakama za njih posebno sagrađenima. Tvornica se od svog postanka neprestano obnavljala, razvijala, modernizirala, da bi posljednjih godina postala jedno od jačih industrijskih središta u Dalmaciji. Uz tvornicu naraslo je brojno radničko naselje, u kojem većinom žive radnici sa svojim obiteljima.

»Radnički svijet evangelizirati i katekizirati — to je najveća potreba suvremene Crkve«, ističe u svojoj odluci o osnivanju župe sv. Josipa u Dugom Ratu nadbiskup dr. Frane Franić. »Crkva naime želi donijeti Kristovu riječ i Kristovo spasenje, u prvom redu onima, koji tvore golemu većinu suvremenog svijeta, t. j. radničkom svijetu, za koji se činilo u 19. i 20. stoljeću da otpada od Katoličke crkve i od evanđelja. Međutim se danas počinju opažati znakovi povratka toga radničkog svijeta Kristu i njegovoj Crkvi.

I u našim gradovima danas se nalazi, u golemoj većini naš radni svijet, koji se doseljuje iz naših sela, koji napušta svoja polja te se u gradovima pretvara od seljaka u građanina i od težaka u industrijskog radnika.

Ta se pojava opaža i u Dugom Ratu. U poslijeratnim godinama, posebno posljednjih desetak godina, u tom se je predjelu počeo naseljavati, oko tvornice, seljački svijet iz naše zagore, tako da je tu već nastalo industrijsko naselje. U novom mjestu ljudi su, došavši iz svojih sela, sačuvali vjeru. Oni su prošlih godina češće dolazili k meni moleći me, da im sagradim ili na neki drugi način providim crkvu ili barem bogomolju za njihove vjerske potrebe, to više, što je prije rata u Dugom Ratu, u krugu tvornice postojala za ondašnje malobrojno stanovništvo bogomolja posvećena sv. Josipu, a koja je poslije rata od civilnih vlasti bila zatvorena.

Da udovoljim toj velikoj prijekoj potrebi vjernika Dugog Rata, kupio sam, uz pomoć dobročinitelja, jednu pekaru, za koju sada, uz odobrenje Skupštine općine Omiš, određujem da se pretvori u bogomolju, koja se

ima posvetiti svetom Josipu, i jednu kuću za koju određujem da se pretvori u župsku kuću.«

Vjerski život prisutan je u mjestu od početka rada same tvornice. Vjerski obredi za radnike i malobrojne tada obitelji služe se u baraci za tu svrhu napravljenu. Godine 1924. tvorničke vlasti, kod samog ulaza u krugu tvornice, sagradile su kapelu, koja je bila posvećena sv. Josipu. Dolaskom današnje vlasti kapelica se želi ukloniti iz kruga tvornice. Najprije se ne vrše redoviti popravci, što je bila dotadašnja obveza uprave tvornice, zatim se onemogućuje obiteljima prisustvovanje vjerskim obredima, da bi Mjesni narodni odbor br. 285/51. donio rješenje o uklanjanju kapele iz kruga tvornice i njezino preseljenje u kuću Joze Čepića pok. Karla. Na doneseno rješenje žali se i čudi Župni ured Duće, jer je na zadnjem sastanku Radničko vijeće jednoglasno zaključilo, da se izvan kruga tvornice nađe odgovarajući teren i da se sagradi crkva, pa da se tek tada pristupi rušenju kapelice u krugu tvornice. Ponuđena prostorija je malena, niska, trošna i neprikladna za vršenje vjerskih obreda.

Na doneseno rješenje žali se i Jozo Čepić. U svojoj žalbi on navodi, da je ta prostorija njemu potrebna. Narodni odbor Kotara Split, Izvršni odbor, br. 15554/51., odbacuje žalbe Župskog ureda Duće i Joze Čepića kao neosnovane i potvrđuje prvostepeno rješenje.

Inventar kapelice ipak se nije smjestio u ponuđenu prostoriju, nego je prenesen i smješten u župnoj crkvi sv. Ante u Dućama, jer su tvorničke vlasti obećale pomoć i zauzetost oko gradnje crkve u mjestu. Župnik Duća don Jure Naranča obraća se Radničkom savjetu Tvornice Dalmacija, broj 27/51. od 3. listopada, za dodjelu zemljišta za gradnju crkve. Još se nekoliko puta župnik Naranča obraćao Radničkom savjetu Tvornice Dalmacija i Mjesnom narodnom odboru Dugi Rat, ali nikakav odgovor nije dobio.

Tako je Dugi Rat ostao bez bogoslužnog prostora 30 godina, sve do 9. kolovoza 1981. godine, kada je nadbiskup dr. Frane Franić blagoslovio novu župnu crkvu - kapelu sv. Josipa te je predao bogoslužnoj upotrebi.

Težak i mukotrpan bijaše povratak sv. Josipa u svoj Dugi Rat. U slijedećim recima pokušat ću kronološki iznijeti najvažnije događaje, koji su prethodili konačnom blagoslovu župne crkve-kapele.

Nadbiskupski ordinarijat br. 2884/79. od 14. prosinca, povodom izradbe urbanističkog plana Dugog Rata, šalje Skupštini općine Omiš, Komitetu za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš zahtjev za dodjelu zemljišta za gradnju crkve, spominjući i prijašnje pokušaje, da se dobije dozvola za gradnju crkve, ali su odbijeni s napomenom, da se nije pristupilo definiranju izgradnje te Mjesne zajednice.

Nadbiskupski ordinarijat br. 113/81. od 11. siječnja upućuje ponovno molbu Skupštini općine Omiš, Komitetu za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš. U molbi se nadbiskup dr. Frane Franić poziva na obećanja predsjednika Sabora S. R. Hrvatske Jure Bilića i njegova obećanja, »da će unaprijed povoljno rješavati molbe za dodjeljivanje zemljišta za potrebite crkvene objekte.«

Koncem srpnja 1980. godine Nadbiskupski ordinarijat kupuje pekaru, vlasništvo Vladimira Biškića za crkvu.

Početkom kolovoza izložen je nacrt urbanističkog plana mjesta, u kojem nije predviđen nikakav bogoslužni prostor.

18. kolovoza 1980. godine Župni ured Duće ulaže primjedbu na nacrt urbanističkog plana Dugog Rata, jer nije predviđen, unatoč zahtjevima, nikakav bogoslužni prostor.

Teško je iznijeti i opisati sve ono, što se događalo, kada je mjesna vlast saznala za kupovinu pekare za crkvu. Koliko napetosti i nesigurnosti! Koliko samo sastanaka, dopisa, otpisa, obećanja i opoziva na nivou Općine i Republike!

Nadbiskup dr. Frane Franić dobio je odobrenje od prof. Ivana Lalića, predsjednika Komisije za vjerska pitanja Sabora S. R. Hrvatske, da se crkva-kapela »tiho« otvori 18. kolovoza 1981. Poslije se saznaje, da toga dana općina Omiš slavi kao dan oslobođenja, pa, da neki ne bi shvatili to kao izazov, otvaranje se odgađa za slijedeću nedjelju. Slijedećih dana stigla je zabrana od općine Omiš s obrazloženjem, da se nema potrebnih dokumenata za otvaranje crkve-kapele. Ponovno, eto, nesigurnosti... Iza toga ubrzo stiže i zabrana izvođenja bilo kakvih adaptacionih radova.

Dugi Rat: prizor s blagoslova nove crkve

20. studenog 1981. pozvan je nadbiskup dr. Frane Franić na sastanak s predstavnicima DPZ općine Omiš. Na svršetku sastanka potpisan je protokol o postignutoj suglasnosti o otvaranju bogomolje u Dugom Ratu.

Župni ured 23. prosinca 1981. godine dostavio je Komitetu za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš kompletnu adaptacionu dokumentaciju.

Izvršno vijeće Skupštine općine Omiš 10. veljače 1981. izdaje dozvolu izmjene namjene bivše pekare u bogomolju.

Stručna služba Općinskog komiteta za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš 8. travnja 1981. godine izdaje građevinsku dozvolu.

Župski ured nakon izvedenih adaptacionih radova 21. travnja 1981. godine prijavljuje otvaranje crkve za 24. svibnja 1981. god.

Stručna služba Općinskog komiteta za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš 20. svibnja vrši tehnički pregled i ne izdaje uporabnu dozvolu, jer sve prostorije prema adaptacionoj dokumentaciji nisu u potpunosti dovršene.

Stručna služba Općinskog komiteta za komunalno-stambene poslove i prostorno uređenje općine Omiš 22. srpnja 1981. ponovno je pozvana na tehnički pregled. I, konačno, dan poslije, 23. srpnja, izdaje uporabnu dozvolu.

Nakon godinu dana čekanja konačno je osvanuo 9. kolovoza 1981., dan, kada je zakazano svečano otvaranje i blagoslov nove župne crkve-kapele sv. Josipa. Ono ljetno, vruće i prevruće popodne ostat će u trajnom sjećanju onom velikom mnoštvu, koje je dupkom ispunilo crkvu i prostor oko nje. Tridesetak svećenika s nadbiskupom dr. Franom Franićem na čelu sudjelovalo je u blagoslovu nove župne crkve-kapele i u koncelebriranoj sv. misi.

Tako se je, poslije dugog čekanja i velikih peripetija, sveti Josip vratio u svoj Dugi Rat. Dugoraćani su pokazali i sada pokazuju, da vole svoga svetog Josipa, da vole svoju crkvu. Oni znaju, da njihova crkva i Bog u njoj nisu ni protiv koga, nego da su tu za čovjeka, za svakog čovjeka, za sve dobro i plemenito, za gradnju sretnije ovozemaljske budućnosti i sretne vječnosti, kako je to naglasio i nadbiskup u svojoj propovijedi.

Prva sveta pričest

23. srpnja 1981. godine slavila je ova mlada župna zajednica prvu svetu pričest. 17 prvopričesnika i prvopričesnica procesionalno ulaze u prepunu crkvu i zauzimaju svoja mjesta oko oltara. Svoju prvopričesničku radost preko svete mise iskazivali su svojim molitvama, čitanjima, recitacijom pjesama i recitalom. Prvi su prvopričesnici i prvopričesnice ove župe: Daliborka Bilić, Siniša Bilić, Darko Brničević, Ana Čepić, Anđelka Čulić, Dino Čulić, Ria Devčić, Tonči Janežić, Kasiana Puljak, Nenad Pavić, Ante Raos, Jurica Raos, Ivana Raos, Ivana Pocrnjić, Zdravko Vrkić i Ivana Tomić.

Prva proslava sv. Josipa 19. ožujka 1982. godine

Za prvu proslavu sv. Josipa župna zajednica priprema se duhovnom obnovom, trodnevnicom, koju je predvodio don Petar Šolić, duhovnik split. bogoslovije. Prvoga dana blagoslovljen je kip sv. Josipa, koji su nabavili i darovali župi dvojica župljana na privremenom radu u S. R. Njemačkoj. Preko sv. mise i poslije mise pjevala je i svirala grupa bogoslova. Slijedećih dana poslije sv. mise prikazivan je film **Isus iz Nazareta.** Svake večeri bila

Dugi Rat: prvopričesnici(ce) god. 1981.

su upriličena predavanja za mlade. Na sam blagdan sv. Josipa posebno je bilo svečano. Crkva nakićena i ukrašena. Jutarnju sv. misu predvodi pred punom crkvom vjernika i vjernica voditelj trodnevnice. Poslijepodnevna sv. misa posebno je bila svečana. Misno slavlje predvodio je generalni vikar za pastoral dr. Josip Delić. Crkva je bila prepuna, a vani je bilo veliko mnoštvo onih, koji nisu mogli ući u crkvu. Na svršetku sv. mise voditelj je blagoslovio obitelji i radnike mjesta.

Iz župskih matica god. 1981.

Kršteni

- **Jurica Bucić,** sin Ivana i Jakice r. Bilanović, rođen 15. studenog 1980., kršten je 25. siječnja 1981. Kumovi: Mijo i Marina Grizelj.
- **Marina Vidaković,** kći Jakova i Marije, rođena 9. svibnja 1981., krštena je 14. lipnja 1981. Kumovi: Srećko Kovačević i Grozdana Pavković.
- **Zrinka Raos,** kći Pavla i Ivanke r. Pecigus, rođena 22. travnja 1981., krštena je 12. srpnja 1981. Kumovi: Heike i Katica Raos.
- **Ivan Dundić,** sin Ante i Anke r. Utrobičić, rođen 13. prosinca 1980., kršten je 16. kolovoza 1981. Kumovi: Stjepan i Ljiljana Dundić.
- **Ivan Raboteg,** sin Stipe i Nikice r. Stanić, rođen 13. srpnja 1981., kršten je 16. kolovoza 1981. Kumovi: Petar Stanić i Marija Miliša.

● **Vicko Sovulj**, sin Stipe i Darinke r. Banović, rođen 10. kolovoza 1981., kršten je 6. rujna 1981. Kumovi: Mate i Snježana Sovulj.

● **Marija Bitunjac**, kći Petra i Silve r. Tomić, rođena 10. srpnja 1981., krštena je 13. rujna 1981. Kumovi: Božo i Mara Bitunjac.

● **Ivana Bašić**, kći Joška i Ive r. Kelava, rođena 24. ožujka 1981., krštena je 13. rujna 1981. Kumovi: Ante i Ružica Jadrić.

● **Marko Čagalj**, sin Ante i Nade r. Bajamić, rođen 5. ožujka 1980., kršten je 13. rujna 1981. Kumovi: Petar Bajamić i Marina Gojsalić.

● **Josipa Babić**, kći Jakova i Kate r. Pešo, rođena 13. rujna 1981., krštena je 25. listopada 1981. Kumovi: Nediljko i Milenka Pešo.

● **Ante Tomić**, sin Bože i Franke r. Madunić, rođen 7. rujna 1981., kršten je 27. prosinca 1981. Kumovi: Tomislav i Vera Raos.

Vjenčani

● **Stipe Tomić** Nikolin i **Nelka Čepić** Antina vjenčani su 24. listopada 1981. Kumovi: Ivan Nejašmić i Anamarija Matić. To je ujedno prvo svečano vjenčanje u ovoj novoj župi.

● **Srećko Čepić** Antin i **Radojka Kočić** Dušanova vjenčani su 21. studenog 1981. Kumovi: Martin Bogatin i Milka Vojnović.

● **Bratislav Nikolić** pok. Branislava i **Draga Vrkić** Markova vjenčani su 26. prosinca 1981. Kumovi: Ante Vrkić i Ivanka Kadić.

Umrli

● **Ante Vrkić** Antin, tragično je preminuo od strujnog udara, na gradnji svoje kuće, 22. veljače 1981., u 21. godini života. Sprovođen je 23. veljače u Novim Selima.

● **Mande Čopac**, ud. pok. Stipe, preminula je 16. lipnja 1981., u 78. godini života. Pokopana je na mjesnom groblju u Jesenicama 17. lipnja.

● **Petar Čikotić** pok. Nikole preminuo je 12. rujna 1981., u 40. godini života, od raka. Pokopan je 13. rujna na groblju u Novim Selima.

Mate Čulić
župnik

JESENICE

Iz župskih matica za god. 1980.

Krštenі

● **Ivana Vuković**, kći Milana i Ivanke r. Rakuljić, rođena 28. listopada 1979., krštena 6. siječnja 1980. Kumovi: Marin Vuković i Barbara Ercegović.

● **Lidija Spain**, kći Nebodara i Lidije r. Rakuljić, rođena 23. rujna 1979., krštena 13. siječnja 1980. Kumovi: Jure Rakuljić i Tomica Naranča.

● **Vatroslav Tomić**, sin Ante i Milke r. Vulić, rođen 5. prosinca 1979., kršten 20. siječnja 1980. Kumovi: Jure Rafanelli i Marica Brahović.

● **Mirko Kalebić**, sin Roka i Zdenke r. Samac, rođen 24. siječnja 1980., kršten 16. ožujka 1980. Kumovi: Ivan Lozić i Mladenka Lozić.

● **Danijela Vuković**, kći Andrije i Nevenke r. Rogošić, rođena 5. prosinca 1979., krštena 23. ožujka 1980. Kum: Ivan Rakuljić.

● **Kristina Rubić**, kći Miljenka i Anke r. Delić, rođena 2. ožujka 1980., krštena 30. ožujka 1980. Kumovi: Ivan Delić i Senka Delić.

● **Branko Čubić**, sin Stanka i Vinke r. Jukić, rođen 29. ožujka 1980., kršten 27. travnja 1980. Kumovi: Ivan Mladina i Anđa Mladina.

● **Jakša Ercegović**, sin Nediljka i Filke r. Radić, rođen 28. lipnja 1979., kršten 27. travnja 1980. Kumovi: Vitomir Bink i Paulina Bink.

● **Ivan Ercegović**, sin Jakova i Natalije r. Stipica, rođen 18. lipnja 1979., kršten 4. svibnja 1980. Kumovi: Mario Ercegović i Anita Vuković.

● **Nedica Pivčević**, kći Borka i Ivanke r. Tomaš, rođena 1. rujna 1979., krštena 4. svibnja 1980. Kumovi: Ante Ercegović i Ankica Gudelj.

● **Kristijan Alviž**, sin Miljenka i Meri r. Ivanišević, rođen 29. svibnja 1979., kršten 25. svibnja 1980. Kumovi: Ivo Blažević i Ana Blažević.

● **Ivica Žilić**, sin Stanka i Jadranke r. Klarić, rođen 8. ožujka 1980., kršten 25. svibnja 1980. Kumovi: Ivo Kalebić i Blaženka Kalebić.

● **Ante Kapić**, sin Gojka i Dragice r. Kalinić, rođen 30. rujna 1979., kršten 25. svibnja 1980. Kumovi: Mate Delić i Ivka Delić.

● **Goran Kapić**, sin Dušana i Ivanke r. Spain, rođen 30. ožujka 1980., kršten 25. svibnja 1980. Kumovi: Stipe Pavić i Vera Pavić.

● **Marko Nediljko Nazor**, sin Ante i Danice r. Škarica, rođen 14. travnja 1980., kršten 25. svibnja 1980. Kumovi: Slavko Karanović i Olga Karanović.

● **Velibor Vuković**, sin Borisa i Ivanke r. Rakuljić, rođen 24. svibnja 1979., kršten 1. lipnja 1980. Kumovi: Stipe Rakuljić i Meri Rakuljić.

● **Danijela Ercegović**, kći Davora i Dragice r. Kraljević, rođena 30. ožujka 1980., krštena 8. lipnja 1980. Kumovi: Mladen Zemunik i Milena Zemunik.

● **Renata Maček**, kći Roberta i Estere r. Marčić, rođena 3. travnja 1980., krštena 29. lipnja 1980. Kumovi: Marinko Marčić i Dragica Jelača.

● **Ana Marija Čopac**, kći Živka i Anke r. Sudić, rođena 29. svibnja 1980., krštena 27. srpnja 1980. Kumovi: Jakša Čopac i Sandi Čopac.

● **Mario Ante Brahović**, sin Jure i Darinke r. Najev, rođen 29. ožujka 1980., kršten 3. kolovoza 1980. Kumovi: Nediljko Najev i Slavka Najev.

● **Kristijan Frane Brahović**, sin Jure i Darinke r. Najev, rođen 29. ožujka 1980., kršten 3. kolovoza 1980. Kumovi: Stjepan Čizmić i Zorka Čizmić.

● **Stipe Lozić**, sin Maksima i Marije r. Marasović, rođen 14. svibnja 1980., kršten 10. kolovoza 1980. Kumovi: Jozo Lozić i Dolores Knežević.

● **Marina Grgat**, kći Ante i Marice r. Novaković, rođena 3. siječnja 1980., krštena 10. kolovoza 1980. Kumovi: Arthur Hughes i Katica Hughes.

● **Marijana Klarić**, kći Ante i Nediljke r. Sinković, rođena 7. srpnja 1980., krštena 16. kolovoza 1980. Kumovi: Klaus Radon i Rosemarie Radon.

● **Petra Petrić**, kći Rade i dr. Ružice r. Kovačević, rođena 30. lipnja 1980., krštena 17. kolovoza 1980. Kumovi: Antonija Vuković i Milan Vuković.

● **Petra Pivčević**, kći Bernarda i Slavenke, rođena 29. travnja 1980., krštena 7. rujna 1980. Kumovi: Ante Vuković i Marija Mrčela.

● **Lucijana Franičević**, kći Stanislava-Trpimira i Ankica r. Pivac, rođena 18. srpnja 1980., krštena 14. rujna 1980. Kumovi: Ivica Kuruc i Merica Kuruc.

● **Ivica Petrina**, sin Slavka i Nade r. Čopac, rođen 3. kolovoza 1980., kršten 28. rujna 1980. Kumovi: Milan Ercegović i Ljubica Ercegović.

● **Ante Karin**, sin Ivana i Mire r. Mrkonjić, rođen 3. rujna 1980., kršten 12. listopada 1980. Kumovi: Mladen Bliznac i Meri Bliznac.

● **Ivica Banović**, sin Jure i Anđelke r. Strikić, rođen 18. rujna 1980., kršten 19. listopada 1980. Kumovi: Marin Pivčević i Marija Mišeta.

● **Paško Zemunik**, sin Tomislava i Tinke r. Matković, rođen 29. rujna 1980., kršten 1. studenoga 1980. Kumovi: Branko Bilić, Nediljko Čelić, Silvana Nazor.

● **Sandro Ivanišević**, sin Frane i Ksenije r. Ordulj, rođen 13. kolovoza 1980. kršten 1. studenoga 1980. Kumovi: Ivica Ivanišević i Stanka Generalić.

● **Stjepan Kadić**, sin Mate i Jasne r. Ribičić, rođen 10. srpnja 1980., kršten 23. studenoga 1980. Kumovi: Igor Kadić i Maja Petrović.

● **Kristijan Kraljević**, sin Ante i Mirjane r. Smoljanović, rođen 5. prosinca 1980., kršten 28. prosinca 1980. Kumovi: Ante Kraljević i Mirjana Kraljević.

● **Anka Nazor**, kći Jere i Gordane r. Kaćunić, rođena 3. studenoga 1980., krštena 28. prosinca 1980. Kumovi: Igor Kadić i Ivanka Kadić.

Vjenčani

● **Ljubomir Pavković** i **Lidija Ercegović** vjenčani su 2. veljače 1980. Kum i kuma bili su: Toma i Tonka Vojinović.

● **Ivica Dadić** i **Zorka Ivanišević** vjenčani su 12. travnja 1980. pred kumovima Maksom Kalajžićem i Juricom Ivanišević.

● **Darko Očasić** i **Biserka Zemunik** vjenčani su 24. svibnja 1980. u nazočnosti kumova Marija Rogošića i Tonča Petrića.

● **Ivan Rakuljić** i **Mira Smoljanović** vjenčani su 6. prosinca 1980. Kumovali su: Branko Antišić i Slavica Radenjić.

Umrli

● **Katica Brničević**, žena Božina, umrla 5. siječnja 1980. od srčane kljenuti u 76. godini života.

● **Matija Trgo** pok. Marka i pok. Mande Klarić umrla 7. siječnja 1980. od raka u 70. god. života.

● **Marin Tomaš** pok. Ivana i Luce Brahović umro 13. siječnja 1980. od srčane kapi u 75. god. života.

● **Zorka Zemunik**, ud. pok. Duje, umrla 15. siječnja 1980. od upale žuči u 74. god. života.

● **Kate Naranča**, ud. pok. Nikole, umrla 25. siječnja 1980. od slabosti srca u 81. god. života.

● **Mate Kadić** pok. Marka i Luce Lozić umro 3. veljače 1980. od posljedica amputacije noge u 75. god. života.

● **Katica Ercegović**, ud. pok. Stipe, umrla 21. veljače 1980. od starosti u 87. god. života.

● **Nedjeljko Sudić**, pok. Ante umro 9. ožujka 1980. od bolesti limfne žlijezde u 38. god. života.

● **Mande Tomaš**, ud. pok. Stipe, umrla 7. travnja 1980. od želučane bolesti u 75. god. života.

● **Mande Kalebić**, ud. pok. Roka, umrla 8. travnja 1980. od zaduhe u 82. god. života.

● **Marin Rakuljić**, pok. Mate, umro 9. svibnja 1980. od upale pluća u 82. god. života.

● **Alemka Kuzmanić**, umrla 30. svibnja 1980. od raka u 40. god. života.

● **Ante Lozić** pok. Mate umro 28. srpnja 1980. od klonulosti srca u 67. god. života.

● **Tomislav Klarić** pok. Mirka umro 3. rujna 1980. od tumora u glavi u 33. god. života.

● **Marija Duić**, ud. pok. Mate, umrla 7. rujna 1980. od starosti u 83. god. života.

● **Marija Grubiša**, ud. pok. Pavla, umrla 10. rujna 1980. od starosti u 76. god. života.

● **Ivka Duić**, ud. pok. Ivana, umrla 5. listopada 1980. od starosti u 89. god. života.

● **Antica Ercegović**, ud. pok. Mate, umrla 15. listopada 1980. od starosti u 79. god. života.

● **Ivan Tomaš** pok. Duje umro 16. listopada 1980. od srčanog infarkta u 51. god. života.

● **Danica Nazor**, ud. pok. Ante, umrla 23. listopada 1980. od srčane bolesti u 74. god. života.

● **Vjekoslav Vuković** pok. Tome poginuo 30. listopada 1980. u prometnoj nesreći u 27. god. života.

● **Ana Lozić**, žena Markova, umrla 31. listopada 1980. od srčane kapi u 80. god. života.

● **Ante Pivčević** pok. Andrije umro 20. studenoga 1980. od pada sa stabla u 65. god. života.

● **Bogoslav Klarić** pok. Ivana umro 20. studenoga 1980. od raka u 39. god. života.

● **Ivan Tafra** pok. Ante umro 21. studenoga 1980. od srčanog infarkta u 71. god. života.

● **Matija Sudić** pok. Ivana umrla 12. prosinca 1980. od starosti u 83. god. života.

Iz župskih matica za god. 1981.

Kršteni

● **Zorislav Vuković**, sin Ante i Katice r. Krajina, rođen 4. studenoga 1980., kršten 4. siječnja 1981. Kumovi: Božidar Marović i Ivanka Marović.

● **Ana Jukić**, kći Petra i Anđe r. Batinić, rođena 5. studenoga 1980., krštena 11. siječnja 1981. Kuma: Dragica Batinić.

● **Mira Jukić**, kći Petra i Anđe r. Batinić, rođena 5. studenoga 1980., krštena 11. siječnja 1981. Kuma: Dragica Batinić.

● **Ivka Žilić**, kći Mate i Anke r. Perišić, rođena 31. kolovoza 1980., krštena 11. siječnja 1981. Kumovi: Stipe Lozić i Vesna Gašpar.

● **Andro Vuković**, sin Ivana i Ivke r. Generalić, krštен 11. siječnja 1981. Kumovi: Ivica Ivanišević i Stanka Generalić.

● **Tina Mladin**, kći Drage i Vinke r. Bartulović, rođena 2. siječnja 1981., krštena 1. veljače 1981. Kumovi: Mate Sudić i Anđelka Sudić.

● **Maja Mikić**, kći Ivana i Jadranke r. Jerončić, rođena 12. rujna 1980., krštena 22. veljače 1981. Kumovi: Marin Vuković i Marina Gojsalić.

● **Ivo Mladin**, sin Gordane Marine Mladin, rođen 15. svibnja 1980., krštен 29. ožujka 1981. Kumovi: Mladenka Kekez i Miro Spain.

● **Gabrijela Rakuljić**, kći Jure i Tereze r. Kalabrić, rođena 23. prosinca 1980., krštena 7. lipnja 1981. Kumovi: Anita Rakuljić i Marin Mladin.

● **Anita Bekavac**, kći Nikole i Nade r. Marinović, rođena 25. travnja 1981., krštena 7. lipnja 1981. Kumovi: Živka Barač, Nedo Grljušić i Nedo Katušić.

● **Ana Rakuljić**, kći Ivana i Jadranke r. Rakuljić, rođena 17. veljače 1981., krštena 7. lipnja 1981. Kumovi: Mate Spain i Oceanija Rakuljić.

● **Filip Naranča**, sin Dalibora i Gabrijele r. Vuković, rođen 19. rujna 1980., krštен 13. lipnja 1981. Kumovi: Zoran Kalebić i Tiha Jovanović.

● **Dragana Zemunik**, kći Petra i Julije r. Frančeski, rođena 15. travnja 1981., krštena 28. lipnja 1981. Kumovi: Zoran Zemunik i Lucija Rogulj.

● **Igor Kruščić**, sin Predraga i Lidije r. Grgat, rođen 18. prosinca 1980. krštен 25. srpnja 1981. Kumovi: Ivo Grgat i Dubravka Grgat.

● **Petra Galić**, kći Ante i Dragice r. Kalina, rođena 6. svibnja 1981., krštena 26. srpnja 1981. Kumovi: Davor Reljić i Ivanka Naranča.

● **Ivan Lozić**, sin Ivana i Mladenke r. Franić, rođen 1. srpnja 1981., krštен 15. kolovoza 1981. Kumovi: Mate Lozić i Anka Lozić.

● **Stanko Rakuljić**, sin Ivana i Mire r. Smoljanović, rođen 23. lipnja 1981., krštен 30. kolovoza 1981. Kumovi: Bože Stanić i Marija Stanić.

● **Silvija Kalina**, kći Ante i Milice r. Vicković, rođena 26. svibnja 1981., krštena 6. rujna 1981. Kumovi: Sanja Jerković i Ivica Ivanković.

● **Boris Rađenović**, sin Dragana i Senke r. Tomaš, rođen 24. listopada 1979., krštен 9. rujna 1981. Kuma: Kate Vuković.

● **Čedomir Klarić**, sin Darka i Jelice r. Buktenica, rođen 21. svibnja 1981., krštен 20. rujna 1981. Kumovi: Žarko Trgo i Meri Grgat.

● **Jurica Tomić**, sin Mate i Anite r. Matijašević, rođen 20. srpnja 1981., krštен 20. rujna 1981. Kumovi: Mladen Tomić i Filka Tomić.

● **Katija Klarić**, kći Ivice i Senke r. Zelić, rođena 27. srpnja 1981., krštena 20. rujna 1981. Kumovi: Ante Tomaš i Filomena Tomaš.

● **Božidar Tomasović**, sin Ivana i Ljubice r. Gabrić, rođen 3. svibnja 1981., krštен 20. rujna 1981. Kumovi: Anita Marasović i Tihomir Marasović.

● **Krešimir Ćirilo Vuković**, sin Radoslava i Gordane r. Zovko, rođen 27. svibnja 1981., krštен 27. rujna 1981. Kumovi: Zvonko Plazibat i Javorka Zovko.

● **Ante Vuković**, sin Siniše i Nevenke r. Jelavić-Čičić, rođen 3. kolovoza 1981., krštен 4. listopada 1981. Kumovi: Milivoj Maslov i Tereza Rakuljić.

● **Toni Klarić**, sin Ante i Nedjeljke r. Milin, rođen 6. listopada 1980., krštен 25. listopada 1981. Kumovi: Dušan Nazor i Marijana Nazor.

● **Sandra Rakuljić**, kći Ante i Vanje r. Antičević, rođena 17. travnja 1980., krštena 15. studenoga 1981. Kumovi: Mladen Zulim i Dragica Šimac.

● **Zvonimir Dominik Duić**, sin Ante i Božanke r. Barbarić, rođen 4. kolovoza 1978., krštен 19. prosinca 1981. Kumovi: Ivo Kalebić i Mira Duić.

Vjenčani

● **Zdravko Vuković** i **Gordana Matešić** vjenčani su 7. lipnja 1981. Kumovali su: Ivan Tomaš i Jasna Tomaš.

● **Ivan Kadić** i **Milena Terzić** vjenčani su 10. listopada 1981.

● **Stipe Strižić** i **Mercedes Rakuljić** vjenčani su 7. studenoga 1981. Kumovali su: Ozren Bank i Irena Tomaš.

Umrli

● **Marija Rakuljić**, ud. pok. Marina, umrla 15. siječnja 1981. od starosti u 80. god.

● **Kate Rakuljić**, ud. pok. Ante, umrla 17. siječnja 1981. od starosti u 83. god.

● **Marin Martinović** (Antina) umro 3. veljače 1981. od zaduhe u 73. god.

● **Gemma Nazor**, ud. pok. Mate, umrla 3. veljače 1981. od starosti u 89. god.

● **Ferenc Mihaljecko**, iz Vojvodine, umro 4. veljače 1981. nesretnim slučajem.

● **Šime Gatara**, ud. pok. Marka, umrla 8. veljače 1981. od starosti u 88. god.

● **Ivka Rakuljić**, ud. pok. Ivana, umrla 13. veljače 1981. od starosti u 84. god.

● **Luka Jurin** pok. Stipe umro 25. veljače 1981. od infarkta srca u 70. god.

● **Marija Ljubica Brahović**, žena Petrova, umrla 2. ožujka 1981. od raka u 74. god.

● **Matija Spain**, kći pok. Mate, umrla 20. ožujka 1981. od srčane kapi u 67. god.

● **Jure Rakuljić** pok. Špira umro 27. travnja 1981. od starosti u 88. god.

● **Bože Reljić** pok. Mate umro 29. travnja 1981. od raka u 82. god.

● **Gojko Trgo** pok. Ante umro 6. lipnja 1981. od bubrežne bolesti u 61. god.

● **Mande Čopac**, ud. pok. Stipe, umrla 16. lipnja 1981. od šećerne bolesti u 77. god.

● **Ljubica Ivanišević**, žena Petrova, umrla 5. srpnja 1981. od bolesti crijeva u 40. god.

● **Ante Karaman** pok. Srećka umro 9. srpnja 1981. od tumora u glavi u 39. god.

● **Jakov Ercegović** pok. Mate umro 26. srpnja 1981. od starosti u 89. god.

● **Zora Kadić**, ud. pok. Ivana, umrla 1. kolovoza 1981. od šećerne bolesti u 62. god.

● **Marin Mladin** pok. Ivana umro 7. rujna 1981. od upale bubrega u 80. god.

● **Petar Zemunik** pok. Petra umro 17. studenoga 1981. od raka u 80. god.

● **Oršula Rakuljić**, žena Antina, umrla 20. studenoga 1981. od raka u 70. god.

● **Marin Nazor** pok. Ante umro 1. prosinca 1981. od srčane kapi u 70. god.

● **Milica Zemunik**, ud. pok. Petra, umrla 6. prosinca 1981. od srčane kapi u 77. god.

● **Matija Lozić** pok. Stipe umrla 11. prosinca 1981. od starosti u 82. god.

● **Srećko Mate Vuković**, sin Ivanov, umro 20. prosinca 1981., nesretni slučaj, u 36. god.

● **Marta Ivanišević**, ud. pok. Mate, umrla 24. prosinca 1981. od starosti u 88. god.

Slavko Kadić
župnik

PODSTRANA

Iz župskih matica god. 1980.

Kršteni

● **Dražan Petričević**, sin Mate i Anđe r. Lozačić, rođen 23. prosinca 1979., a kršten 13. siječnja 1980. Kumovali su: Mirko Meter i Branko Petričević.

● **Koraljka Šarić**, kći Radoslava i Ivanke r. Žure, rođena 24. rujna 1979., a krštena 20. siječnja 1980. Kumovali su: Nediljko i Mira Erceg.

● **Branka Banje**, kći Branka i Dobrile r. Tomasović, rođena 12. studenoga 1979., a krštena 3. veljače 1980. Kumovali su: Dinko i Mira Ružić.

● **Cvjetana Čović**, kći Ante i Ive r. Bradić, rođena 27. listopada 1979., a krštena 10. veljače 1980. Kum je bio Nikola Bratić.

● **Toni Dobrić**, sin Ante i Marije r. Aljinović, rođen 30. prosinca 1979., a kršten 24. veljače 1980. Kumovali su: Nikola i Ljubica Barić.

● **Marin Bakota**, sin Joze i Stanke r. Drinovac, rođen 15. veljače 1980., a kršten 6. travnja. Kumovali su: Jerko i Rozarija Baraban.

● **Ante Perišić**, sin Ivana i Mare r. Lekeč, rođen 12. veljače 1980., a kršten 6. travnja 1980. Kumovali su: Ante Žanić i Silvana Banje-Marić.

● **Robert Aužina**, sin Frane i Ivanke r. Ružić, rođen 6. studenoga 1979., a kršten 6. travnja 1980. Kumovali su: Nikica Čapeta i Zlata Juradin.

● **Tonči Franić**, sin Miljenka i Anđelke r. Balić, rođen 11. ožujka 1980., a kršten 4. svibnja 1980. Kumovali su: Marija i Ivica Balić.

● **Manuel Tabak**, sin Marka i Anđe r. Bartulić, rođen 6. travnja 1980., a kršten 4. svibnja 1980. Kumovali su: Ivan i Ilka Bartulić.

● **Alen Ćićerić**, sin Damira i Marije r. Vrkić, rođen 12. siječnja 1980., a kršten 11. svibnja 1980. Kumovali su: Viktor i Seka Jelača.

● **Anita Ružić**, kći Ante i Biserke r. Banje, rođena 21. veljače 1980., a krštena 13. lipnja 1980. Kumovali su: Martin i Fini Bagatin.

● **Martin Mikuličić**, sin Stipe i Dinke r. Radić, rođen 26. ožujka 1980., a kršten 15. lipnja 1980. Kumovali su: Ante i Slavica Juras.

● **Vana Dobrić**, kći Fabjana i Ivane r. Vesković, rođena 25. ožujka 1980., a krštena 21. lipnja 1980. Kumovi su: Mario i Jadranka Kaštelančić.

● **Ante Žanić**, sin Josipa i Dese r. Božiković, rođen 13. veljače 1980., a kršten 22. lipnja 1980. Kumovali su: dr. Ivo Šaškor i Anisija Ribičić.

● **Snježana Vlašić**, kći Ante i Anke r. Mikuličić, rođena 18. kolovoza 1970., a krštena 28. lipnja 1980. Kum je bio don Petar Šolić.

● **Linda Zukić**, kći Željka i Mire r. Mavrović, rođena 20. svibnja 1980., a krštena 6. srpnja 1980. Kumovali su: Stipe i Ivanka Bilokapić.

● **Ante Jakovac**, sin Ante i Marije r. Žuvić, rođen 12. studenoga 1974., a kršten 13. srpnja 1980. Kumovao je Ante Čović.

● **Kosenka Senka Jakovac**, kći Ante i Marije r. Žuvić, rođena 11. kolovoza 1978., a krštena 13. srpnja 1980. Kumovala je Ana Crljen.

● **Darka Perko**, kći Darka i Marije r. Car, rođena 9. svibnja 1980., a krštena 24. kolovoza 1980. Kumovali su: Tonči Car i Marina Kraus.

● **Jelena Žanić**, kći Mladena i Nere r. Minigo, rođena 20. lipnja 1980., a krštena 24. kolovoza 1980. Kumovali su: Mario Tomasović i Blanka Komadina.

● **Zvonimir Brajković**, sin Ivana i Marije r. Mikas, rođen 25. lipnja 1980., a kršten 31. kolovoza 1980. Kumovali su: Ante i Marija Grubišić.

● **Jasminka Gall**, kći Josipa i Ane r. Lončar, rođena 20. travnja 1980., a krštena 28. rujna 1980. Kumovali su: Frane i Emilija Antunović.

● **Dino Alerić**, sin Nediljka i Zdenke r. Roso, rođen 2. rujna 1980., a kršten 28. rujna 1980. Kumovao je Ante Vrdoljak.

● **Mario Jovanović**, sin Ivana i Dragice r. Mikuličić, rođen 6. kolovoza 1980., a kršten 12. listopada 1980. Kumovali su: Ante i Slavica Juras.

● **Nada Tomić**, kći Borisa i Dragice r. Stapić, rođena 24. rujna 1980., a krštena 16. studenoga 1980. Kumovali su: Zlatko Tomić i Radojka Bakota.

● **Petar Bakota**, sin Jerka i Ljubice r. Udiljak, rođen 28. kolovoza 1980., a kršten 23. studenoga 1980. Kumovali su: Mario i Jadranka Kaštelančić.

● **Mate Kaštelančić**, sin Ive i Katice r. Bakota, rođen 15. srpnja 1980., a kršten 23. studenoga 1980. Kumovali su: Jerko i Marica Bakota.

● **Ivana Mučić**, kći Krste i Janje r. Martić, rođena 15. studenoga 1980., a krštena 7. prosinca 1980. Kumovali su: Željko Ivančević i Snježana Zoković.

● **Roko Bakota**, sin Jerka i Marice r. Bakota, rođen 16. kolovoza 1980., a kršten 7. prosinca 1980. Kumovali su: Janko i Radojka Bakota.

● **Matijana Kaštelančić**, kći Ante i Anke r. Tadinac, rođena 15. listopada 1980., a krštena 7. prosinca 1980. Kumovali su: Jozo i Nada Kutleša.

● **Andrino Jovanović**, sin Ivana i Desanke r. Matić, rođen 24. studenoga 1979., a kršten 7. studenoga 1980. Kumovali su: Ivan i Anka Ružić.

● **Silvija Mikuličić**, kći Ante i Lenke r. Vlašić, rođena 29. lipnja 1980., a krštena 21. prosinca 1980. Kumovali su: Josip Božiković i Ranka Vlašić.

● **Marina Banje**, kći Ante i Miljenke r. Voloder, rođena 23. studenoga 1980., a krštena 27. prosinca 1980. Kumovali su: Marko Kraljević i Anđelka Brajičić.

● **Marina Šabić**, kći Josipa i Slavenke r. Bulog, rođena 14. studenoga 1980., a krštena 28. prosinca 1980. Kumovali su: Marijan i Nedjeljka Kilić.

Vjenčani

● **Vinko Filipović** i **Sanja Tomaš** sklopili su ženidbu 19. siječnja 1980. pred svjedocima: Željkom Filipović-Grčićem i Marinom Mikuličićem.

● **Jerko Bakota** i **Marica Bakota** vjenčali su se 26. travnja 1980. Svjedoci su bili: Jerolim Nazor i Ivanka Tomaš.

● **Ante Kaštelančić** i **Anka Tadinac** vjenčali su se 7. lipnja 1980. Kumovali su: Jure Škobalj i Mila Lukačević.

● **Ante Puće** i **Marija Marić** sklopili su ženidbu 5. srpnja 1980. pred svjedocima: Petrom Matićem i Biserkom Ružić.

● **Ivica Marin** i **Marinka Božiković** sklopili su ženidbu 12. srpnja 1980. pred svjedocima: Ivanom Mihanovićem i Marijom Klarić.

● **Stjepan Skelin** i **Zdravka Tomasović** vjenčali su se 13. rujna 1980. Svjedoci su bili: Ante Cišić i Ivka Kalem.

● **Zdenko Mustapić** i **Vinka Bešlić** sklopili su ženidbu 27. prosinca 1980. pred svjedocima: Stjepanom Mustapićem i Slavicom Karin.

Umrli

● **Mare Car**, ud. pok. Mate, preminula 15. siječnja, u 83. godini života, od starosti. Pokopana na groblju Ban 17. siječnja 1980.

● **Mile Bagatin**, ud. pok. Mate, r. Bakota, umrla 1. ožujka od upale pluća, u 68. godini života. Pokopana na groblju Ban 3. ožujka 1980.

● **Danijel Bagatin** pok. Mate preminuo 23. lipnja u bolnici u Splitu, u 42. godini života. Pokopan na groblju Ban 25. lipnja 1980.

● **Matija Šarić**, ud. pok. Ante, umrla 26. lipnja od moždane kapi, u 78. godini života. Pokopana na groblju Ban 28. lipnja 1980.

● **Bruno Ćićerić** pok. Stipe poginuo u prometnoj nesreći 19. srpnja, u 41. godini života. Pokopan na groblju Ban 21. srpnja 1980.

● **Ante Jovanović** pok. Bože preminuo 8. kolovoza, u 86. godini života, od starosti. Pokopan na groblju Ban 11. kolovoza 1980.

● **Klara Božiković**, ud. pok. Joze, r. Lozić, preminula 10. kolovoza od starosti, u 86. godini života. Pokopana na groblju Ban 12. kolovoza 1980.

● **Augustin Jovanović** pok. Bože umro 15. rujna, u 73. godini života, od kapi. Pokopan na groblju Ban 18. rujna 1980.

● **Tihomir Matešan**, sin Miloradov, poginuo od auta, u 8. godini života, 28. rujna. Pokopan na groblju Ban 30. rujna 1980.

● **Vladimir Ružić** pok. Vicenca spotakao se u noći, pao pod cestu i poginuo, 28. rujna, u 47. godini života. Pokopan na groblju Ban 1. listopada 1980.

● **Ana Car**, ud. pok. Andrije, r. Frua, preminula 15. listopada, u 81. godini života. Pokopana na groblju Ban 16. listopada 1980.

● **Klotilda Jovanović**, žena Martinova, r. Dumičić, preminula od srčane bolesti, naglo, 30. listopada, u 74. godini života. Pokopana na groblju Ban 2. studenoga 1980.

● **Roža Brajičić**, žena Marinova, r. Ruše, umrla od kapi 6. studenoga, u 79. godini života. Pokopana na groblju Ban 8. studenog 1980.

● **Kata Jovanović**, ud. pok. Bože, r. Mikuličić, preminula 7. prosinca od skleroze, u 79. godini života. Pokopana na groblju Ban 9. prosinca 1980.

● **Vojka Ćićerić** pok. Joze preminula 7. prosinca od starosti u 87. godini života. Pokopana na groblju Ban 9. prosinca 1980.

● **Franko Gavranić** umro 18. prosinca, u 79. godini života od upale pluća. Pokopan na groblju Ban 20. prosinca 1980.

Iz župskih matica god. 1981.

Kršteni

● **Danijela Ćićerić**, kći Damira i Marije r. Vrkić, rođena 3. studenoga 1980., a krštena 25. siječnja 1981. Kumovali su: Jure Ružić i Indiha Amižić.

● **Mirela Ćićerić**, kći Damira i Marije r. Vrkić, rođena 3. studenoga 1980., a krštena 25. siječnja 1981. Kumovali su: Miki Božiković i Danica Sikirica.

● **Tomislav Božiković**, sin Marinka i Vanje r. Šarić, rođen 25. listopada 1980., a kršten 15. ožujka 1981. Kumovali su: Marija Tomić, Mira i Ivo Mile.

● **Mate Juričić**, sin Joška i Vesne r. Knežević, rođen 5. ožujka 1981., a kršten 5. travnja 1981. Kumovali su: Marijan Parlov i Ivan Juričić.

● **Gordana Matan**, kći Marijana i Branislave r. Pilipović, rođena 9. listopada 1980., a krštena 9. travnja 1981. Kumovali su: Jozo i Ivanka Bekavac.

● **Dijana Rubić**, kći Nediljka i Dragice r. Delić, rođena 13. ožujka 1981., a krštena 26. travnja 1981. Kumovali su: Braco i Mirjana Rajčić.

● **Denis Radanović**, sin Milana i Smiljane Perišić, rođen 28. kolovoza 1980., a kršten 17. svibnja 1981. Kumovali su: Zdravko Kaštelančić i Silvana Perišić.

● **Darko Petričević**, sin Mate i Anđe r. Lozančić, rođen 13. travnja 1981., a kršten 24. svibnja 1981. Kumovali su: Fabjan i Zorka Vlašić.

● **Vesna Božiković**, kći Mate i Zlate r. Banje, rođena 26. ožujka 1981., a krštena 24. svibnja 1981. Kumovali su: Drago Banje-Marić i Katija Glavinović.

● **Matea Bagatin**, kći Martina i Fini r. Kovač, rođena 27. listopada 1980., a krštena 7. lipnja 1981. Kumovali su: Srećko Čepić i Milka Vojnović.

● **Vinko Božiković**, sin Vlatka i Zore r. Tomasović, rođen 26. ožujka 1981., a kršten 28. lipnja 1981. Kumovali su: Petar Božiković i Zvjezdana Pokrajac.

● **Leo Jovanović,** sin Gordana i Irme r. Antišić, rođen 22. ožujka 1972., a kršten 28. lipnja 1981. Kumovali su: Jorgovan i Tihana Jovanović.

● **Tea Jovanović,** kći Gordana i Irme r. Antišić, rođena 24. siječnja 1981., a krštena 28. lipnja 1981. Kumovali su: Franko Karaman i Vera Grubišić.

● **Tomislav Lozačić,** sin Branka i Stefanije r. Renka, rođen 22. svibnja 1981., a kršten 5. srpnja 1981. Kumovali su: Tomislav i Astri Strinić.

● **Jelena Danijela Rubić,** kći Tomislava i Miljenke r. Kovačević, rođena 7. svibnja 1981., a krštena 19. srpnja 1981. Kumovali su: fra Vatroslav Vugdelija i Marija Kovačević.

● **Jerko Krnić,** sin Tomislava i Irene r. Kovač, rođen 19. srpnja 1981., a kršten 2. kolovoza 1981. Kumovali su: Jean-Maria Maillard i Vedrana Maillard.

● **Marin Tomasović,** sin Milorada i Zdenke r. Čović, rođen 29. svibnja 1981., a kršten 15. kolovoza 1981. Kumovali su: Marinko i Neda Malenica.

● **Ivana Skelin,** kći Stipe i Zdravke r. Tomasović, rođena 19. srpnja 1981., a krštena 15. kolovoza 1981. Kumovali su: Rozarija Leskuar i Ivana Skelin.

● **Maja Lizatović,** kći Nediljka i Ljiljane r. Penić, rođena 30. srpnja 1981., a krštena 28. kolovoza 1981. Kumovala je Zlata Lešina.

● **Marko Rubić,** sin Mate i Anđelke r. Barišić, rođen 30. lipnja 1981., a kršten 30. kolovoza 1981. Kumovali su: Marko i Katarina Čulina.

● **Katarina Pućo,** kći Ante i Marije r. Marić-Banje, rođena 2. lipnja 1981., a krštena 30. kolovoza 1981. Kumovali su: Damir Božiković i Zlata Marić-Banje.

● **Frane Bakota,** sin Ante i Cvite r. Parat, rođen 9. srpnja 1981., a kršten 27. rujna 1981. Kumovali su: Ivo Božiković i Sonja Juras.

● **Teo Luketa,** sin Drage i Duške r. Košević, rođen 1. lipnja 1981., a kršten 8. studenoga 1981. Kumovali su: Rajko i Zorka Jukić.

● **Neda Žanić,** kći Joze i Dese r. Božiković, rođena 23. kolovoza 1981., a krštena 21. studenog 1981. Kumovali su: Ante i Nada Brkljačić.

Vjenčani

● **Jozo Pućo** i **Neda Ružić** sklopili su ženidbu 23. svibnja 1981. pred svjedocima: Josipom Čulom i Antunom Žanićem.

● **Zdravko Kaštelančić** i **Silvana Perišić** sklopili su ženidbu 8. kolovoza 1980. pred svjedocima: Ivom Bakotom i Tončem Perišićem.

● **Tonči Božiković** i **Dragana Tomaš** vjenčali su se 10. listopada 1981. Svjedoci su bili: Zoran Banje i Damir Mikuličić.

● **Marinko Ćićerić** i **Nada Čović** sklopili su ženidbu 17. listopada 1981. pred svjedocima: Ivicom Ružićem i Goranom Čovićem.

● **Ante Rakuljić** i **Sonja Marić-Banje** vjenčali su se 24. listopada 1981. Svjedoci su bili: Martin Bagatin i Fini Bagatin.

● **Milan Vranješ** i **Antonija Ružić** sklopili su ženidbu 12. prosinca 1981. pred svjedocima: Mirkom Vranješem i Ivanom Šantićem.

● **Ivan Rako** i **Marija Salai** vjenčali su se 26. prosinca 1981. Svjedoci su bili: Tomo Velaga i Joško Rako.

Umrli

● **Alenka Luketa,** žena Tihomirova, poginula u prometnoj nesreći 19. siječnja, u 24. godini života. Pokopana na groblju Ban 21. siječnja 1981.

● **Ante Juras** pok. Jure preminuo 20. ožujka od srčane kapi, u 73. godini života. Pokopan na groblju Ban 22. ožujka 1981.

● **Matija Božiković** pok. Marina umrla 30. ožujka, u 82. godini života, od starosti. Pokopana na groblju Ban 31. ožujka 1981.

● **Dinko Jakovac** pok. Mate preminuo 14. travnja od skleroze, u 78. godini života. Pokopan na groblju Ban 15. travnja 1981.

● **Ante Mikuličić** pok. Martina umro 15. rujna 1981. od raka, u 74. godini života. Pokopan na groblju Ban 16. rujna.

● **Ante Luketa** pok. Luke umro u Zagrebu 16. listopada od starosti, u 89. godini života. Pokopan na groblju Ban 18. listopada 1981.

● **Marin Brajičić** pok. Stipe naglo preminuo 8. prosinca 1981., u 74. godini života. Pokopan na groblju Ban 10. prosinca.

● **Mara Karaman,** žena Jerkova, r. Ružić, poginula od auta 9. prosinca, u 56. godini života. Pokopana na groblju Ban 11. prosinca 1981.

Josip Jurić
župnik

KAZALO

Idemo naprijed 3
Dugo putovanje od Irana do Jadrana (Tomislav Heres) 5
Svijećnica (Dr. Rudolf Brajčić) 40
Kada smo dužni primiti svetu pričest (Jozo Marendić) 43
Što učiniti sa starim knjigama i spisima svoje obitelji? (Slavko Kovačić) 46

DJEDOVINA U UMJETNOSTI

Poljička povijest u kamenu (Frane Mihanović) 50
Lista darovatelja za izvedbu mozaika 63
Jure zeleni (Tomislav Heres) 67

KRONIKA

Kiša omela proslavu (Frane Mihanović) 68
Don Matij Sladojević (Josip Perica) 71
Jurjev danak — poljički sastanak (Frane Mihanović) 73

GORNJA POLJICA

Dolac Donji (Nedjeljko Kešina) 75
Putišići (Nedjeljko Kešina) 82
Srijane — Dolac Gornji (Ivan Čubelić) 84
Četrdesetogodišnjica mučeničke smrti don Frane Babića i njegove sestre Franciske Babić (Vjekoslav Matijević - Alinić) 88
Trnbusi (Josip Lončar) 91

SREDNJA POLJICA

Sitno Donje (Ante Vojnović) 92
Sitno Gornje (Marko Jurišić) 95
Dubrava (Marko Jurišić) 97
Srinjine (Ivan Vrdoljak) 98
Tugare (Jozo Marendić) 104
Gata s dijelom Čišala (Frane Mihanović) 107
Ostrvica s dijelom Čišala (Anđelko Dukić) 116
Zbogom i oprosti (Mirko Skejić) 120
Zvečanje i Smolonje (Mirko Skejić) 121
Don Stanko Orlemba (Mate Stanić) 126
Kostanje i Seoca (Jure Sokol) 127
Podgrađe (Pavo Perleta) 134

DONJA POLJICA

Duće (Ćiro Žamić) 136
Dugi Rat (Mate Čulić) 139
Jesenice (Slavko Kadić) 144
Podstrana (Josip Jurić) 150

Marko Mišerda

SPOMENICI GORNJIH POLJICA

Pisani spomenici na području Gornjih Poljica do propasti Poljica godine 1807. (prijepisi, regesti), Split 1981. (cikl.), veliki format, 440 str., gotovo 1200 dokumenata, 35 stranica kazala, cijena 500 dinara.

Narudžbe: M. Mišerda, Trumbićeva 13, 58000 Split, a može se dobiti u Muzeju u Gatima.

PRILOŽILI POMOĆ ZA »POLJICA«

Don Jozo Prelas (Čaporice) — 300 din, Milan Vuković (Zagreb) — 300 din, Nada Skatolini (Dubrovnik) — 100 din, Mirko Tomasović (Zagreb) — 100 din, Martin Bašić (Dubrovnik) — 100 din, Krešimir Kučan (Zagreb) — 100 din, Ante Perdijić (Dubrovnik) — 50 din, don Ljubomir Mlikotić (Žrnovnica) — 200 din, Andrija Čović (Zagreb) — 300 din, Anđelko Pavešković (Švicarska) — 2000 din.

Tisak: »DES« — Split